

Prenasledovaní pre vieru - štátna Katolícka akcia 1949

Kolektív autorov

Farnosť Oravská Polhora

Obec Oravská Polhora

ÚSTAV
PAMÄTI
NÁRODA

Táto publikácia je venovaná spomienke na osoby prenasledované pre vieru, predovšetkým z obcí Oravská Polhora, Rabča a Sihelné. Pod'akovanie patrí v prvom rade potomkom prenasledovaných osôb za ich neoceniteľné spomienky i poskytnutie fotografií svojich predkov, ako aj všetkým tým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli ku vzniku tejto publikácie.

Prenasledovaní pre vieru - štátna Katolícka akcia 1949

Publikácia vznikla pri príležitosti 75. výročia štátnej Katolíckej akcie v Československu. Obsahuje prípadové štúdie venované týmto udalostiam, ktoré boli prezentované v rámci spomienkovo-diskusného fóra organizovaného v júni 2024 obcou Oravská Polhora v spolupráci s rímskokatolíckou farnosťou Oravská Polhora a Ústavom pamäti národa.

Autori:

© PhDr. Marek Ďurčo, PhD., Mgr. Martin Gabčo, PhD., Mgr. et Mgr. Martin Garek, PhD., Mgr. Branislav Kinčok, PhD., Anton Kutliak, Ing. Stanislav Labjak, ThLic., PaedDr. Róbert Slotka, PhD., Bc. Tomáš Vorčák

Grafická úprava: Ing. Michal Strnál

Jazyková korektúra: Mgr. Marta Jurášková

Fotografie: Fotoarchív Obce Oravská Polhora, Fotoarchív Mesta Trstená, Ing. Vladimír Briš, osobné archívy prenasledovaných osôb (potomkov)

Vydavateľ: Obec Oravská Polhora

Tlač: Tlačiareň KUBÍK s.r.o.

Náklad: 100 ks

Prvé vydanie, 2024.

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť v akejkoľvek forme publikovaná ani kopírovaná bez písomného súhlasu autora textu a vydavateľa.

ISBN 978-80-8217-084-2

OBSAH

2	Predslov
3	Politické procesy ako najvyššia forma komunistických perzekúcií na Slovensku v 50. rokoch <i>Mgr. Branislav Kinčok, PhD.</i>
9	Analýza Pastierskeho listu biskupov ČSR ku štátnej Katolíckej akcii <i>PaedDr. Róbert Slotka, PhD.</i>
11	Štátna Katolícka akcia na Slovensku a Orava (vybrané farnosti) <i>Mgr. et Mgr. Martin Garek, PhD.</i>
24	Náboženský život mesta a farnosti Trstená v rokoch 1948 až 1950 v súvislosti so štátnou Katolíckou akciou na Orave <i>PhDr. Marek Ďurčo, PhD.</i>
33	Udalosti po prečítaní pastierskeho listu o štátnej Katolíckej akcii vo farnosti Rabča <i>Bc. Tomáš Vorčák, Anton Kutliak</i>
63	Prípád „Tatranská družina“ v kontexte odporu veriacich proti štátnej Katolíckej akcii v roku 1949 na Orave <i>Mgr. Martin Gabčo, PhD.</i>
80	Cyril Harmata a Alojz Janotka - dvaja Oravci v boji za slobodu <i>Ing. Stanislav Labjak, ThLic.</i>

PREDSLOV

Tok dejín je niekedy ako riava, preto je potrebné zastaviť sa a ohliadnuť, čím dejiny našich rodín a farností prechádzajú. V tomto zastavení sa vždy nájde potrebná inšpirácia do súčasných dní. Príspevky tejto publikácie zachytávajú vzácnu reakciu Božieho ľudu na otvorený odpor voči Cirkvi, ktorá sa odohrala pred 75 rokmi.

Spomienková akcia je zaujímavo vložená do kontextu blahorečenia Jána Havlíka (31.8.2024), vincentína, mučeníka za vieru počas komunistického režimu. Taktiež je odpoveďou na povzbudenie pápeža Františka, aby sme si pripomínali postoje veriacich, kvôli ktorým trpeli za vyznanie viery v Ježiša Krista. Preto chcem vysoko vyzdvihnúť utrpenie a strádania mnohých našich farníkov a veriacich z iných farností, ktorí v zložitej situácii skrytého a verejného prenasledovania Cirkvi zo strany štátu zostali na strane biskupov, Svätého Otca, živej viery v Pána Ježiša.

V čom nás môže ich svedectvo inšpirovať? Títo svedkovia viery nás povzbudzujú, aby sme si zachovali jasné postoje kresťanskej viery voči ľudskej osobe a rodine, aby sme si zachovali kresťanskú nádej. Taktiež nás inšpirujú, aby sme vyjadrovali svoj nesúhlas voči verejným postojom, ktoré bránia rozvoju kresťanskej viery. Zároveň nám pripomínajú upevňovať zväzky jednoty s kňazmi, biskupmi a pápežom.

Róbert Slotka, farský administrátor v Oravskej Polhore

Politické procesy ako najvyššia forma komunistických perzekúcií na Slovensku v 50. rokoch

Mgr. Branislav Kinčok, PhD.

Komunistický prevrat vo februári 1948 odštartoval hlbokú premenu slovenskej a českej spoločnosti, presadzoval nové, často pochybné hodnoty, a naopak, domáce a stáročiami overené hodnoty zatracoval. Vzhľadom na ich rozsah, hĺbku a najmä neprirodzenosť bola nová moc nútená pretláčať tieto zmeny násilne. To sa samozrejme stretlo s odporom jednotlivcov aj celých skupín občanov, ktorí nesúhlasili so zavádzaním cudzieho spôsobu fungovania spoločnosti a popieraním ich životných hodnôt. Vládnuca moc odpovedala masovými perzekúciami a represiami. Najvyššou formou tejto perzekúcie sa stali politické procesy, ktoré sú pre totalitné režimy jedným z hlavných prostriedkov na udržanie moci a predstavujú najvyššiu formu perzekúcií a represí voči tým, ktorí by mohli ich vládu ohroziť alebo s ňou nesúhlasia. Predstavitelia komunistického režimu museli riešiť neustále spory a konflikty s vlastnou spoločnosťou, odkedy sa chopili moci v roku 1948 až po stratu monopolného postavenia komunistickej strany v roku 1989. Politické procesy ako hlavný prostriedok na riešenie týchto konfliktov preto zostali súčasťou režimu počas celej jeho existencie, pričom sa menila len ich intenzita.

Politické procesy plnili z pohľadu komunistického režimu niekoľko základných úloh. V prvom rade sa pomocou nich mali presadzovať mocenskopolitické, ekonomické a kultúrne ciele československého komunistického vedenia. Položiť základy, vybudovať konštrukciu totalitného režimu a udržať ju pri živote sa podarilo práve vďaka nezákonným politickým procesom. K trvalým, resp. primárnym zámerom patrilo zlikvidovanie, potrestanie, vyradenie a zastrašenie skutočných, potenciálnych a niekedy doslova vymyslených odporcov režimu. Z toho priamo vyplývala aj ďalšia úloha – vytvárať v celej spoločnosti atmosféru strachu, ktorý v prvej polovici 50. rokov ešte viac umocňovala hrozba vypuknutia vojenského konfliktu medzi Východom a Západom. Pomocou procesov sa mala tvoriť komunistická politika a verejne prezentovať jej správnosť. V rokoch 1948 – 1954 mali politické procesy za úlohu šokovať a vychovávať československú spoločnosť, pričom sa podľa zámeru organizátorov mali stať „školou nenávisťi k odporcom režimu a ostrážitosť voči imperialistickým nepriateľom“.¹ Uvedené ciele a funkcie plnili politické procesy len v etape najostrejšej perzekúcie v rokoch 1948 –

1954. V nasledujúcom období, vďaka zmenenej vnútro politickej a medzinárodnej situácii, niektoré funkcie prestali byť aktuálne, prípadne sa prispôbobi novým politickým potrebám. Po určitom politickom odmäku v polovici 50. rokov nastal koncom tohto decénia a začiatkom nasledujúceho opätovný vzostup počtu politických procesov – akoby doznieval kurz obdobia najtvrdších represí, hoci už nebol taký ostrý a brutálny. V polovici roka 1962 – v dôsledku nastupujúcej druhej vlny tzv. destalinizácie – sa táto doznievajúca vlna viac-menej skončila.

Charakter, zameranie a rozsah politických procesov v komunistickom Československu ovplyvňovalo viacero zahraničných (medzinárodných) a domácich faktorov. V rokoch 1948 – 1954 boli rozhodujúce predovšetkým zahraničnopolitické vplyvy – mocenské záujmy Sovietskeho zväzu (budovanie sovietskeho bloku), eskalácia studenej vojny (blokád Berlína, vojna v Kórei) a prebiehajúce politické procesy v okolitých „ľudovodemokratických“ krajinách. Po roku 1954 už získali prioritu domáce záujmy, pretože Moskva po zmenených politických podmienkach v Sovietskom zväze (smrť diktátora Josifa V. Stalina) utlmila systematické organizovanie nových rozsiahlych represí vo svojom bloku. Nasledujúce politické procesy v Československu sa tak až do roku 1989 stali prostriedkom na presadzovanie záujmov vládnucej komunistickej strany.²

Vlastný mechanizmus politických procesov sa dotváral postupne, kým dosiahol tú najzvrátenejšiu podobu v prvej polovici 50. rokov. Na konštruovaní politických procesov v komunistickom Československu sa podieľalo niekoľko mocenských článkov. Najdôležitejším boli vedúce orgány vládnucej komunistickej strany, ktoré pôsobili hlavne v začiatkovej a v konečnej fáze tohto mechanizmu. Druhým článkom bola Štátna bezpečnosť (ŠtB), pre ktorú sa príprava politických procesov v rokoch 1948 – 1954 stala hlavnou náplňou činnosti. Poslednú časť tohto mechanizmu tvorili justičné orgány, teda súdy a prokuratúra, ktoré vstupovali do jeho záverečnej fázy.

Po prevrate vo februári 1948 získala Komunistická strana Československa (KSČ) a spolu s ňou aj Komunistická strana Slovenska (KSS) monopol moci, na ktorom postavili celú konštrukciu nového režimu. Prechod ku komunistickej diktatúre sprevádzalo zlikvidovanie dovtedajšieho, aj keď obmedzeného, pluralitného systému a del'by moci.

Výkonná, zákonodarná a súdna moc naoko naďalej existovali, no v skutočnosti zanikli a ich kompetencie sa preniesli na orgány komunistickej strany. Nositeľom moci sa tak v komunistickom

1 KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953, 2. část. Zakladatelské období komunistického režimu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 83; PEŠEK, Jan. *Politické procesy na Slovensku v rokoch 1948 – 1989*. In: MIKLOŠKO, František, SMOLÍKOVÁ Gabriela, SMOLÍK, Peter, eds. *Zločiny*

komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 29.

2 Bližšie pozri KINČOK, Branislav. *Politické procesy na Slovensku v rokoch 1948 – 1954. Príručka pre školy*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2019, s. 12.

Československu v rokoch 1948 – 1954 stala úzka mocenská skupina, ktorú tvorili členovia najužšieho komunistického vedenia. Rozhodovali o všetkých viac či menej dôležitých spoločenských otázkach a určovali smerovanie oficiálnej politiky a aj spôsob jej realizácie. Tým, že prijímali politicko-ideologické zdôvodnenia perzekúcií, zohrávali rozhodujúcu úlohu aj pri organizovaní politických procesov v Československu v celom období existencie komunistického režimu.

Do tejto iniciatívnej skupiny patrili, hoci ich pozícia bola odvodená, vláda, ktorá vydávala uznesenia a pokyny a taktiež parlament, ktorý prijímal zákony, legalizujúce perzekúcie alebo vytvárajúce pre nich priaznivé podmienky.

Orgány komunistickej strany a ich aparát tvorili prvý a vo viacerých pohľadoch najdôležitejší článok mechanizmu politických procesov, pričom pôsobili hlavne v počiatočnej a v konečnej fáze celého konania. V prvom rade dávali politické impulzy a vytvárali podmienky na všetky politické procesy. Pri najvýznamnejších procesoch už priamo vstupovali do každej fázy – schvaľovali ich konanie, politickú koncepciu obžaloby a aj rozsudky, ktoré boli pre súd záväzné. Kľúčovú úlohu pri organizovaní perzekúcií zohrávali členovia Predsedníctva Ústredného výboru (ÚV) KSČ (od júna 1954 politického byra ÚV KSČ), sekretariátu ÚV KSČ, politického sekretariátu ÚV KSČ a organizačného sekretariátu ÚV KSČ.³

Na Slovensku malo pri príprave významných politických procesov hlavnú úlohu Predsedníctvo ÚV KSS (od júla 1954 byro ÚV KSS) a sekretariát ÚV KSS. Pri významnejších slovenských politických procesoch však malo vždy konečné slovo Predsedníctvo, resp. politické byro ÚV KSČ, ktoré schvaľovalo návrhy Predsedníctva, resp. politického byra ÚV KSS.⁴

Politické procesy sa nekonali len na najvyššej celoštátnej úrovni. Svoje procesy mali aj kraje, okresy a dokonca aj jednotlivé mestá a obce. Aj pri ich organizovaní zohrávali kľúčovú úlohu nižšie stranícke orgány – predsedníctva krajských a okresných výborov KSČ, resp. KSS.

Dôležitú úlohu pri organizovaní politických procesov (najmä v rokoch 1949 – 1951) zohrávali rôzne bezpečnostné (často len dočasné) komisie komunistickej strany. Najvýznamnejšie prípady celoštátneho významu patrili do kompetencie bezpečnostnej komisie ÚV KSČ, ktorú tvorili ministri spravodlivosti a národnej bezpečnosti, veliteľ ŠtB, námestník ministra obrany a vedúci bezpečnostného

oddelenia a evidenčného odboru ÚV KSČ. Obdobná bezpečnostná komisia (päťka) bola v rokoch 1949 – 1950 zriadená aj pri ÚV KSS. Prípady celokrajského významu a dôležité okresné politické procesy spadali do kompetencie krajských bezpečnostných komisií, inak nazývaných aj „bezpečnostné päťky“. Tvorili ich vedúci tajomníci krajských výborov (KV) KSS, krajskí veliteľia ŠtB a Verejnej bezpečnosti (VB), bezpečnostní referenti krajských národných výborov (KNV) a krajskí prokurátori. Okresné bezpečnostné komisie – bezpečnostné trojky – riešili najmä prípady súvisiace s prebiehajúcou kolektivizáciou. Na ich čele stáli vedúci tajomníci okresných výborov (OV) KSS a dopĺňali ich veliteľia oddielov ŠtB a VB. V súvislosti s procesmi proti komunistickým funkcionárom zohrávala dôležitú úlohu Komisia straníckej kontroly pri ÚV KSČ, ktorá dodávala ŠtB kádrové materiály na vytýpované osoby. V rámci nej pôsobila i Komisia straníckej kontroly pri ÚV KSČ pre Slovensko.⁵

Z právneho hľadiska bola činnosť najvyšších komunistických funkcionárov a orgánov v politických procesoch protiprávna aj vzhľadom na vtedajšie znenie zákonov. Rozhodnutie o odsúdení československého občana, ktoré vydal komunistický funkcionár alebo orgán, nemalo žiadnu oporu ani v československom právnom poriadku, a teda komunistickí funkcionári a ich orgány porušovali aj svoje vlastné zákony.

Nemenej dôležitým článkom mechanizmu politických procesov v Československu bola Štátna bezpečnosť, ktorá plnila nariadenia a zámery orgánov komunistickej strany. Bola výkonnou zložkou, ktorá vyhľadávala, zatýkala, vypočúvala a pripravovala obeť pre politické procesy. V rokoch 1948 – 1954 sa jej postavenie upevnilo natoľko, že sa stala doslova „štátom v štáte“ a v niektorých prípadoch – hlavne pri perzekúcií samotných komunistických funkcionárov – i hlavnou iniciátorkou politických procesov.⁶

Po februári 1948 komunisti veľmi rýchlo ovládli všetky bezpečnostné zložky, ktoré postupne vytvorili hlavnú oporu komunistického režimu v Československu. Mocenské postavenie ŠtB sa ešte výraznejšie posilnilo na jeseň roku 1949 po príchode sovietskych bezpečnostných poradcov, ktorí prišli do Československa presadzovať záujmy Moskvy. Postupne zavádzali do vyšetrovania osvedčené sovietske postupy – prikazovali použitie ostrých metód (fyzického násillia) a vo výnimočných prípadoch ich aj sami používali.

V máji 1950 sa v Československu, podľa vzoru Sovietskeho zväzu, vytvorilo ministerstvo národnej

3 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 167 – 171.

4 PEŠEK, Jan. *Komunistická strana Slovenska. Dejiny politického subjektu I. Na ceste k moci (1945 – 1948), pri moci – od prevratu k pokusu o reformu (1948 – 1968)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2012, s. 68 – 73.

5 ŠTEFANSKÝ, Michal. Politické procesy v rokoch 1949 – 1950. In: BARNOVSKÝ, Michal, ed. *Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995, s. 125 – 126.

6 KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 171 – 173.

bezpečnosti (MNB). Jeho základom sa stala ŠtB. Sovietskym bezpečnostným poradcom sa aj vďaka tomu podarilo podriaadiť československú ŠtB moskovskej centrále sovietskej spravodajskej služby, tak ako to bolo v ostatných krajinách sovietskeho bloku. V československých bezpečnostných zložkách zaujali suverénne postavenie, pričom v rokoch 1949 – 1954 disponovali takmer neobmedzenou mocou.⁷

Sovietski bezpečnostní poradcovia rozhodujúcim spôsobom ovplyvnili aj mechanizmus politických procesov. Najviac sa to samozrejme prejavilo na činnosti ŠtB. Jej prvou úlohou v tomto mechanizme bolo vyhľadávanie, odhaľovanie a často aj vyrábanie nepriateľov komunistického režimu. Túto činnosť vykonávali tzv. operatívne zložky ŠtB. Okruh osôb, ktoré mali byť perzekvované, určovalo veliteľstvo ŠtB a bezpečnostné komisie ÚV KSČ. Dôkazy „trestnej činnosti“ získavali pracovníci bezpečnostného aparátu nasledujúcimi spôsobmi. Prvým boli vynútené výpovede už uväznených osôb, ktoré ŠtB už tak spracovala, že vypovedali podľa jej očakávaní prakticky proti komukoľvek. Druhým spôsobom bolo získavanie informácií pomocou agentúrnych správ. ŠtB ich získavala od svojich spolupracovníkov a informátorov. Tretí spôsob získavania „dôkazov“ vykonávala pomocou tzv. operatívnych prostriedkov, medzi ktoré patrilo sledovanie, kontrola korešpondencie a odpočúvanie. Významnou metódou na „výrobu“ nepriateľov komunistického režimu boli provokácie, ktoré organizovala ŠtB. Ničím výnimočným však v tomto období nebolo ani uvalenie väzby bez akýchkoľvek dôkazov.

Keď mala ŠtB k dispozícii dostatočné množstvo materiálov, pristúpila k zatýkaniu vytypovaných osôb – tzv. realizácii, čo bol prvý dôležitý bod pri príprave politického procesu. Príkaz na zatýkanie dávali velitelia ŠtB alebo námestník ministra Národnej bezpečnosti, neskôr ministra vnútra, a v prípade významných osôb aj samotný minister. V celom procese komunistického zatýkania a uvalenia vyšetrovacej väzby nefigurovala prokuratúra, ktorá o zatýkaní osôb vôbec netušila a často sa o ňom dozvedela až s odstupom niekoľkých mesiacov, čo bol jednoznačne nezákonný postup.⁸

Zatknuté osoby sa umiestňovali do väzníc Štátnej bezpečnosti, ktoré existovali v každom krajskom meste. Vyšetrovacia väzba a väznica boli celkom izolované územia, kde neplatili zákony a neexistovalo právo.⁹

Po zatknutí budúcich obetí vstupoval do konštruovania politických procesov vyšetrovací aparát ŠtB, ktorý tvorili najmä vyšetrovatelia. Po februári 1948 sa vyšetrovateli postupne stávali mladí ľudia, ktorí nemali takmer žiadne skúsenosti s vyšetrovaním, dokonca nemali ani skúsenosti s akoukoľvek službou v bezpečnostných zložkách. Ich jedinou kvalifikáciou na vyšetrovateľskú prácu bolo často len jednoduché stranícke odporúčanie. Ich vzdelanostná úroveň bola žalostná a mnohí neboli ani vyučení. Len minimum z nich absolvovalo gymnaziálne štúdium, resp. niektorí z nich nedokončili vysokoškolské štúdium.

Po príchode do vyšetrovacej väzby sa zo zatknutých osôb stali vyšetrovanci, ktorí prestávali byť ľuďmi, menili sa na čísla. V rozpore so zákonom mali počas vyšetrovania zákaz styku s obhajcom a prokurátorom. Neobmedzenými vládcami vyšetrovacej väzby sa tak stali vyšetrovatelia a vyšetrovanci boli vystavení ich neohraničenej svojvôli. Ich úlohou nebolo zistiť pravdu, resp. odhaliť skutočnú trestnú činnosť, ale vynútiť si od vyšetrovaného priznanie k vykonštruovanému zločinu. V príprave politických procesov malo teda priznanie vyšetrovaného kľúčový význam a považovalo sa za hlavný a najdôležitejší dôkaz trestnej činnosti. Preto sovietski poradcovia zaviedli do vyšetrovacej praxe československých bezpečnostných zložiek nasledujúce odporúčanie: „Hlavným dôkazom je samotný väzeň a záleží na vyšetrovateľovi, aby z neho získal potrebné priznanie. Nie je dôležité, akým spôsobom ho získa.“ Týmto priamo navádzali na používanie nezákonných a brutálnych vyšetrovacích metód.¹⁰

Sovietski bezpečnostní poradcovia vypracovali ucelený vyšetrovací systém, ktorý tvorili súvislé denné a nočné výsluchy. Vypočúvanie zatknutého prebiehalo od začiatku podľa plánu vyšetrovania, ktorý zostavoval vyšetrovateľ a konzultoval ho so svojím nadriadeným. Tento plán obsahoval vyšetrovateľove otázky a už aj odpovede, ku ktorým mal vyšetrovanca prinútiť. Výsledky jednotlivých vypočúvaní sa zapisovali do výsluchových protokolov. Prvoradou úlohou vyšetrovateľa bolo vypočúvať vyšetrovanca, kým sa s obvineniami nestotožní a neprizná sa k vykonštruovanej trestnej činnosti. Niekedy si vyšetrovateli svoju prácu zľahčovali a spisoval jednotlivé výsluchové protokoly sám podľa vlastných predstáv.¹¹

Ak vyšetrovanec nezačal ani po niekoľkých vypočúvaniach spolupracovať so svojím vyšetrovateľom, prišli na rad tzv. zostrené vyšetrovacie metódy. Tie pozostávali najmä

7 KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnosť. Státní bezpečnost 1948–1956*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 1999, s. 167 – 172.

8 PEŠEK, J. Politické procesy na Slovensku v rokoch 1948 – 1989, s. 33 – 34.

9 TOMEK, Prokop. Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1952. In: TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000, s. 59 – 65.

10 Národní archiv (dále NA) Praha, fond (dále f.) ÚV KSČ – Předsednictvo 1962 – 1966 (dále 02/1), škatuľka číslo (dále šk. č.) 11 – 12, archivna jednotka (dále a. j.) 14, bod č. 3. Správa o činnosti Státní bezpečnosti v letech 1949 – 1954 z hlediska nesprávností a zamerania práce z marca 1963, s. 61 – 82.

11 KAPLAN, Karel. *Sovětské porady v Československu 1949–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 17 – 42.

z kombinácie fyzického násilia a psychického nátlaku. Jedným z prvých opatrení bolo neustále státie vyšetrovanca pri výsluchu, doplnené zákazom sedenia v cele, po ktorej musel celý deň chodiť. Neoddýchol si ani v noci, kedy ho v pravidelných intervaloch (každých 15 minút) budili zo spánku dozorcovia, ktorým sa musel zahlasiť. Vyšetrovancom, ktorí sa aj naďalej odmietali priznať, odopierali jedlo a pitie, zväzovali ich do zvieracej kazajky a umiestňovali do temnice a samoväzby. Potom často nasledovali neprerušované výsluchy aj počas niekoľkých dní a nocí, navyše vyšetrovatelia vyšetrovancov bili, búchali im hlavy o stenu, vláčili po zemi atď. Po použití neľudských vyšetrovacích metód vyšetrovanci trpeli halucináciami, opúchali im nohy, viacerí nevedeli chodiť a museli ich na výsluchy voziť. Brutálne fyzické násilie sprevádzal psychický teror – vyšetrovancom sa vyhrážal fyzickou likvidáciou a zatknutím ich rodinných príslušníkov, vyšetrovatelia ich klamlivo informovali, že sa ich zriekli aj vlastné rodiny. Úlohou kombinovaného fyzického a psychického násilia bolo vyšetrovaného zlomiť po všetkých stránkach tak, aby si uvedomil svoju bezmocnosť a beznádejnosť situácie, a vyhodnotil, že jediným východiskom z jeho utrpenia je falošné priznanie. Drvivá väčšina vyšetrovaných sa pod týmto tlakom zlomila a priznala.¹²

Ked' sa ŠtB podarilo zlomiť vyšetrovanca a prinútiť ho k priznaniu, vyšetrovanie vstupovalo do ďalšej fázy. Začalo sa so spisovaním výsluchových protokolov presne podľa predstáv vyšetrovateľov a následne tvorbou politicko-ideologickej koncepcie, ktorú mali všetky viac i menej významné politické procesy.

Po vytvorení tejto koncepcie ŠtB pristúpila k výberu osôb, ktoré mali nakoniec skončiť pred súdom. Niektorých obžalovaných súdili jednotlivito no najčastejšie z nich vytvárali tzv. protištátne skupiny. Počet členov skupiny sa líšil podľa stanovenej koncepcie – niekedy do súdnej skupiny zaradili dve až tri osoby, inokedy aj desiatky osôb. Do čela skupiny vybrali ústrednú osobu ako hlavnú obvinenú, podľa ktorej sa proces pomenoval.

Po zostavení protištátnej skupiny mala ŠtB už len jednu úlohu – pripraviť samotné súdne konanie. V tejto fáze sa v spolupráci s prokuratúrou pripravovala obžaloba a scenár pojednávania. Skladal sa z upravených protokolov a obsahoval otázku, ktoré mali pri súde klásť prokurátor a sudca, a odpovede obžalovaných. V tomto štádiu priprav sa vyberali aj svedkovia, ktorí mali pred súdom dosvedčiť vinu obžalovaných. Medzi posledné opatrenia patrila výber dokumentov pre potreby

obžaloby a súdneho konania a schvaľovanie obhajcov obžalovaných.

Pre úspešný priebeh takto pripraveného politického procesu bolo nutné dokonale pripraviť obžalovaných na súdne konanie. Vyšetrovatelia ŠtB preto vykonávali s obžalovanými ďalšie vypočúvania, počas ktorých si prechádzali výsluchové protokoly a udržiavali si ich v pamäti. V najvýznamnejších politických procesoch sa obžalovaní a svedkovia učili svoje výpovede naspamäť.¹³

Poslednou časťou mechanizmu politických procesov boli justičné orgány. Jednou z hlavných úloh komunistického režimu po februári 1948 bolo prevzatie moci v súdnictve. Plánovali ho zbaviť nestrannosti a nezávislosti, čo bol hlavný predpoklad pre úspešné organizovanie budúcich politických procesov, ktorých výsledkom malo byť vynášanie politicky dopredu schválených rozsudkov.

Krátko po komunistickom prevrate začali do justície prúdiť (z pohľadu komunistov) ideologicky spoľahliví ľudia. Odbornosť ustúpila do úzadia a hlavným predpokladom pre úspešnú kariéru v justícii sa stalo správne politické uvedomenie – teda príslušnosť ku komunistickej strane a jej ideológii. Nový režim začal s výchovou nových právnikov, ktorí mali pochádzať z prostredia robotníkov a roľníkov. Postupne sa zriadili právnické učilištia – právnické školy pracujúcich – kde sa v krátkodobých kurzoch vyrábali budúci sudcovia a prokurátori. Mnohí z nich nemali ani strednú školu a viacerí ani dokončené základné vzdelanie!¹⁴

Okrem personálnych zmien prešla po februári 1948 výraznou prestavbou aj dovedadajšia právna úprava. Postupne sa vytvorilo represívne komunistické zákonodarstvo.¹⁵

Najvýznamnejšie zložky justície, ktoré sa podieľali na organizovaní politických procesov v Československu v rokoch 1948 – 1954, boli Štátna prokuratúra, Generálna prokuratúra, Štátny súd, Najvyšší súd, krajské a okresné súdy a prokuratúry a útvary ministerstva spravodlivosti. Napriek tomu, že politické procesy sa organizovali na všetkých úrovniach justície, symbolom trestnej súdnej represie sa v rokoch 1948 – 1952 stal Štátny súd a Štátna prokuratúra. Obe inštitúcie sa mali zaoberať najzávažnejšími trestnými činmi politického charakteru. Okrem pražskej centrály Štátneho súdu a Štátnej prokuratúry boli zriadené aj dve jeho oddelenia – II. v Brne, III. v Bratislave. Ústrednou postavou trestného súdnictva sa po roku 1948 namiesto súdov stala prokuratúra a prokurátori, ktorí boli podriadení

12 NA Praha, f. ÚV KSČ – 02/1, šk. č. 11 – 12, a. j. 14, bod č. 3. Správa o činnosti Štátnej bezpečnosti v rokoch 1949 – 1954 z hľadiska nesprávností a zamerania práce z marca 1963, s. 61 – 82.

13 KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 184 – 194.

14 KRYSTUFEK, Zdenek. *Komunistické právo v Československu*. In: BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch, eds. *Komunistické*

právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 931 – 951.

15 Bližšie pozri PLACHÝ, Jiří. Některé aspekty vývoje právního řádu v Československu v letech 1948–1954. In: VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena, BABKA, Lukáš a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl II*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, s. 13 – 29.

ministerstvu spravodlivosti. Rozhodovanie Štátneho súdu prostredníctvom Štátnej prokuratúry tým podliehalo silnému a najmä nezákonnému tlaku ministerstva spravodlivosti. Po zrušení Štátnej prokuratúry v roku 1953 jej kompetencie prevzala Generálna prokuratúra a krajské prokuratúry.¹⁶

Justičné orgány vstupovali do mechanizmu politických procesov až v jeho úplnom závere. Ako prvá sa zapájala prokuratúra, ktorá sa spolu s ŠtB podieľala na príprave obžaloby. Až pri jej zostavovaní sa prokurátori zoznámili s jednotlivými vyšetrovacími protokolmi a prvýkrát prišli do fyzického kontaktu s obžalovanými. Pri dôležitých politických procesoch obžaloba podliehala schváleniu najvyšších stranických orgánov. Ak sa obžaloba nedržala stanovenej politicko-ideologickej koncepcie procesu, komunistické vedenie ju vracalo na prepracovanie orgánom prokuratúry a Štátnej bezpečnosti dovtedy, kým s ňou nebolo spokojné. Pri významných súdnych prípadoch sa následne zostavovali tzv. režijné knihy. Napriek zapojeniu justičných orgánov si v tejto fáze prípravy procesu rozhodujúcu úlohu naďalej ponechávala Štátna bezpečnosť. Prokurátori a neskôr aj sudcovia len servilne pristúpili na používanie jej praktík.

Aj o zložení senátu, obecenstva, obsadení prokurátorov, obhajcov, zapisovateľov a zástupcov domácej či zahraničnej tlače pri významných politických procesoch rozhodovali stranické orgány. Rovnako rozhodovali aj o tom, či bude proces verejný alebo nie. Všetky opatrenia k procesu boli zhrnuté a schválené v dokumente s veľavravným názvom *O politickom zabezpečení politického procesu...* Až po jeho schválení stranickými orgánmi vstúpili do príprav procesu aj samotné súdy, ktoré mali za úlohu zabezpečiť a zorganizovať súdne konanie. To bolo už len záverom celej tragédie, ktorá po dlhom utajovaní a krutej predohre prebehla ako dobre zrežírované divadlo pre verejnosť. Pre úspešné zakončenie procesu sa konali porady, na ktorých sa zúčastňovali všetci členovia senátu, prokurátor, vyšetrovateľ ŠtB a zástupca KSČ a národného výboru. Medzitým vyšetrovatelia a prokurátori s obžalovanými prechádzali posledné detaily ich výpovedí a apelovali na nich, aby poslušne odohrali svoju rolu na súde.

Termín súdneho konania sa odvíjal od stavu pripravenosti jednotlivých obžalovaných. Obžalovaní svojich obhajcov spoznali len krátko pred začiatkom súdneho konania a aj to v prítomnosti svojho vyšetrovateľa. Celkovo bola obhajoba v politických procesoch len formálna a jej činnosť sa obmedzovala len na záverečnú obhajovaciu reč. Súdne pojednávanie sa skladalo z nasledujúcich častí: prečítania obžaloby, výpovedí obžalovaných

a svedkov, dokazovania, záverečných rečí prokurátora, obhajcov a obžalovaných, porady senátu a vynesenia rozsudku. Dĺžka pojednávania bola závislá od dôležitosti prípadu, počtu obžalovaných a ich správania pred súdom. Menej významné politické procesy tak trvali len niekoľkých hodín, najvýznamnejšie aj niekoľko dní. Mnohí obžalovaní, ktorých zlomili počas vyšetrovania, plánovali svoje výpovede pred súdom odvolať a označiť ich za násilím vynútené. Preto na nich priamo v súdnej sieni alebo v zákulisí procesu dohliadali ich vyšetrovatelia. V prípade, že sa obžalovaný začal odkláňať od naučených výpovedí, ihneď zasiahli a vyhrážkami sa ho snažili usmerniť. Obžalovaným však takýto odboj nepomohol, pretože sudcovia odvolanie výpovede považovali za trestný čin krivej výpovede a rovnako aj za priťažujúcu okolnosť.¹⁷

Až do momentu rozhodovania o rozsudku bol priebeh pojednávania plne pod kontrolou súdu. O výške trestov však nakoniec nerozhodoval súd, ale orgány komunistickej strany. Pri všetkých významných politických procesoch v rokoch 1948 – 1954 schvaľovala výšky trestov bezpečnostná komisia s politický sekretariát ÚV KSČ. V rokoch 1950 – 1952 o návrhoch na trest smrti rozhodovala tzv. komisia K, ktorá bola zložená z ministrov spravodlivosti, Národnej bezpečnosti a ich námestníkov. Po jej zániku už o rozsudkoch smrti rozhodovalo komunistické vedenie. Porada senátu na záver súdneho konania tak mala iba formálny charakter, pretože sudcovia si iba osvojili politicky schválené rozsudky. Aj menej významné procesy, kde o rozsudku viac-menej rozhodovali sudcovia, však neboli zákonné, pretože na porade senátu o rozsudku sa pravidelne zúčastňoval aj prokurátor.

Množstvo odsúdených sa proti trestom samozrejme odvolalo. Pre Štátny súd a krajské súdy bol odvolacím súdom Najvyšší súd v Prahe. V praxi odvolacie súdy väčšinu rozsudkov potvrdzovali a niekedy aj zvyšovali. Existovali však aj prípady, keď rozsudky nižších súdov znižovali. Viacero politických procesov sa však odohrávalo hneď v prvom stupni pred najvyššími súdnymi inštanciami a odsúdení tak nemali možnosť odvolať sa. Každopádne, vynesením právoplatného rozsudku sa úloha justície v masinérii politických procesov končila.¹⁸

Verejné politické procesy v 50. rokoch však takmer vždy ukončovala propagandistická kampaň, ktorú šírila najmä tlač a rozhlas. Jej primárnou úlohou bolo zdôrazniť verejnosti politicko-ideologickú koncepciu jednotlivých procesov. Jej rozsah závisel od významu jednotlivých prípadov. Z hľadiska politickej propagandy mali medzi verejnými procesmi

16 LETZ, Róbert. Štátny súd a jeho činnosť v rokoch 1948 – 1952. In: *Acta historica neosoliensia*. 17/2014, s. 105 – 119.

17 NA Praha, f. ÚV KSČ – 02/1, šk. č. 11 – 12, a. j. 14, bod č. 1. Správa o činnosti justičných orgánov v období politických procesov (kabinetná justícia) z marca 1963, s. 1 – 20.

18 KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 195 – 203.

výnimočné postavenie tzv. monsterprocesy, ktoré sa organizovali ako veľké divadlo pre milióny divákov, čitateľov a poslucháčov. Zapájali sa do nich komunistickí ideológovia, propagandisti, novinári a často aj spisovatelia. Z rozhlasu zneli prejavy a priame vstupy zo súdnej siene, v novinách boli uverejňované rozsiahle články a denne sa konali rôzne verejné schôdze v závodoch a na iných pracoviskách. Prijímali sa rezolúcie, v ktorých boli obžalovaní ako vlastizradcovia, agenti a nepriatelia ľudu zobrazovaní v najhorších farbách. O najvýznamnejších politických procesoch dokonca vychádzali knihy – v desaťtisícových nákladoch a niekoľkých jazykových mutáciách. So zánikom organizovania veľkých verejných politických procesov koncom 50. rokov sa znížila aj intenzita sprievádzajúcich propagandistických kampaní.¹⁹

Na záver si priblížime niekoľko štatistických údajov. Do roku 1954 bolo na Slovensku z politických dôvodov odsúdených približne 24 000 osôb (do roku 1989 celkovo 71 168 osôb), pričom na popravisku skončilo 45 odsúdených (do roku 1989 celkovo 50 osôb).²⁰ Politické procesy sa zďaleka neobmedzili len na tieto priame obete, ich rodiny a priateľov. Postihli všetky sociálne vrstvy i profesijné a záujmové zoskupenia, teda prakticky celú slovenskú a českú spoločnosť. Negatívne ovplyvnili aj hospodárstvo, politiku, kultúru i právo. Výrazným spôsobom poznačili i úroveň medziludských vzťahov a celkový morálny stav spoločnosti.

19 FORMÁNKOVÁ, Pavlína – KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázající proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 25 – 121.

20 K údajom sme dospeli na základe štatistík z GEBAUER, František – KAPLAN, Karel – KOUDELKA, František – VYHNÁLEK, Rudolf. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.

Analýza Pastierskeho listu biskupov ČSR ku štátnej Katolíckej akcii

PaedDr. Róbert Slotka, PhD.

Pastierky list biskupov je prejavom vykonávania učiteľského poslania biskupskej služby v Cirkvi. Národný pastierky list biskupov je reakciou na celospoločenské dianie. Čo obsahoval pastiersky list biskupov ČSR z roku 1949? Ktoré témy otcovia biskupi odkryli a na čo upriamili pozornosť?

Pastiersky list o štátnej Katolíckej akcii je priamou reakciou otcov biskupov ČSR na zložitú politickú situáciu v ČSR. Pastiersky list bol vydaný 15.6.1949 v Prahe pod názvom - Hlas biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky. List mal byť prečítaný v nedeľu 19.6.1949. V pastierskom liste otcovia biskupi vyjadrili zákaz katolíkom pôsobiť v komunistickej strane a v schizmatickej Katolíckej akcii, taktiež odmietli tvrdenia vlády, že biskupi zastavili dohodu medzi Cirkvou a štátom. Otcovia biskupi v pastierskom liste jasne vyjadrili, že komunistická ideológia je v priamom rozpore s katolíckym učením, a taktiež povzbudili veriacich k vytrvalosti vo viere a k vernosti voči pápežovi.¹ Členenie listu je bez bodov, v texte sa nachádza značka, ktorá naznačuje nový odsek. Pastierky list má dĺžku 5 strán, text má riadkovanie jednotku – je husto napísaný, prečítanie listu mohlo trvať 45 minút.

PRVÁ STRANA

Na prvej strane otcovia biskupi vysvetľujú dôvod napísania listu a ním boli útoky voči jednote Cirkvi. Jednotu voči Cirkvi vážne narušoval vznik a pôsobenie štátnej Katolíckej akcie. Biskupi vyjadrujú svoju opodstatnenú obavu, či ich list bude prečítaný (čo nebude prejavom neposlušnosti kňazov, ale pre zásah štátnej moci) a pochopený. Zámerom biskupov v pastierskom liste je zabezpečenie práva kresťanov na náboženskú slobodu cez rešpektovanie základných podmienok: uznanie právomoci Sv. Otca a biskupov, právo rodičov na výchovu detí, právo veriacich na zhromažďovanie sa v združeniach a iné.

DRUHÁ STRANA

Na druhej strane v pastierskom liste otcovia biskupi v krátkosti načrtli stáročné úsilie Cirkvi v spoločnosti, voči ktorému prichádza trpká odmena - Cirkev je „olúpená, zbavená väčšiny slobôd, zneuctená, pošpinená, verejne prenasledovaná“². Potom približujú konkrétne prejavy trpkého odmeny: sústavná kampaň proti Cirkvi v médiách, zrušenie náboženskej tlače (vydávanie Vestníka katolíckeho duchovenstva bez cirkevného schválenia), každá katolícka kniha musí prejsť cez štátnu cenzúru, zákaz zhromaždenia katolíkov mimo kostolov, súpis bohoslužobných

predmetov, poštátnenie cirkevných škôl, ideové preverovanie učiteľov náboženstva, zákaz spolkovej činnosti, pôsobenie ideových lektorov v kňazských seminároch, súpis celého cirkevného majetku (aj zbierok), pokusy o odňatie cirkevných budov, násilné vysťahovanie rehoľníkov z ich budov, smernice Ministerstva vnútra proti Cirkvi, zákaz duchovných cvičení a púť, odpočívacie zariadenie pri stretnutí Konferencie biskupov v Dolnom Smokovci.

TRETIA STRANA

Na tretej strane otcovia biskupi pokračujú v predstavení konkrétnych prejavov trpkého odmeny: narušenie stretnutia Konferencie biskupov v Prahe, dozor tajnej polície na arcibiskupstve v Prahe. Otcovia biskupi trefne zhodnocujú situáciu - náboženská činnosť mimo kostola bola znemožnená, ľudia sa boja ísť do kostola. Cirkev bola postavená pred dva rozhodnutia: diktát alebo prenasledovanie. Otcovia biskupi vyjadrili ochotu s vládou rokovať, aby zabezpečili najzákladnejšie podmienky náboženského života. Doposiaľ mali otcovia biskupi nasledujúcu skúsenosť: rokovania sú možné jedine za cenu sprenevery poslania Cirkvi, rokovania boli poznačené nepriateľským postojom voči Cirkvi. Otcovia biskupi sa v pastierskom liste pýtajú veriacich, či má Cirkev súhlasiť s každou požiadavkou štátu. Potom biskupi vysvetľujú obvinenie, že biskupi nie sú lojálni Republike: lojalita je pre biskupov samozrejmosťou, (tento postoj urobili na začiatku svojho pôsobenia a chcú v tom i naďalej pokračovať), biskupi vydali usmernenie pre kňazov – nezapájať sa do politických aktivít, avšak biskupi nemôžu mlčať (situácia porušenia práv Cirkvi), biskupi nemajú nijakú možnosť obhájiť sa, vláda sa usiluje vylúčiť biskupov z riadenia Cirkvi, jediný správny postoj v súčasnej situácii sú protesty.

ŠTVRTÁ STRANA

Na štvrtej strane otcovia biskupi vysvetľujú postoj Cirkvi voči štátu: Cirkev sa neprikláňa ku kapitalizmu, praje ľudu sociálne vymoženosti a zvýšenie sociálnej úrovne, a taktiež vytvorenie vhodných podmienok na zdokonalenie náboženského života.

Otcovia biskupi poukazovali na vážnosť situácie – na sústavné, dobre naplánované a dôsledné prenasledovanie Cirkvi v ČSR. Túto skutočnosť ilustruje schôdza o štátnej Katolíckej akcie (10.6.1949 v Prahe), ktorá bola tajne zvolaná proti vôli biskupov. Preto otcovia biskupi (15.6.1949) vydali vyhlásenie, že tzv. „katolícka akcia“ nie je katolícka akcia, ale hnutie narušujúce jednotu Cirkvi, preto každá účasť a spolupráca bude spojená s cirkevnými trestami. Podpisy kňazov na podporu štátnej Katolíckej akcie boli zneužitá a získané klamstvom pod inými heslami (napr. za zachovanie vyučovania náboženstva v školách, za uznanie pápeža za hlavu Cirkvi), alebo pod nátlakom. Mená mnohých kňazov boli uverejnené bez ich súhlasu.

1 Porov. Hromják, Ľ. S výrazom lásky trvám. Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojačáka, Spišské Podhradie, 2015, s. 302 – 303.

2 Konferencia biskupov ČSR: Pastiersky list biskupov ČSR – Hlas biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky, 1949.

Biskupi upozorňujú, že založenie diecéznych, farských, okresných katolíckych akcií je cirkevne zakázané. Tí, ktorí príjmu nejakú funkciu v štátnej Katolíckej akcii, budú vylúčení z Cirkvi. Otcovia biskupi veriacich upozorňujú, že tzv. „katolícke noviny“ štátnej Katolíckej akcie nemajú cirkevné schválenie. Taktiež pripomínajú kňazom, že záväzné sú pre nich tie nariadenia, ktoré sú vydané iba biskupmi.

PIATA STRANA

Na piatej strane pastierskeho listu otcovia biskupi vysvetľujú, že napriek ťaženiu proti Cirkvi zo strany štátu, biskupom ide o úprimnú a spravodlivú dohodu medzi Cirkvou a štátom, avšak Cirkev sa nemôže stať slúžkou štátu. Biskupi približujú základné podmienky dohody medzi Cirkvou a štátom, ktoré boli pripravené na biskupskej konferencii v Olomouci 7.6.1949:

1. Kresťanský svetonázor bude vo verejnom živote a vo výchove rešpektovaný.
2. Vláda uzná duchovnú právomoc pápeža vo veciach náboženských a cirkevných a vyhlási, že výkon jeho duchovnej moci sa nedotýka štátnej suverenity.
3. Pred začiatkom rokovaní budú odvolané všetky opatrenia obmedzujúce náboženskú slobodu katolíkov: zastavenie vydávania Vestníku katolíckeho duchovenstva a povolenie vydávania dokumentov biskupov,

Farský kostol v Rabči

odvolanie výnosu Ministerstva školstva (23.5.1949) – o vyprázdení cirkevných úradov a benefícií, odvolanie výnosu Ministerstva vnútra (9.5.1949) – ohľadom obmedzení spolkovej činnosti, odvolaný výnos pre Krajské a Okresné veliteľstvá ZNB o postupe voči katolíckej Cirkvi, zrušenie zákazov ohľadom exercícií a všetkých náboženských úkonov, vláda nebude podporovať štátnu Katolícku akciu.

Otcovia biskupi v závere listu vyjadrujú prorocký postoj voči veriacim, že sú ochotní za nich položiť aj svoj život. Zároveň ich prosia o modlitbu, povzbudzujú ich k praktickému svedectvu kresťanského života a oddanosti k Cirkvi. Taktiež upozorňujú, že ak nepríde k dohode medzi Cirkvou a štátom, bolo už rozhodnuté začať vyhladzovací boj voči Cirkvi a nadišla hodina skúšky pre katolíkov v ČSR. Otcovia biskupi pripomínajú, že každá skúška je z Božieho dopustenia, je príležitosťou svedčiť o Ježišovi Kristovi, môže poslúžiť na odčinenie vlastných hriechov, je príležitosťou stávať sa dôslednými a celými katolíkmi. Otcovia biskupi odovzdávajú záverečné povzbudenie: „Boh sa na vás pozerá, ... katolíci celého sveta sú s vami, ... ostaňte verní pápežovi a biskupom ... Cirkev je nezničiteľná a trpieť pre Krista je najväčšou slávou.“³

Vo svojom pastierskom liste otcovia biskupi ČSR jasne objasnili súčasnú situáciu, vysvetlili svoje postoje a zámery, zároveň pripravovali veriacich na intenzívne prenasledovanie Cirkvi zo strany štátneho komunistického režimu

Interiér kostola v Rabči s kazateľnicou

3 Konferencia biskupov ČSR: Pastiersky list biskupov ČSR – Hlas biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky, 1949.

Štátna Katolícka akcia na Slovensku a Orava (vybrané farnosti)

Mgr. et Mgr. Martin Garek, PhD.

Katolícka cirkev predstavovala pre nový, komunistický režim, vytvorený vo februári 1948, hlavného vnútorného ideologického nepriateľa. Cirkvi všeobecne, boli pre komunistický režim „byťstne cudzím elementom, de facto jedinou organizovanou silou, ktorá mohla a skutočne aj stála v ceste uskutočňovania jeho zámerov na ovládnutie celej spoločnosti“.¹ Najkomplikovanejšie vzťahy panovali medzi Katolíckou cirkvou a štátnou mocou, pričom na Slovensku to bolo ešte zreteľnejšie ako v českých krajinách. Vyplývalo to zo skutočnosti, že kým v Česku počas vojny bol katolicizmus prenasledovaný a Cirkev aktívne podporovala protinacistickú rezistenciu, na Slovensku katolíci neboli prenasledovaní a zastávali lojálny postoj k režimu.² Katolícka cirkev na Slovensku predstavovala pre strojcov ľudovodemokratického Československa dvojitého nepriateľa: „ideologického oponenta oveľa silnejšieho, než bol český katolicizmus, a vďaka tradičnej spätosti slovenskej národnej a náboženskej identity aj najvážnejšiu prekážku pre duchovno-kultúrne splynutie oboch národov a ohrozenie celistvosti štátu“.³

Spočiatku sa mala novoetablovaná komunistická moc záujem vyhnúť konfliktu s cirkvami, vzhľadom na potrebu upevniť a stabilizovať svoj režim. Snažila sa, aby jej cirkvi ako spoločensky vplyvné organizácie, vyslovili svoju podporu, resp. nezaujali otvorene negatívne stanovisko. Cirkevná hierarchia, na požiadavku, aby Katolícka cirkev verejne prejavila lojalitu novému režimu, reagovala 4. marca 1948 na konferencii v Brne. Odmietla vydať nejaké zvláštne podporné vyhlásenie, resp. biskupské stanovisko, keďže „cirkev katolícka sa neviaže na žiadnu politickú alebo štátnu formu“. Zároveň si ale katolícka hierarchia želala vyhnúť sa konfrontácii s komunistami a dosiahnuť dohodu.⁴ Túto alternatívu,

vzdorovať komunistickému režimu, čo vychádzalo z presvedčenia o jeho prechodnosti a krátkodobom trvaní, zároveň viesť rokovania, získavať ústupky a taktizovať, ale v žiadnom prípade sa s ním neviazať, presadzoval predovšetkým pražský arcibiskup Josef Beran.⁵ Na Slovensku najintenzívnejší odpor vyjadroval spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý bol skeptický v otázke možnej dohody episkopátu s predstaviteľmi režimu. V proticirkevnom boji protestoval proti každému zásahu do práv Cirkvi.⁶ Jeho nekompromisný postoj voči komunizmu sa samozrejme od obnovenia Československa stával nepohodlným pre komunistickú reprezentáciu Československa. Preto už v prechodnom období rokov 1945 – 1948 pripravovali proces proti nemu, ktorý sa ale v danom období ešte neuskutočnil.⁷

Napriek snahám o nájdenie spoločnej cesty, rozpory narastali aj naďalej.⁸ Komunisti si uvedomovali nestabilitu svojej čerstvo nadobudnutej moci a obávali sa ohrozenia svojho postavenia. Síce už nemali politického oponenta, ale zápas o myseľ a svedomie národa ešte len začínal. Vzhľadom na Oravu sa to prejavilo práve pri voľbách do Národného zhromaždenia konaných 30. mája 1948. Podľa oficiálnych údajov na Slovensku volili jednotnú kandidátku Národného frontu 85,57 % zúčastnených voličov. Tie boli sfaľšované, čo si uvedomovalo aj vedenie Komunistickej strany Slovenska (KSS). Napriek tomu, na Orave v okrese Dolný Kubín bolo podľa oficiálnych údajov odovzdaných 39,02 % bielych lístkov, v okrese Trstená 39,26 % a v okrese Námestovo dokonca až 72,74 %.⁹ Tito voliči vyjadrili takýmto spôsobom nedôveru a odpor voči komunistickej moci. V rámci celého Slovenska to boli práve voliči hornej Oravy, teda okresov Trstená a Námestovo, ktorí sa najpočetnejšie vyslovili proti diktatúre komunistickej strany.¹⁰

Už od začiatku roka 1949 sa v niektorých silne religióznych oblastiach vytvárala nepokojná atmosféra, keď sa očakávala konfrontácia, zásah štátnej moci, perzekvovanie a zatýkanie kňazov. Najvýraznejšie sa takéto chýry šírili v severných častiach Slovenska, s tradične najsilnejším vplyvom katolíckej cirkvi.¹¹ Hlásenie Okresného akčného

1 PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal. Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948–1953. Bratislava: Veda, 1997, s. 31.

2 LETZ, Róbert. Prenasledovanie Cirkvi na Slovensku a monsterproces proti trom slovenským biskupom. In: Eds. HRABOVEC, Emília – BRUGNOTTO, Giuliano – JURČAGA, Peter. Umlčaná Cirkev a pápežská diplomacia 1945 - 1965. Bratislava: PostScriptum, 2018, s. 310.

3 HRABOVEC, Emília. Svätá Stolica a Československo 1945 – 1965. In: Eds. HRABOVEC, Emília – BRUGNOTTO, Giuliano – JURČAGA, Peter. Umlčaná Cirkev a pápežská diplomacia 1945 - 1965. Bratislava: PostScriptum, 2018, s. 275.

4 BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. Katolícka cirkev v Československu 1945–1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 21 - 22.

5 PEŠEK, Jan. „Katolícka akcia“ na Slovensku roku 1949. Historický časopis, roč. 44, 1996, č. 1, s. 47 - 48.

6 LETZ, Róbert. Vzťah Jána Vojtaššáka k totalitným ideológiám komunizmu, fašizmu a nacizmu. In: LETZ, Róbert – JURČAGA,

Peter. Ján Vojtaššák. Biskup v dejinách 20. storočia. Bratislava: PostScriptum, 2018, s. 325.

7 LETZ, R. Prenasledovanie Cirkvi na Slovensku a monsterproces, s. 311.

8 Podrobne k rokovaniam a hľadaniu prípadnej dohody medzi Cirkvou a štátnou komunistickou mocou do vyhlásenia Katolíckej akcie pozri: LETZ, Róbert. Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948 – 1989. In: Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 75 – 90.

9 PEŠEK, J., BARNOVSKÝ, M. Štátna moc a cirkvi na Slovensku, s. 40.

10 FREMAL, Karol. KSČ vo svetle výsledkov parlamentných volieb v rokoch 1925, 1929, 1935 a 1946 na strednom Slovensku. In: ŠMIGEL, Michal a kol. Radikálny socializmus a komunizmus na Slovensku (1918 – 1989). Spoločnosť medzi demokraciou a totalitou. Banská Bystrica, 2007, s. 75.

11 PEŠEK, J., BARNOVSKÝ, M. Štátna moc a cirkvi na Slovensku, s. 57.

výboru Národného frontu (OAV NF) v Dolnom Kubíne za mesiac marec mimo iného uvádzalo, že „boli sledovaní farári v kostoloch, či v kázňach nenápadne nepodrávajú socialistický režim, avšak nepodarilo sa dosiaľ žiadneho farára prichytiť, aby mohol byť zaistený... Nepodarilo sa nám zistiť, či medzi farármi existuje spiknutie proti štátnej činnosti alebo nie... Celkovo možno povedať, že politická vyspelosť ľudu na Orave je ešte veľmi slabá. Ľud tu počúva ešte farárov a je príliš nábožný.“¹² Správa teda potvrdzovala silnú religiozitu obyvateľstva Oravy.

V marci 1949 informovala stanica SNB Trstená dočasnú okresnú správnu komisiu v Trstenej, že vo februári 1949, počas výročia 10 rokov pápežstva Pia XII. a jeho 50-ročného kňazstva, boli vo farnostiach okresu prevedené pobožnosti len v kostoloch a neboli žiadne iné akadémie alebo oslavy.¹³ Totiž už pred týmito výročiami, Poverenie vnútra v Bratislave žiadalo „všetky podriadené národné výbory a SNB“, aby zabránili predstaviteľom cirkvi organizovať verejné oslavy, akadémie a pod. Nemali byť vyvesované ani pápežské zástavy na súkromných domoch, pričom sa poverené úrady mali postarať „všetkými prostriedkami o to, aby pápežské oslavy neboly z múrov kostola prenesené na verejnosť“.¹⁴ Cirkevná situácia bola teda napätá, pričom ale sa duchovní snažili obmedziť nejaké prejavy nepokoju a zbytočne nedráždiť štátne orgány.

Politická príprava budúcej štátnej Katolíckej akcie (KA) začala 28. apríla 1949 na stretnutí vedúcich predstaviteľov strany a štátu vo sfére cirkevnej politiky s tzv. pokrokovými kňazmi.¹⁵ Porady sa zúčastnilo päť kňazov.¹⁶ Názov nadväzoval na Katolícku akciu¹⁷, ktorá tu už dlhodobo pôsobila a existovala aj po februári 1948. Komunistickí predstavitelia sa rozhodli prevziať jej názov a spraviť z akcie nástroj svojej politiky, samozrejme s novým vedením a diametrálne protikladným zameraním.¹⁸ Posledným impulzom pre prijatie názvu Katolícka akcia mala byť aj snaha biskupov o oživenie pravej „Katolíckej akcie“, na ktorom sa dohodli počas biskupskej konferencie v Novom Smokovci. Tieto plány boli pre komunistických

predstaviteľov absolútne neprijateľné, a tak prevzatie názvu „Katolícka akcia“ pre ich rozkolnícku akciu poskytovalo jednak elimináciu snáh biskupov o oživenie pravej akcie a jednak maskovalo všeobecne známym názvom ich snahy.¹⁹

Plán štátnej Katolíckej akcie predpokladal „a) oživiť a posilovať cyrilometodějskou tradíciu, b) postupom doby vytyčiť požiadavky slovanských bohoslužieb, c) systematickou kampaní odhaliť a znemožniť Vatikán akožto činiteľa mezinárodnej politiky - nikoliv teda nábožensky!“²⁰ Na začiatku júna 1949 mala cirkevná komisia pri ÚAV NF konštatovať, „že sa vytvára hnutie, ktoré vyjadruje pravé zmýšľanie katolíkov“, nasledovalo by vytvorenie organizačnej štruktúry, prijatie programového vyhlásenia a začiatok praktickej činnosti.²¹ Podľa Čepičku „tým sledujeme jeden cieľ: chceme jim vzít vše, čo dosud majú“.²² Celá akcia mala vyzeráť ako spontánne hnutie veriacich. V ústredí o nej rokovala cirkevná šesťka KSČ i predsedníctvo ÚV KSČ, na Slovensku predsedníctvo i sekretariát ÚV KSS. Príprave štátnej Katolíckej akcie sa venovali štyri schôdze cirkevnej šesťky KSČ. Na prvej schôdzi schválila šesťka plán jej založenia a najbližšiu úlohu – pripraviť veľké národné púte na Velehrade a Devíne, ktoré by zorganizovali pokrokoví kňazi, ktorí by slúžili aj omše. Tento postup plánovali použiť aj u všetkých ostatných púti, s domnienkou, „Až uvidí, že jim do toho jdeme, prestanou sami poutě pořádáť a to bude veľký úspěch.“ Zdôrazňovala sa potreba vyzdvihovať slovanskú líniu katolicizmu v protiklade k „pangermánskej politike papežovy, který sa právě chystá ke zvláštním aktům milosti vůči Němcům v západním Německu.“²³ Posledná schôdza šesťky sa konala 1. júna a rozhodla urýchliť zakladajúce zhromaždenie štátnej KA a schválila hlavné body programového vyhlásenia. Kritizovala zároveň nedostatočnú aktivitu na Slovensku a tendenciu upravovať si celoštátnu politickú líniu.²⁴ Šesťka preto navrhovala, aby sa na Slovensku ihneď ustanovila cirkevná komisia, zadržalo sa vydanie spoločného vestníka pre katolíckych i evanjelických duchovných, a naopak, aby sa do 6. júna 1949 vydali urýchlene prvé dva preložené Vestníky katolíckeho duchovenstva.²⁵ V priebehu mája začalo zbieranie podpisov duchovných a veriacich pod budúce

12 Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, fond (ďalej f.) Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu (ÚAV SNF), škat. 48, inv. č. 49, č. 19/49, Mesačné hlásenie o činnosti OAV Dolný Kubín za mesiac marec 1949.

13 Štátny archív Žilina, pracovisko Dolný Kubín (Ďalej ŠA ZA, prac. DK), f. Okresný národný výbor (ďalej ONV) Trstená 1945 – 1959 (1960), škat. 196, inv. č. 267/49 prez., čís. 51 dôv./49.

14 ŠA ZA, prac. DK, f. ONV Trstená, škat. 196, inv. č. 267/49 prez., č. 267-15/2-49-1/1.

15 Cirkevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951. Edice dokumentů. I. Cirkevní komise ÚV KSČ ("Cirkevní šestka") Duben 1949 - březen 1950. Brno: Doplněk, 1994, dokument číslo (ďalej dok. č.) 1.9, s. 89 – 94.

16 KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno: Doplněk, 1993, s. 77.

17 Katolícka akcia – vyhlásil ju v decembri 1922 pápež Pius XI. v doktrínálnej encyklike Ubi arcano ako laický apoštolát pod vedením biskupov, ktorý má zapájať do cirkevného života laikov

a pomáhať cirkvi plniť jej poslanie. Bližšie kontúry dostala až po vydaní druhej vieroučnej encykliky Quas primas v roku 1925 a následne sa začala formovať v jednotlivých štátoch. Na Slovensku to bolo v druhej polovici dvadsiatych rokov. V roku 1945 vznikla Ústredná katolícka kancelária pod ktorej vedenie patrila aj Katolícka akcia.

18 PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 49.

19 HAĽKO, Jozef. Rozbiť Cirkev: Rozkolnícka Katolícka akcia. Bratislava: Lúč, 2004, s. 79.

20 Cirkevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, dok. č. 1, s. 26.

21 PEŠEK, J., BARNOVSKÝ, M. Štátna moc a cirkvi na Slovensku, s. 63.

22 KAPLAN, K. Stát a církev v Československu, s. 77.

23 Cirkevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, dok. č. 1, s. 26 - 33.

24 KAPLAN, K. Stát a církev v Československu, s. 78.

25 Cirkevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, dok. č. 4, s. 138.

vyhlásenie štátnej KA. Kňazov ubezpečovali, „že ide len o pranie obnoviť rokovanie medzi vládou a katolíckou cirkevnou hierarchiou“.²⁶ Do prípravy plánovanej štátnej KA zapadali aj dokumenty IX. zjazdu KSČ z 28. mája 1949, ktoré označili biskupov a kňazov verných Vatikánu ako vlastizradcov, ktorí „trpení a šetrení nebudú“. Na druhej strane vyzdvihovali „dobrých katolíckych kňazov“, nesúhlasiacich s vysokou cirkevnou hierarchiou.²⁷ V máji 1949 OAV NF v Dolnom Kubíne zaslal štyri rezolúcie na ÚAV v Prahe, „kde katolícki veriaci sa vyjadrili, že žiadajú svojich duchovných pastierov, aby sa zapojili do budovateľských úloh nášho štátu, a kde súčasne dávajú im najavo, že nesúhlasia s vatikánskou politikou“. Rezolúcie boli zaslané z obcí Dolný Kubín, Krivá, Podzámok, Dlhá a Sedliacka Dubová.²⁸ Išlo ale zjavne o iniciatívu funkcionárov KSS, keďže v neskoršom období aj v týchto farnostiach prebiehali nepokoje veriacich.

Katolícki biskupi samozrejme reagovali na prípravu štátnej KA a už 7. júna 1949 v Olomouci vydali obežník, v ktorom varovali pred účasťou na tejto rozkolníckej akcii, hroziac aj cirkevnými trestami.²⁹ Upozorňovali, že štátna KA je „hnutie schizmatické a bude stíhané cirkevnými trestami... Nedajte sa strhnúť do nejakej nenáboženskej a najmä politickej činnosti!... Nezabúdajte nikdy na to, že pápež a biskupi sú vašou riadnou cirkevnou vrchnosťou a že i podľa platných zákonov nikto nesmie zasahovať do ich výkonu jurisdikcie vo veciach cirkevného a náboženského života.“³⁰ Tlaku štátnej Katolíckej akcii sa malo čeliť aj prostredníctvom vhodných kázni a oboznamovaním veriacich počas sviatkov Božieho Tela, Božského Srdca Ježišovho, sv. Petra a Pavla a sv. Cyrila a Metoda. Taktiež počas tradičných púti sa mali kázne zamerať na „pápežský primát a napojenie na Rím“.³¹

Dňa 10. júna 1949 sa v Prahe konala ustanovujúca konferencia štátnej KA. Podľa oficiálnych údajov sa jej zúčastnilo 283 osôb, z toho 68 kňazov³². Na stretnutí bol prijatý *Ohlas slovenských a českých katolíkov k veriaci v republike*, ktorý bol začiatkom júna 1949 vypracovaný v Prahe. Formálne hlásal vernosť katolíckej cirkvi a poslušnosť pápežovi a biskupom, ale súčasne odmietal „akékoľvek príkazy zo zahraničia“. „Ohlas“ oznamoval šesť programových aktivít, ktorým mala KA napomôcť: 1.

zintenzívnenie náboženského a mravného života v cirkvi; 2. zabezpečenie náboženskej výchovy detí; 3. rozširovanie katolíckej tlače; 4. hmotné zabezpečenie činnosti cirkvi štátom; 5. rozširovanie činnosti katolíckej Charity; 6. riešenie vzťahu štátu a cirkvi v zmysle spolužitia a spolupráce.³³ V noci z 9. na 10. júna zlikvidovali komunisti aj pravú Katolícku akciu, keď zatkli generálneho tajomníka Mandla a dňa 10. júna 1949 prevzali násilným spôsobom za pomoci príslušníkov Štátnej bezpečnosti (ŠtB) kľúče od administratívnych budov a spisový materiál.³⁴

Tlačovým orgánom štátnej KA sa stali Katolícke noviny. Vedúce stranícke orgány uvádzali už pri publikovaní *Ohlasu*, že sa k nemu pripojili tisíce kňazov, čo bolo zavádzajúce. Do polovice júna podpísalo na Slovensku „Ohlas“ okolo 214 kňazov z celkového počtu 2 128 svetských a 408 rehoľných kňazov, pričom v Čechách to malo byť cca 1 400.³⁵ Komunistické vedenie to pokladalo za nedostatočné a zahájilo ešte aktívnejšiu kampaň na získanie podpisov kňazov. Dňa 22. júna 1949 bol ustanovený Ústredný výbor Katolíckej akcii na Slovensku. Vytvárala sa hierarchická štruktúra štátnej KA, od ústredného výboru v Bratislave, cez krajské a okresné výbory až po miestne výbory. Ich personálne obsadenie bolo ale problematické, keďže o členstvo v nich bol malý záujem a tak jadro tvorili členovia KSS.³⁶ Do krajského výboru KA Žilina bol navrhnutý aj Ondrej Doránsky³⁷, r. kat. kaplán v Rabči. Jeho hodnotenie bolo, že je „mladý, agilný, čiastočne až prudký voči reakčnej politike k hierarchie a Vatikánu... vo voľbách v roku 1948 chcel prijať poslanecký mandát, ale na nátlak biskupa Vojtašáka s hrozbou že bude suspendovaný bol donútený odvolať kandidatúru. Plne sa stotožňuje so socializačným procesom u nás... Jeho kázne sú zamerané podľa zásad ľudovej demokracie a podľa nášho zistenia z rôznych smerov sú tieto kázne zamerané v každom smere k potrebám dneška. Je ochotný pracovať v katolíckej akcii ako jeden z čelných funkcionárov, nepartajný.“ V Krajskom výbore KA nakoniec nefiguroval.³⁸

Voči štátnej KA sa prirodzene vymedzili aj biskupi. Na celoštátnej konferencii v Prahe dňa 15. júna 1949 vydali pastiersky list s názvom *Hlas československých biskupov a ordinárov v hodine veľkej skúšky*.³⁹ Odsudzovali v ňom štátnu KA ako

26 PEŠEK, J., BARNOVSKÝ, M. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku*, s. 63.

27 DLUGOŠ, František. *Prenasledovanie veriacich Spišskej diecézy v rokoch 1948 - 1989*. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtašáka, 2002, s. 164.

28 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, šk. 48, inv. č. 49, č. 294/1949, Situačná správa za mesiac máj 1949.

29 KAPLAN, K. *Stát a cirkvi v Československu*, s. 79. PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 50.

30 VNUK, František. *Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949 - 1950*. Bratislava: Ústav dejín kresťanstva na Slovensku, 1996, s. 14 - 15.

31 LETZ, R. *Prenasledovanie kresťanov na Slovensku*, s. 91.

32 Podľa Jozefa Haľka to bolo 67 kňazov, z toho 39 zo Slovenska. HAĽKO, J. *Rozbiť Cirkev*, s. 136.

33 PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 50 - 51. Dôkladný rozbor *Ohlasu* je publikovaný v HAĽKO, J. *Rozbiť Cirkev*, s. 139 - 143.

34 HAĽKO, J. *Rozbiť Cirkev*, s. 135.

35 LETZ, R. *Prenasledovanie kresťanov na Slovensku*, s. 93.

36 PEŠEK, J., BARNOVSKÝ, M. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku*, s. 66 - 67.

37 Niekedy uvádzaný aj ako Andrej.

38 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, šk. 92, inv. č. 90.

39 BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolícka cirkvi v Československu*, s. 22. HAĽKO, J. *Rozbiť Cirkev*, s. 154. Na nasledujúcich stranách publikácie aj dôkladný rozbor s. 154 - 164.

nezákonnú a rozvratnícku, apelovali na jednotu cirkvi a žiadali podporu svojho konania. Zároveň vydali aj *Obežník katolíckemu duchovenstvu a veriacemu ľudu*, v ktorom informovali o priebehu rokovaní medzi nimi a štátnou mocou, poukazovali na diskriminačné opatrenia štátnej moci a protestovali voči nim.⁴⁰ Biskupi a ordinári sa neobmedzili len na písomné prejavy a napr. Ján Vojtáššák cestoval po jednotlivých dekanátoch a farách svojej diecézy, kde prezentoval svoj postoj ku štátnej KA. Podľa jeho slov, „nepriateľ si tu vymyslel nový druh klamstva, aby pod maskou katolíctva zvädzel neopatrných... Rozkolná „Katolícka akcia“ berie do ochrany, uprednostňuje kňazov a veriacich, ktorí sa stavajú proti zákonitej cirkvnej vrchnosti a odopierajú jej poslušnosť.“⁴¹

Do tohto zápasu sa zapojil aj Vatikán. Pápež Pius XII., v snahe jasne vymedziť hranice medzi katolíckym a marxistickým myslením, siahol aj po právnych nástrojoch. Na štátnu KA reagoval prostredníctvom dekrétu Svätého oficia z 20. júna 1949, v ktorom upozorňoval, „že všetci katolíci, ktorí sa angažovali v týchto aktivitách, upadali do exkomunikácie“. Nasledoval dekrét z 1. júla 1949, nazývaný ako exkomunikačný, „ktorý však nikoho neexkomunikoval, iba konštatoval, že katolíci, ktorí vyznávali a šířili materialistickú a protikresťanskú komunistickú ideológiu, upadali do exkomunikácie osobitne rezervovanej Svätej stolici“.⁴² Svätá stolica reagovala na štátnu KA aj zostrením diplomatických postojov voči Československu a myšlienkou povýšiť biskupa Vojtáššáka na arcibiskupa, aby získal väčšiu autoritu voči režimu, ale aj vo vzťahu k ostatným slovenským biskupom. Nakoniec z tejto alternatívy vo Vatikáne upustili, aby nedali zámienku režimu na odsúdenie Vojtáššáka, ale naďalej pevne stáli za Vojtáššákom a odmietali čo i len myšlienku na jeho demisiu.⁴³

Väčšina podpísaných duchovných následne svoj súhlas s touto akciou odvolala.⁴⁴ K 22. júnu 1949 podpísalo „Ohlas“ zo Žilinského kraja, kam patrila aj Orava, najmenej osôb zo všetkých krajov Slovenska, len 39.⁴⁵

Pastiersky list československých biskupov a ordinárov sa mal pôvodne čítať v kostoloch 26. júna 1949, ale nakoniec bol termín posunutý o týždeň skôr na 19. júna 1949. Štátna moc sa tomu prirodzene snažila zabrániť a bezpečnostné orgány dostali príkaz, aby 19. júna 1949 v skorých ranných hodinách navštívili

všetky farské úrady a zabavili list. Farárov upozorňovali, že čítanie listu bude posudzované ako vážne porušenie zákona č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.⁴⁶ Väčšina farárov mala list v dvoch exemplároch, z ktorých jeden odovzdali a druhý prečítali veriacim.⁴⁷ Snahy bezpečnostných úradov o prekáženie čítania listu sprevádzali rozsiahle nepokoje, ktoré v niektorých prípadoch bolo klasifikované dokonca ako vzbury. Tieto nepokoje boli zvlášť závažné v severných okresoch Slovenska.⁴⁸ Pastiersky list čítalo 19. júna 1949 na Slovensku asi 20 - 25 % farárov. Niektorí kňazi ho síce nečítali, ale oboznámili veriacich s jeho obsahom a okomentovali ho.⁴⁹

Dňa 20. júna 1949 bola gen. tajomníkovi KSS Štefanovi Bašťovanskému predložená správa o pastierskom liste. Bezpečnostné orgány konštatovali, že „v kraji bansko-bystrickom odovzdalo asi 80% farárov pastierske listy a 20% tieto pastierske listy prečítalo. V kraji bratislavskom čítalo pastiersky list asi 25% farárov a ostatní odovzdali. V kraji žilinskom čítalo pastiersky list asi 15% duchovných a zbytok pastiersky list odovzdali. V kraji prešovskom pastiersky list čítalo asi 10% farárov, ktorí obdržali pastiersky list a zbytok farárov pastiersky list odovzdalo. V kraji nitrianskom a košickom čítalo pastiersky list duchovenstvo asi na 15% a ostatní duchovní listy odovzdali.“ Už v tejto správe sa spomínajú štyri najvypuklejšie prípady násillia „proti orgánom násillia“. Spomína sa Ždiar, Bacúch, Pusté Čemerné a pre nás najzaujímavejší prípad na Orave v Liesku.⁵⁰

Komunisti vyhlasovali, že list bol čítaný len 289 duchovnými, hoci podľa ordinárov čítalo list okolo 90 % kňazov. Toto číslo sa vzťahuje aj na nedeľu 26. júna 1949. Rozdiel v počte je vysvetľovaný tým, že komunisti do svojho odhadu zahrnuli len priame čítanie pastierskeho listu, kým ordinári započítali každý spôsob prezentácie, keď došlo k informovaniu veriacich.⁵¹ Samotné predsedníctvo ÚV KSČ na svojej schôdzi 27. júna 1949 konštatovalo, že v nedeľu 26. júna bol pastiersky list čítaný už v dvoch tretinách kostolov. Trúfalosť kňazov teda podľa funkcionárov narastala. Na druhej strane „se však ukázalo, že odezva čtení nebyla zdaleka tak veliká, jak se původně čekalo“.⁵²

Štátne orgány vypracovali zoznamy kňazov, podľa ich hodnotenia a vzťahu k štátnej moci. V zozname

40 KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu*, s. 83 – 84. PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 54.

41 DLUHOŠ, F. *Prenasledovanie veriacich*, s. 169 – 170.

42 HRABOVEC, E. *Svätá Stolica a Československo 1945 – 1965*, s. 294 – 295.

43 HRABOVEC, Emília. Biskup Ján Vojtáššák a Svätá stolica. In: LETZ, Róbert – JURČAGA, Peter. *Ján Vojtáššák. Biskup v dejinách 20. storočia*. Bratislava: PostScriptum, 2018, s. 272 – 273. Taktiež HRABOVEC, E. *Svätá Stolica a Československo 1945 – 1965*, s. 291.

44 BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolícka církev v Československu*, s. 23.

45 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90. Na porovnanie Bratislava 68, Nitra 72, Banská Bystrica 98, Košice

93 a Prešov 58 osôb. „Ohlas“ stav ku dňu 22. júna 1949 17.00 hod.

46 VNUK, F. *Pokus o schizmu*, s. 58.

47 PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 55.

48 KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu*, s. 90 – 91.

49 PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 55.

50 SNA Bratislava, f. Ústredný výbor KSS – Generálny tajomník (ďalej ÚVKSS-GT), škat. 2159, inv. č. 256/1, č. BA/a-29000/52-49.

51 HAĽKO, J. *Rozbiť Církev*, s. 176.

52 *Církevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951*, dok. č. 7.2, s. 201.

spolahlivých kňazov z Oravy figurovali Ondrej Doranský, r. kat. kaplán z Rabče; František Irha, taktiež r. kat. kaplán v Rabči; Kornel Brtko, r. kat. farár v Oravskom Veselom; Štefan Kofrit, r. kat. farár z Habovky; Jozef Slanicay, r. k. dekan z Čimhovej.⁵³ V ďalšom zozname kňazov s kladným postojom k režimu, „avšak v rozhodnom okamžiku poslušní cirkvi“ figurujú z Oravy Štefan Žákovič, r. kat. farár v Chlebniciach; Ignác Grebáč, r. kat. farár vo Veličnej; Ján Pienčák, r. kat. farár v Zázrivej a Ján Maslančík, adm. v Ústi nad Oravou.⁵⁴ Zoznam nepolitických duchovných z Oravy neobsahoval ani jedno meno.⁵⁵ V zozname reakčných kňazov z Oravy boli nasledujúce mená: Mikuláš Fitt, r. kat. farár z Hladovky; Ján Kajan, r. kat. kaplán z Námestova; Ján Harkabúzík, r. kat. farár z Lokce; Viktor Trstenský v Dolnom Kubíne; Michal Mrkva, r. kat. farár v Krivej nad Oravou; Karol Uhlárik, r. kat. farár v Bzinách.⁵⁶ Ako však ukázali udalosti s čítaním pastierskeho listu, situácia sa u niektorých kňazov menila.

K najrozsiahlnejšej vlne nepokojov v súvislosti so štátnou KA došlo na Slovensku koncom júna a začiatkom júla 1949. Miestami nepokoje prerástli do otvoreného odporu. Veriaci v mnohých farnostiach strážili svojich duchovných⁵⁷, stavali hliadky, obmedzovali prístup pracovníkom štátnej správy na fary, dokonca ich vyhánali za použitia násilia. Nepokoje mali zvládnuť jednotky bezpečnosti či armády, prípadne oddiely ľudových milícií. V troch prípadoch bol nasadený aj osobitný oddiel Štátnej bezpečnosti Jánošík.⁵⁸

Výrazné nepokoje, v niektorých prípadoch klasifikované ako vzbury, sa odohrali aj na Orave. Okresný výbor štátnej KA v Námestove bol založený 30. júna 1949. Predsedom sa stal Roman Grigel', kult. ref. okresného národného výboru (ONV) a tajomníkom Viktor Janeček, úradník ONV Námestovo. Jedenásti radoví členovia pochádzali väčšinou z Námestova a pracovali v rámci ONV. V Dolnom Kubíne bol založený okresný výbor štátnej KA 25. júna 1949. Predsedom sa stal František Fedor, robotník z Dolného Kubína; podpredsedom František Sukaný, staviteľ, taktiež z Dolného Kubína a tajomníkom Martin Mura, učiteľ z Malatinej. Členmi sa stalo ďalších 22 osôb. Zaujímavou skutočnosťou je, že samotný predseda Fedor sa svojej funkcie predbežne vzdal. V Trstenej na čele OV KA stál ako predseda Jozef Muška, člen UV KA Praha,

podpredsedom bol Ervín Pasovský z Trstenej a tajomníkom Rudolf Kolesár, referent ONV Trstena. Výbor mal ďalších 12 členov, prevažne pracovníkov ONV. Tento OV KA vznikol 23. júla 1949.⁵⁹

Už v máji 1949 prebehla v Dolnom Kubíne udalosť, ktorá bola klasifikovaná štátnymi úradmi ako vzbura. Išlo o zaistenie a vypočúvanie tamojšieho kňaza, Viktora Trstenského, na stanici Sboru národnej bezpečnosti (SNB) v Dolnom Kubíne dňa 24. mája 1949. Viktor Trstenský bol obvinený, že v rokoch 1948 a 1949 zneužil svoj úrad duchovného „na vykonávanie vplyvu na veci politického života v smere nepriaznivom ľudovodemokratickému poriadku republiky“⁶⁰, pričom „rozširoval poplašnú správu, hoci vedel, že zpráva ním rozširovaná bola nepravdivá a hoci si mohol uvedomiť, že jej rozširovaním je spôsobilé vážne znepokojiť aspoň časť obyvateľstva niektorého miesta.“⁶¹ Dôvodov na obžalovanie Trstenského bolo hneď niekoľko. Bol to napríklad list z 28. apríla 1949, ktorý Trstenský adresoval biskupskému Ordinariátu v Spišskej Kapitule, v ktorom informoval o úmysle Miestneho akčného výboru „zbaviť Kubín, istým kruhom nepohodlných ctihodných sestričiek, zhabaním ich domu“⁶², ktorý mal byť údajne prerobený na sociálny ústav. Trstenský zároveň žiadal, aby Ordinariát vydal tzv. „taticum concosum“, prostredníctvom ktorého sa malo veriacim, príslušným v jednotlivých výboroch, oznámiť, že pokiaľ budú súhlasiť s podobnými návrhmi, nebudú môcť prijať žiadne zo sviatostí.⁶³ Dôvodom na obžalovanie sa stala taktiež kázeň 21. mája 1949, v ktorej Trstenský hovoril o znemožňovaní slobodného katolíckeho vierovyznania a taktiež o sťažovaní práce tamojšej saleziánskej komunite.⁶⁴ Spornou bola taktiež Trstenského kázeň 20. júna 1948 pri príležitosti pripomenutia Lidíc. Vo svojej kázni totiž spomenul nielen udalosti spojené so samotnými Lidicami, ale taktiež upozornil veriacich na to, že „isté kruhy v Dolnom Kubíne totiž chceli by z Dolného Kubína urobiť duševné Lidice“.⁶⁵ Trstenský mal na mysli plánované preloženie asi 45 štátnych úradníkov na ich vlastné náklady, pričom dôvodom mala byť ich katolícka viera.

Keď sa o zaistení dozvedeli farníci, tak v počte približne 500 osôb sa zhlukli a pri prevádzaní Trstenského na stanicu niektorí z nich fyzicky napadli príslušníkov SNB a zabránili zaisteniu Trstenského,

53 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 91, inv. č. 90, Soznam spolahlivých kňazov.

54 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 91, inv. č. 90, Soznam kňazov s kladným postojom k režimu, avšak v rozhodnom okamžiku poslušní cirkvi.

55 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 91, inv. č. 90, Soznam nepolitických duchovných.

56 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 91, inv. č. 90, Soznam reakčných kňazov.

57 V poslednej júnovej dekáde vo viac ako sto prípadoch boli strážené fary veriacími. HAĽKO, J. Rozbiť Cirkev, s. 167.

58 PEŠEK, J. „Katolícka akcia“ na Slovensku, s. 58.

59 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90.

60 SNA Bratislava, f. Poverenie spravodlivosti (ďalej PS), škat. 558, Akcia Dolný Kubín, č. 12/05-1949.

61 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. St 421/49.

62 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 111/1948.

63 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 111/1948.

64 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, Opis vyhlášky na druhú nedeľu po Veľkej noci, 21. mája 1949.

65 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, Opis - Vyhláška na piatu nedeľu po Sv. Duchu, dňa 20. júna 1949.

ktorý bol následne v sprievode veriacich odvedený do rímsko-katolíckeho kostola v Dolnom Kubíne, kde spievali slávnostnú pieseň Te Deum. Trinásť osôb bolo obvinených zo zhľukovania sa viacerých osôb za úmyslom zabránenia výkonu právomoci verejného funkcionára podľa §20 ods. 1. zák. č. 231/48 Sb., pričom v tom čase mladistvý Milan Skyčák bol obvinený z previnenia vzbúrenia podľa § 20 ods. 1. z. č. 231/48 Sb. vzhľadom na § 3 zák. č. 48/1931 Sb. z. a nar. Menovite išlo o nasledujúce osoby:

Meno	Dátum narodenia	Trest ⁶⁶
Jozef Marett	16. 4. 1909	14 mesiacov väzenia nepod.
Dominik Blaho	15. 4. 1905	oslobodený
Karol Šránek	10. 1. 1920	6 mesiacov väzenia nepod.
Ľudovít Rázga	25. 11. 1924	6 mesiacov väzenia nepod.
Eugen Duda	21. 2. 1910	oslobodený
Augustín Taraba	2. 9. 1896	oslobodený
Cyril Lupták	25. 5. 1899	oslobodený
Štefan Lezo	15. 7. 1910	oslobodený
Ondrej Kristofčák	1. 11. 1896	1 rok väzenia nepod.
Ján Kvietok	10. 12. 1912	oslobodený
Mária Kajfošová rod. Pagáčiková	24. 5. 1910	6 mesiacov väzenia nepod.
Jozef Lucký	18. 3. 1913	6 mesiacov väzenia nepod.
Milan Skyčák ml.	28. 6. 1931	1 mesiac väzenia s odkladom na 3 roky

O zatknutí Trstenského bol informovaný aj Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu. V správe bolo konštatované, že „Menovaný kňaz požíval dôvery celej Oravy, ponevač ako kňaz viedol život aký tunajšiemu obyvateľstvu imponoval – zbožný. No fanatickí veriaci nevideli jeho politické previnenie a bolo treba preto tieto vopred odhaliť aby sa dokázalo že sa berie politický previnilec a nie farár, Aj spôsob zatýkania bol netaktický a spôsobil veľkú paniku. Práca na poli politickom a verejnom sa teraz ešte viac sťažila.“⁶⁷

Obvinení boli samozrejme predvolaní na výsluch. Jozef Lucký vo svojej výpovedi z 12. júla 1949 uviedol, že sa v tom čase nachádzal vo Vyšnom Kubíne, a so zhľukovaním viacerých osôb, a teda

vzbúrou nemal nič spoločné. Podľa Luckého výpovede sa tam nachádzal spolu taxikárom Jarkovským a to za účelom prepravy chorej osoby. Celá cesta z Dolného Kubína do Vyšného Kubína a späť mala trvať len päť minút.⁶⁸ Milan Skyčák, jeden z obvinených, mal podľa vyšetrovacieho spisu predstavovať akúsi spojku medzi farárom Trstenským a školskou mládežou, ktorá bola povzbudzovaná k účasti na zhľuknutí. Sám sa mal v tom čase uvedenej vzbúry zúčastniť osobne. Skyčák sa vo svojej výpovedi k uvedeným skutočnostiam priznal.⁶⁹ Vinu tak, ako im kládlo vyšetrovanie, priznali aj Jozef Marett, Karol Šránek, Dominik Blaha, Ľudovít Rázga, Eugen Duda, Augustín Taraba, Ondrej Krištofčák, Ján Kvietok a Mária Kajfošová. Naopak, Cyril Lupták a Štefan Lezo svoju vinu popreli.⁷⁰ Hlavné pojednávanie v trestnej veci Viktora Trstenského a ďalších 13 spoločníkov sa konalo 20. októbra 1949 na Okresnom súde v Čadci pod predsedníctvom Jána Szeghyho. Viktor Trstenský bol uznaný vinným z dvojnásobného prečinu poburovania proti republike a to podľa §3. odst. 1. z. č. 231/48 Sb. a z prečinu šírenia poplašnej správy, podľa §32. odst. 1. veta 2 cit. zák. podľa obžaloby čís. Št. 421/49.⁷¹

Najpodstatnejšie nepokoje prepukli v súvislosti so samotným čítaním pastierskeho listu dňa 19. júna 1949. Priamo v tento deň čítali pastiersky list na Orave vo farnostiach Bziny (kňaz Karol Uhlárik), Trstená (kaplán Juraj Bednárík), Habovka (Štefan Kofrit), Liesek (Jozef Fitt), Námestovo (kaplán Ján Kajan), Novor (Štefan Šmiheľ), Malatiná (Martin Pazúrik), Rabča (kaplán František Irha), Oravské Veselé (kaplán Cyril Harmata-Milotinský) a Tvrdošín (Jozef Mikuška).⁷² Najzávažnejšie udalosti sa v tento deň odohrali v Liesku.

Dňa 19. júna 1949 začal miestny farár v Liesku Jozef Fitt na omši čítať pastiersky list. Už predtým navštívila Fitta hliadka SNB so žiadosťou, aby odovzdal predmetný pastiersky list, na čo on mal reagovať, že žiadny list nedostal.⁷³ Na omši v daný deň sa v civilnom oblečení zúčastnil aj strážmajster Ján Švajdlenka, ktorý mal sledovať farára. Keď zistil, že kňaz po kázni oznámil veriacim, že im prečíta pastiersky list, hlavným vchodom vyšiel z kostola a obiduc ho vstúpil do sakristie. Za kňazom najskôr poslal miništranta s pokynom, aby okamžite prestal čítať pastiersky list, ale keď tohto zastavil prítomný bohosslovec Ľudovít Jankuliak, a aj on odmietol ísť za

66 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 12878/1949 – III.3.

67 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 48, inv. č. 49, č. 294/1949, Situačná správa za mesiac máj 1949.

68 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Dolný Kubín, značka 4, č. 3326/06-1949.

69 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 403/49.

70 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 12/05-1949.

71 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Dolný Kubín, značka 4, č. 1152/49.

72 SNA Bratislava, fond ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6, Súhrn správa o posledných výtržnostiach na Slovensku v súvislosti s Katolíckou akciou.

73 V správe pre generálneho tajomníka Baššovanského figuruje Jozef Fitt jednak v zozname kňazov, ktorí priznali, že pastiersky list obdržali, avšak tento odmietli odovzdať príslušníkom SNB a jednak v zozname kňazov, ktorí list zatajili a potom ho čítali. SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 256/6, Zoznam rím. kat. farárov, ktorí priznali, že pastiersky list obdržali, tento však odopreli odovzdať a prečítali ho veriacim; Zoznam rím. kat. farárov, ktorí zatajili, že pastiersky list obdržali a potom ho čítali.

kňazom na kazateľnicu, Švajdlenka sa sám vybral za Fittom ku kazateľnici a požiadal o pastiersky list. Kňaz na vyzvanie odpovedal, že najskôr pastiersky list dočíta a zareagoval slovami „*Vieru si nedáme*“.⁷⁴ Švajdlenka dokonca mal tasiť služobnú zbraň, ktorou si chcel vynútiť poslušnosť Fitta. Keď veriaci spozorovali čo sa deje, niektorí prítomní muži sa ponáhľali ku kazateľnici. Švajdlenka, vidiac vypätosť situácie, ušiel do sakristie, kde sa snažil zamknúť. To sa mu vzhľadom na prítomnosť miništrantov nepodarilo a do sakristie sa dostali aj prenasledujúci muži. Muži na čele s Jánom Poláčekom vytiahli Švajdlenku do záhrady pred kostolom kde ho bili päsťami. Pritom mu vypadla z vrecka služobná zbraň.⁷⁵ Švajdlenka mal upadnúť do bezvedomia, a keď sa prebral, tak sa rozbehol k domu Márie Dreveňákovkej, kde mal odložený bicykel na ktorom prišiel z Trstenej. Keďže v danom dome sa nachádzalo aj notárstvo s telefónom, zhromaždení veriaci si mysleli, že išiel zavolať posily. Napriek tomu, že Švajdlenka, uisťovaní samotnou Máriou Dreveňákovou, že v jej dome sa mu nič nestane, pozamykal dvere a okná, syn Márie Dreveňákovkej cez otvorené okno v kuchyni vnikol do vnútra a žiadal ho, aby opustil ich dom. Do domu vnikli aj ďalší muži a pokračovali v útoku na Švajdlenku, menovite Ján Dreveňák, Martin Kubáň a Matej Dreveňák-Hrubý, pričom Tomáš Motýľ-Záhradník mal Švajdlenku udrieť fľašou po hlave. Bitka pokračovala aj na záhrade, kde sa pridali Martin Benický, Ján Šinál, Jozef Koják st., Matej Dobek-Vnenk, Jozef Poláček-Miklušek a Štefan Ondřík. Švajdlenkovi sa podarilo utiecť zo záhrady na ulicu, kde ho však obklúčili ďalší obyvatelia, pričom Ján Poláček-Kovalčín strážmajstra kopol do pozadia a Martin Kubáň spolu s Matejom Gostíkom utekajúceho Švajdlenku bili kameňmi dovtedy, kým mu neprišli na pomoc iní občania Liesku.⁷⁶ Švajdlenkovi sa nakoniec podarilo utiecť nákladným autom roľníckeho družstva, ktoré ho dopravilo do nemocnice v Trstenej. Pri tomto incidente utrpel štyri tržné rany na hlave a viacero odrenín na tele.⁷⁷

Na základe uvedených skutočností, boli obžalovaní⁷⁸:

Meno	Dátum narodenia	Trest
Martin Benický	6. 9. 1904	oslobodený
Ján Poláček	14. 7. 1907	10 mesiacov väzenia nepod.
Jozef Poláček-Miklušek	10. 11. 1919	oslobodený
Jozef Poliak	24. 4. 1903	oslobodený
Matej Dobek-Vnenk	26. 1. 1907	oslobodený
Tomáš Motýľ-Záhradník	26. 6. 1922	oslobodený
Štefan Ondřík	25. 12. 1915	oslobodený

74 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 897/49-2.

75 Služobnú zbraň našiel slobodník František Boča, ktorý v danej dobe bol doma na dovolenke a odovzdal ju na stanici SNB v Trstenej.

76 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 897/49-2.

Ján Šinál'	17. 5. 1907	6 mesiacov väzenia nepod.
Ján Dreveňák	17. 11. 1930	8 mesiacov väzenia nepod.
Matej Dreveňák-Hrubý	22. 1. 1922	oslobodený
Martin Kubáň	9. 11. 1921	1 rok väzenia nepod.
Matej Gostík	26. 2. 1926	8 mesiacov väzenia nepod.

Menovaní boli na základe použitia násilia voči osobe v miestnosti určenej pre obrady štátom uznaného náboženstva a následného vyvolania pobúrenia obvinení, a to podľa §153 odst. 1 a §155 posl. veta Trz. zo zločinu vzbury a z prečinu podľa §191 Trz.⁷⁹

Dňa 20. júna 1949 vypovedal v predmetnej obžalobe poškodený Švajdlenka. Vo svojej výpovedi podrobne opísal udalosti presne tak, ako ich videl on. Pri výsluchu napríklad uviedol, že okno do špažze Márie Dreveňákovkej otvorila menovaná a to z dôvodu, že odmietla podobné incidenty vo svojom dome. Cez okno ho mal následne vytiahnuť Dreveňákovkej syn. Podľa Švajdlenkovej výpovede, sa mu podarilo utiecť vďaka nákladnému autu, ktoré rozvážalo mlieko. Vodič uvedeného vozidla mal Švajdlenku doviesť do nemocnice v Trstenej. Na základe obvinení boli jednotliví obžalovaní predvolaní na výsluch. Vypočúvanie obžalovaných prebehlo 21. júna 1949, za prítomnosti vrchného strážmajstra Jána Plachého, v zastúpení okresného veliteľstva SNB Trstená ako vypočúvajúci, strážmajstra Jána Laceka, ako zapisovateľa, bezpečnostného referenta ONV v Trstenej Jozefa Ďobeka ako svedka.

Obžalovaný Martin Benický vo svojej výpovedi poprel akúkoľvek účasť na napadnutí strážmajstra Švajdlenku, pričom uviedol, že sa o incidente dozvedel až od svojej dcéry krátko po tom, čo sa z omše vrátil domov. Ján Poláček vypovedal, že bol prítomným pri celej akcii rozhorčených mužov, avšak nebol jej priamym účastníkom, len pozorovateľom. Vo výpovedi uviedol, že keď prišiel do sakristie, bol tam len Švajdlenka, ktorého nepoznal a vyzýval ho, aby opustil miestnosť. V tom mal do sakristie vpadnúť rozhorčený dav a strážmajstra vyvliecť na dvor. Podľa vlastnej výpovede sa Poláček nachádzal aj pri dome Márie Dreveňákovkej, avšak ani tam nemal do bitky zasiahnuť. Svoju prítomnosť a akúkoľvek účasť na bitke poprel aj Jozef Poláček-Miklušek, Matej Dobek-Vnenk a Štefan Ondřík. Tomáš Motýľ-Záhradník vo svojej výpovedi uviedol, že sa v uvedenom čase nachádzal na dvore kostola, avšak priamo sa na bitke nezúčastnil, pričom sa po incidente vrátil späť do kostola. Väčšina obvinených svoju vinu

77 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2159, inv. č. 256/1.

78 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 368/49-č.

79 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 368/49-č.

poprela v plnom rozsahu. Obvinený Ján Šinál nakoniec priznal, že Švajdlenku raz udrel a to päšťou do hlavy. Ján Dreveňák pri vypočúvaní uviedol, že vošiel do kuchyne Márie Dreveňákovej cez okno, avšak poprel, že by Švajdlenku bil. Matej Dreveňák-Hrubý sa priznal, že bol na dvore Jána Dreveňáka, avšak bitku taktiež poprel. Martin Kubáň vo svojej výpovedi uviedol, že za Švajdlenkom skutočne utekal z dvora Jána Dreveňáka, pričom dotyčného chytil za kabát a následne spadli. Avšak aj on poprel, že by strážmajstra bil.⁸⁰

V uvedenej veci boli vypočutí aj iní svedkovia. Ján Bakoš uviedol, že videl ako Ján Dreveňák a Ján Poláček-Kovalčín utekal za strážmajstrom Švajdlenkom, pričom mal kričať „Chyťte ho!“. Bakoš taktiež uviedol, že videl Martina Benického a Štefana Ondríka ako bijú strážmajstra v dome Dreveňáka a neskôr mal vidieť menovaného Benického spolu s Jánom Šinálom ako Švajdlenku bijú na dvore. Svedok Martin Chovančák-Kolena uviedol, že videl Švajdlenku v obklúčení Martina Benického, Štefana Ondríka, Tomáša Motýľa-Záhradníka a Jozefa Kolečáka staršieho. Taktiež uviedol, že za Švajdlenkom utekal Martin Chovančák starší, Ján Poláček-Kovalčín a Matej Gostík. Tomáša Motýľa-Záhradníka mal vidieť svedok Jozef Barborák. Samotná Mária Dreveňáková pri výsluchu uviedla, že práve Tomáš Motýľ-Záhradník spolu s Martinom Kubáňom mali otvoriť okno do kuchyne a vytiahnuť Švajdlenku do záhrady.⁸¹

V predmetnej trestnej veci rozhodoval Okresný súd v Dolnom Kubíne pod predsedníctvom Jána Rolku, vedúceho súdu v Dolnom Kubíne. Rozsudok bol vynesenej na pojednávaní 2. novembra 1949. Proti rozsudku sa odvolali Ján Poláček, Ján Šinál a Matej Gostík, pričom Ján Dreveňák a Martin Kubáň boli odsúdení v neprítomnosti. Okresný súd, na podnet okresného prokurátora, vydal aj predbežnú väzbu pre obžalovaných Jána Poláčka, Jána Šinála, Jána Dreveňáka, Martina Kubáňa a Mateja Gostíka. Obžalovaní, ktorí boli prítomní na pojednávaní, boli ihneď vzatí do väzby.⁸² Farár Jozef Fitt bol uznaný vinným z prečinu poburovania proti republike a z prečinu zneužitia duchovného úradu podľa § zák. č. 231/48 Sb. Farár mal vo svojej kázni upozorniť veriacich na to, že prichádzajú „lotri, lumpi, červení belzebubi, ktorí sú združení v strane...“. Napriek tomu pri vypočúvaní Fitt vinu poprel. Svoje výroky odôvodnil tým, že v predmetnej kázni hovoril o prípade Thomasa Morusa, väzneného pre svoje náboženské presvedčenie. V súvislosti s tým udal, že „červený pokušiteľ bude i vo večnosti v pekelnom ohni červený...“. S iným významom farárovej kázne prišiel svedok Július Baník, podľa ktorého obžalovaný vo svojej kázni prehlásil „...že ktorí chcú trpieť

v červených plameňoch tu na zemi, nech horia v červených plameňoch aj v pekle“.⁸³ Samotný Švajdlenka bol ústne napomenutý za politicky neuvážené konanie a netaktický postup, ale súčasne „... preto, že preukázal naprostú oddanosť ľudu a jeho ľudovodemokratickému zriadeniu, preto, že vystihol reakčné zábery farára Fitta..., vystavil sa nebezpečenstvu inzultácie, ktorá bola na ňom skutočne prevedená, odmenený bol pre neohrozenosť peňažitou odmenou, bolo mu vyslovené pochvalné uznanie a navrhnutý bol na povýšenie.“⁸⁴

V daný deň, teda 19. júna 1949 bol pastiersky list čítaný vo viacerých farnostiach Oravy. Farár v Tvrdošíne Jozef Mikuška okrem prečítania pastierskeho listu vyhlásil v kázni, že „naši nepriatelia hovoria, že Boha neni, lebo odišiel na 7 rokov na dovolenku“. Námestovský kaplán Ján Kaján vyslovil myšlienku, aby si dávali občania pozor, lebo odtiaľ začnú zaisťovať farárov. Tiež vyzval veriacich, aby si vyrovnali nedoplatky za Katolícke noviny, ktoré dosiaľ dlhujú a ďalšie dochádzanie Katolíckych novín zastavili nakoľko nie sú v katolíckych rukách. Rím. kat. kaplán v Tvrdošíne Alojz Pirožek oznámil veriacim, že mu pastiersky list zobrala SNB a preto ho nemôže prečítať. Medzi iným povedal v kázni, že naši poprední činitelia nejdú cestou k Bohu, ale od Boha. Na koniec uviedol, že pravdepodobne bude zatvorený, ale že sa žalárovania nebojí, len Boha. Podobne aj v obci Bziny, farár Karol Uhlárik prečítal pastiersky list a prirovnával utrpenie Kristovo k terajšiemu utrpeniu farárov a vyhlásil na kazateľnici: „Keď pracuješ, Kristus pracuje. Keď ňa podozrievajú, Krista podozrievajú, keď ňa zavrú, Krista zavrú, keď ňa budú biť, Krista bijú a keď ňa zabijú, Krista zabijú. Kristus prináša útechu aj v žalároch a v koncentračných táboroch.“⁸⁵ V ten istý deň došlo aj k zhľuknutiam veriacich v niektorých obciach Oravy. V obciach Slanica, Novot a Klin sa rozšírila informácie, že prišli zatknúť miestnych kňazov. To viedlo k zhromaždeniu veriacich pred farami, v Novoti a v Slanici v počte asi 300 osôb, v obci Klin „viac ľudí“. Keď veriaci zistili že k zatknutiu miestnych kňazov nedôjde, tak sa v pokoji rozišli, pričom k násilnostiam nedošlo.⁸⁶

Duchovní, vidiac postup bezpečnostných orgánov a nemožnosť rýchleho priameho spojenia s cirkevnou hierarchiou, sa mali podľa bezpečnostných správ navzájom stretávať, radiť „ako by sa vyhlí neprijemnostiam a tomu, aby nemuseli podpisovať „Ohlas“ a ako by zpracovali obyvateľstvo proti členom SNB a funkcionárom KSS“. Výsledkom porad malo byť „že rozšíria medzi veriacim obyvateľstvom, že budú farári zatýkaní a zariadia si stráženie fár a takto strážené fary nebudú môcť potom politickí činitelia navštevovať“. Takáto väčšia porada oravských

80 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 7/1949.

81 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 7/1949.

82 SNA Bratislava, f. PS, škat. 558, Akcia Liesek, č. 541/49.

83 SNA Bratislava, f. PS, škat. 559, značka 3, č. 103855/50. T331/49.

84 LETZ, R. Prenasledovanie kresťanov na Slovensku, s. 95.

85 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6.

86 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6, Shluknutia.

duchovných sa mala konať už 22. júna 1949 v Námestove.⁸⁷

K nepokojom a k poplašným správam dochádzalo aj v nasledujúcich dňoch. Zakaždým išlo o informáciu, že bude zatknutý miestny kňaz. Takto došlo k zhluknutiam 20. júna 1949 v Bobrove, 22. júna 1949 v Námestove, 23. júna 1949 opäť v Slanici (100 osôb), v ten istý deň aj v obci Zubrohlava (100 osôb)⁸⁸ a 27. júna 1949 v obci Mútne asi 300 osôb, pričom dav bol ozbrojený motykami a sekerami.⁸⁹ Od 24. júna 1949 boli podľa správ SNB strážené fary v obciach Malatína, Tvrdošín, Liesek, Krásna Hôrka, Mútne, Oravské Veselé, Oravská Lesná a Bobrov.⁹⁰

Hlásenie generálnemu tajomníkovi za 24. jún 1949 uvádzalo, že „Na celej Orave podpisová akcia „Ohlasu“ úplne uviazla a z viacerých miest je hlásené, že tí, ktorí podpísali, začínajú toto odvolávať.“⁹¹ Bolo to podľa príslušníkov SNB zapríčinené tým, že v kraji Žilina sa nachádzalo „najväčšie množstvo reakčných duchovných a títo veľmi agilne pracujú medzi neuvedomelým obyvateľstvom Oravy“.⁹²

Došlo ale aj k vážnejším incidentom. Dňa 24. júna 1949 sa konala púť v Krásnej Hôrke, okr. Trstená, na ktorej sa zúčastnilo dovedna asi 400 osôb. Tvrdošínsky farár dopustil sa na tejto púti podľa príslušníkov SNB štvania, pričom opakoval svoj výrok z 19. júna 1949: „Drahí veriaci, naši nepriatelia hovoria, že Boha neni, lebo odišiel na 7 rokov na dovolenu.“ Tento deň, hoci nebol štátom uznaný sviatok, občania v Tvrdošíne zastavili nákladné auto a traktor a nepustili ich cez obec, lebo vraj keď je sviatok nepovolajú, aby cez ich obec chodili autá. Jeden z prítomných mužov vykrikoval na šoféra: „vy svine bolševické.“ Nepokoje v Tvrdošíne pokračovali aj v nasledujúcich dňoch, keď 26. júna 1949 v Krásnej Hôrke boli vystrelené na prechádzajúcu hliadku SNB na motocykli dve rany z pušky a v Tvrdošíne v nočných hodinách v daný deň sa strieľalo na autohliadku SNB. V oboch prípadoch nebol nikto zranený a ani zaistený.⁹³ Dňa 26. júna 1949 bolo prepadnuté aj auto s hliadkou Krajského veliteľstva Štátnej bezpečnosti Žilina v obci Trstená davom v počte cca 80 osôb. Hliadke sa podarilo bez vážnejšieho incidentu opustiť obec, pričom za nimi bolo viackrát vystrelené. Nikto ale nebol zranený.⁹⁴

Gustáv Husák dňa 24. júna 1949 vyhlásil, že katolícki biskupi na čele s arcibiskupom Beranom nemôžu ujsť od zodpovednosti za takéto výtržnosti a škody, ktoré

spôsobili. „Nie režim a štátne orgány siahly k násiliu, nie katolíckym kňazom bolo niekde ubližované, ale orgánom štátu alebo drobným ľuďom bolo vážne ohrozené zdravie, ničené majetky...“ Označil ich za rozvracačov štátu, ktorým nevyhovuje pokoj v československých obciach a mestách, a hospodársky rast, ktorý podľa jeho slov je badateľný.⁹⁵ Podľa správy Povereníctva spravodlivosti sa na nepokojoch v súvislosti so štátnou KA zúčastnilo na Slovensku asi 22 – až 25 000 osôb. Trestné oznámenia boli podané na 1 136 osôb, z ktorých bolo odsúdených 467 v úhrnnej výmere 546 rokov 6 mesiacov a 27 dní.⁹⁶ Nepokoje v súvislosti so štátnou KA zasiahli 60 slovenských obcí, pričom väčší rozsah mali v 34 obciach.⁹⁷ Mnohé ďalšie nepokoje, nekvalifikované priamo ako vzbury, neskončili pred súdom, „či už preto, že bezpečnostné orgány rozohľadli dav bez väčšieho odporu a bez použitia násilia, alebo preto, že miestne orgány pokladali za múdrejšie udalosť nezahľásiť“.⁹⁸

Cirkevná komisia ÚV KSČ rokovala aj 29. júna 1949. Mimo iného rozoberala situáciu na Slovensku v súvislosti so štátnou Katolíckou akciou, keď poukazovala na viacero problémov. Široký referoval, že „podľa jeho názoru byľ prehmaty vyvolány tým, že české metódy byľ mechanicky prenášaný na Slovensko, kde jsou poměry přece jen hodně odlišné. Věc byla prováděna výlučně v Národní frontě... Členové strany byľ dezorientováni... ONV si nesprávně vyložily směrnice ministerstva vnitra o individuálních hovorech s faráři a místo toho je zvali hromadně do okresních měst. Z toho vznikla panika, že faráře budou zatýkat. Šířili ji sami faráři a podařilo se jim vyvolat hysterickou náladu; tak se stalo, že občané postavili k farám hlídky a vyvolávali incidenty, kdykoliv se ve vsi objevil cizí člověk.“ Čepička upozornil, že cirkevná komisia bola na Slovensku ustanovená oneskorene, spolupráca medzi Prahou a Bratislavou viazla, Vestník katolíckeho duchovenstva bol vydaný oneskorene a prípravné práce boli prevedené neuspokojivo. Incidenty sa mali podľa prítomných obmedzovať len na tri oblasti: Kysuckú dolinu, Oravu a Spišskú Ves, pričom tieto kraje hodnotili ako „kulturně velmi zaostalé a silně bigotní“.⁹⁹ Prehľad bezpečnostnej situácie na Slovensku za deň 29. júna 1949 pre Viliama Širokého mimo iného uvádzal, že „pastiersky list „Hlas československých biskupov a ordinárov v čase veľkej skúšky“, bol čítaný vo všetkých obciach“ okresu Dolný Kubín a okresu Námestovo. V tento deň, teda na sviatok sv. Petra a Pavla, sa napriek snahe komunistov nepracovalo „na pôle ČSSZ v Námestove, kde si robotníci

87 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6.

88 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/4, č. 29000/52-49.

89 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6, Shluknutia.

90 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6.

91 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/4.

92 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6.

93 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/6.

94 SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, inv. č. 254/1.

95 HAĽKO, J. Rozbiť Cirkev, s. 171. SNA Bratislava, f. ÚV KSS – GT, škat. 2158, č. 254/1.

96 DLUGOŠ, F. Katolícka cirkev, s. 83-84. HAĽKO, J. Rozbiť Cirkev, s. 176.

97 LETZ, R. Prenasledovanie Cirkvi na Slovensku a monsterproces, s. 313.

98 VNUK, F. Pokus o schizmu, s. 61.

99 Cirkevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, dok. č. 7, s. 198

odpracovali už pracovný čas predtým, na všetkých stavbách a podnikoch v okrese Trstená“.¹⁰⁰ Aj toto jasne vypovedá o postoji veriacich na Orave, keď v prvom rade zohrávala dôležitú úlohu ich religiozita, dôvera v duchovné osoby, ktoré sa práve v tomto kraji prejavili ako výrazne protikomunistické a podporujúce svojich cirkevných predstaviteľov, a v druhom rade nedôvera obyvateľstva Oravy v komunistický režim, keďže aj voľby v máji 1948 jasne ukázali odpor oravských voličov proti komunizmu.

Jedným z výsledkov zostreného boja proti Katolíckej cirkvi prostredníctvom štátnej KA bolo aj zaktivizovanie odporu voči pápežovmu zástupcovi v Československu a samotnej Svätej stolici. Už v apríli 1949 žiadala československá vláda, aby bol chargé d'affaires Gennaro Verolino odvolaný z Prahy. Keď vypukli nepokoje v súvislosti s čítaním zakázaného pastierskeho listu, pápežov diplomat a samotná Svätá stolica sa taktiež stali terčom útokov v tlači, kde ich obviňovali, že sú „v službách medzinárodnej reakcie“, „podporujú slovom i činom najreakčnejší klérus“ a chcú „vytvoriť z Cirkvi základ pre organizovaný odpor proti budovaniu socializmu“. Samotný Verolino bol počas návštevy Slovenska zadržaný políciou a nakoniec 13. júla 1949 ministerstvo zahraničných vecí vyzvalo nótu vatikánskeho chargé d'affaires, aby opustil Československo.¹⁰¹

Krajský akčný výbor Žilina sa snažil pôsobiť na kňazov aj prostredníctvom prednášok, na ktorých mali byť oboznámení bližšie so štátnou politikou a KA. Takáto prednáška sa konala aj 27. júna 1949 v Žiline v Starej radnici, „avšak z okresov Trstená a Námestovo sa im napriek snahe nepodarilo získať ani jedného duchovného k účasti na prednáške“.¹⁰² V ten istý deň, teda 27. júna 1949, navštívila delegácia zložená z predstaviteľov štátnej KA v okrese Dolný Kubín biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskom Podhradí. Biskup prijal delegáciu veľmi neochotne, „aj tak nie ako delegáciu, ale iba ako osoby“. Samotná audiencia trvala necelú hodinu. Biskup trval na svojich zásadách a názoroch, prezentovaných už v predchádzajúcich mesiacoch, „zatracoval KA a komunizmus, nedal sa presvedčiť a nechcel uznať ani tie najjasnejšie dokazované klady“. Biskup v rozhovore s členmi delegácie mal čítať niektoré state pripravovaného obežníka o exkomunikácii.¹⁰³ Biskup Vojtaššák v októbri 1949 vydal tajne pre klérus svojej diecézy osobitný pastiersky list, „v ktorom opakoval neprijateľnosť štátom organizovanej Katolíckej akcie a vyzval na zintenzívnenie pastoračnej činnosti“.

Taktiež pravdepodobne v októbri 1949 vydal biskup Vojtaššák zásadné smernice O pomere Cirkvi k štátu. Komunizmus bol jednoznačne hodnotený ako „hnutie v ideológii je heretické a metódach nemravné, jednako jeho stranícko-politická organizácia sa nemôže ešte brať ako náboženská sekta vo vieroučnom slova zmysle, skôr je to náboženský nihilizmus; ostáva však organizáciou cirkevne zakázanou. Nakoľko však v daných pomeroch je nejaká „materialis cooperatio“ s ňou (prakticky berúc) vylúčená, katolík nemôže byť členom tejto organizácie“.¹⁰⁴

Mesačné hlásenie za júl 1949 oznamovalo, že „činnosť OAV za mesiac júl mimo akcia KA ktorá sa v okrese pomali rozširuje neni najlepšia... Dosiaľ sú zaznamenávané len slabé výsledky už s toho dôvodu, že ľud na Orave je až bigotne nábožensky založený a v mnohých prípadoch len zvedený reakčnými živlami... Všetky složky NF vo svojej činnosti zaostávajú. Príčinou je dneskajšia situácia v pomere medzi cirkvou a štátom...“. Celková situácia v okrese napriek tomu mala byť pokojná, a to predovšetkým z toho dôvodu, „že reakcii bol vyrvaný s ich stredú duchovný vodca (myslí sa kňaz Viktor Trstenský, M.G.) ktorý bol zaistený“. Svoju rolu zohrávali aj práce na poliach, ktorých sa oravský ľud aktívne zúčastňoval, vzhľadom na prevahu roľníctva medzi nimi. Obyvateľstvo okresu, okrem komunistických funkcionárov, malo nadávať „na všetko čo vláda v zaujme ľudu vydáva“.¹⁰⁵ Okresné akčné výbory na Orave informovali o postupnom upokojovaní napätia, čomu mala napomáhať presvedčovacia kampaň. Svoju rolu zohralo aj to, že „farár Maslančík v Ústí a kaplán Pirožek v Tvrdošine mali 10. júla veľmi pekné kázne, kde nabádali veriacich k poslušnosti voči vláde“. Samozrejme, vyskytli sa aj kázne opačného charakteru. Takúto mal predniesť kaplán Bednárík v Trstenej¹⁰⁶, a najväčšiu „rozvratnú činnosť“ mal prevádzať kaplán Kajan z Námestova, „ktorý sa pravdepodobne chce stať v očiach veriacich martýrom“. Štátna moc sa rozhodla preložiť tohto problémového kaplána do Trstenej.¹⁰⁷

V správe za august bolo uvedené, že politické problémy sú v zložkách NF, a „dá mnoho práce dokiaľ sa odstránia, lebo ľud na Orave je až bigotne založený“. Podľa okresného tajomníka OAV SNF, „reakcia sa snaží vytrčať svoje rožky, nedarý sa jej to však. Ľud je zvedený ale nepraje si žiadnych srážok a preto reakčné živly sú úplne samy nikým nepodporované.“ Vedúci predstavitelia okresu však upozorňovali, že v okrese je mnoho „zradcov nášho spoločenského poriadku a ľudí, ktorí ešte dosiaľ

100 SNA Bratislava, ÚV KSS-GT, škat. 2158, inv. č. 254/4, č. BAa-29000/52-49.

101 HRABOVEC, Emília. Svätá Stolica a Československo 1945 – 1965, s. 292 – 293.

102 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Trstená, OAV Námestovo, Zprávy o čítaní exkomunikačných dekrétov.

103 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Dolný Kubín, Denná zpráva zo dňa 6. augusta 1949.

104 LETZ, R. Vzťah Jána Vojtaššáka k totalitným ideológiám, s. 325.

105 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 48, inv. č. 49, OAV Dolný Kubín, č. 404/1949 – Gr.

106 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Trstená, Denná zpráva zo dňa 15. júla 1949.

107 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Námestovo, Denná zpráva zo dňa 20. júla 1949.

nemajú chrbtovej kosti a klátia sa tak ako vietor fúka.“¹⁰⁸

Reakcia kňazov na podpisovanie „Ohlasu“ bolo aj odopieranie náboženských úkonov predmetným osobám, ktoré podpísali, resp. hrozba exkomunikáciou. Mikuláš Fitt, rím. kat. farár z Hladovky, dňa 24. júla 1949 popoludní poučoval veriacich pred kostolom, „aby sa neopovážili podpísať „Ohlas“, lebo ich nebude krstiť, sobášiť, birmovať a vysluhovať ostatnými sviatosťami. Pri tejto príležitosti zakázal, aby čítali komunistické noviny a tlač, lebo je to hriech a taký človek, ktorý toto číta, nemôže dostať rozhrešenie.“ Dňa 15. augusta 1949, počas konania púte v Bobrove, okres Námestovo, pri spovedi kaplán z Rabče František Ihra a farár zo Zubrohlavy Jozef Likavčan veriacim kládli otázky: „ste v komunistickej strane? prečo ste vstúpili? podpísali ste „Ohlas“? podali ste odvolanie na biskupský úrad? propagujete „Ohlas“ a komunistickú tlač? ste materialista a pod. otázky. Keď osoba na tieto otázky odpovedala „áno“, nedal duchovný Ihra a Likavčan takejto osobe rozhrešenie, alebo vôbec sa obrátil od neho preč a spovedal druhú osobu.“ Podobne Vladimír Poláček, rím. kat. farár z Bobrova, nechal si dňa 22. augusta 1949 predvolať na faru obecného hrobára Michala Mešku, ktorému pohrozil, „že keď neodvolá svoj podpis na „Ohlase“ a nevystúpi zo strany KSČ, pozbaví ho funkcie obecného hrobára. Okrem toho vylúčil zo spevokolu manželku predsedu MNV Jozefa Šuleka, pretože jej manžel je členom KSČ.“¹⁰⁹ Exkomunikačné dekréty boli podľa správy z 8. augusta 1949 čítané v trstenskom okrese v kostoloch obcí Hladovka, Liesek, Trstená, Tvrdosín, Nižná, Podbiel, Oravský Biely Potok; neboli čítané v kostoloch v Čimhovej, Habovke a v Ústí; v námestovskom okrese bol exkomunikačný dekrét čítaný vo všetkých farnostiach, pričom ho duchovní čítali nielen na veľkej sv. omši, ale na všetkých ranných omšiach.¹¹⁰ V okrese Dolný Kubín v nedeľu 25. septembra 1949 čítal farár Ján Schelling „Poučenie o exkomunikácii“, ktoré sa malo týkať veriacich, ktorí boli zároveň členmi komunistickej strany. Toto poučenie mu malo byť dopravené poslom, pričom bolo rozmnožené cyklostylom na štyroch listoch. Na požiadanie Schelling vydal poučenie a stanica SNB Orav. Podzámok zisťovala, či podobné poučenie bolo šírené aj v ostatných farnostiach obvodu.¹¹¹ Nakoniec sa zistilo, že podobné poučenie obdržali aj farské úrady v Sedliackej Dubovej a v Dlhej. Jozef Zastko v Dlhej poučenie nečítal, Štefan Schulcz v Sedliackej Dubovej prečítal len state, o ktorých si myslel že nie

sú protirežimné. Ostatné farnosti uviedli, že im Poučenie nebolo doručené.¹¹²

Okresný akčný výbor SNF Dolný Kubín hlásil vo svojej správe za september 1949, že nálada obyvateľstva je „dosť menlivá“ a predovšetkým zo stránky cirkevnej sa dá „dosť ľahko rozbúriť“.¹¹³ OAV Námestovo 24. septembra 1949 hlásil, že v okrese je 52 „známych aktívnych reakcionárov“ a ich hlavnými opornými bodmi mali byť fary Námestovo, Bobrov a Lokca.¹¹⁴ Aj celkové hodnotenie roka 1949 OAV Námestovo potvrdzuje skutočnosť, že cirkevná politika štátu a snaha o podmanenie si kňazov prostredníctvom KA vzbudzovala najväčšie rozpory a odpor veriacich. Hodnotenie doslovne uvádzalo: „Jedna z najťažších a najodpovednejších prác u nás je cirkevná politika. Začalo to s KA, kde sme zistili u koho môžeme hľadať v budúcnosti spoluprácu a kde sa jasne ukázalo, že náš ľud je ešte vo vleku kléru... Po KA sme osobne presviedčali kňazov o pomere cirkvi a štátu a o novom platovom zákone. Na poli cirkevnom práca sa v poslednom čase zostruje najmä tým, že tí kňazi ktorí narušovali provokatívne verejný poriadok a urážali našich činiteľov boli zatknutí. A tu zas neuvedomelý náš dedinský ľud podpichovaný zvyškami dedinskej reakcie dopúšťal sa činom protizákonným.“¹¹⁵

Rím. kat. duchovenstvo námestovského dekanátu 20. augusta 1949 reagovalo v liste ÚAV SNF aj na navrhovaný zákon o kongruy. Obávalo sa, že prijatie tohto zákona „mieni uvrhnúť poslanie Cirkvi do úplnej závislosti od politických činiteľov a politických záujmov“, obmedziť osobnú a stavovskú slobodu kňazov, predstavovať určitú náhradu „za statky a majetok, o ktorý bola proti svojej vôli (cirkev M.G.) obratá“. Taktiež duchovní poukazovali na nespravodlivosť zvyšovania ich príjmov v dobe, keď robotníctvu a penzistom sa majú znižovať ich príjmy. Odmietali predkladaný zákon a žiadali, aby bolo zachované, resp. zlepšené sociálne postavenie robotníckej triedy. Osobitne žiadali, „aby bola rešpektovaná a zachovaná náboženská sloboda ľudu, slobodné vykonávanie kňazskej práce, kňazského povolania a poslania, akožto smerujúceho vo všetkom len pre časné a večné dobro nášho ľudu.“¹¹⁶ List rovnakého znenia zaslali ÚAV SNF aj kňazi dolnokubínskeho dekanátu a Spišská sídelná kapitula.¹¹⁷ Je zjavné, že duchovní týchto dekanátov sa o návrhu zákona radili s biskupstvom a postupovali na jeho pokyn jednotne, pričom prevzali odpoveď na návrh zákona od biskupského

108 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 48, inv. č. 49, OAV Dolný Kubín 1949, č. 464/1949 – Gr. Mesačné hlásenie za august 1949.

109 SNA Bratislava, f. ÚV KSS-GT, škat. 2159, inv. č. 257/3, č. BA/a-31239/52-49.

110 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Trstená, OAV Námestovo, Zprávy o čítaní exkomunikačných dekrétov.

111 ŠA ZA, prac. DK, f. ONV Dolný Kubín 1945 – 1959 (1960), škat. 180, inv. č. 370, č. 220 dôv./49.

112 ŠA ZA, prac. DK, f. ONV Dolný Kubín, škat. 180, inv. č. 370, čís. jedn. 220-1 dôv./49.

113 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 48, inv. č. 49, OAV Dolný Kubín, č. j. 3648, Mesačná správa za september 1949.

114 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 92, inv. č. 90, OAV Námestovo, Denná zpráva zo dňa 24. septembra 1949.

115 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 48, inv. č. 49, OAV Námestovo 1949, Situačná zpráva OAV Námestovo NF za rok 1949.

116 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, škat. 90, inv. č. 90, č. 199/1949.

117 SNA, f. ÚAV SNF, škat. 90, inv. č. 90, č. 3026/1949.

úradu. Poukazuje to na skutočnosť, že biskup Ján Vojtaššák mal dostatočnú autoritu napriek prekážkam zo strany štátnych úradov, aby dokázal nasmerovať svojich podriadených k jednotnému stanovisku. V námestovskom dekanáte list podpísalo 21 duchovných, a v dolnokubínskom to bolo 8 kňazov.

O odpore miestneho, oravského obyvateľstva svedčí aj situačná správa ONV v Trstenej za október 1949 v školstve. Konštatuje, že napriek úsiliu učiteľov v okrese, sa podpisová akcia na zdraví pre Stalina nestretla s pochopením, a napriek zásahu referátu sa nedosiahol požadovaný výsledok. „Bolo potrebné vyvrátiť nezmyselné verzie, že akcia je za pripojenie k ZSSR, k Poľsku a vyzdvihnúť, že KA skončila sa vynesiením cirkevných zákonov, ktoré duchovní prijali so súhlasom.“ Na školách v Liesku a v Zábiedove dokonca došlo k incidentom, keď „matky podpísaných detí prišli do školy a polialy atramentom podpisový hárok, pričom učiteľ, ktorý chcel zachrániť hárok bol zbitý“.¹¹⁸ Situácia bola komplikovaná. Nenapomáhala ani skutočnosť, že Slovensko muselo po skončení vojny opätovne odstúpiť pohraničné územia Poľsku, pričom spor sa riešil bilaterálnymi dohodami. Napriek snahe štátnych úradov sa v okrese vyskytovala šepkanda o chystanom odovzdaní väčšieho územia Oravy Poľsku. Z toho vyplýval aj odpor Oravcov voči podpisovým akciám.

Nepokoje obyvateľov Oravy v súvislosti s Katolíckou akciou neskončili v letnom období, resp. začiatkom jesene. Koncom decembra 1949 prišiel na rad rokovania Rady ONV v Trstenej žiadosť Alojza Dzureka a spol., ktorí žiadali o milosť. Rada ONV sa nestavala zamietavo, keďže „U Františka Bednára treba vziať do úvahy, že má manželku a 9 nezaopatrených detí a Alojz Dzurek žije manželku a 2 nezaopatrené deti“.¹¹⁹ Ako vyplýva z prameňov, Alojz Dzurek a František Bednár sa zúčastnili 29. októbra 1949 zhromaždenia v Trstenej, keď mali byť eskortovaní väzni v súvislosti s KA z Okresného súdu v Trstenej do inej väznice. Títo dvaja mali pri zhromaždení, na ktorom sa zúčastnilo okolo 200 – 300 osôb, byť podnecovateľmi násilia a nabádať ľudí, „aby si svojich príbuzných nedali sobrat' a aby ich bránili“. Z davu sa pritom mali ozývať výkriky „to sú mučeníci za vieru a cirkev a pod.“¹²⁰

Štátna moc, vidiac neúspech svojej akcie, pristúpila k iným formám nátlaku na cirkev a jej ovládnutie. Zaviedla funkciu cirkevných referentov pri okresných národných výboroch, ktorí mali presadzovať cirkevnú politiku štátu, dohliadať na kňazov a vyvíjať úsilie

o ich odtrhnutie od cirkevnej hierarchie. Cirkevným referentom sa v okrese Trstená stal Václav Kiška. Dňa 3. júna 1950 navštívil Liesek, kde sa pred obyvateľmi vyslovil, že on o skutočnosti, že farár Fitt má nastúpiť trest nič nevie. Z toho dôvodu veriaci Liesku napísali žiadosť o milosť na ONV Trstená a samotný farár Fitt nenastúpil na trest, ale čakal na výsledok žiadosti. „Občania z Liesku Václava Kišku pohostili a tohto v podnapilom stave nechali odviezť na povoze do Trstenej.“¹²¹ Napriek tomu, bol Jozef Fitt odsúdený na pobyt v tábore nútených prác.¹²²

Cirkevný referent v Dolnom Kubíne vypracoval podrobné dotazníky o jednotlivých kňazoch v svojom okrese. Kňaz Ignác Grebáč vo Veličnej bol hodnotený ako výbojný, pritom ale jeho vplyv na veriacich hodnotil ako slabý, pomer k „ľudovodemokratickému zriadeniu“ ako pasívny. Zaujímavou je poznámka, že „Od zaistenia dolnokubínskeho farára dostáva urážajúce dopisy, viac delegácií ho navštívilo a jemu tiež pripisujú, že zatknutie V. Trstenského malo hladký priebeh“. Kamil Hliva, kaplán v Zázrivej, mal podľa referenta záporný vzťah k režimu. Dekan Dr. Michal Mrkva v Krivej bol hodnotený ako inteligentný, výbojný, s veľkým vplyvom na veriacich, dobrý kazateľ, so silne záporným pomerom k režimu, pričom svoj postoj vyjadroval aj pred voľbami v 1948. Referent konštatoval, že pre spoluprácu sa získať nedá, má protisovietskú orientáciu a pri návšteve 19. júla 1949 odsúdil komunizmus ako blud, pričom sa vyjadril: „Nech vynechá komunizmus boj proti náboženstvu zo svojho programu a všetci kňazi budeme zaň.“ Ostro odsúdil aj KA ako „smer, ktorý vychádza od komunistov. ... Podceňuje teologickú múdrosť všetkých terajších polit. činiteľov.“ Administrátor v Malatinej Martin Pazúrik bol taktiež hodnotený ako pasívny k režimu, pričom tento postoj prejavoval aj pri voľbách v 1948. Orientovaný bol na Vatikán a protisovietsky, pričom mal byť „fanatický prívrženec bisk. Vojtaššáka. V Ružomberku bol kaplánom Hlinku.“ Farár Ján Pienčák v Zázrivej mal taktiež záporný vzťah k režimu. „Čítal druhý past. list. Aj on má veľký vplyv na veriacich, čo aj využíva.“ Kňaz Jozef Strapec v Žaškove bol hodnotený ako pasívny voči režimu, aj vo voľbách 1948. Farár Karol Uhlárik v Bzinách mal silne záporný vzťah k režimu. Pred voľbami v 1948 otvorene agitoval v prospech bielych lístkov, následne v lete 1949 čítal pastierske listy.¹²³

118 ŠA ZA, prac. DK,, f. ONV Trstená, škat. 226, inv. č. 300, č. 300 – 21/11 – 1949 – IV.

119 ŠA ZA, prac. DK,, f. ONV Trstená, škat. 196, inv. č. 242/49 prez., usnesenie č. 184, 28. XII. 1949.

120 ŠA ZA, prac. DK,, f. ONV Trstená, škat. 196, inv. č. 242/49 prez., č. St 506/49.

121 ŠA ZA, prac. DK,, f. ONV Trstená, škat. 196, inv. č. 271/1950 dôv., č. 60 dôv./1950.

122 Jozef Fitt v neskoršej dobe spolupracoval so Štátnou bezpečnosťou a bol registrovaný ako agent. Zverbovaný bol 14. marca 1966 v Liptovskom Mikuláši „na základe dobrovoľnosti s cieľom kontrolovať rím. kat. farárov“. V čase spolupráce sa ale

prejavoval podľa hodnotenia ako priemerný, „správy podával len ústne, ktoré mali informatívny charakter. Na základe jeho správ nebola realizovaná žiadna osoba.“ V roku 1968 bola spolupráca s ním ukončená, avšak už 18. novembra 1969 bola obnovená. Trvala do 19. mája 1977, keď bola ukončená „z dôvodov jeho staroby, ako aj onemocnenia /mozgový infarkt/. Zjavne teda neprejavoval iniciatívu a odmietal väčšie zapojenie do tajnej spolupráce. Archív Ústavu pamäti národa Bratislava, f. Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti, Správa ŠtB Banská Bystrica, Skartačné rozhodnutia, Jozef Fitt.

123 ŠA ZA, prac. DK,, f. ONV Dolný Kubín, škat. 180.

Štátna Katolícka akcia ako rozvratná činnosť komunistických predstaviteľov, so snahou odtrhnúť veriacich od ich kňazov a cirkevnej hierarchie, zaznamenala teda neúspech. Bolo to spôsobené predovšetkým aktívnym odporom obyvateľstva, ktoré v mnohých prípadoch vystúpilo proti snahám úradov, odmietlo, resp. odvolalo svoje podpisy pod „Ohlasom“ a postavilo sa, častokrát aj s hrozbou fyzického nebezpečenstva zo strany štátnych úradov, za svojich kňazov. V odmietnutí štátnej Katolíckej akcii sa prejavil odpor slovenského obyvateľstva voči komunizmu, ktorý sa napriek snahe jeho predstaviteľov na Slovensku nikdy neimplementoval v takom rozsahu ako v Česku a na Morave. Vzbury a nepokoje spojené s odmietnutím tejto akcie, častokrát so zbraňou v ruke, boli ojedinelé v celom východnom bloku. Štátna Katolícka akcia v Československu nebola izolovaným útokom na Cirkev. Komunisti v celom východnom bloku postupovali jednotne.

Orava predstavovala do určitej miery špecifický prípad, keď aj samotní komunistickí predstavitelia označovali tamojší ľud ako bigotne založený, odporujúci komunistickým myšlienkam, verne stojaci za svojimi kňazmi a svojim biskupom Jánom Vojtaššákom. Aj výsledky volieb v roku 1946 a 1948 ukazovali, že práve na Orave bolo najmenej voličov KSS. Samozrejme, aj na Orave sa našli „pokrokoví“ kňazi, ktorí podpísali „Ohlas“ a neprotivili sa

príkazom svetských úradov. V prevažnej väčšine, ale kňazi poslúchli výzvy svojho biskupa a postavili sa proti schizmatickej Katolíckej akcii. Veriaci, napriek hrozbám a trestom zo strany komunistického režimu, boli ochotní bojovať za svoju vieru a kňazov a aj takýmto spôsobom prejavili odpor voči komunistickej moci. Nepokoje spojené v konečnom dôsledku so štátnou Katolíckou akciou začali už v máji 1949 v Dolnom Kubíne a pokračovali až do neskorých jesenných mesiacov s určitým utlmením kvôli poľnohospodárskym prácam v júli a v auguste. Ukázalo sa, že oravský ľud v prvom rade verí svojim kňazom a riadi sa v prevažnej miere svojou vierou. Aj ich postoj viedol k tomu, že nakoniec komunistická moc upustila od tejto schizmatickej KA v Československu, a pristúpila k iným formám perzekúcií kňazov a veriacich. Tieto zásahy predznamenovali prijatie tzv. cirkevných zákonov 14. októbra 1949, ktorých cieľom bolo úplne podriadiť všetky cirkvi štátu.¹²⁴ Jedným z hlavných predstaviteľov odporu voči štátnej KA a spolupráci s komunistickou mocou bol spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý sa pre svoje jednoznačne protikomunistické postoje dostal pred súdny tribunál a v januári 1951 bol odsúdený na 24 rokov väzenia.¹²⁵

124 LETZ, R. *Prenasledovanie Cirkvi na Slovensku a monsterproces*, s. 313.

125 LETZ, R. *Vzťah Jána Vojtaššáka k totalitným ideológiám*, s. 325.

Náboženský život mesta a farnosti Trstená v rokoch 1948 až 1950 v súvislosti so štátnou Katolíckou akciou na Orave

PhDr. Marek Ďurčo, PhD.

Vážnym rušivým prvkom v jednote socialistickej spoločnosti bola pre vládnú komunistickú moc náboženstvo a cirkev. Pre budovanie socialistickej spoločnosti v ekonomike sa realizovalo cez poštátnenie podnikov a združstevňovanie. Komunistický „vedecký svetonázor“ vytlačoval postavenie cirkvi a náboženského života z prostredia spoločnosti. V roku 1949 sa cirkev dostala pod dozor štátu. V roku 1950 Československo prerušilo diplomatické styky s Vatikánom. Na Veľkú noc nočným prepados bezpečnosti a ľudových milícií boli zlikvidované mužské kláštory, rehoľníkov sústredili do niekoľkých kláštorov a potom sústred'ovacích táborov. Podobný osud stihol aj rehoľníčky. Kňazov, ktorí horlivo nepodporovali politiku štátu, deportoval do vzdialených krajov ako robotníkov, nesmeli vykonávať svoje povolanie. Konali sa veľké procesy s katolíckymi biskupmi. Odsúdení kňazi boli vystavení zámernému ponižovaniu a útrapám. Veriaci, ktorí sa priznávali k svojmu presvedčeniu, boli šikanovaní v zamestnaniach, pri prijímaní detí do školy, prakticky nemohli zastávať významnejšie miesta v správe, v školstve či hospodárstve. Značná časť náboženského života – krsty, sobáše, vyučovanie náboženstva, príprava kňazov prešla do poloilegality. Neskôr sa tzv. tajná cirkev stala dôležitou súčasťou odporu proti pokusu o totálne ovládanie spoločnosti jediným názorom – materialistickou ideológiou.¹ V tejto súvislosti sa prejavil aj silnejší kult osobnosti J. V. Stalina a K. Gottwalda. Už koncom roka 1948 Miestny národný výbor v Trstenej udelil čestné občianstvo prezidentovi Klementovi Gottwaldovi. V návrhu na udelenie čestného občianstva sa píše toto: „*pán prezident republiky Klement Gottwald dožíva sa 23. novembra 1948 svojich 52. narodenín. Po celej republike sú oslavy a obce sa pretekajú, ako mu ukázať svoj hold a úctu. Navrhuje sa, aby pán prezident republiky bol pomený čestným občianstvom obce Trstenej a aby niektorá ulica bola pomenovaná jeho menom.*“ Plénum Miestneho národného výboru v Trstenej sa 23. novembra 1948 o 14.00 hodine popoludní počas slávnostného zasadnutia

jednohlasne uznieslo na tom, že prezident republiky Klement Gottwald sa stáva čestným občanom Trstenej. Zároveň v uznesení bolo uvedené: „*Novobudovanú ulicu pri železničnej stanici, na ktorej budú stáť okresné domky, pomenúva ulicou Klementa Gottwalda.*“² Prípiskom Kancelárie prezidenta republiky zo dňa 10. mája 1949 pod č. 103764/1949 bolo oznámené vedeniu mesta Trstená, že prezident republiky Klement Gottwald prijal ponúknuté čestné občianstvo Trstenej.³

Vzbura veriacich v Trstenej pri obrane kňaza Michala Bačíka

Niekoľko mesiacov po komunistickom prevrate vo februári 1948, Trstenú navštívil spišský diecézny biskup Mons. Ján Vojtaššák. Stalo sa tak 13. júna 1948. Vtedy 763 chlapcom a dievčatám vyslúžil sviatosť birmovania.⁴ O niekoľko dní neskôr na slávnosť Škapuliarskej Panny Márie 16. júla 1948 boli požehnané nové 4 zvony do zvonice farského Kostola sv. Martina v Trstenej. Tieto zvony posvätil spišský diecézny biskup Mons. Ján Vojtaššák za účasti 3 kanonikov, 42 kňazov, 10 bohoslovcov a 12 000 veriacich pútnikov.⁵ Bolo to krátko pred jeho uväznením a nespravodlivým súdnym procesom.⁶

Zatváranie kňazov, ktorí nesúhlasili s nastupujúcim komunistickým režimom a pred zahájením rozkolníckej Katolíckej akcie, malo za následok, že viacerí katolícki kňazi už v apríli 1949 boli zatváraní. V Žilinskom kraji bolo zaistených šesť kňazov, čo malo za následok, že v mnohých obciach Kysúc a Oravy boli už od mája 1949 strážené fary miestnymi občanmi, s úmyslom zabrániť zatknutiu kňazov. Takýto charakter nadobudli vzbury v 60 slovenských obciach. Väčší rozsah mali v 34 obciach, kde sa ich zúčastnilo 22 000 až 25 000 osôb. Iba v týchto 34 prípadoch boli podané trestné oznámenia na 1136 osôb, z ktorých bolo odsúdených 467 osôb, oslobodených 289 osôb a podmienené tresty uložené 70 osobám. Celková výmera trestov odsúdených predstavovala 547 rokov.⁷ Podobná situácia nastala aj v Trstenej, kde pozorovacie strážnice boli zriadené na štyroch miestach. Občania v Trstenej si strážili svojho farára Štefana Bačíka. Michal Bačík sa narodil 10. októbra 1893 v Budapešti. Po vysokoškolských štúdiách teológie a filozofie bol vysvätený za kňaza dňa 14. apríla 1918. Najskôr pôsobil ako kaplán v Hornej Zubrici (dnes Pol'sko) a v Zákamennom – Klin. Od roku 1919 bol kaplánom v Spišských Vlachoch. Od roku 1924 pôsobil v Rabči. Od roku 1925 bol administrátorom

1 ČAPLOVIČ, Dušan a kol. *Dejiny Slovenska*. Bratislava 2000, s. 272-273.

2 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MV SR), Štátny archív Žilina so sídlom v Bytči (ďalej ŠA Žilina so sídlom v Bytči), pracovisko Archív Dolný Kubín, f. Miestny národný výbor Trstená, k. 1, Zápisnice pléna a rady MsNV Trstená, Zápisnica z 23. 11. 1948, uznesenie č. 108/1948 NV.

3 MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Dolný Kubín, f. Miestny národný výbor Trstená, k. 1, Zápisnice pléna a rady MsNV Trstená, Zápisnica z 16. 5. 1949, uznesenie č. 50/1949, s. 24.

4 Archív Rímskokatolíckeho farského úradu Trstená (ďalej Archív RKFÚ Trstená), Zbierka cirkevných matrik (ďalej ZCM), Matrica confirmatorium IV. (1940 – 1989), Trstená, zápisy zo dňa 13. 6. 1948.

5 Archív mesta Trstená, Kronika mesta I. diel, s. 118.

6 CHALUPECKÝ, Ivan. *Biskup Ján Vojtaššák. K jeho verejnej a politickej činnosti*. Ružomberok 2009; HROMJÁK, Ľuboslav a kol. *Pohľady na osobnosť Jána Vojtaššáka*. Spišské Podhradie 2012; HROMJÁK, Ľuboslav. *S výrazom lásky trvám. Životopis spišského biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišské Podhradie 2015.

7 Kol. autorov. *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I*. Prešov 2001, s. 100.

v Haligovciach. Od roku 1929 účinkoval ako farár v Lúčkach. V roku 1935 sa stal dekanom a inšpektorom ľudových škôl pre Dolný lipovský okres. Od roku 1944 bol poslaný pôsobiť ako farár do Trstenej po smrti dekana – farára Štefana Zajáka.⁸ V máji 1949 začali nepokoje, klasifikované ako vzbura, aj v Trstenej. Od začiatku roka 1949 mala skupina miestnych obyvateľov rozširovať správy o zadržaní rímskokatolíckeho farára Michala Bačíka a kaplána Juraja Bednárika príslušníkmi ŠtB. Z toho dôvodu, a to so zámerom zabrániť prípadnému odvedeniu týchto duchovných, vytvorili niektorí obyvatelia pravidelné stráženie fary. Niekoľkočlenné skupiny sa po záverečnej v hostincoch prechádzali po uliciach popred faru a sledovali situáciu. Úlohou bolo včas spozorovať podozrivé osoby. V čase otváracích hodín a počas nepriaznivého počasia sa skupiny zdržiavali v hostincoch, pričom členovia jednotlivo vychádzali na ulicu a sledovali, či sa niečo pred farou nedeje. Na uvedenú činnosť bol vyhradený hostinec vdovy Rozálie Fabrovičovej a Mestského hotela v Trstenej. Tzv. strážnice boli organizované aj v budove miestneho národného výboru (MNV) a v byte Emila Abaffyho. V prípade objavenia sa podozrivých osôb pred farou sa mala skupina rozdeliť. Jeden člen mal zvoniť na poplach, ďalší minimálne dvaja sa mali postarať o vyfúknutie pneumatík na podozrivom aute a ostatní členovia strážnej skupiny mali na udalosť upozorniť jednotlivé domácnosti.⁹

Dňa 23. mája 1949 prišli na faru v Trstenej členovia Krajského národného výboru (KNV) Žilina za účelom zistenia vojnových škôd a finančnej pôžičky na opravu rímskokatolíckeho farského Kostola sv. Martina. Kanonik a miestny farár Michal Bačík mal rozšíriť informácie o tom, že členovia KNV Žilina prišli z dôvodu jeho zaistenia. Rozhovor Michala Bačíka s Jozefom Betuštiakom zachytil strážiaci Emil Abaffy, ktorý začal konať. Konanie Emila Abaffyho malo za následok zhromaždenie sa asi 200 osôb za účelom prekazení odvedenia miestneho farára s výkrikmi „farára si nedáme!“ V uvedenom čase mala pohotovosť strážiaci skupina v zložení: Emil Abaffy, František Šuhaj, Ladislav Habovský a Jozef Pavelek, ktorí sa demonštrácie aj zúčastnili. Za hlavných organizátorov uvedeného prípadu boli označení Emil Abaffy a Karol Pariža. Podľa orgánov „touto činnosťou strážiacich bolo zjavne dané najavo ich nepriateľské smýšľanie proti KSC a ľudovo-demokratickému štátnemu zriadeniu, najmä tým, že toto vyvrcholilo práve v dobe príprav k IX. sjazdu KSC a vytvorená medzi obyvateľstvom všeobecná atmosféra, ako by terajší štátny poriadok bol neprajníkom duchovných a cirkvi.“¹⁰ Títo Karol Pariža a Emil Abaffy boli po vyšetrovaní 3. júna 1949

zatknutí a prevezení do väznice Okresnej prokuratúry v Trstenej. Farár Michal Bačík bol zatknutý 11. júna 1949 a 12. júna 1949 bol odvedený do väznice Krajskej prokuratúry v Žiline.¹¹ Pri vypočúvaní svoju účasť na strážení potvrdili viacerí občania z Trstenej, a to: Ladislav Habovský, Ján Kolečák, Milan Jankola, Mikuláš Lenčucha, Jozef Pavelek, Ján Lepáček, Ján Šrámek, Karol Franček, Gustáv Bednár, Viktor Fukas, Štefan Habovský, Ján Nemček, Ján Gembala, František Ďobek, Viktor Medvecký, Štefan Furdek – Luty a Jozef Šuhaj. Ako svedkovia boli k vypočúvaniu prizvaní obecní strážnici Ján Kolečák a Štefan Šurina. Oba strážnici priznali, že obvinených videli prechádzať sa popred faru, ale o skutočnom zámere jednotlivých skupín netušili.¹² Okrem iného boli viacerí vypočúvaní. Medzi nimi 9. júna 1949 bol zápisnične vypočúvaný Viktor Medvecký a vypovedal takto: „V mesiaci januári 1949, presný deň si nepamätám, som bol v hostinci Paveleka (mestský hotel) vo večerných hodinách, kde som hral karty (duráka) i s Jozefom Pavelekom, Augustom Bednárom, Ladislavom Habovským, Viktorom Fukasom. Tieto karty sme spoločne s horeuvedenými hrali až do záverečnej hodiny, t. j. do 23. hod. Ešte pri hraní karát niektorý z mládcov povedal, že pôjdeme strážiť pred faru na ulicu, lebo nám chcú zobrať farára a kaplána, ktorý tento návrh dal, to si podnes nepamätám. Taktiež som nevedel, že kto vlastne má prísť zobrať farára, alebo kaplána. Toto, že chce niekto zobrať farára a kaplána, sa povrávalo i v Trstenej, medzi obyvateľstvom, preto sme toto vedeli už aj z toho dôvodu. Ako som už uviedol, spomenutý deň, ktorý dátum presne neviem, keď sme vyšli z uvedeného hostinca po záverečnej hodine, stráženie fary si všetci spoločne zriadili tak, že sme chodili spoločne od fary po hostinec Sameláka. V tomto chodení sme sa časom i rozišli a chodili sme i po dvaja. Ja som väčšinou chodil s Jozefom Pavelekom. Keď nám ale bolo zima, išli sme všetci späť o ktorej hodine sa nepamätám. Na tretí deň od prvého stráženia sme sa zase poschádzali všetci horeuvedení do hostinca Paveleka (mestský hotel), kde sme zase hrali karty (duráka). Po záverečnej hodine sme sa rozhodli, že zase budeme strážiť faru, aby niekto neprišiel pre farára a kaplána. Stráženie sme prevádzali tak ako prvýkrát. Keď nám bolo zima, išli sme každý domov spať. Viem o tom, že na stráženie bolo i viac mládcov, kto ich organizoval, neviem. Ja som bol len s hore uvedenými. Taktiež neviem, čo by sme boli podnikli, keďby skutočne niekto prišiel pre farára alebo kaplána. Len to sme si povedali, že keď by niekto skutočne farára alebo kaplána chcel vziať, tomuto by sme povedali, že prečo nám ich berú, kto nám bude slúžiť sv. omše.“¹³ Najpodstatnejšie nepokoje prepukli v súvislosti so samotným čítaním pastierskeho listu dňa 19. júna 1949. Priamo v tento

8 Schematismus almae dioecesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXL ab erecta sede episcopali. Ružomberok 1940, s. 135.

9 GAREK, Martin. Štátna Katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949. In Pamäť národa 2020, roč. XVI., č. 1, s. 32-33.

10 VNUK, František. Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949-1958. Bratislava 1996, s. 62-63.

11 GAREK, Štátna Katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949, s. 33.

12 GAREK, Štátna Katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949, s. 33.

13 Slovenský národný archív Bratislava, f. Povereníctvo spravodlivosti SSR, k. 558, fasc. Akcia Trstená (za láskavé poskytnutie dokumentov ďakujem kolegovi Mgr. et Mgr. Martinovi Garekovi, PhD.).

deň čítali pastiersky list na Orave vo farnostiach Bziny (kňaz Karol Uhliarik), Trstená (kaplán Juraj Bednárík), Habovka (Štefan Kofrit), Liesek (Jozef Fitt), Námestovo (kaplán Ján Kajan), Novot' (Štefan Šmihel'), Malatiná (Martin Pazúrik), Rabča (kaplán František Irha), Oravské Veselé (kaplán Cyril Harmata – Milotínsky) a Tvrdošín Jozef Mikuška).¹⁴

Michal Bačík, dekan a farár v Trstenej

Súdny proces v Trstenej

Hlavné pojednávanie s obvinenými sa uskutočnilo 29. októbra 1949 v Trstenej pod predsedníctvom Ľudovíta Hritza, súdneho radcu na Okresnom súde v Dolnom Kubíne. Obžalovaní Karol Pariža, Emil Abaffy, František Šuhaj a mladistvý Ladislav Habovský boli uznaní vinnými zo zločinu vzbúrenie podľa § 20 odsek 1 a prečinu šírenia poplašných správ podľa § 32 odsek 2 zákona č. 231/48 Zb., resp. Ladislav Habovský z previnenia. Ďalej obžalovaní Ján Kolečák, Milan Jankola, Ján Lepáček, Jozef Pavelek, Gustáv Bednár, Štefan Habovský, Ján Nemček, Ján Gembala, Jozef Betuštiak, Štefan Furdek – Luty a traja mladiství Karol Franček, Mikuláš Lenčucha a Viktor Fukas boli uznaní vinnými

z účasti podľa § 69 č. 2 trestného zákona, § 20 odsek 1 zákona č. 231/48 Zb. a prečinu podľa § 32 odsek 2 zákona č. 231/48 Zb. Jozef Betuštiak, mladiství František Medvecký a Karol Ďobek boli uznaní vinnými z previnenia podľa § 32 odsek 2 zákona č. 231/48 Zb. Medzi odsúdenými z bránenia trstenského farára Michal Bačíka sa uvádzajú títo:¹⁵

- **František Martin Šuhaj** (nar. 13. 10. 1930 Trstená), syn roľníka Františka Šuhaja a Viktórie rod. Jašuškovej¹⁶, bol odsúdený na 8 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Jozef Jašuškák a jeho manželka Mária rod. Pafčugová.¹⁷ Bol zamestnaný ako kancelársky pomocník na národnom výbore v Trstenej.
- **Ladislav Ján Habovský** (nar. 21. 12. 1931 Trstená, č. domu 429), syn roľníka Štefana Habovského a Rozálie rod. Lepáčkovej¹⁸, bol odsúdený na 4 mesiace väzenia podmienene na 4 roky. Jeho krstní rodičia boli Štefan Gembala a jeho manželka Mária rod. Habovská.¹⁹ Pôsobil ako kancelársky pomocník na národnom výbore v Trstenej.
- **Ján Kamil Kolečák** (nar. 28. 5. 1930 Trstená), syn roľníka Jána Kolečáka a Janky rod. Zubekovej²⁰, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Jozef Šuhaj a jeho manželka Alojzia rod. Kolečáková.²¹ Bol zamestnaný ako krajičský pomocník u súkromného zamestnávateľa.
- **Ján Milan Jankola** (nar. 13. 9. 1930 Trstená, č. domu 320), syn Ignáca Jankolu a Johanny rod. Trstenskej²², bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Ján Sovjar a jeho manželka Sofia rod. Melová.²³ Pracoval ako roľník.
- **Mikuláš Lenčucha** (nar. 2. 4. 1931 Trstená, č. domu 430), syn roľníka Alojza Lenčuchu a Márie rod. Kumorovej²⁴, bol odsúdený na 4 mesiace väzenia podmienene na 4 roky. Jeho krstní rodičia boli Ignác Kumor a Karolína Lepáčková (rod. Lenčuchová).²⁵ Živil sa ako roľník.
- **Jozef Pavelek** (nar. 11. 8. 1930 Trstená), syn roľníka Antona Paveleka a Rozálie rod. Kučerovej²⁶, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstní rodičia boli František Mačor a jeho manželka Helena rod. Šrameková.²⁷ Bol krajičským pomocníkom u Martina Mešku v Trstenej.
- **Ján Lepáček** (nar. 30. 3. 1927 Trstená), syn robotníka na železnici Jána Lepáčka a Johanny

14 GAREK, *Štátna Katolícka akcia na Orave – vzbury a nepokoje v roku 1949*, s. 35.

15 GAREK, *Štátna Katolícka akcia na Orave – vzbury a nepokoje v roku 1949*, s. 34.

16 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 171, č. 98.

17 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum Trstená, ročník 1930, tomus VII., pag. 40, č. 100.

18 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1931, s. 194, č. 116.

19 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1931, tomus VII., pag. 55, č. 113.

20 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 162, č. 44.

21 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 33, č. 45.

22 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 169, č. 85.

23 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 38, č. 86.

24 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1931, s. 180, č. 36.

25 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1931, tomus VII., pag. 46, č. 35.

26 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 166, č. 67.

27 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 35, č. 68.

rod. Dzurekovej²⁸, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Vlastnil len pol katastrálneho jutra poľa a živil matku i brata.

- **Ján Šrámek** (nar. 14. 6. 1928 Trstená), syn roľníka Martina Šrameka a Márie rod. Paľovej²⁹, bol síce odsúdený, ale v trestnom spise sa bližšie neuvádza časová dĺžka jeho trestu. Jeho krstnými rodičmi boli Ján Dilon a jeho manželka Katarína rod. Jankolová.³⁰ Pracoval ako krajčírsky pomocník u Jozefa Porubského v Trstenej.
- **Karol Franček** (nar. 26. 7. 1931 Trstená), syn roľníka Františka Frančeka a Márie rod. Parižovej³¹, bol odsúdený na 4 mesiace väzenia podmiennečne na 4 roky. Jeho krstnými rodičmi boli Ján Revaj a Mária Kučerová (rod. Šurínová).³² Pôsobil ako krajčírsky pomocník u súkromného zamestnávateľa.
- **Gustáv Štefan Bednár** (nar. 28. 8. 1930 Trstená; č. domu 365), syn roľníka Štefana Bednára a Márie rod. Barnasovej³³, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Alexander Bednár a Mária Baráneková.³⁴ Pracoval na otcovom gazdovstve, ktorý vlastnil 14 katastrálnych jutár pôdy aj s hospodárskymi budovami.
- **Viktor Fukas** (nar. 13. 12. 1931 Trstená; č. domu 396), syn roľníka Jozefa Fukasa a Rozálie rod. Rehákovej³⁵, bol odsúdený na 4 mesiace väzenia podmiennečne na 4 roky. Jeho krstnými rodičmi bol železničiar Anton Kučera a Katarína Floreková (rod. Fukasová).³⁶ Pôvodne bol murársky učeň a pracoval v národnom podniku.
- **Štefan Habovský** (nar. 4. 5. 1930 Trstená), syn roľníka Štefana Habovského a Rozálie rod. Lepáčkovej³⁷, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Štefan Gembala a Mária Kočová rod. Lepáčková.³⁸ Pracoval na otcovom gazdovstve, ktorý vlastnil 15 katastrálnych jutár pôdy.
- **Ján Anton Nemček** (nar. 19. 1. 1930 Trstená), syn roľníka Štefana Nemčeka a Kataríny rod. Paľovej³⁹, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Anton Štrbáň a jeho manželka Jozefína rod. Nemčeková.⁴⁰ Pracoval na otcovskom

hospodárstve, ktorý vlastnil 10 katastrálnych jutár zeme.

- **Ján Gembala** (nar. 14. 12. 1929 Trstená), syn roľníka Jána Gembalu a Márie rod. Kapjorovej⁴¹, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia bezpodmienečne. Jeho krstnými rodičmi boli Jozef Bellák a Katarína Baránková rod. Bačová.⁴² Bol zamestnaný ako montér u obecného vodovodu v Trstenej.
- **František Gašpar Ďjobek** (nar. 6. 1. 1929 Trstená), syn roľníka Mateja Ďobeka a Rozálie rod. Laurincovej⁴³, bol odsúdený na 3 mesiace väzenia podmiennečne na 3 roky. Jeho krstnými rodičmi bol Ján Baruta a jeho manželka Veronika rod. Čaklošová.⁴⁴ Bol vyučený ako krajčír a pracoval ako zamestnanec obecného úradu.
- **Viktor Medvecký** (nar. 1. 12. 1928 Trstená, č. domu 336), syn roľníka Štefana Medveckého a Johanny rod. Bačovej⁴⁵, bol odsúdený na 3 mesiace väzenia podmiennečne na 3 roky. Jeho krstnými rodičmi boli Štefan Pariža a jeho manželka Apolónia rod. Bačová.⁴⁶ Bol zamestnaný ako robotník a pracoval aj na otcovom hospodárstve, ktoré malo výmeru 14 katastrálnych jutár pôdy.
- **Štefan Furdek - Luty** (nar. 9. 12. 1928 Trstená), syn roľníka Štefana Furdeka a Veroniky rod. Vrabcovej⁴⁷, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia. Pôvodne bol zamestnaný ako roľník.
- **Jozef Šuhaj** (nar. 2. 9. 1902 Trstená) bol oslobodený. Bol synom Ondreja Šuhaja a Alojzie rod. Furdekovej. Pracoval ako roľník a bol zamestnaný ako obecný sluha MNV v Trstenej.
- **Karol Pariža** bol odsúdený na 10 mesiacov väzenia.
- **Emil Abaffy** bol odsúdený na 8 mesiacov väzenia.
- **Jozef Betuštiak** bol odsúdený na 4 mesiace väzenia podmiennečne na 3 roky.

Odsúdených z námestia v Trstenej odprevádzala značná časť občanov Trstenej. Pri bránení odsúdených pri prevoze boli neskôr odsúdení aj ďalší starší občania Trstenej: Štefan Barnas, Alojz Dzurek a František Bednár. V zachovanej písomnej

28 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1927, s. 94, č. 35.

29 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1928, s. 121, č. 64.

30 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1928, tomus VII., pag. 7, č. 62.

31 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1931, s. 187, č. 75.

32 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1931, tomus VII., pag. 51, č. 75.

33 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 167, č. 74.

34 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 36, č. 76.

35 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1931, s. 193, č. 113.

36 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1931, tomus VII., pag. 55, č. 109.

37 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 161, č. 38.

38 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 33, č. 43.

39 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1930, s. 156, č. 7.

40 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1930, tomus VII., pag. 29, č. 11.

41 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1929, s. 153, č. 117.

42 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1929, tomus VII., pag. 27, č. 108.

43 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1929, s. 134, č. 2.

44 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1929, tomus VII., pag. 15, č. 4.

45 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1928, s. 131, č. 121.

46 Archív RKFÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum, ročník 1928, tomus VII., pag. 13, č. 117.

47 Matričný úrad Trstená, Zbierka matrík, Matrika narodení (1923 – 1937), ročník 1928, s. 131, č. 126.

dokumentácii sa uvádzajú tieto konkrétosti, že „dňa 29. októbra 1949 v Trstenej pri prevádzaní eskorty väzňov z Okresného súdu v Trstenej do inej väznice zhromaždilo sa na námestí 200 – 300 ľudí, medzi nimi aj obvinení Alojz Dzurek a František Bednár, ktorí usilovali sa zabrániť tomu, aby členovia SNB eskortu previedli, pričom z davu bolo počuť výkriky: to sú mučeníci za vieru a cirkev a podobne.“⁴⁸ Títo občania boli odsúdení za vzburu podľa § 20/1 účastenstvom a za príčinu šírenia poplašnej správy podľa § 32/2 zákona č. 231/1948 Zb., čo bolo potvrdené dňa 29. októbra 1949 Krajským súdom v Žiline pod spisovou značkou T 312/1949. V tento istý deň boli títo nespravodlivo odsúdení deportovaní do väzníc v Leopoldove a v Ružomberku.⁴⁹ V októbri 1951 Štefan Habovský, Augustín Bednár a Milan Jankoľa museli nastúpiť do povestných Pomocných technických práporov (PTP). Slúžili v nich 26 mesiacov ako politicky nespolehliví občania pre vtedajší komunistický režim. Medzi nimi boli najmä synovia drobných poľnohospodárov, živnostníkov, študentov a kňazov i rehoľníkov. Nastúpili do Mimoně – Hvězdov (dnes Česká republika) a neskôr v uhoľnej bani Ludvík v Ostrave – Radvanice pracovali v nedôstojných a neľudských pomeroch. Po odslúžení si 26 mesiacov boli prepustení na jeseň 1953 po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda.⁵⁰ Po spoločenských zmenách po roku 1989 Okresný súd v Dolnom Kubíne dňa 10. augusta 1990 pod značkou Rť91/90 podľa § 2 ods. 1 zákona č. 119/90 Zb. o súdnej rehabilitácii zrušil rozsudok z roku 1949 vo veci týchto odsúdených občanov nášho mesta. Dňa 24. februára 2000 bol schválený na zasadnutí Mestského zastupiteľstva v Trstenej návrh na Verejné uznanie občanom mesta Trstená, ktorí v rámci tzv. Katolíckej akcie v roku 1949 boli prenasledovaní za ochranu a stráženie farského úradu v Trstenej, čím chceli zabrániť zatknutiu kňazov vtedajším režimom za ich aktivitu pri práci s mládežou.⁵¹

Pôsobenie farára – dekana Michala Bačíka v Trstenej

Michal Bačík pôsobil vo svojej pastoračnej aktivite v Trstenej až do roku 1960.⁵² Od skončenie Druhej svetovej vojny až do odchodu farára Michala Bačíka pracovali v Trstenej títo farskí kapláni: František Gese (september 1945 - máj 1946), Juraj Bednárík (júl 1946 - jún 1949), Jozef Tješ (júl 1949), Ján Kajan (august 1949 - december 1950), Maximilián Špes (január 1951 - február 1954), Viktor Gašaj (december 1953 - január 1954), Anton Tholt (február 1954 - november 1956), František Irha (december 1956 - apríl 1958), Otto Oberhauser (máj 1958 -

august 1958) a Michal Marek (september 1958 - október 1960).⁵³ Medzi zachovanou písomnou dokumentáciou sa spomína okrem iného aj to, že trstenský farár M. Bačík 24. marca 1953 požiadal cirkevný referát Okresného národného výboru v Trstenej, aby mu pri veľkonočnom spovedaní vypomohli okolití kňazi, konkrétne Štefan Mišota z Podbiela, Štefan Figura z Tvrdošína, Jozef Fitt z Liesku, Jozef Slanica z Čimhovej a Mikuláš Fitt z Hladovky. Dostal zamietavú odpoveď a celú veľkonočnú spoveď si musel zorganizovať svojpomocne.⁵⁴ Odmietavá odpoveď Okresného národného výboru bola smerovaná na ďalšie obmedzovanie náboženského čítania veriacich a postupnú ateizáciu spoločnosti. V rámci okresu Trstená sa v situačnej správe za september 1950 spomína, že „najhoršia situácia je v obci Liesku, obyvateľstvo je značne rozrušené tým, že miestny farár Jozef Fitt nastupuje dňa 7. 10. 1950 trest (odňatia) slobody v Krajskej väznici v Ružomberku.“⁵⁵ Podľa zachovanej dokumentácie ešte v marci 1953 rehoľné sestričky pôsobili v Štátnej nemocnici v Trstenej, hoci mužské a ženské rehole boli s definitívnou platnosťou zlikvidované práve v roku 1950. Štátne orgány ich ponechali v nemocnici ako pomocný zdravotnícky personál, pretože nemohli v tom čase nájsť za ne adekvátnu náhradu. Štátne orgány na úrovni okresu Trstená rozhodli, že vysluhovanie sviatosti zmierenia pre miestne rehoľné sestričky môže vykonávať len trstenský kaplán Maximilián Špes. V roku 1950 touto funkciou poveril biskupskú úrad na Spišskej Kapitule farára z Podbiela Štefana Mišotu. Toto poverenie z roku 1950 štátne úrady svojvoľne zneplatnili a ignorovali, pretože spišský diecézny biskup Ján Vojtášák bol odsúdený na dlhoročné väzenie.⁵⁶ Na základe rozhodnutia Okresného národného výboru v Trstenej z roku 1953 miestny farár Michal Bačík prevzal a previezol organ z farského kostola v Ústí, ktorý sa stal súčasťou inventáru farského Kostola sv. Martina v Trstenej. Pôvodný organ v Ústí vyhotovila firma Jána Tučeka v Kutnej Hore v roku 1920 za sumu 40 500 korún. Mal 1 manuál s pedálom, 10 znejúcich registrov a 6 vedľajších ťahov. Na organ v pôvodnom ústianskom kostole sa robila zbierka medzi Slováckmi - krajanmi žijúcimi v Amerike. Od roku 1951 miestnym organistom v Trstenej bol Ignác Kučera. Predtým hru na organe v Trstenej vykonával Karol Loffay (1911 - 1948) a Viktor Fitt (1949 - 1951).⁵⁷ V roku 1953 bola úradne zrušená rímskokatolícka farnosť Ústie nad Oravou a bola oficiálne pričlenená k farnosti Trstená. Posledným farárom v bývalom Ústí nad Oravou bol charizmatik a veľmi obľúbený farár Ján Maslančík. Zároveň z Ústia boli do Trstenej na farský úrad

48 MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Dolný Kubín, f. Okresný národný výbor Trstená, k. 196 spis zn. 242/1949 prez. (Alojz Dzurek a spol. – zločin vzburenia).

49 Archív mesta Trstená, Kronika mesta I. diel, s. 282-283.

50 Zápisník Ludvíkovců 2007, s. 14 (za láskavé poskytnutie informácií a materiálov ďakujem p. Štefanovi Habovskému; výskum bol realizovaný dňa 11. 4. 2017).

51 Archív mesta Trstená, Kronika mesta I. diel, s. 282.

52 MAJCHER, Peter a kol. Schematizmus Spišskej diecézy 2017. Námestovo 2017, s. 409.

53 MAJCHER, Schematizmus Spišskej diecézy 2017, s. 409.

54 Archív RKFÚ Trstená, Acta, neroztriedené písomnosti, spisy k roku 1953.

55 MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Dolný Kubín, f. Okresný národný výbor Trstená, k. 196, Referát pre veci vnútorné a bezpečnostné, Situačná správa za september 1950.

56 Archív RKFÚ Trstená, Acta, neroztriedené písomnosti, spisy k roku 1953.

57 Archív RKFÚ Trstená, fasc. Kantorské; ĎURČO, Marek. Historické premeny sakrálnej architektúry a vývoj farského Kostola sv. Martina v Trstenej. Trstená 2013, s. 40.

prevezené všetky písomné dokumenty a matriky zo zaniknutého farského úradu v Ústí nad Oravou. Tieto dokumenty prevzal vtedajší trstenský farár M. Bačík. V októbri 1958 prišiel pôsobiť do Trstenej nový kaplán Michal Marek. Najmä vysoký vek farára Michala Bačíka bol hlavnou príčinou, že v Trstenej začal pôsobiť ako kaplán. Spravoval nielen Trstenú, ale aj filiálky Brezovica, Zábiedovo a Ústie pri Oravskej priehrade. Napokon od roku 1960 vystriedal v pozícii trstenského farského administrátora trstenského farára Michala Bačíka. V Trstenej pôsobil do roku 1969.⁵⁸

Likvidácia františkánskeho kláštora v Trstenej v roku 1950

Podľa zachovaných záznamov posledné ľudové misie v čase nástupu komunistického režimu sa konali v dňoch 25. marca až 2. apríla 1950 v Trstenej a pre filiálky Brezovica a Zábiedovo sa uskutočnili v dňoch 2. apríla až 7. apríla 1950. Viedli ich pátri redemptoristi – páter Augustín Krajčík a páter František Kopp. Pri tejto príležitosti celé ľudové misie sa konali pod drobnohľadom miestnych štátnych funkcionárov. Dňa 7. apríla na záver misií miestny národný výbor povolil verejnú procesiu s novým misijným krížom. Táto procesia sa nemohla uskutočniť cez celé mesto, ale s podmienkou, že bude len vo vzdialenosti na 200 metrov od farského kostola.⁵⁹ Snád posledná autentická správa o pôsobení františkánov v Trstenej je zo 14. mája 1949, kedy zápisy v latinskej františkánskej kronike skontroloval páter Klement Minařík ako komisár - generálny vizitátor.⁶⁰ O pár mesiacov nato došlo ku likvidácii františkánskeho kláštora v Trstenej. V noci zo 13. na 14. apríla 1950 vyprázdnil bezpečnostné orgány v bývalom Československu kláštory skoro všetkých mužských reholí. Rehoľníkov odviezli do internačných táborov, ako boli Mučeniky (dnes Močenok), Malacký a Podolinec. Konkrétne v Podolinici boli uväznení 6 milosrdní bratia, 4 minoriti, 3 premonštráti, 8 baziliáni, 2 dominikáni, 46 redemptoristi, 57 tešitelia, 153 verbisti, 225 saleziáni, 7 františkáni, 3 kapucíni a 135 jezuiti. K likvidácii ženských kláštorov prišlo koncom augusta 1950. V celom Československu žilo 10 660 rehoľných sestier v 720 kláštoroch. Aj rehoľné sestry – podobne ako predtým rehoľníkov – sústredili do niekoľkých väčších kláštorov, niektoré ešte ponechali dočasne v nemocniciach.⁶¹ V apríli 1950 boli odvedení františkáni z Trstenej a došlo k násilnému zrušeniu kláštora, do ktorého sa následne presťahovali jednotlivé oddelenia – referáty Okresného národného výboru v Trstenej.⁶² Najskôr boli odvezení do internačného tábora v Hronskom

Beňadiku. Pred násilným zrušením kláštora v Trstenej žilo 5 františkánov a 5 civilov, ktorí pracovali v hospodárstve. Rehoľníkov, ktorí boli celou akciou prekvapení, odviezli a civilov ponechali. Páter Blažej Školák nechcel súhlasiť s odvezením. Našli vraj protištátny materiál, ktorý prevzalo krajské velenie Štátnej bezpečnosti v Žiline.⁶³ Podľa kroniky mesta Trstená po odvečení františkánov v kláštore malo sídlo okresné oddelenie Zboru národnej bezpečnosti. Kláštor bol násilným odsunutím rehoľníkov de facto zrušený. Páter Cyriak Dominik Macák spomína na toto obdobie takto: „V noci z 13. na 14. apríla 1950 začal v kláštore buchot. Do mojej izby vpadol príslušník ZNB ozbrojený samopalom s jedným štátnym úradníkom. Vyzvali ma: Oblečte sa a za 15 minút nech ste hotový! Jedlo si zoberte na tri dni. Pôjdete s nami! Čosi vzial rýchlo som rozmýšľal. Obliekal som sa do civilu, zbral som si modlitebnú knižku a fľašu cigielky. Na jedlo som zabudol. Žandár, ktorý ma strážil, mi podal ešte zubnú pastu a kefkú. Potom ma vyviedol pred kláštor. Tu nás čakalo asi 8-10 žandárov. Okolo kláštora boli rozostavení milicionári. Potom sme museli nasadnúť do autobusu. Kam nás vezú, sme nevedeli. Až ráno sme sa ocitli pred bránou kláštora vo svätom Beňadiku. Tu sústredili všetkých františkánov z celého Slovenska, samozrejme žandári nás všetkých strážili. Tu som osobne bol niekoľko týždňov a potom mi dovolili odísť do Trenčína. Tak začalo potlačovanie náboženskej slobody nielen pre kňazov, ale aj pre všetkých veriacich.“⁶⁴ Okrem pátra Cyriaka sa zachovali aj cenné výpovede o týchto tragických udalostiach aj z podania františkánskeho terciára Jozefa Dmucháča, ktorý hovoril takto: „Bolo to 14. apríla, keď som sa prechádzal neskoro večer po kláštorom dvore. Páter gvardián pootvoril okno a pýtal sa, či ešte nespím, aby som si išiel ľahnúť. Povedal, že páter Blažej odišiel ku provinciálovi do Bratislavy a má sa dnes vrátiť, keď bude zvoníť, mám mu ísť otvoriť. Ja som spával dole, ostatní hore. Keď som počul zazvoniť, utekal som ku dverám a zároveň sa pýtam, kto je tam, ozvalo sa len – otvorte. Po otvorení sa dnu vrhlo toľko cudzích ľudí, že sa to nedalo porátať. Pýtam sa ich, že kto sú a oni vravia: „ŠtB a že idú na duchovné cvičenia“ – to povedali so smiechom. Ihneď sa pýtali, kde sa zvoní a obsadili zvony, aby som náhodou nezazvonil na poplach. Chceli odo mňa kľúče, lenže my sme zamykali len bránu, ostatné dvere sme nezamykali. Veliteľ tých ŠtB mi povedal, že za 10 minút bude všetko v ohni, veľmi ma to naľakalo. Potom sa spýtal, kto má na starosti stravovanie.“⁶⁵ Vo svojej výpovedi Jozef Dmucháč ešte dodal: „Prišli na autobuse, len ten som vonku zazrel v tme, iné auto som nevidel, nepustili ma pred kláštor a bola asi jedna hodina po polnoci. Nariadili mi hneď zobudiť Paulínu Pánekovú a jej pomocníčku, oni

58 MAJCHER, Schematizmus Spišskej diecézy 2017, s. 409; OLEKŠÁK, Peter – MAREKOVÁ, Marta. Michal Marek. Život a dielo. Spišské Podhradie 2001.

59 Archív RKfÚ Trstená, Acta, nezotriedené písomnosti, spisy k roku 1950.

60 Archív františkánskeho kláštora v Trstenej, Historia domus II. zväzok, latinský záznam k roku 1948, záznam na poslednej strane historie domus.

61 ŠMÁLIK, Štefan: Veľký štyridsaťročný pôst Cirkvi na Slovensku (1948-1988). Bratislava 1996, s. 17-18.

62 Archív mesta Trstená, Kronika mesta I. diel, s. 142.

63 DUBOVSKÝ, Ján Milan. Hodina „H“ onej barbarskej noci z 13. na 14. apríla 1950 a jej dôsledky. In Studia historica Tyrnaviensia V. K životnému jubileu J. E. Jána Chryzostoma kardinála Korca. Trnava 2004, s. 41-42; DUBOVSKÝ, Ján Milan. Akcia kláštory. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským rehoľiam v rokoch 1949 – 1952. Martin 1998.

64 Archív mesta Trstená, Kronika mesta I. diel, s. 143.

65 Archív mesta Trstená, Trstenský hlas, november 1991, s. 2.

mali na starosti stravovanie v kláštore. Rozkázali, aby prichystali stravu na dva dni pre všetkých, čo bývajú v kláštore, lebo ich zoberú so sebou a už sa nevrátia. Tak prichystali každému kňazovi stravu na dva dni. Keď žandári odchádzali, pobrali kňazov a aj všetky peniaze. Pôvodne chceli zobrať aj mňa, ale keď zistili, že som len hospodársky sluha, tak ma nechali. Pred odchodom mi povedal ich veliteľ, aby som ráno zazvonil ako obyčajne na svätú omšu. Povedal som mu, že je to zbytočné, veď ste kňazov zobrali, on dodal, že kňaz bude. A skutočne po raňajšom zvonení na svätú omšu prišikovali prof. Jozefa Tylku z nemocnice, on učieval náboženstvo na gymnáziu. Hneď som sa ho pýtal, čo sa to robí, prof. Jozef Tylka mi na to nevedel nič povedať.⁶⁶ Vďaka svedectvám pátra Cyriaka Dominika Macáka a františkánskeho terciára Jozefa Dmuchača poznáme podrobnosti, ktoré viedli k likvidácii kláštora v Trstenej.

Likvidácia františkánskej knižnice a využitie kláštornej budovy

Po likvidácii mužských kláštorov nastalo nivočenie knižníc kláštorov. Niekoľko cennejších exemplárov prevzali matiční a múzejní pracovníci, ale celé množstvá kníh boli naložené na vlečky a spálené. Historik Štefan Šmálik uvádza, že už začiatkom roku 1950 začal tzv. zvoz z kláštorov. Knihy hádzali ako hnoj na vlečky. Inštitúcie a jednotlivci si pritom vyberali to najvzácnejšie, ako rukopisy a vzácne tlač. Zbytok, ak nešiel do šrotu, sa pomiešal a nahádzal. Samotné kláštory začali slúžiť celkom iným účelom. V niektorých sa zriadili sociálne ústavy, iné boli premenené na reštaurácie a hotely, ako napr. Trstená.⁶⁷ V kláštore v Trstenej boli umiestnené niektoré referáty mestského národného výboru. Koncom 40. rokov 20. storočia bolo vo františkánskej knižnici niekoľko stovák kníh a rukopisov.⁶⁸ Jozef Dmuchač vo svojich spomienkach uvádza o bývalej františkánskej knižnici toto: „Po istom čase prišli dvaja ľudia z Bratislavy a predstavili sa jeden ako profesor a druhý ako docent. Oni triedili tieto knihy na dve veľké kopy. Jednu z kôp potom naložili na nákladné auto a povedali, že ich idú odvieť do múzea. Tá druhá kopa nemal pre nich žiadnu hodnotu a Václav Kiška, ktorý v tom čase mal plnú moc nad kláštorom, ju spálil na ohni. Doniesol si ešte vidly a knihy v ohni prehádzoval, aby všetky zhoreli. Tento Kiška bol vyslaný z okresu.“⁶⁹ Kláštorná knižnica bola jednou z najstarších a snáď aj najväčších neverejných knižníc v meste Trstená. Jozef Dmuchač o nej ešte dodáva, že františkánska knižnica „bola to jedna veľká miestnosť, v nej boli veľké police a množstvo veľmi hodnotných kníh. Boli tam 300 ročné knihy, také čo boli písané rukou a boli veľmi vzácne. Z diel cirkevných učiteľov to boli diela Tomáša Akvinského a sv. Bonaventúru. Táto miestnosť s jej obsahom mala

v kláštore najväčšiu cenu.“⁷⁰ Bezprostredne po likvidácii františkánskeho kláštora v Trstenej v júni 1950 vtedajší trstenský farár a kanonik Michal Bačík adresoval list Krajský národný výbor v Žiline na cirkevné oddelenie, v ktorom konštatoval, že „Dňom 16. júna 1950 cirkevným referentom Okresného národného výboru v Trstenej bol odovzdaný do správy farského úradu Kostol sv. Juraja – františkánsky s inventárom nachádzajúcim sa v kostole, ale bez akýchkoľvek finančných prostriedkov. V tomto kostole odbovali sa služby Božie každú nedeľu a sviatok a vo všedné dni trikrát, pri ktorých organista tiež účinkuje. Zvonček a prípadné milodary zo skriniek nestačia ani bežné bohoslužobné potreby, a tým menej na plat organistu pre tento kostol. Pri schválení rozpočtov na rok 1951 farský úrad pre tieto okolnosti a pohreby vziať do úvahy.“⁷¹ Tento dokument z farského archívu poukazuje, že vtedajšia svetská moc nevedela v primeranej náhrade zabezpečiť prevádzku Kostola sv. Juraja na námestí po finančnej a ekonomickej stránke. Jozef Dmuchač ako bezprostredný a očitý svedok týchto udalostí poznamenal o situácii po odchode rehoľníkov toto: „Do kláštora sa nasťahovalo RSD – nákupný závod. V štyroch izbách na poschodí mali školy. Keď sa tam nasťahovali, rozobrali všetko, čo tam ešte ostalo. Robili si v kláštore, čo chceli, čo nerozobrala ŠtB, tak to rozobrali oni. Najhoršie na tom bolo, že to boli ľudia z Trstenej, nemali ani trochu hanby, že rozoberajú majetok, na ktorý nemajú právo. Boli to takí ľudia, čo im to bolo najmenej treba. V jednej miestnosti bol veľký bal plátna, pýtal som sa Kišku, aby mi dal z neho na košeľe, no on sa na mňa osopil a povedal, že plátno bude na zástavy. Po čase aj plátno rozobrali a nezostalo nič. Po troch rokoch sa do kláštora nasťahovali aj žandári, ale v tom čase som ja už tam nebol.“⁷² V bývalom kláštore boli zriadené rôzne drobné obchodné prevádzky a neskôr slúžil ako hotel Oravica.

Uväznenie viacerých kňazov – rodákov z Trstenej pre poburovanie voči režimu

V päťdesiatych rokoch 20. storočia v období silnejúceho totalitného komunistického režimu boli uväznení aj viacerí kňazi, ktorí sa narodili v Trstenej a prežili v tomto meste dlhší čas svojho života. Boli to kňazi, ktorí sa usilovali vzdorovať ateistickému režimu a neraz len kvôli tomu, že sa nepriaznivo vyjadrili vo svojej kázni o chybách komunistického režimu. Za tieto svoje postoje a názory boli tvrdo perzekvovaní a poslaní do žalára. Okrem známeho Mons. Viktora Trstenského si treba spomenúť aj na ďalších, konkrétne na **Mikuláša Ambróza Fitta** (1913 – 1972), ktorý sa narodil dňa 7. decembra 1913 v Trstenej v rodine maloročníka Jána Fitta a Heleny rod. Borovej. V rodnej Trstenej získal aj základné vzdelanie. Od roku 1943 pôsobil ako správca

66 Archív mesta Trstená, Trstenský hlas, november 1991, s. 2.

67 ŠMÁLIK, Štefan: Veľký štyridsaťročný pôst Cirkvi na Slovensku (1948-1988). Bratislava 1996, s. 18.

68 Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. Bratislava 1978, s. 199.

69 Archív mesta Trstená, Trstenský hlas, december 1991, s. 3.

70 Archív mesta Trstená, Trstenský hlas, december 1991, s. 3.

71 Archív RKFÚ Trstená, Rationes, Status activus et passivus 1949, Kópia listu pod č. 210 zo dňa 13. 5. 1950 je vložený v účtovnej knihe.

72 Archív mesta Trstená, Trstenský hlas, december 1991, s. 3.

farnosti do Hladovky. Počas svojho pôsobenia v Hladovke v roku 1954 bol zatknutý a odsúdený na šesť rokov straty osobnej slobody. Vo viacerých väzniciach si odpykal celý šesťročný nespravodlivý trest. Začiatkom roku 1960 bol prepustený a nemohol hneď nastúpiť do pastorácie, preto spolu so svojim otcom pracoval ako cestár na hornej Orave. Až po amnestii prezidenta Antonína Novotného dňa 9. mája 1960 sa mohol koncom tohto kalendárneho roka vrátiť do pastorácie.⁷³ Ďalším uväzneným kňazom bol aj **František Sliva** (1903 – 1983), ktorý sa narodil dňa 9. septembra 1903 v Trstenej v rodine Jána Slivu (Molek) a Márie rod. Borovej.⁷⁴ V roku 1943 sa stal farárom v Trstenej. V období od 21. novembra 1949 do 21. septembra 1950 bol uväznený. V roku 1950 bol odsúdený na 4 roky väzenia za marenie dozoru štátu nad cirkvou a poburovania. V roku 1953 bol amnestovaný. Po návrate pracoval vo výrobe a neskôr dostal súhlas do pastorácie.⁷⁵ V roku 1953 bol poslaný do výroby. V roku 1983 zomrel v Beckove.⁷⁶ Medzi odsúdenými za protištátnu činnosť bol tvrdo žalárován aj **Jozef Laurinec** (1892 – 1957), ktorý sa narodil dňa 1. februára 1892 v rodine remenára Petra Laurinca a Rozálie rod. Panekovej.⁷⁷ V rokoch 1946 až 1952 bol správcom farnosti v Nižnej nad Oravou. Dňa 23. septembra 1947 bol Jozef Laurinec zatknutý a odsúdený na 10 rokov väzenia za prednesenie kázne, ktorú nastupujúci komunistický mocenský aparát označil za protištátnu. Jozef Laurinec mal smolu, lebo ho neznámy udavač označil za klerikálny protištátny živel. Tento veľmi tvrdý trest možno považovať za exemplárny a mimoriadny, keďže išlo len o homíliu s kritizujúcim obsahom. V decembri 1952 Okresný národný výbor v Trstenej informoval radu Miestneho národného výboru v Trstenej o tom, že celý majetok kňaza Jozefa Laurinca prepadol v prospech štátu. Tento prepadnutý majetok sa spravoval ako národný majetok pod § 14 vládneho nariadenia č. 90/1950 Zb. Miestny národný výbor v Trstenej bol poverený, aby zistil výmeru pôdy skonfiškovaného majetku Jozefa Laurinca a nariadil, aby túto pôdu prevzal niekto z občanov do prenájmu.⁷⁸ Jozef Laurinec sa z väzenia vrátil po vyhlásení prezidentskej amnestie Antonína Zápotockého v roku 1954. Naposledy pôsobil ako farár v Liptovskej Revúcej. Pochoval ho

v Trstenej dňa 25. júna 1957 Michal Bačík, miestny farár v Trstenej. V úmrtnnej matrike je pozoruhodný záznam, že na pohrebe sa zúčastnilo 43 kňazov a z Liptovskej Revúcej prišli tri plné autobusy mužov a žien v krojoch.⁷⁹ Nemožno opomenúť ani ďalšieho uväzneného trstenského rodáka – kňaza **Jozefa Tješa** (1925 – 1990), ktorý sa narodil 15. januára 1925 v Trstenej v robotníckej rodine Jozefa Tješa a Johany rod. Medveckej.⁸⁰ Za kňaza bol vysvätený dňa 26. júna 1949. Stal sa kaplánom v Liptovských Kláčanoch. Od 6. júna 1950 do 10. novembra 1951 bol správcom farnosti v Bobrovci. Ďalej pôsobil ako kaplán v Liptovskej Lužnej. V tomto období bol uväznený pre svoj tzv. protištátny postoj voči socialistickému zriadeniu a tri roky strávil vo väzení v Prahe na Pankráci.⁸¹ Po prepustení mal zakázané vykonávanie svojho kňazského povolania a musel pracovať vo výrobe. Jeho telesné pozostatky sú uložené na mestskom cintoríne za Hrobľou (tzv. brezovický cintorín).⁸²

Záver

Po komunistickom prevrate vo februári 1948 bola Rímskokatolícka cirkev chápaná ako ideologický nepriateľ nového ateistického režimu. Cieľom tohto režimu bolo násilím vytrhnúť vieru v osobného Trojjediného Boha zo srdca ľudí. Nový režim a jeho funkcionári uplatňovali známu zásadu: „Rozdeľuj a panuj.“⁸³ Tieto ideologické princípy štátneho ateizmu sa prejavili aj v Trstenej na perzekúcii dekana – farára Michala Bačíka a občanov z Trstenej v súdnom procese v roku 1949; v apríli 1950 bol zlikvidovaný kláštor rehole františkánov, ktorý bol postavený v rokoch 1778 až 1809.⁸⁴ Jeho historická knižnica bola zlikvidovaná a priestory bývalého kláštora boli použité na administratívne a civilné účely. Perzekúcia viacerých trstenských rodákov v 50. rokoch 20. storočia, ako boli rímskokatolícki kňazi Mikuláš Ambróz Fitt, František Sliva, Jozef Laurinec, Jozef Tješ a Mons. Viktor Trstenský, mala ukázať neobmedzenú silu ateistického režimu. Starorímsky historik Marcus Tullius Cicero sa vyjadril, že dejiny sú učiteľkou života. Poučenie z minulosti a neopakovanie chýb by malo byť základným princípom fungovania každej ľudskej spoločnosti. Mesto Trstená bolo a je živým

73 Archív Ústavu pamäti národa Bratislava, f. Krajská správa ZNB, Správa štátnej bezpečnosti Banská Bystrica, Skupinový spis štátnebezpečnostného vyšetrovania proti Dr. Sterculovi Vladimírovi a spolovníkom; ĎURČO, Marek. *Lexikón kňazských a rehoľných osobností mesta Trstená*. Trstená 2019, s. 13–14.

74 Archív RKfÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum Trstená V., pag. 163, č. 81.

75 Archív Biskupského úradu v Banskej Bystrici, ZAREVÚCKY, Anton (zost.): *Katalóg kňazov Banskobystrického biskupstva*. Strojopis 1969, s. 206 (záznam o kňazovi Františkovi Slivovi); BRENDZA, Gabriel. *Blahoslavení prenasledovaní za spravodlivosť. Kňazi Banskobystrickej diecézy perzekvovaní totalitným režimom*. Banská Bystrica 2006, s. 77.

76 ĎURČO, Marek. *Lexikón kňazských a rehoľných osobností mesta Trstená*. Trstená 2019, s. 27–28.

77 MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, Zbierka cirkevných matrik, Matrica baptisatorum Trstená, rok 1892, s. 163–164, č. 20.

78 MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Dolný Kubín, f. Miestny národný výbor Trstená, k. 1, Zápisnice pléna

a rady MsNV Trstená, Zápisnica z 1. 12. 1952, uznesenie č. 198, s. 120.

79 Archív RKfÚ Trstená, ZCM, Matricula defunctorum Trstená, tomus VII., pag. 105, č. 16; ĎURČO, Marek. *Lexikón kňazských a rehoľných osobností mesta Trstená*. Trstená 2019, s. 33–34.

80 Archív RKfÚ Trstená, ZCM, Matrica baptisatorum VI., pag. 145, č. 6; Matričný úrad Trstená, Zbierka matrik, Matrika narodených 1. zväzok, ročník 1925, s. 46, č. 7.

81 TRSTENSKÝ, Viktor. *Fragment z veľkého svedectva o živé viere*. Námestovo 1999, s. 60; LETZ, Róbert. *Biskup Štefan Barnáš*. Bratislava 2017, s. 121–122.

82 ĎURČO, Marek. *Lexikón kňazských a rehoľných osobností mesta Trstená*. Trstená 2019, s. 34–36.

83 MULÍK, Peter. *Cirkev v tieni totality. Súbor štúdií*. Trnava 1994; ŠABO, Martin. *Štát a cirkev na Slovensku. Vývoj financovania cirkvi*. Bratislava 2006, s. 63–88.

84 ĎURČO, Marek a kol. *Trstená monografia mesta 1. časť*. Trstená 2023, s. 206–207; 256–257.

organizmom politického a kultúrno - spoločenského života. Jeho občania boli priamymi svedkami historických udalostí roku 40. a 50. rokov 20. storočia. Tieto historické udalosti sa odrazili a prejavili aj v regionálnom a miestnom prostredí.

Pohľad na vyššie uvedené udalosti pred nás všetkých kladie aj morálny imperatív, aby ľudská zloba, nenávisť a ideológia akéhokolvek druhu nemala v modernej spoločnosti svoje miesto.

Stará fara a farský kostol sv. Martina v Trstenej

Udalosti po prečítaní pastierskeho listu o štátnej Katolíckej akcii vo farnosti Rabča

Bc. Tomáš Vorčák, Anton Kutliak

1. Farnosť Rabča – jarné napätie medzi občanmi eskalovalo začiatkom leta 1949

Pred 75 rokmi zamierili veriaci z Oravskej Polhory, Sihelného i Rabče do farského kostola v Rabči. Mohlo by sa zdať, že pôjde o bežnú nedeľnú sv. omšu. Tušili farníci v júni 1949, že sú svedkami zlomových okamihov? Dnes vieme, že tridsiatí z nich znášali následky týchto udalostí po zvyšok svojho života. A práve ich spomienke by sme chceli venovať túto štúdiu.

Aké udalosti predchádzali čítaniu pastierskeho listu biskupov, čo nasledovalo, ako prebiehal súdny proces s farníkmi a ich duchovným otcom?

1.1. Kaplán Irha na návšteve spišskej biskupskej kúrie

Československí katolícki biskupi a ordinári reagovali na politické prípravy rodiacej sa štátnej Katolíckej akcie (KA) z 28. apríla 1949 prakticky okamžite. Už 15. júna 1949 schválili na celoštátnej konferencii v Prahe znenie spoločného pastierskeho listu s názvom *Hlas československých biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky a zároveň vydali Obežník katolíckemu duchovenstvu a veriacemu ľudu*. Biskupi v pastierskom liste odsúdili smerovanie štátnej KA, označili ju za schizmatickú, vyzvali katolíckych veriacich na jednotu a súdržnosť i podporu činnosti Cirkvi a jej spoločenstva kňazov.¹

Nedeľa 19. júna

Predpokladalo sa, že uvedený pastiersky list prečítajú kňazi počas sv. omše v nedeľu 26. júna 1949, no napokon bolo rozhodnuté o posunutí termínu na nedeľu 19. júna 1949.² Jednotlivé farnosti dostali v mnohých prípadoch dve identické kópie pastierskeho listu. Ako správne cirkevní predstavitelia predvídali, niektoré z pastierskych listov boli zaistené príslušníkmi bezpečnostných orgánov v nedeľu ráno.

Z tohto dôvodu bol pastiersky list čítaný v nedeľu 19. júna len v obmedzenom počte oravských kostolov, napr. Trstená, Liesek, Tvrdošín, Habovka, Námestovo, Oravské Veselé, Novoť, Bziny, Malatína.³

Pastiersky list československých katolíckych biskupov mal byť čítaný na tejto nedeľnej sv. omši aj vo farnosti Rabča.⁴ Deň predtým, v sobotu poobede, doniesol námestovský kaplán Ján Kaján dva exempláre pastierskeho listu do Rabče. Jedna kópia bola určená farárovi Jánovi Kecerovi a druhý list dostal kaplán František Irha. Ten v čase príchodu Kajana na rabčiansku faru hral futbal s deťmi na futbalovom ihrisku. Irha oznámil farárovi Kecerovi v sobotu večer, že nebude nasledujúci deň čítať pastiersky list. Po obsiahlejšom rozhovore dospeli obaja duchovní k tomu, že prečítanie pastierskeho listu s kázňou vykoná farár Kecera. Lenže, hneď ráno tzn. v nedeľu 19. júna mu boli tieto listy zabavené štátnymi bezpečnostnými zložkami,⁵ a tak nemohol byť pastiersky list v tento deň čítaný.⁶

Nasledujúci týždeň

Odozva veriacich na čítanie pastierskeho listu bola rôznorodá. Na Orave vypukli menšie či väčšie zhluknutia veriacich sprevádzané výtržnosťami rôznej intenzity. Takéto prejavy nesúhlasu so štátnou KA boli zaznamenané mimo iných aj v Novoti, Kline, Slanici, Bobrove, Námestove, Zubrohlave, Mútnom. Od 24. júna strážili občania fary v Malatínej, Tvrdošíne, Liesku, Krásnej Hôrke, Mútnom, Oravskom Veselom, Oravskej Lesnej i Bobrove.⁷ Tieto postoje veriacich oravských obcí sa dostali aj „do uší“ obyvateľov Oravskej Polhory, Rabče a Sihelného. Napriek nečítaniu pastierskeho listu v Rabči museli mať farníci informácie o priebehu udalostí v iných obciach hornej i dolnej Oravy. Obzvlášť, ak zväzíme účasť mnohých obyvateľov týchto troch našich obcí pri stavbe Oravskej priehrady, kde boli zamestnaní robotníci z rôznych kútov regiónu i krajiny.

Na čítanie pastierskeho listu reagovali promptne aj príslušné cirkevné i štátne orgány. Dňa 20. júna vydáva Vatikán prostredníctvom Posvätej kongregácie svätého oficía *Dekrét o schizmatickej Katolíckej akcii v Československu*, čím exkomunikoval jej členov. Tento dekrét rozposlali biskupské úrady svojim kňazom s tým, že ho prečítajú na sv. omši v nedeľu 26. júna 1949. Avšak v dňoch 20. až 22. júna nastúpili na biskupské úrady tzv. vládni

1 GAREK, Martin. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbury a nepokoje v roku 1949. In: *Pamäť národa*, roč. 16, 2020, č. 1, s. 26-28.

2 GAREK, M. Štátna katolícka akcia, s. 29.

3 GAREK, M. Štátna katolícka akcia, s. 34.

4 K rímskokatolíckej farnosti Rabča v danej dobe patrili veriaci z obcí Rabča, Oravská Polhora, Sihelné.

5 Pastiersky list zabavil strážm. Michal Rímsky zo stanice ZNB Rabče. Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠA Bratislava), fond

Štátny súd Bratislava (ďalej ŠS BA), škatuľka číslo (ďalej škat. č.) 35, inventárne číslo spis.zn. OR III 609/1949 (ďalej spis.zn. OR III 609/49), Protokol o hlavnom pojednávaní dňa 3.10.1950.

6 Archív Ústavu pamäti národa Bratislava (A ÚPN), fond Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti (ďalej KS ZNB) Správa štátnej bezpečnosti (ďalej S ŠtB) Bratislava (1944 – 1970), archívne číslo (a. č.) 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

7 GAREK, M. Štátna katolícka akcia, s. 37-38.

zmocnenci, ktorí okrem iných mali za úlohu kontrolovať poštovú korešpondenciu biskupa i jeho úradu. Preto spišský diecézny biskup Ján Vojtaššák využíval na zaslanie písomností kuriéra namiesto pošty.⁸ Výnos Povereníctva vnútra z 22. júna 1949 zakladal trestnú zodpovednosť za šírenie pastierskeho listu (dekrétu) tým, že uvedeným konaním došlo k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu šírenia poplašnej správy podľa § 32 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.⁹

Ako zaznelo vo výpovedi Františka Irhu,¹⁰ učiteľka v rabčianskej meštianskej škole Elena Pfauová mu v utorok ukázala denník *Ciel'* s úryvkom venovanom *Ohlasu slovenských a českých katolíkov k veriacim v republike*.¹¹ V ňom bolo uvedené, že predmetný Ohlas podpísal aj kaplán Irha.¹² Ten to však poprel.¹³ Súčasťou biskupom doručenej korešpondencie bol aj *Obežník* k pastierskemu listu určený pre kňazov. V ňom bol konštatovaný cirkevnoprávny stav v zmysle dekrétu Posvätného officia tzn. kto podpíše Ohlas, bude automaticky exkomunikovaný. Kaplán Irha potreboval uviesť na pravú mieru svoj údajný podpis *Ohlasu*, tak sa v zmysle *Obežníka* dostavil vo štvrtok 23. júna na osobnú audienciu k biskupovi Vojtaššákovi do Spišskej Kapituly. Postupujúc v súlade s *dekrétom* mu biskup predostrel dve možnosti – odvolanie podpisu *Ohlasu* alebo nemožnosť vykonávať pastoračnú službu z dôvodu exkomunikácie. Irha si vybral pred biskupom odvolanie svojho (údajného) podpisu *Ohlasu*. Otec biskup mu nariadil prečítanie pastierskeho listu v nedeľu 26. júna s náležitým vysvetlením veriacim cirkevnoprávných dôsledkov exkomunikácie, taktiež mal v homílii oznámiť veriacim, že Ohlas nepodpísal resp. odvolal. Zároveň ho biskup požiadal, aby svoje odvolanie podpisu *Ohlasu* oznámil listom tým kňazom, s ktorými udržiava písomný či osobný kontakt.¹⁴

Kaplán Irha stretol v piatok, pri návrate zo Spiša, Štefana Tarčáka na železničnej stanici v Tvrdošine, ktorý sa tu nachádzal pracovne. Obaja i ďalšie

prítomné osoby sa pustili do krátkeho rozhovoru, útržkovito prebrali čerstvý prípad súvisiaci so štátnou Katolíckou akciou v Čadci. Irha spomenul, že práve cestuje od biskupa, ktorého osobne navštívil.¹⁵ Po návrate na faru bol Irha v rozpakoch, a tak sa šiel o tom zveriť žandárom v Polhore. Ich neutrálna reakcia, ako aj správy o minimálnom postihu kňazov čítajúcich pastiersky list dňa 19. júna, povzbudili kaplána Irhu k jeho prečítaniu dňa 26. júna.¹⁶

1.2. Sled udalostí vyvrcholil prečítaním pastierskeho listu

Sobota 25. júna

V sobotu 25. júna vo večerných hodinách bol kaplán František Irha na návšteve u obuvníka Jána Cvoligu v Rabči. Počas návratu na faru ho stretli obyvatelky Rabče Masničáková a Kvasniaková, ktoré mu s plačom referovali o tom, že ho hľadá muž z jeho farnosti s rétorikou o fyzickom útoku až likvidácii jeho osoby. Mali na mysli osobu Jána Pilarčíka, ktorý v danej dobe zastával funkciu predsedu miestnej organizácie Komunistickej strany Slovenska (KSS) v obci Rabča. Nato zastavil kaplána aj Ignác Tarčák z Polhory, ktorý ho oboznámil s tým, že uvedený muž ponúka 7000 Kčs tomu, kto mu prezradí miesto pobytu kaplána Irhu.

Kaplán Irha sa v ten večer ešte zastavil v mäsiarstve Belkoťaka a zamieril na farský úrad. K nemu ho však už sprevádzala skupina chlapov z Polhory. Tí chceli strážiť faru počas noci, čo však kaplán odmietol. Preto odišli Ján Kutliak a Ján Pienčák¹⁷ do hostinca Emila Gazdika zistiť, ako to je s mužom hľadáčím Irhu. Zistili, že ten požil alkohol a má v úmysle svoj čin vykonať – teda ublížiť kaplánovi. Irha tieto verbálne útoky nebral na ľahkú váhu, no ani ich nepreceňoval. Pred hostincom malo dôjsť k dramatickej scéne, keď Ján Pilarčík vytiahol pištoľ a demonštrujúc svoje odhodlanie ju okázalo položil na dlaň Jána Kutliaka stojaceho vedľa neho. Z dôvodu svojej bezpečnosti strávil kaplán Irha noc zo soboty na nedeľu v dome Antona Bandíka v Rabči. Podľa vlastných slov dom

8 HROMJÁK, Ľuboslav. *S výrazom lásky trvám Životopis spišského biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2015, s. 304-310.

9 Tým vznikla právne odlišná situácia pre kňazov, ktorí čítali pastiersky list 19. júna a 26. júna 1949. Kaplán František Irha pri svojej obhajobe nerozlišoval tento moment. HROMJÁK, Ľ. *S výrazom lásky trvám*, s. 304. porovnaj ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní dňa 3.10.1950.

10 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

11 Prijatý na ustanovujúcej konferencii štátnej Katolíckej akcie dňa 10. júna 1949 v Prahe. GAREK, M. *Štátna katolícka akcia*, s. 28.

12 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

13 Bývalý kaplán v Rabči Andrej Doranský /niekedy uvádzaný aj ako Ondrej/ oznámil listom Františkovi Irhovi, že sa zúčastní v Prahe Zjazdu katolíckych duchovných a pokrokových laikov. Pozýval naň aj kaplána Irhu, ktorý sa však Zjazdu odmietol

zúčastniť. V sobotu 18. júna 1949 chcel navštíviť kaplána Irhu na fare v Rabči vo veci štátnej KA tajomník Okresného AV Majtán, no napokon na stretnutie neprišiel. A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

14 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

15 Štátny archív Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Liptovský Mikuláš (ďalej ŠAŽ LM), fond (ďalej f.) Okresný súd v Ružomberku (ďalej OS RK), škatuľa číslo (ďalej škat. č.) 8, inventárne číslo (ďalej inv.č.) spis.zn. T 751/1949 Vyšetrovanie príčiny vzbury v Rabči (ďalej spis.zn. T 751/49), Zápisnica o vypočutí Štefana Tarčáka z 27.6.1949.

16 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní dňa 3.10.1950.

17 Nejde o Jána Pienčáka (Kniež) obžalovaného v trestnej veci spis.zn. T 751/49, ale o osobu Ján Pienčák, 38-ročný, ženatý, roľník, Polhora.

Bandíka nebol v tú noc strážený žiadnymi mužmi, zato pri fare sa zdržiavalo viacero chlapov, ktorí sa v neskorých večerných hodinách rozišli domov. Atmosféru sobotnej noci možno vystihnúť konštatovaním, že ľudia boli nesmierne rozčúlení.¹⁸

Nedeľná sv. omša, 26. júna

V polovici minulého storočia sa slávila pôvodná tzv. Tridentská (predkoncilová) sv. omša¹⁹ odlišne od dnešnej podoby omšovej liturgie. V nedeľu 26. júna 1949 mal v rabčianskom kostole rannú (malá, tichá) sv. omšu kaplán František Irha, ktorý na nej spozoroval neobyčajne mnoho ľudí. Kaplán slúžil taktiež aj bohoslužbu slova na veľkej sv. omši, kde prečítal pastiersky list. Pôvodne ho mal čítať na oboch sv. omšiach, no rozhodol sa ich spojiť tak, že ľudia z malej sv. omše ostali aj na bohoslužbe slova veľkej sv. omše. Jej bohoslužbu obety už slúžil kanonik Kecera. Kaplán v homílii vysvetlil veriacim, ako je to s vylúčením z cirkvi. Ďalej ich oboznámil s tým, že bol u biskupa, ktorý mu odporučil prečítať pastiersky list s patričným vysvetlením. Taktiež opätovne poprel, že by podpísal Ohlas. Zmienil sa aj o tom, že v Rabči sa šíria chýry o tom, že nejaká osoba sa mu vyhráža fyzickým násilím a ponúka 7000 Kčs tomu, kto ho prezradí. Spomenul, že vzhľadom na vzniknuté okolnosti ako aj reči nesúce sa farnosťou je možné, že k nim hovorí z kazateľnice poslednýkrát.²⁰ Kázeň končil požehnaním ako obyčajne, následne odišiel do sakristie. V kostole nastal chaos, zaznievali zúfale výkriky „berú nám kaplána“ mysliac tým, že Irha bude bezodkladne zaistený štátnymi orgánmi. Keďže kaplán započul výkriky z kostola, chtiac dokázať, že sa s ním nič nedeje, že ho nikto nezatýka, netradične predstúpil pred oltár. Zbadal však, že kostol je poloprázdny, ľudia chodia von a dnu. Napriek tomu pokračoval v liturgii, vykonal obrad vádzka²¹ a v zmysle omšovej liturgie odobral sa až do konca sv. omše do sakristie.²²

Tejto bohoslužby sa zúčastnil aj príslušník Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) v Rabčiciach strážm. Michal Rímsky, ktorý meral cestu do kostola zo služobných dôvodov. Svojou osobnou prítomnosťou v rabčianskom božom chráme mal zaiste overiť, či bol na sv. omši čítaný pastiersky list. Oblečený bol civilne, no mal pri sebe služobnú zbraň.²³ Keď kaplán Irha opustil kazateľnicu, Rímsky vyšiel z kostola a pobral sa domov ako zvyčajne cez farský dvor. Tu ho zastavila farská gazdiná Johanna Mularčíková z Polhory, ktorá sa ho pýtala, čo sa deje v kostole. Po chvíli prišla k fare aj väčšia skupina ľudí, ktorí práve vyšli z kostola. Niektorý z nich povedal gazdinej Mularčíkovej, že „nám berú kaplána.“ Vedľa stojaci Rímsky to poprel a pokračoval v ceste domov. Po pár metroch ho pri farskom poli s ovsom napadli ľudia, bili ho rukami, nohami i rôznymi predmetmi (kolmi z ned'alekého plotu). Tento fyzický útok nebol motivovaný len prítomnosťou Rímskeho v kostole, ale aj jeho osobnými spormi s niektorými chlapmi. Zároveň Rímsky vystupoval v pozícii vyšetrovateľa i svedka pri objasňovaní incidentu z 1. mája 1949. Miestna organizácia KSS v Rabči organizovala pri príležitosti sviatku práce ľudovú zábavu, na ktorej došlo k verbálnej i fyzickej potýčke medzi viacerými obyvateľmi Rabče a jej hlavným organizátorom Jánom Pilarčíkom.²⁴ Hrubý základ niektorých obyvateľov farnosti voči Rímskemu bol do istej miery vyvrcholením dlhodobu napätej situácie v spoločnosti.

S úmyslom, aby nedošlo k vážnemu zraneniu, zdvihol Jozef Gracik na zemi ležiacu pištoľ príslušníka ZNB, ktorú neskôr ukryl doma v maštali.²⁵ Rímsky upadol do bezvedomia. V ten moment už bol kaplán Irha v sakristii, kde ho kostolník informoval o tom, čo sa deje vonku. Kaplán mu nakázal vziať krčah s vodou, aby šiel kriesiť Rímskeho.²⁶ Ten sa však medzičasom prebral z bezvedomia a svojpomocne odišiel do budovy Miestneho národného výboru (MNV) tzn.

18 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949. porovnaj ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní dňa 3.10.1950. porovnaj ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica o vypočutí Štefana Tarčáka z 27.6.1949.

19 Slúženie sv. omše podľa ustanovení Tridentského koncilu. Tridentský koncil (1545 - 1563) priniesol usmernenia do slúženia sv. omše. Charakteristikami tzv. Tridentskej sv. omše je oddelenie bohoslužby slova od bohoslužby obety, slávenie sv. omše chrbtom k ľudu v latinskom jazyku, časté používanie tichých modlitieb kňaza. Po 400 rokoch priniesol liturgickú reformu Druhý vatikánsky koncil (1962 - 1965), ktorá bola formulovaná v konštitúcii Sacrosanctum concilium (4.12.1963). ŠTRBÁK, Martin. *Liturgia Eucharistie*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2005, s. 30-60.

20 V spisovom materiály nie je ustálený výklad. Porovnaj spis. zn. ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49; ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49; A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337.

21 Cirkevný obrad, modlitba požehnaní matky po pôrode. Druhý vatikánsky koncil tento obrad zrušil.

22 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

23 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949.

24 Predmetnú ľudovú zábavu organizovala dňa 1. mája 1949 MO KSS Rabča v hostinci Štefana Klinovského v obci Rabča. Na nej došlo k potýčke chlapov z Rabče s predsedom Jánom Pilarčíkom, jeho manželkou a Jozefom Lubasom. Zatknutých bolo šesť osôb z Rabče. Prípado vyšetrovala Stanica ZNB Rabče. Štátny archív Žilina so sídlom v Bytči, pracovisko Dolný Kubín (ďalej ŠAŽ DK), fond Okresný národný výbor Námestovo 1945 - 1959 (1960) odbor vnútra prez. (ďalej f. ONV NO 1945-1959/60 vnútro), škatuľa číslo 168 (škat. č. 168), spis.zn. 109/1949 Sahul Karol a spol. Rabča-návrh na zaradenie do pracovného tábora (ďalej zaradenie do TNP č. 109/1949), Stanica ZNB Rabče Správa o zatknutí č. 4/1949 Sahul Karol a spol. z Rabče-poburovanie proti republike z 2.5.1949.

25 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica o vypočutí Jozefa Gracika z 29.6.1949.

26 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

notársky úrad.²⁷ Odtiaľ ho privolaná sanitka odviezla do nemocnice v Trstenej.²⁸

1.3. Hektické dni kaplána Irhu

Po ukončení sv. omše ostal kaplán Irha ešte v kostole, pomodlil sa litánie. Následne odišiel na faru, kde chcel aj ostať. Avšak farníci, predovšetkým zo Sihelného, ale aj Rabče a Polhory, na neho naliehali, aby odišiel z fary. V sprievode viacerých osôb odišiel z fary cez Sihelné, kde sa zastavili v hostinci Ignáca Vnenčáka, až do domu Jána Tarčáka²⁹ na Kyselovej rali v Oravskej Polhore. Tu sa zdržal kaplán Irha chvíľu, aby sa občerstvil. Vtom dobehla k Tarčákovi nejaká osoba s tým, že v Rabči sa musí niečo diať, keďže zvony zvonili na jednu stranu, čo bol signál poplachu. Štefan Tarčák, syn vlastníka domu, odprevadil Irhu za ich dom, odkiaľ ten zamieril smerom k Babej hore.³⁰

Od ukončenia doobedných bohoslužieb panoval v okolí rabčianskeho kostola relatívny klud, čomu nasvedčuje aj uskutočnenie sobáša.³¹ Avšak v poobedných hodinách došlo pred farou k ďalšiemu incidentu spojenému s ublížením na zdraví. Ján Ňaňko s Ignácom Horským³² sa vydali toho dňa na motorke do Rabče, prechádzajúc okolo kostola (v smere na Sihelné) sa rozhodol Ňaňko navštíviť svojho známeho kaplána Irhu.³³ Chcel sa ho len povypytať čo-to na aktuálnu tému tzn. štátnu KA. Hovorila o nej totiž celá Orava.

Prichádzajúc k fare sa dostal Ňaňko do konfliktu s ľuďmi strážiacimi priestor okolo nej, pričom utrpel tržné rany na hlave, podliatiny končatín a zlomeninu pravej ruky. Tie si vyžiadali hospitalizáciu v Trstenej. Horský neutrpel žiadne zranenia. Vážnejším škodám zabránili príslušníci Pohotovostného oddielu ZNB zo Žiliny, ktorí v tento okamih dorazili do Rabče za účelom udržiavania verejného poriadku.³⁴ Žilinská zásahová jednotka dorazila do Rabče na viacerých autobusoch, jej členovia obklúčili farský areál

a zaistili nielen osoby nachádzajúce sa v tesnej blízkosti kostola, ale aj občanov prizeraúcich sa na tieto udalosti z väčšej vzdialenosti.³⁵

Chťiac-nechťiac bol Irha donútený okolnosťami stráviť noc z nedele na pondelok v lesoch Babej hory. Nasledujúceho rána sa vydal do Rabčíc okolo hájovne v Rovniach³⁶ a odtiaľ smerom na železniciu v Trstenej. Nočným vlakom zamieril do Podolínce, odtiaľ ho viedli jeho vlastné kroky (pešo) až k rodnému domu, k svojim rodičom do obce Rychvald (dnes Veľká Lesná, okres Stará Ľubovňa). Už po pár dňoch, a síce 3. júla, odišiel kaplán Irha spoločne s bratmi Vavrincom a Jánom vlakom zo Spiša do Krásnej Hôrky (Tvrdosín), odtiaľ pešo na faru do Rabče. Tu našiel Doranského, ktorý ho presvedčil, aby išiel vypovedať na príslušné úrady do Žiliny.³⁷

2. Zárok štátnej moci voči farníkom

2.1. Vyšetrovanie v Námestove a podanie obžaloby³⁸

Policajné vyšetrovanie udalostí z 26. júna 1949 vo farnosti Rabča bolo formálne zahájené ako trestné konanie proti *Františkovi Irhovi a spol.* za zločin vzbury. Prvotné úkony v podobe výsluchov osôb boli vykonávané na stanici ZNB v Námestove, ktorá patrila do pôsobnosti Krajského veliteľstva Štátnej bezpečnosti (ŠtB) Žilina. Vypočutí obyvatelia Oravskej Polhory, Rabče a Sihelného uviedli okrem základných informácií o svojej osobe aj postrehy k priebehu sv. omše a udalostiam odohrávajúcim sa počas danej nedele v širšom areáli farského kostola. Tieto výsluchy prebiehali pod fyzickým i psychickým nátlakom,³⁹ čo sa odzrkadlilo v písomnom vyhotovení zápisníc. Nesúhlas s nepresným až tendenčným znením potvrdili aj samotní obžalovaní na súdnom pojednávaní, či v procese rehabilitácie. Celkovo bolo počas posledného júnového týždňa vypočutých 26 obyvateľov Oravskej Polhory a deväť Rabčan, a

27 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949.

28 Rímsky bol ošetrený s diagnózou tržná rana pravého obočia, zlomenina dolnej čeľusti, silný otras mozgu, pohmoždenie pravej ušnice a krku, odreniny a podliatiny na chrbte. ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Lekárske potvrdenie z 2.7.1949, Trstená – Michal Rímsky.

29 Dom poniže Lesnej správy. Ján Tarčák (1883-1965) bol richtárom Oravskej Polhory.

30 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949. Porovnaj ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Výpoveď Karola Tarčáka z 27.6.1949. Výpoveď Štefana Tarčáka z 27.6.1949.

31 Sobáš Serafína Skurčáka a Zofie Fedorovej, sobášil farár Ján Kecera. Archív Rímskokatolíckeho farského úradu Rabča, fond Zbierka cirkevných matrík, Matrica Copulatorum Parochiae Rabcsensis Nr. 5 Tomus V, s. 63, p. č. 20.

32 Ňaňko pracoval ako úradník štátnej stavebnej správy pri stavbe Oravskej priehrady, zároveň vykonával funkciu podpredsedu ZO-KSS v Ústí nad Oravou. Horský bol laborantom teľže štátnej stavebnej správy.

33 Irha tvrdil na hlavnom pojednávaní pred Štátnym súdom v Bratislave, že Ňaňka nepozná. ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní dňa 3.10.1950.

34 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949, Rozsudok z 12.10.1949.

35 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Výpoveď Jozefa Jurašeka z 28.6.1949, Jozefa Komina z 29.6.1949, Jozefa Štefaňaka z 29.6.1949.

36 Dnes Literárna expozícia Hájnikovej ženy a Mila Urbana (Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava), v minulosti horáreň Roveň patriaca Oravskému panstvu (tzn. Oravský komposesorát).

37 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

38 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49.

39 Vyšetrovatelia vyvíjali hrubý nátlak najmä, no nielen, voči Jozefovi Gracikovi, Antonovi Kutliakovi, Jánovi Oselskému, Jozefovi Pientakovi a Karolovi Tarčákovi.

v prvý júlový deň podstúpil výsluch aj Ján Chudiak Mocniak zo Sihelného.⁴⁰

Námestovská prokuratúra, pod dohľadom Krajského veliteľstva Štátnej bezpečnosti (KV-ŠtB) v Žiline, začala vyšetrovať dvanásť osôb a väzobne zaistila desať z nich. Menovite boli zaistení Jozef Gracik, Ján Oselský, Jozef Ľudma Latunek, Anton Sučák, Ján Madigan, Pavol Tatík, Jozef Komin, Anton Kutliak, Anton Žilak a Anton Gracik. Uvedení boli bezodkladne umiestnení do Okresnej väznice v Ružomberku.⁴¹ Kaplán František Irha a Jozef Plevjak sa zdržiavali pre úrady na neznámom mieste, tak k ich zaisteniu v tento moment nedošlo.⁴²

Pri určení vecnej a miestnej príslušnosti súdu bola v prvotnej fáze posudzovaná možnosť konania pred Štátnym súdom odd. Bratislava,⁴³ čo však Štátna prokuratúra odd. Bratislava zamietla ako nedôvodné pre zjavnú nepríslušnosť Štátneho súdu.⁴⁴ Následne rozhodol dňa 15. júla 1949 na neverejnom zasadnutí Krajský súd v Žiline na žiadosť Krajskej prokuratúry v Žiline tak, že delegoval vec vzhľadom na okolnosti prípadu Okresnému súdu v Ružomberku.⁴⁵

Na základe vyšetrovania vykonaného orgánmi štátnej bezpečnosti navrhla Výberová komisia Krajského národného výboru (KNV) v Žiline umiestniť ďalšie osoby na prevýchovu do Tábora nútených prác (TNP) v Novákoch. Navrhoval sa im pobyt v TNP od troch do dvadsaťštyri mesiacov. Napokon boli internovaní v tomto tábore Ján Chudiak Mocniak zo Sihelného, obyvatelia Rabče Anton Jozef Kozák, Jozef Gužiňak, Anton Cvoliga, Ján Palovčík a Polhorci, menovite Anna Graciková r. Vorčáková, Jozef Zoššák, Karol Tarčák, Štefan Tarčák, Jozef

Pientak, Jozef Jurašek, Jozef Glovaťak, Helena Glovaťaková r. Vorčáková, Jozef Jaššák, Anton Balek, Ján Pienčák, Ján Rusnák, Ján Kvasňák a Jozef Chromčák.⁴⁶ Niektorí z nich boli neskôr preradení do TNP Hronec pri Brezne.⁴⁷

Dňa 26. septembra 1949 podala Okresná prokuratúra v Ružomberku obžalobu na príslušný Okresný súd v Ružomberku. Prokurátor pojal do obžaloby 30 osôb, ktoré sa mali dopustiť zločinu vzbury⁴⁸ ako aj zločinu násilia proti súkromným osobám⁴⁹ a Jozef Gracik bol obžalovaný aj z prečinu krádeže⁵⁰ (zbrane). Súd im následne na návrh prokurátora predložil vyšetrovaciu väzbu do okamihu meritórneho rozhodnutia vo veci samej na hlavnom pojednávaní. Prokurátor Dr. Miloš Veselý zároveň označil v obžalobe Jozefa Gracika, Antona Kutliaka a Jozefa Plevjaka za vodcov vzbury.

Osoby obžalované zo zločinu vzbury a zločinu násilia proti súkromným osobám

Jozef Gracik, Ján Oselský, Jozef Ľudma Latunek, Anton Sučák, Ján Madigan, Pavol Tatík, Jozef Komin, Anton Kutliak, Anton Žilak, Anton Gracik, Jozef Plevjak, Anton Jozef Kozák, Ján Chudiak Mocniak, Jozef Gužiňak, Anton Cvoliga, Anna Graciková r. Vorčáková, Jozef Zoššák, Karol Tarčák, Štefan Tarčák, Jozef Pientak, Jozef Jurašek, Jozef Glovaťak, Helena Glovaťaková r. Vorčáková, Jozef Jaššák, Anton Balek, Ján Pienčák, Ján Palovčík, Ján Rusnák, Ján Kvasňák a Jozef Chromčák

Osoba obžalovaná z prečinu krádeže
Jozef Gracik⁵¹

40 Osoby vypovedajúce na ZNB Námestovo:

Oravská Polhora

Anton Balek (1925), Anton Čul (1922), Jozef Chromčák (1928), Jozef Glovaťak (1928), Helena Glovaťaková r. Vorčáková (1907), Anton Gracik (1924), Jozef Gracik (1926), Anna Graciková r. Vorčáková (1898), Johanna Graciková r. Kormanová (1926), Anton Herešik (1931), Jozef Jaššák (1928), Jozef Jurašek (1929), Jozef Komin (1898), Ján Kvasňák (1928), Anton Kutliak (1929), Jozef Ľudma Latunek (1927), Ján Madigan (1924), Ján Oselský (1927), Ján Pienčák (1921), Jozef Pientak (1931), Ján Rusnák (1913), Jozef Štefaňák (1913), Karol Tarčák (1926), Štefan Tarčák (1920), Karol Tyrol (1931), Jozef Zoššák (1911)

Rabča

Anton Cvoliga (1920), Jozef Gluch (1909), Jozef Gužiňak (1929), Anton Jozef Kozák (1922), Vendelín Kozák (1931), Ján Palovčík (1905), Anton Sučák (1898), Pavol Tatík (1885), Anton Žilak (1902)

Sihelné

Ján Chudiak Mocniak (1904). ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Výpovede uvedených osôb.

41 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa o zatknutí z 2.7.1949.

42 Preto bol na nich vydaný Okresným súdom Ružomberok dňa 18. júla 1949 zatykač. Príslušníci ZNB Rabčice vypátrali a zatkli Jozefa Plevjaka dňa 13. augusta 1949, tenže deň bol umiestnený do Okresnej väznice v Ružomberku. ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zatykač Irha, Plevjak. Správa ZNB Rabčice

z 13.8.1949 vo veci Plevjak Jozef z Oravskej Polhory – zatknutie a predvedenie.

43 Podľa zákona č. 232/1948 Sb. o Štátnom súde.

44 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Vrátenie veci č. Pst III 382/49 na ďalšie konanie z 11.7.1949 Štátna prokuratúra odd. Bratislava.

45 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Uznesenie č. Nt 189/49 Krajského súdu v Žiline z 15.7.1949.

46 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Uznesenie OS RK o predbežnej väzbe z 18.7.1949; List OS RK z 1.10.1949.

Výmer o zaradení osoby do TNP na obdobie: Anton Balek (9 mesiacov), Jozef Chromčák (6), Jozef Glovaťak (8), Helena Glovaťaková r. Vorčáková (12), Anna Graciková r. Vorčáková (6), Jozef Jaššák (18), Jozef Jurašek (6), Ján Kvasňák (12), Ján Pienčák (16), Jozef Pientak (12), Ján Rusnák (3), Karol Tarčák (24), Štefan Tarčák (18), Jozef Zoššák (24), Anton Cvoliga (24), Jozef Gužiňak (18), Anton Jozef Kozák (24), Ján Palovčík (24), Ján Chudiak Mocniak (12). ŠAŽ DK, f. ONV NO 1945-1959/60 vnútro, škat. č. 168, spis.zn. č. 109/1949 zaradenie TNP, Výkaz osôb navrhnutých ako aj zaradených v TNP z 31.12.1949.

47 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Jurašek Jozef a spol. zaradení TNP, predvedenie k súdному pojednávaniu – upovedomenie z 5.10.1949.

48 Podľa § 153 a 155 Trestného zákona v platnom znení.

49 Podľa § 176 Trestného zákona v platnom znení.

50 Podľa § 333 Trestného zákona v platnom znení.

51 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Obžaloba z 26.9.1949.

Okresný súd v Ružomberku svojim uznesením z 30. septembra 1949 nariadil termín konania hlavného pojednávania na 10. októbra 1949 o 9:00 hod. Na pojednávanie mali byť predvedení všetci obvinení nachádzajúci sa vo väznici v Ružomberku, TNP Nováky i TNP Hronec. Okrem nich mali predstúpiť pred súd aj svedkovia, medzi nimi Michal Rímsky i Ján Ňaňko.⁵² Pred samotným hlavným pojednávaním boli zabezpečené dokumenty týkajúce sa bezúhonnosti a sociálno-majetkových pomerov obžalovaných.⁵³

2.2. Hlavné pojednávanie v Ružomberku⁵⁴

Formálny súhlas k predvedeniu osôb zaradených do táborov nútených prác na súdne pojednávanie udeľovalo Povereníctvo vnútra odbor BK/8 v Bratislave, ktoré spravovalo tieto tábory na Slovensku. V tejto trestnej veci bol predmetný súhlas udelený dňa 6. októbra 1949.⁵⁵ No ešte predtým informovalo TNP Nováky o úteku troch osôb, obžalovaných v tomto prípade rabčianskej vzbury, z priestorov ich tábora.⁵⁶ Z tohto dôvodu ich nemohol menovaný pracovný tábor v spolupráci s príslušnou stanicou ZNB eskortovať na súdne pojednávanie do Ružomberku. Dňa 8. augusta 1949 zbehol z tábora v Novákoch obyvateľ Polhory Ján Kvasňák a na konci septembra opakovali jeho počín aj Helena Glovaťáková r. Vorčáková⁵⁷ s Jozefom Jurašekom.

Ján Rusnák bol na základe príkazu KNV Žilina prepustený na slobodu dňa 5. októbra 1949, teda deň pred udelením súhlasu k eskorte, no pri odchode z TNP Nováky prisľúbil, že sa osobne zúčastní hlavného pojednávania, čo aj dodržal. Z vyššie uvedených dôvodov, tak TNP Nováky eskortoval na ružomerské pojednávanie Jozefa Gužiňáka, Annu Gracikovou r. Vorčákovú, Jozefa Jaššáka, Antona Baleka a Jána Palovčika.⁵⁸

Do tábora v Novákoch bol zaradený aj Ján Pienčák, ktorý sa však hlavného pojednávania nezúčastnil. Došlo tu k zmätočnému postupu, keď ho Povereníctvo vnútra neuviedlo vo svojom pokyne zo 6. októbra 1949 s odôvodnením, že utiekol z pracovného tábora.⁵⁹ TNP Nováky však vo svojom oznámení z predošlého dňa neuvádza medzi zbehlými osobu Jána Pienčáka. Naopak, výslovne uvádza, že Ján Pienčák bude spolu s ostatnými osobami eskortou dočasnej stanice ZNB Nováky dopravený na hlavné pojednávanie.⁶⁰ O dva dni neskôr posla Správa TNP Nováky hlásenie na ružomerský súd, kde sa už nezmieňuje o Jánovi Pienčákovi medzi osobami určenými k eskorte.⁶¹ V odôvodnení rozsudku Okresný súd Ružomberok konštatuje, že Povereníctvo vnútra omylom vynechalo Jána Pienčáka vo svojom pokyne k eskorte.⁶²

Nešlo o jediný zmätočný postup Povereníctva vnútra. To vo svojom pokyne k eskorte z TNP Nováky zahŕňa aj Jána Rusnáka, hoc ten bol už jeden deň na slobode. Rovnako prikazuje TNP Nováky, aby eskortovali na súdne pojednávanie aj Jozefa Zoššáka, ktorý však už bol takmer mesiac preradený do TNP Hronec. Napokon museli správy oboch táborov túto záležitosť komunikovať telefonicky, o čom informovali aj ružomerský súd. Jozefa Zoššáka predviedli na hlavné pojednávanie z tábora v Hronci.⁶³ TNP Hronec zabezpečil prevoz do Ružomberka, okrem Jozefa Zoššáka, aj týmito osobám zo svojho tábora: Anton Jozef Kozák, Ján Chudiak Mocniak, Anton Cvoliga, Karol Tarčák, Štefan Tarčák, Jozef Pientak, Jozef Glovaťák a Jozef Chromčák.⁶⁴

52 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Uznesenie OS RK o nariadení hlavného pojednávania z 30.9.1949.

53 Okresný súd Ružomberok dožiadal na Krajskej prokuratúre v Žiline tzv. *Trestné listy* osôb, čiže výpis z registra trestov.

Svedectvo o mravnej zachovalosti a majetkových pomeroch bolo súdom dožiadané na miestne národné výbory podľa miesta bydliska osoby. Jeho obsahom boli základné informácie o obžalovanom ako mená rodičov, rodinný stav (vrátane mena manželky, počet detí), dátum a miesto narodenia, bydlisko, materinský jazyk, vierovyznanie, ukončené vzdelanie, konanie vojenskej služby a charakteristické znaky ako farby očí, vlasov, tvar hlavy a fúzy. Súd sa taktiež zaujímal o majetkové pomery obžalovaných. Ak boli majetní, udávali vlastníctvo pôdy a domu. Ďalej požadoval súd aj informáciu o tom, voči komu má obžalovaný výživovú povinnosť, išlo o manželku/manžela, deti a iných rodinných príslušníkov (matka, otec, súrodenec). ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, *Trestné listy* a *Svedectvo o mravnej zachovalosti a majetkových pomeroch* uvedených osôb.

54 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49.

55 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Povereníctvo vnútra, Gužiňák Jozef zaradenec a spol., predvedenie k súdu a Kozák Anton Jozef zaradenec a spol., predvedenie k súdu z 6.10.1949.

56 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Jurašek Jozef a spol. zaradenci TNP, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – upovedomenie z 5.10.1949.

57 Podľa spisového materiálu zbehla z TNP. Podľa svedectva dcéry Heleny Kutliakovej r. Glovaťákovvej dostala jej matka trojdňovú priepustku, no po jej skončení sa už nevrátila do TNP. [svedectvo zaznamenané v máji 2024]

58 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Jurašek Jozef a spol. zaradenci TNP, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – upovedomenie z 5.10.1949.

59 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Povereníctvo vnútra, Gužiňák Jozef zaradenec a spol., predvedenie k súdu z 6.10.1949.

60 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Jurašek Jozef a spol. zaradenci TNP, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – upovedomenie z 5.10.1949.

61 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Gužiňák Jozef a spol. zaradené osoby, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – hlásenie z 7.10.1949.

62 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Rozsudok z 12.10.1949.

63 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Gužiňák Jozef a spol. zaradené osoby, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – hlásenie z 7.10.1949. Porovnaj ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Povereníctvo vnútra, Gužiňák Jozef zaradenec a spol., predvedenie k súdu z 6.10.1949.

64 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Správa TNP Nováky, Jurašek Jozef a spol. zaradenci TNP, predvedenie k súdnemu pojednávaniu – upovedomenie z 5.10.1949.

Prvý deň

Hlavné súdne pojednávanie prebiehalo v dňoch 10. až 12. októbra 1949 v priestoroch Okresného súdu v Ružomberku. Pojednávalo sa nepretržite tri dni, od 9:00 hod. do neskorých večerných hodín (19:00 až 21:00 hod.). Konanie proti kaplánovi Františkovi Irhovi⁶⁵ bolo už v prípravnej fáze vyčlenené na osobitné konanie. Na osobitné konanie boli v prvý deň hlavného pojednávania vyčlenené procesy proti neprítomným osobám - Jánovi Kvasňakovi a Jozefovi Jurašekovi.⁶⁶ Na ružomerské hlavné pojednávanie sa napokon osobne dostavila Helena Glovaťáková r. Vorčáková, ktorá taktiež ušla z pracovného tábora.

Predsedom súdneho senátu bol Dr. Štefan Tury, členom senátu bol Dr. Jozef Češko (predseda okresného súdu), sudcami z ľudu boli Ján Richter (sústružník z Ružomberku), Štefan Košťál (správca budov firmy Supra z Ružomberku) a Jozef Honig (majster z Rybárpoľa), súdnou zapisovateľkou bola Alžbeta Žiaková. Žalobcu zastupoval krajský prokurátor Dr. Ľudovít Csomo.

Pojednávania sa osobne zúčastnilo 27 obžalovaných a ex offo zástupca Dr. Vladimír Klimó. Ten bol z úradnej povinnosti určený na zastupovanie Jozefa Gracika, Antona Kutliaka a Jozefa Plevjaka, ktorým kládli za vinu vodcovstvo vzbury, čo však všetci traja rázne popierali. Verejný žalobca v úvode pojednávania zobrať späť obvinenie Jozefa Gracika z prečinu krádeže zbrane, keďže táto skutková podstata bola absorbovaná v skutkovej podstate vzbury. Jednotliví obžalovaní dopĺňali svoje stanoviská k písomným výpovediam vyhotoveným na základe ich výsluchov. Zhodovali sa v tom, že tieto ich písomné výpovede neboli presné a boli robené pod nátlakom vyšetrovateľov.

Zazneli aj podstatné výhrady k procesu, pretože niektorí z prítomných obžalovaných boli odlišní (tzn. menovci) od osôb, ktoré sa zapojili do udalostí pred rabčianskeho kostola počas 26. júna 1949. Nedôslednosti pri stotožňovaní páchateľov vo fáze vyšetrovania spôsobili, že došlo k zámene minimálne štyroch osôb z Oravskej Polhory a jednej z Rabče. Anton Sučák žiadal na svoju obhajobu vypočutie svedkov Pavla Prisenžniaka, Pavla Fabiana, Antona Heretika a Raticu. Mali mu dosvedčiť, že sedel vedľa nich v sakristii počas celej inkriminovanej sv. omše.

65 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49.

66 Okresný súd Liptovský Mikuláš (ďalej OS LM), fond Okresný súd v Ružomberku (ďalej f. OS RK), spis.zn. T 155/50, rozsudok z 18.4.1950, list 28-41.

67 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949.

68 OS LM, f. OS RK, spis.zn. T 155/50 rozsudok.

69 Už v procese vyšetrovania dožiadal Okresný súd v Ružomberku dňa 24. júla 1949 Okresný súd v Námestove o výsluch poškodených Michala Rímskeho, Jána Ňaňka a Ignáca Horského (spis.zn. Td 88/49 OS Námestovo). Rímsky sa v tom čase

Prvý deň pojednávania sa skončil o 19:00 hod. výpoveďou Karola Tarčáka. K slovu sa dostalo 18 obžalovaných.⁶⁷

Druhý deň

Vypočutie Štefana Tarčáka otvorilo druhý pojednávacie deň, po ňom pokračovali ostatní obžalovaní, až sa ich vypočutie zakončilo Jozefom Chromčakom. Ešte pred ním mal prísť na rad výsluch Jána Pienčaka, no z dôvodu jeho neprítomnosti bol jeho prípad vyčlenený na osobitné konanie.⁶⁸

Výsluch svedkov začal vypočutím Michala Rímskeho a Jána Ňaňka,⁶⁹ ktorí boli aj v pozícii poškodených, keďže došlo k ublíženiu na ich zdraví. Oba sa strávili určitý čas v trstenskej nemocnici z dôvodu nevyhnutnej hospitalizácie. Michal Rímsky uviedol pred súdom zásadnú skutočnosť v tom, že na uvedenú sv. omšu išiel služobne. Už rok pracoval na stanici ZNB v Rabčiciach. Nešpecifikoval však úlohy ani ciele svojej prítomnosti na predmetnej bohoslužbe v Rabči.

Napokon druhý deň pojednávania sa zakončil výsluchom svedkov navrhnutých Antonom Sučakom. Všetci mu dosvedčili, že sedel vedľa nich v sakristii, a tak sa nemohol zapojiť do udalostí odohrávajúcich sa na farskom dvore. To vyvolalo protest žalobcu, pretože ich tvrdenie bolo v príkrom rozpore s tvrdením obžaloby. V samom závere dňa bolo navrhnuté čítanie písomných výpovedí ostatných svedkov i samotné trestné oznámenie. Vzhľadom na pokročilý čas blížiaci sa k 20:00 hod. rozhodol predseda senátu o prerušení pojednávania do nasledujúceho rána. Listinné dôkazy sa čítali až nasledujúci deň od 9:00 hod.⁷⁰

Tretí deň

Posledný tretí deň hlavného pojednávania začal teda čítaním svedeckých výpovedí osôb, ktoré sa nezúčastnili osobne pojednávania. Ich stanoviská boli zadovážené v priebehu vyšetrovania. Obžalovaní mali možnosť vznášať pripomienky, výhrady a upresnenia, čo niektorí aj využili. Pred súdom boli prečítané aj výpisy z registra trestov a vyjadrenia miestnych národných výborov k morálnej integrite a sociálnemu postaveniu obžalovaných. Súd sa oboznámil aj s lekáorskými správami z vyšetrovaní Rímskeho i Ňaňka.

zdržoval, zrejme z dôvodu zotavenia, v obciach Žehra resp. Spišské Vlchy v okrese Spišská Nová Ves. Preto bol o jeho výsluch požiadaný Okresný súd v Spišskej Novej Vsi. Z dôvodu pobytu Ňaňka a Horského v Ústí nad Oravou vykonal ich výsluch príslušný Okresný súd v Trstenej dňa 12. augusta 1949 (spis.zn. Td 51/49 OS Trstená). ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Úradný záznam OS NO z 28.7.1949, Zápisnica o výsluchu svedka OS Trstená z 12.8.1949.

70 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949.

Pred odobraním sa na záverečnú verejnú poradu senátu boli požiadané obe procesné strany o záverečnú reč a taktiež aj prítomní obžalovaní sa mali možnosť vyjadriť k tomu, aký verdikt súdu žiadajú pre seba. Anton Gracik, Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Ján Madigan, Jozef Plevjak a Anton Žilak žiadali mierny trest, ostatní požadovali oslobodenie. Po vyhlásení rozsudku sa verejný žalobca odvolal proti rozsudku v celom rozsahu. Na mieste sa odvolali aj Jozef Gracik, Ján Oselský, obaja čo do výšky trestu a taktiež aj Jozef Ľudma Latunek. Ten sa odvolal nielen proti výške trestu ale aj výroku o vine. Ostatní prítomní vyjadrili spokojnosť s výrokom súdu. Pojednávanie skončilo o 21:00 hod.⁷¹

2.3. Rozsudok⁷²

V písomnom vyhotovení rozsudku z 12. októbra 1949 sa konštatuje, že prípady Jána Kvasňaka, Jozefa Jurašeka a Jána Pienčaka boli pre ich neprítomnosť vyčlenené na osobitné konanie. U Antona Cvoligu dospel súd k miernejšiemu trestu, pretože došlo k prekvalifikovaniu skutkovej podstaty zločinu násillia proti súkromnej osobe na ľahšiu formu trestného činu tzn. prečin. Zároveň bol ružomberským súdom uznaný za nevinného zo zločinu vzbury. Pre nedostatok dôkazov dospel súd k rozhodnutiu o čiastočnom oslobodení jedenástich osôb zo zločinu násillia proti súkromnej osobe, takže títo jednotlivci boli odsúdení len zo zločinu vzbury. Azda najzávažnejším bolo odmietnutie obžaloby v bode, podľa ktorého bola trojica Jozef Gracik, Anton Kutliak a Jozef Plevjak obžalovaná z organizovania rabčianskej vzbury z 26. júna formou vodcovstva a navedzania. Boli uznaní za vinných z účasti na vzbure, nie však z jej organizovania a vedenia.

Obžalovaní uznaní za vinných zo zločinu vzbury:

Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Ján Madigan, Pavol Tatik, Anton Kutliak, Anton Žilak, Anton Gracik, Jozef Plevjak, Ján Chudiak Mocniak, Karol Tarčák, Jozef Pientak

Obžalovaní uznaní za vinných zo zločinu vzbury a súčasne aj zločinu násillia proti súkromnej osobe:

Ján Oselský, Jozef Komin, Jozef Gužiňak, Jozef Zoššák

Obžalovaný uznaný za vinného z prečinu násillia proti súkromnej osobe:

Anton Cvoliga

Pre absenciu akýchkoľvek usvedčujúcich dôkazov boli v plnom rozsahu oslobodení spod oboch bodov obžaloby ostatní Polhorčania a Rabčania. Žalobca

vyjadril hlboký nesúhlas predovšetkým s oslobodením Antona Sučaka.

Oslobodení v plnom rozsahu:

Anton Sučak, Anton Jozef Kozák, Anna Graciková r. Vorčáková, Štefan Tarčák, Jozef Glovaťak, Helena Glovaťaková r. Vorčáková, Jozef Jaššak, Anton Balek, Ján Palovčík, Ján Rusnák, Jozef Chromčák

Podľa miery zavinenia a spáchaného trestného činu, v zmysle výrokovej časti rozsudku, možno hlavné tresty šestnástich odsúdených rozdeliť na osem podkategórií. Najvyšší trest, a to odňatie slobody na tri a pol roka, bol vymenaný Jánovi Oselskému, kým najnižší Antonovi Cvoligovi. Jánovi Oselskému pripísal súd najvýraznejšiu mieru účasti na incidente. Zároveň bol v osobnom konflikte so strážm. Rímskym pre predošlé záležitosti.

Trest 3 a pol roka väzenia:

Ján Oselský

Trest 2 roky väzenia:

Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Pavol Tatik

Trest 1 a pol roka väzenia:

Anton Žilak

Trest 9 mesiacov väzenia:

Jozef Komin

Trest 8 mesiacov väzenia:

Jozef Gužiňak, Jozef Zoššák

Trest 7 mesiacov väzenia:

Ján Madigan

Trest 6 mesiacov väzenia:

Anton Kutliak, Anton Gracik, Ján Chudiak Mocniak, Karol Tarčák, Jozef Pientak, Jozef Plevjak

Trest 4 mesiacov väzenia:

Anton Cvoliga

Okrem hlavného trestu bol odsúdeným uložený aj vedľajší trest v podobe straty úradu a volebného práva do obcí po dobu troch resp. piatich rokov. Jedine u odsúdeného Antona Cvoligu bolo upustené od uloženia vedľajšieho trestu.

Trest (vedľajší) straty úradu a volebného práva do obcí na 3 roky:

Anton Kutliak, Anton Gracik, Ján Chudiak Mocniak, Karol Tarčák, Jozef Pientak, Jozef Plevjak, Jozef Gužiňak, Jozef Zoššák

⁷¹ ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 10.10.1949.

⁷² ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49.

Trest (vedľajší) straty úradu a volebného práva do obci na 5 rokov:

Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Pavol Tatik, Ján Madigan, Anton Žilak, Ján Oselský, Jozef Komin⁷³

Do doby výkonu trestu sa odsúdeným započítalo aj obdobie strávené vo vyšetrovacej väzbe, čiže už letné mesiace roku 1949. V leopoldovskej väznici pre mužov strávil výkon trestu Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Pavol Tatik, Anton Žilak, Ján Oselský a Jozef Komin. Pričom Gracik,⁷⁴ Ľudma⁷⁵ a Žilak⁷⁶ boli umiestnení do trestaneckého pracovného oddielu v Handlovej a zvyšní traja tzn. Tatik,⁷⁷ Oselský⁷⁸ a Komin⁷⁹ boli preradení do pracovného oddielu v Ostrove pri Karlových Varoch. Výkon trestu si odpýkali v okresnej súdnej väznici v Ružomberku odsúdení Ján Madigan,⁸⁰ Anton Kutliak,⁸¹ Anton Gracik⁸² a Jozef Plevjak.⁸³

Okrem Jozefa Gužiňaka, Jána Chudiaka Mocniaka a Jozefa Pientaka požiadali zvyšní odsúdení prezidenta republiky Klementa Gottwalda o udelenie milosti. Žiadosť bola koncipovaná v mene rodinných príslušníkov (manželka, rodičia, súrodenci). Táto hromadná žiadosť bola spísaná 19. novembra 1949⁸⁴ a prezident jej vyhovel 25. januára 1950 s podmienkou, že sa omilostení nedopustia v lehote troch rokov trestného činu podľa zákona o ochrane ľudovodemokratickej republiky.⁸⁵ Už v auguste 1949 sa prihovárал u prezidenta republiky o milosť a prepustenie svojich bývalých farníkov kaplán Doranský, ktorý adresoval osobný list v tomto duchu Klementovi Gottwaldovi a jeho manželke.⁸⁶ Okresný súd v Ružomberku svojim uznesením zastavil trestné konanie v tejto veci,⁸⁷ uznesenie bolo slávnostne vyhlásené dňa 18. marca 1950 v priestoroch Okresného súdu v Námestove za prítomnosti omilostených. Okrem nich boli na tomto akte prítomní Andrej Kubašek (okresný sudca), Ondrej Buček (zapisovateľ), Andrej Ďurina (predseda Okresného

národného výboru /ONV/ v Námestove), Daniel Papák (bezpečnostný referent pri ONV Námestovo), Roman Grigel' (cirkevný referent pri ONV Námestovo), Jozef Vrubeľ (predseda MNV v Oravskej Polhore) a Ján Šurin (podpredseda MNV v Rabči).⁸⁸

O milosť požiadali a žiadosti bolo vyhovené prezidentom:

Ján Oselský, Jozef Gracik, Jozef Ľudma Latunek, Pavol Tatik, Anton Žilak, Jozef Komin, Jozef Zoššák, Ján Madigan, Anton Kutliak, Anton Gracik, Karol Tarčák, Jozef Plevjak, Anton Cvoliga

Osobitné konanie - Jurašek, Kvasňak, Pienčák⁸⁹

Osobitné trestné konanie proti trojici obžalovaných Jozefovi Jurašekovi, Jánovi Kvasňakovi a Jánovi Pienčakovi prebiehalo pred rovnakým Okresným súdom v Ružomberku. Obžalovaní boli z totožných trestných činov ako v pôvodnom konaní tzn. zločin vzbury a zločin násilia proti súkromným osobám. Okresný súd vydal v ich veci dňa 18. apríla 1950 oslobodzujúci (v plnom rozsahu) rozsudok.⁹⁰

Pomocné technické prápory

Jednotlivci súdení za trestné činy proti republike boli vnímaní štátnymi orgánmi ako politicky nespohľahlivé osoby (klasifikácia E). Z tohto dôvodu boli zaradovaní pri výkone vojenskej služby k tzv. pomocným technickým práporom (PTP). Bezodkladne po ukončení základnej vojenskej služby ešte absolvovali dve mimoriadne vojenské cvičenia.

Jozef Chromčák bol ako ženista zaradený k 54. PTP v Komárne.⁹¹ Pri 6. pomocnom technickom prápore pôsobil Jozef Jurašek, ktorého pracovné zaradenie bolo pontonista.⁹² Pomocné technické a stavebné práce u rôznych útvarov a neskôr ako súčasť 66. PTP

73 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Rozsudok z 12.10.1949.

74 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7695/Z kn. z 25.11.1949.

75 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7703/Z kn. z 13.12.1949.

76 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7697/Z kn. z 21.11.1949.

77 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7704/Z kn. z 6.12.1949.

78 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7698/Z kn. z 6.12.1949.

79 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Trestný a prechodný ústav pre mužov v Leopoldove – Oznámenie č. 7699/Z kn. z 6.12.1949.

80 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Nariadenie výkonu trestu č. St 1075/49 Ján Madigan.

81 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Nariadenie výkonu trestu č. St 1075/49-66 Anton Kutliak.

82 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Nariadenie výkonu trestu č. St 1075/49-67 Anton Gracik.

83 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Nariadenie výkonu trestu č. St 1075/49 Jozef Plevjak.

84 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Žiadosť o milosť (jednotliví odsúdení) z 19.11.1949.

85 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, List č. 3.001/1950-III/3 Povereníctva spravodlivosti z 21.2.1950.

86 ŠAŽ DK, f. ONV NO 1945-1959/60 vnútro, škat. č. 168, spis.zn. 205/1949 Doranský - farár - odpisy, List prezidentovi republiky z 11.8.1949.

87 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Uznesenie o zastavení konania z 8.3.1950.

88 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zápisnica č. Td 7/50/63 o vyhlásení uznesenia o udelení milosti odsúdeným Jozefovi Gracikovi a spol. z 18.3.1950.

89 OS LM, f. OS RK, spis.zn. T 155/50 rozsudok.

90 Spisový materiál sa nezachoval v archíve Okresného súdu Liptovský Mikuláš, k dispozícii je len rozsudok. OS LM, f. OS RK, spis.zn. T 155/50 rozsudok.

91 Vojenský archív - centrálna registratúra MO SR Trnava (ďalej VA TT), Evidenčný list a Kmeňový list v osobnom spise Jozef Chromčák (1928).

92 VA TT, Evidenčný list v osobnom spise Jozef Jurášek (1929).

vykonával Jozef Ľudma Latunek.⁹³ Pomocné ženijné práce pri 4.rote 54. PTP, dislokácia v Bratislave, absolvoval Jozef Jaššák.⁹⁴ Do ťažkého (banského) pomocného technického práporu v Ostrave-Orlovej bol určený Anton Kutliak, ktorý vykonával ťažbu uhlia v baniach Hlubina a ČSA II.⁹⁵ Napriek tomu, že už nespadal do kategórie mužov zaradených k povinnej vojenskej službe, bol Štefanovi Tarčákovi nariadený výkon pravidelného vojenského cvičenia pri útvere pomocného technického práporu počas mesiaca mája 1950 vo vojenskom výcvikovom priestore Libava.⁹⁶

3. Proces s kaplánom Františkom Irhom⁹⁷

3.1. Od výpovede k zadržaniu

Kaplán František Irha vypovedal na Krajskom veliteľstve Štátnej bezpečnosti v Žiline dňa 6. júla 1949, kde sa vyjadril k obvineniam na neho kladeným, predovšetkým k sledu udalostí posledného týždňa pred čítaním pastierskeho listu, ale i onej nedeli 26. júna.⁹⁸ Po zaprotokolovaní zápisnice o vypočutí bol kaplán Irha prepustený na slobodu, nedošlo teda k jeho zaisteniu. Tento postup bol zvolený po dohode s krajskými činiteľmi Komunistickej strany Slovenska a AV s tým, že „vo svojej farnosti zjedná nápravu a prikloní sa na stranu pokroku.“⁹⁹ Samotné bezpečnostné orgány konštatovali, že kaplán Irha nepostupoval v zmysle uvedených odporúčaní. Naopak, jeho nocovanie v domoch¹⁰⁰ svojich farníkov počas mesiaca júla 1949 malo údajne vyvolať úbytok členskej základne KSS v obciach rabčianskej farnosti. Prejavilo sa tu generačne hlboko zakorenené náboženské presvedčenie občanov, ktorí sa obávali toho, že v prípade vstupu do KSS budú exkomunikovaní z cirkvi.¹⁰¹ Počas letných mesiacov 1949 pobýval kaplán Irha mimo iných aj v dome Jána Tarčáka v Oravskej Polhore, mal tu slúžiť aj sv. omše.¹⁰² Keďže trestné konanie vo veci vzbury v Rabči sa viedlo pred Okresným súdom v Ružomberku, tak ten nemajúc vedomosť o aktuálnom mieste pobytu kaplána Irhu i Jozefa Plevjaka, vydal dňa 18. júla 1949 na oboch príkaz na zatknutie (zatykač).¹⁰³ Dňa

15. augusta 1949 pomáhal kaplán František Irha¹⁰⁴ so spovedaním veriacich na odpustovej slávnosti v Bobrove.¹⁰⁵

V prvej polovici októbra 1949 padol rozsudok ružomerského súdu v trestnej veci vedenej proti obyvateľom farnosti Rabča za účasť na udalostiach z 26. júna. Tento verdikt demonštroval možnosti ráznejšieho postupu v prípade kaplána Irhu, keďže bol stále vyšetrovaný v totožnej veci. Už 25. októbra 1949 vydáva v prípade Irhu Poverenictvo vnútra rozkaz, na ktorý nadväzuje rozkaz KV-ŠtB Žilina z 2. novembra. Reagujúc na tieto rozkazy bolo dňa 15. novembra 1949 navrhnuté zaradenie kaplána Irhu do tábora nútených prác.¹⁰⁶

O niekoľko dní neskôr, 21. novembra 1949, učinili príslušníci ZNB pokus o zatknutie kaplána Irhu. Ten sa spolu s druhým rabčianskym kaplánom Jánom Slávikom vracal okolo 14 hod. zo Sihelného, kde vyučovali náboženstvo. Ich voz bol medzi Sihelným a Rabčou zastavený týmito príslušníkmi, Irha z nich poznal len Leščišína. Nevedno, či zo stresu alebo neznalosti, mali príslušníci ZNB žiadať zaistenie kaplána Doranského. Ten však už nepôsobil v Rabči, ergo nesedel v zastavenom voze. Okamžite sa teda opravi, že ide vlastne o kaplána Irhu. Ten im poskytol potrebnú súčinnosť s tým, že pôjde na výsluch do Námestova, no musí si najskôr zobrať z fary osobné veci a breviár. Došlo medzi nimi k miernemu konfliktu, ktorý zaznamenalo zopár prechádzajúcich obyvateľov. Napokon sa rozišli s tým, že kaplán pôjde na faru, zoberie si veci a následne nastúpi do prístaveného služobného auta členov ZNB. Tí ho však nečakali pred farou, ale plynule zamierili smerom dole Rabčou. V rozmedzí dňa až dvoch bol kaplán Irha vyzhrozený, že je predvolaný do Ružomberku, kam sa osobne dostavil 23. novembra 1949.¹⁰⁷ Po príchode do Ružomberku bol na základe vydaného zatykaču bezodkladne pozbavený osobnej slobody. Previezli ho do väznice Okresnej prokuratúry v Žiline¹⁰⁸ a dňa 25. novembra

93 Pomocné práce u útvarov 1/51 rota, 7/51 rota, 6/51 rota. VA TT, Evidenčný list a Evidenčný záznam o službe v osobnom spise Jozef Ľudma (1927).

94 VA TT, Záznam o službe v osobnom spise Jozef Jaššák (1928).

95 VA TT, Evidenčný záznam o službe v osobnom spise Anton Kutliak (1929).

96 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Stanica ZNB Oravskej Polhory Správa č. 767/50 Tarčák Štefan z Oravskej Polhory – pobyt a šetrenie z 5.6.1950.

97 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49.

98 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 6.7.1949.

99 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Záznam č. 21.355/52-49 z 3.9.1949 vec: Irha František, rk kaplán z Rabče a Likavčan, rk farár zo Zubrohlavy - odopieranie náboženských úkonov (ďalej Irha, Likavčan odopieranie náboženských úkonov).

100 Tieto domy, rovnako ako fara, mali byť v danom období strážené veriacimi, prevažne mužmi.

101 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Záznam č. 21.355/52-49 z 3.9.1949 - Irha, Likavčan odopieranie náboženských úkonov.

102 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 24.11.1949.

103 ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49, Zatykač Irha, Plevjak.

104 spoločne s Jozefom Likavčanom, farárom v Zubrohlave.

105 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 24.11.1949.

106 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Irha František, rk kaplán z Rabče, návrh na zaradenie do TNP-predloženie z 15.11.1949.

107 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápisnica o vypočutí Františka Irhu dňa 24.11.1949.

108 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Trestné oznámenie č. 113-6/05-1949 na Františka Irhu z 24.11.1949.

1949 bol odovzdaný do väznice Krajského súdu v Bratislave.¹⁰⁹

No ešte predtým, dňa 22. novembra 1949 v Rabči, napísal František Irha žiadosť o udelenie amnestie, ktorú adresoval Zboru povereníkov v Bratislave. Argumentuje tým, že v zmysle platnej právnej úpravy mohla byť dovtedy neodsúdeným duchovným udelená amnestia. V daný okamih bol kaplán Irha len vyšetrovaný zo spáchania viacerých trestných činov.¹¹⁰

3.2. Vyšetrovací väzba a súd

Trestné oznámenia a vyšetrovanie Františka Irhu

Kaplán Irha nebol súdený za vzburu počas nedele 26. júna pred ružomerským súdom, no ostal vyšetrovaný v tejto veci. Zakrátko po výroku ružomerského súdu, už 23. októbra 1949, podalo KV-ŠtB Žilina nové trestné oznámenie na Irhu za skutok odopretia náboženských úkonov (rozhrešenie na spovedi) členom KSS počas púte v Bobrove konanej dňa 15. augusta 1949.¹¹¹ Stanica ZNB Rabčice podáva 24. decembra 1949 nové trestné oznámenie na Irhu pre dôvodné podozrenie zo skutku cezhraničného pašovania tovaru.¹¹² V predvianočnom období tohože roku navrhla Štátna prokuratúra odd. v Bratislave nariadenie prípravného vyšetrovania proti dvom obvineným, Františkovi Irhovi a Jozefovi Likavčanovi, farárovi v Zubrohlave.¹¹³ Ich prípady boli spojené do jedného súdneho konania. Začiatkom januára 1950 nariadil Štátny súd v Bratislave vyšetrovaciu väzbu na oboch kňazov.¹¹⁴

Obžaloba na Františka Irhu a Jozefa Likavčana

Štátna prokuratúra v Bratislave podala dňa 5. júna 1950 obžalobu na Irhu a Likavčana, v zastúpení štátneho prokurátora ju podal prokurátor Ondrej Ujhelyi.¹¹⁵ Príslušným v tejto veci bol Štátny súd odd. v Bratislave.¹¹⁶ Podľa obžaloby sa mal kaplán Irha

dopustiť dňa 26. júna 1949 pri sv. omši v Rabči zločinu vzbury¹¹⁷ v pozícii návodcu a prečinu poburovania proti ľudovodemokratickému zriadeniu republiky.¹¹⁸ Okrem toho bol kaplán Irha obžalovaný zo spáchania zločinu velezrady¹¹⁹ tým, že neudelil rozhrešenie Jánovi Poláčekovi¹²⁰ z Krpelian na spovedi počas bobrovskej púte. Farár Likavčan bol obžalovaný z rovnakého zločinu velezrady tým, že mal neudeliť rozhrešenie 18-ročnému Bohušovi Kubicovi z Oravskej Jasenice na totožnej bobrovskej púti. Podľa obžaloby mali obaja duchovní odoprieť udelenie rozhrešenia¹²¹ tým osobám, ktoré boli členmi KSS resp. signatármi štátnej Katolíckej akcie, čím mali vykonávať pápežský dekrét o exkomunikácii komunistov a konať proti zásadám ústavného zriadenia republiky.¹²²

Pod velezradou sa chápalo aj konanie s úmyslom rozvrátiť jednotný hospodársky plán republiky. Počas zásahu bezpečnostných zložiek v Rabči dňa 26. júna 1949 došlo k prehliadke fary, kde sa našiel jeden kus vrchnej kože na obuv. Vyšetrovateľ tvrdil, že sa mal Irha prostredníctvom známych pokúsiť o jej prepašovanie z/do Poľska. Táto koža bola zjavne použitá na šitie kopačiek pre futbalistov, keďže kaplán Irha horlivo podporoval rozvoj futbalu vo farnosti. Vzhľadom na to, že kopačky a futbalovú loptu nebolo možné tak ľahko zadovážiť (ako dnes), tak si tieto veci museli šiť nadšenci futbalu sami. Pri skoršej úradnej prehliadke rabčianskej farskej budovy sa našiel 1 kg tabaku poľského pôvodu, mal patriť kaplánom Irhovi a Doranskému. Užívaním týchto vecí mal kaplán Irha ohrozovať plnenie jednotného hospodárskeho plánu.¹²³ Farár Likavčan sa mal podľa obžaloby dopustiť aj prečinu poburovania proti ústavnému zriadeniu republiky tým, že napomenul začiatkom novembra 1949 na rannej hodine náboženstva žiačku Máriu Vlachovú, ktorú mal aj poslať za dvere učebne. Dôvodom bolo, že žiačka pravidelne prichádzala na prvú rannú hodinu neskoro, tesne pred jej koncom.¹²⁴

109 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Väznica Krajského súdu v Bratislave - Prijímacia listina č. 2310/49 z 26.11.1949.

110 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, František Irha - Žiadosť o udelenie amnestie z 22.11.1949.

111 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Trestné oznámenie č.113-6/05-1949 na Františka Irhu z 24.11.1949.

112 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Trestné oznámenie č.1734/49 na Františka Irhu z 24.12.1949.

113 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Návrh na nariadenie prípravného vyšetrovania Pst III 665/49-1 z 21.12.1949, Uznesenie Štátneho súdu OR III 609/49-3 z 6.1.1950.

114 Irha bol v tom čase umiestnený vo väzbe v Bratislave, kým farár Likavčan bol na slobode.

115 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Obžaloba Pst III 665/49 z 5.6.1950.

116 Podľa zákona č. 232/1948 Sb. o Štátnom súde.

117 Podľa § 153 a 155 Trestného zákona v platnom znení.

118 Podľa § 3 ods. 1 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

119 Podľa § 1 ods. 1 písm. c) zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

120 Ohľadom totožnosti uvedeného Jána Poláčka uvádza spisový materiál rôzne údaje, tak vo veci bydliska (Krpel'any, Slanica), ako aj dátumu narodenia. Osoba s takýmto menom sa nenarodila v Čadci v roku 1932 ako uvádza spis, ale v roku 1933. Avšak nie je možné jednoznačne preukázať, že ide o totožnú osobu.

121 Na tomto mieste je potrebné upozorniť na cirkevno-právne aspekty sviatosti zmierenia a spovedného tajomstva plynúce z noriem kánonického práva ako aj právny stav v zmysle dekrétu Vatikánu z 20. júna 1949.

122 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Obžaloba Pst III 665/49 z 5.6.1950.

123 A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Trestné oznámenie č. 1734/49 na Františka Irhu z 24.12.1949.

124 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Obžaloba Pst III 665/49 z 5.6.1950. Porovnaj A ÚPN, f. KS ZNB

Hlavné pojednávanie

Hlavné pojednávanie bolo vytýčené na 3. októbra 1950 pred päťčlenným senátom Štátneho súdu v Bratislave, predsedom senátu bol Dr. Jozef Buzna. Obaja obvinení tzn. František Irha i Jozef Likavčan sa zúčastnili pojednávania osobne. Kaplán Irha žiadal súd o predvolanie piatich svedkov¹²⁵ – Ján Kutliak, Ján Pienčák, Štefan Kekeliak st., Johanna Mularčíková a Masničáková.¹²⁶ Súd pripustil vypočutie len niektorých z nich.

V časti venovanej vzbure v Rabči bol kaplán Irha označený za návodcu z toho titulu, že mal svojimi slovami „možno som na kazateľnici poslednýkrát“ prednesenými počas kázne, nabádať veriacich k vzbure a násiliu na Rímskom. Prokurátor vysvetľoval tieto jeho slová tak, že nimi naznačoval, že po sv. omši bude zaistený bezpečnostným zložkami. Irha pred Štátnym súdom tvrdil, že tieto jeho slová treba chápať v kontexte automatickej exkomunikácie, ak by neprečítal pastiersky list. Pre súd bolo kľúčovým zodpovedanie otázky, či existovala medzi kázňou kaplána Irhu a reakciou ľudí tzn. násilím na strážm. Rímskom príčinná súvislosť. Irha tvrdil, že cez dav ľudí nemohol z kazateľnice vidieť (a ani nevidel) Rímskeho, ktorý stál pri zadných dverách. Rímsky zopakoval, že na sv. omši bol z príkazu KV-ŠtB Žilina. Spozoroval v kázni Irhovo naznačenie, že v kostole sa nachádza člen ZNB, pričom sa mal stále pozerat' smerom k Rímskemu. Štátny súd sa priklonil v rozsudku¹²⁷ na stranu Rímskeho, čím bola podľa mienky súdu preukázaná príčinná súvislosť.

Svedkovia Ján Kutliak, Ján Pienčák a Štefan Kekeliak oboznámili súd so skutočnosťami zo sobotného večera tzn. noci pred čítaním pastierskeho listu. Súdom odmietol vypočutie ďalších navrhovaných svedkov – Johanny Mularčíkovej, Antona Hrubjaka a Pavla Poláčka.

Skutok odopretia rozhrášenia na púti v Bobrove sa týkal oboch obvinených. Svedok Ján Poláček úplne vyvrátil tvrdenie žalobcu. Na bobrovskú púť išiel z príkazu Majtána spoločne s Kubicom a Bencúrom. Ján Poláček tvrdil pred súdom, že sa síce vyspovedal počas púte v Bobrove, no nebol na spovedi ani u Irhu

ani u Likavčana, ale u nemenovaného kňaza. Poláček zároveň pozoroval správanie Kubicu, ktorý síce posedával niekoľko minút neďaleko spovedajúceho Likavčana, no nespovedal sa u neho, ani u žiadneho iného kňaza. Napriek tomu tvrdil, že mu Likavčan odoprel rozhrášenie. Majtán mal oba prípady hlásiť na príslušných krajských orgánoch. Na pojednávanie do Bratislavy prišla aj žiačka Vlachová, ktorá vyvrátila tvrdenia obžaloby v jej prípade.

Pred záverečnou poradou senátu žiadala obhajoba mierny trest pre Irhu a oslobodenie pre Likavčana. Po porade vyhlásil predseda senátu rozsudok, ktorým bol Irha uznaný za vinného, kým Likavčan bol oslobodený. Irha podal na mieste odvolanie čo do viny i trestu.¹²⁸

3.3. Trnistá cesta na slobodu

Rozsudok

Irha bol odsúdený za účasť na udalostiach z 26. júna. Podľa rozsudku sa dopustil zločinu združovania proti štátu,¹²⁹ taktiež bol odsúdený za návod k násiliu na verejnom činiteľovi tzn. strážm. Michalovi Rímskom pre výkon jeho právomocí.¹³⁰ Štátny súd aplikoval pri odsudzujúcom výroku kaplána Irhu rozdielne zákonné ustanovenia oproti vznesenej obžalobe. Za tieto skutky bol kaplán František Irha odsúdený k trestu odňatia slobody v trvaní deväť rokov a desať mesiacov, k tomu mu bol uložený peňažný trest vo výške 20 000 Kčs. V prípade jeho nevymožiteľnosti sa nahradil dvoma dodatočnými mesiacmi väzenia. Ďalším vedľajším trestom pre Irhu bolo prepadnutie (konfiškácia) celého jeho majetku ako aj strata čestných práv občianskych¹³¹ na dobu päť rokov. Kaplán Irha i farár Likavčan boli oslobodení v celom rozsahu zo zločinu velezrady, keďže sa nepreukázalo protiprávne konanie počas spovedania veriacich na púti v Bobrove. Likavčan bol nevinný aj vo veci žiačky Vlachovej.¹³²

Od výkonu trestu k rehabilitácii

Irha podal prostredníctvom svojho právneho zástupcu písomné odvolanie,¹³³ ktoré bolo Najvyšším súdom

S ŠtB Bratislava (1944 – 1970), a. č. 337, Zápis o výpovedi Jozefa Likavčana z 13.12.1949, Trestné oznámenie č. 2.077/49 na Jozefa Likavčana z 14.12.1949; ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní OR III 609/49 z 3.10.1950.

125 Ján Kutliak, 27-ročný, šofér, Polhora. Ján Pienčák, 38-ročný, ženatý, roľník, Polhora. Štefan Kekeliak st., 53-ročný, ženatý, roľník, Polhora. Johanna Mularčíková, gazdiná na fare v Rabči, Polhora. Masničáková, kostolníčka v Rabči, Rabča.

126 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Irha - Žiadosť o predvolanie svedkov k súdu z 16.9.1950.

127 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Rozsudok OR III 609/49-20 z 3.10.1950.

128 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Protokol o hlavnom pojednávaní OR III 609/49 z 3.10.1950.

129 Podľa § 2 ods. 3 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

130 Podľa § 177 ods. 1 písm. b) a § 177 ods. 3 písm. b) Trestného zákona v platnom znení.

131 Podľa § 44 ods. 2 Trestného zákona išlo o tieto práva: 1. právo volebné, 2. právo zastávať funkcie vo verejných organizáciách, 3. právo konať verejné prejavy slovom alebo tlačou, 4. spôsobilosť nadobudnúť akademický titul a vedeckú a umeleckú hodnosť, 5. právo vykonávať povolanie, pre ktoré je akademický titul podmienkou.

132 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Rozsudok OR III 609/49-20 z 3.10.1950.

133 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Odvolanie Františka Irhu OR III 609/49-23.

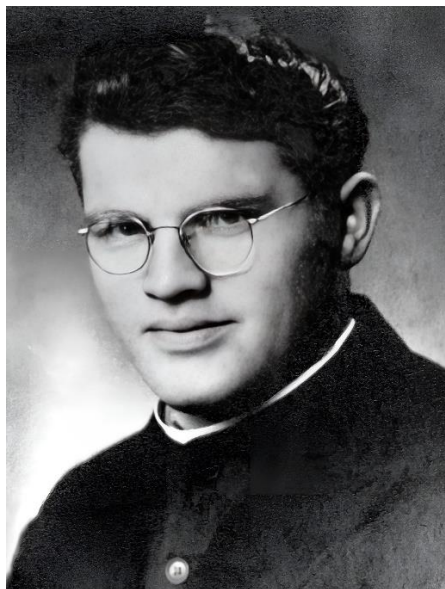
v Prahe zamietnuté.¹³⁴ Udialo sa tak v júli 1951 tzn. pol roka po súdnom procese s tromi slovenskými biskupmi, medzi nimi aj spišským biskupom Jánom Vojtaššákom. Kaplán Irha vystupoval v tomto procese v postavení svedka.¹³⁵

Irha strávil výkon trestu vo väzniciach v Ilave a Valdiciach. Nový československý prezident Antonín Zápotocký vyhlásil dňa 4. mája 1953 generálnu amnestiu, ktorá sa vzťahovala aj na prípad Františka Irhu.¹³⁶ Krajský súd v Hradci Králové rozhodol dňa 21. júla 1954 o podmienenej prepustení z výkonu trestu kaplána Irhu na skúšobnú dobu troch rokov. Počas skúšobnej doby mal nariadený zákaz pobytu v okrese Námestovo.¹³⁷

Krajským súdom v Banskej Bystrici bol kaplán František Irha rehabilitovaný v auguste 1990. Vzťahovali sa na neho ustanovenia o súdnej rehabilitácii zo zákona vo veci zločinu združovania proti štátu. Na skutok návodu na trestný čin násilia na verejnom činiteľovi sa nevzťahovala ex lege rehabilitácia, a tak mu bol určený primeraný trest odňatia slobody v trvaní štyroch rokov.¹³⁸ Tento trest mu bol udelený posmrtno, a tak išlo len o formálno-procesné rozhodnutie.

4. Prenasledovaní pre vieru

4.1. Kaplán FRANTIŠEK IRHA (1920 – 1967)

134 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Uznesenie Najvyššieho súdu v Prahe spis.zn. To II 80/51 z 2.7.1951.

135 Štátnym súdom v Bratislave boli okrem spišského diecézneho biskupa Jána Vojtaššáka súdení aj pomocný biskup Trnavskej apoštolskej administratúry Michal Buzalka a eparchiálny biskup Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva Pavol Peter Gajdič. Všetci boli odsúdení rozsudkom z 15.1.1951. Biskup Vojtaššák bol odsúdený na 24 rokov väzenia, konfiškáciu majetku a peňažný trest vo výške 500 000 Kčs. HROMJÁK, Ľ. S výrazom lásky trvám, s. 335, 342-344.

František Irha sa narodil v roku 1920 v obci Rychvald (dnes Veľká Lesná) na Spiši ako štvrté dieťa Ondreja Irhu a Márie Maniakovej. V rokoch 1926 až 1934 navštevoval ľudovú školu. Gymnaziálne štúdiá absolvoval v Kežmarku a Levoči, kde bol členom Mariánskeho združenia. Pokračoval štúdiom katolíckej teológie v kňazskom seminári v Spišskej Kapitule (1941-1946). Ordinovaný bol dňa 9. júna 1946 v Spišskej Kapitule.

Po prijatí sviatosti kňazstva zamieril ako mladý kaplán do Rabče, kde podporoval rozvoj futbalu, taktiež inicioval založenie Včelárskeho spolku vo svojej farnosti, ako aj Spolku slovenských žien v Oravskej Polhore i Spolku Sokol v Rabči. Vo farnosti pôsobil až do zaistenia štátnymi orgánmi v roku 1949. Dňa 23. novembra 1949 mu bol prerušený výkon služby v pastorácii. Po prepustení z väzenia pracoval ako pomocný skladník firmy SLOVPAP v Tvrdošíne, keďže sa nemohol určité obdobie zdržiavať v okrese Námestovo.

Na prelome rokov 1956 a 1957 zvažovali štátne orgány možnosť prinavrátenia Irhovi tzn. štátneho súhlasu na výkon pastorácie s tým, že bude zaradený do farnosti v Trstenej. Tu napokon strávil jeden rok v pozícii kaplána. Od roku 1958 bol farárom v Rabči, a to až do roku 1967. Jeho posledným pôsobiskom bola farnosť vo Vydrníku pri Poprade. Umrel koncom decembra 1967, pochovaný v rodnej obci Veľká Lesná.¹³⁹

Štátna Katolícka akcia 1949

Súdený bol pred Štátnym súdom v Bratislave. Obžalovaný ako návodca k zločinu vzbury v Rabči, vrátane prečinu poburovania proti ústavnému zriadeniu republiky. Taktiež obžalovaný zo zločinu velezrady (púť v Bobrove). Odsúdený za zločin združovania proti štátu a návod k násiliu na verejnom činiteľovi. Súd mu vymeral trest odňatia slobody v trvaní deväť rokov a desať mesiacov, peňažný trest vo výške 20 000 Kčs, trest konfiškácie majetku a stratu čestných občianskych práv. Z väzenia prepustený na skúšobnú dobu troch rokov, počas ktorých mal zákaz pobytu v okrese Námestovo.

136 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Uznesenie Pst III 665/49 Krajskej prokuratúry v Bratislave z 14.5.1953.

137 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Uznesenie Komisie pre podmienenej prepustenie pri Krajskom súde v Hradci Králové vo veci Františka Irhu z 21.7.1954.

138 ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49, Uznesenie č. 2 Rt 48/90 Krajského súdu v Banskej Bystrici z 22.8.1990.

139 Archív Biskupského úradu - Spišská Kapitula, fond kňazi Spišského biskupstva, škat. č. IX, OS 93 Irha František.

4.2. Farníci z Oravskej Polhory

ANTON BALEK (1925 – 1976)

Anton Balek sa narodil v roku 1925 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Anton Balek a Mária Srajová. Jeho manželkou sa stala Anna Heretiková.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 9 mesiacov. Obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súdom oslobodený.

Spomienky dcéry Aleny Cvoligovej

Anton Balek pochádzal z chudobnej roľníckej rodiny. Mal dvanásť súrodencov.

Pracoval na pôle ako robotník a neskôr ako šofér v osobnej autobusovej a nákladnej doprave. Bol skromný, pracovitý a svedomitý. K tomu viedol aj svojich sedem detí. Rád pracoval na poli, jeho pýchou bol traktor a jeho snom bolo auto. Žiaľ, tento jeho sen sa mu nesplnil. Zomrel v mladom veku, v nedožitých 51 rokoch.

JOZEF CHROMČÁK (1928 – 1969)

Jozef Chromčák sa narodil v roku 1928 v obci Oravská Polhora ako prvorodený syn gajdoša Vojtecha Chromčáka a Márie Jendreasovej.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, bol zaradený na prevýchovu do TNP Nováky a TNP Hronec na 6 mesiacov. Obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súdne oslobodený.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto vykonával povinnú vojenskú službu u 54. PTP v Komárne vo funkcii ženistu.

Pracoval na stavbe Oravskej priehrady v Ústí nad Oravou. Po súdnom procese bol určitý čas zamestnaný ako lesný robotník v obci Josefův Důl pri Jablonci nad Nisou.

Spomienky príbuznej Moniky Vrubeľovej

Jozef Chromčák bol najstarší z piatich súrodencov (Štefan, Johana, Augustín, Margita). Ešte pred vojenskou službou sa zaľúbil do jednej dievčiny z Oravskej Polhory a chcel si ju vziať. Keď sa vrátil z vojenčiny, ona už bola vydatá za iného muža. Už sa nikdy neoženil.

Zatkli ho spoločne s ďalšími osobami, lebo chceli ochrániť vtedajšieho kňaza. Vo väzení strávil niekoľko mesiacov. Babka hovorievala, že občas spomenul, aké hrôzy zažil počas väznenia. Keď sa vrátil, pracoval ako robotník v lese. Bol veľmi pracovitý. V tom čase si postavil dom a pomohol dostavať dom aj mojej babke.

Raz utrpel v lese ťažké zranenia - poškodenie brušnej dutiny, liečil sa v nemocnici. Bol na tom zle, mal veľké bolesti. Babka sa o neho starala, až kým neumrel.

JOZEF GLOVAČAK (1928 – 1975)

Jozef Glovačák sa narodil v roku 1928 v Oravskej Polhore rodičom Anton Glovačák a Helena Vorčáková. Jeho manželkou bola Mária Bušková.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky a TNP Hronec na 8 mesiacov. Prokuratúra ho obžalovala z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Súd ho oslobodil. V procese rabčianskej vzbury bola súdená aj jeho matka.

Spomienky dcéry Margity Kozákovej

Spolu s manželkou vychovali šesť detí. Pracoval v Drevoindustrii na pile v Oravskej Polhore. Okrem toho sa staral o rodinné hospodárstvo. Jeho pracovitosť sa prejavila pri stavbe kostola v rodnej Polhore, ako dobrovoľník sa zúčastňoval brigád. Vo voľnom čase si rád zahral na heligónku. Psychické následky prameniace z výsluchu na stanici ZNB Námestovo ho sprevádzali až do smrti, výraznou mierou ovplyvňovali kvalitu a najmä dĺžku jeho života.

HELENA GLOVAŤAKOVÁ (1907 – 1976)

Helena Glovaťaková sa narodila v roku 1907 v Oravskej Polhore do rodiny Jána Vorčáka a Anny Pienčakovej, v roku 1927 sa vydala za Antona Glovaťaka.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradená na prevýchovu do TNP Nováky na 12 mesiacov. Dostala priepustku z tábora, po jej uplynutí sa už nevrátila do TNP. Prokuratúra jej kládla za vinu spáchanie trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súd ju oslobodil. V procese rabčianskej vzbury bol súdený aj jej syn Jozef Glovaťak.

Spomienky dcéry Heleny Kutliakovej

Na konci septembra dostala priepustku z tábora, no už sa naspäť do TNP Nováky nevrátila. Príslušníci ZNB začali po nej okamžite pátrať, náš dom navštevovali každodenne. Najprv sa schovávala na šope hospodárskej budovy patriacej k nášmu domu, útočisko jej tu vytvoril manžel. Aby neohrozovala deti a rodinu, bola nútená hľadať nové miesto úkrytu. A tak sa schovávala u Antona Žitniaka, Jána Tarčáka ako aj u sestry Terézie Vrubeľovej. Žandári sa vždy pýtali detí, či nevideli mamu, no nikdy sa to neopýtali jej manžela. Až na dôrazné prehováranie Jána Pienčaka prijala rozhodnutie o tom, že sa osobne zúčastní hlavného súdneho pojednávania v Ružomberku.

Počas výsluchov bol na ňu vyvíjaný veľký psychický i fyzický nátlak, vyšetrovateľ nebral zreteľ na to, že ide o ženu. Vo vyšetrovacej miestnosti bol na stene umiestnený kríž, zaznievali na jej adresu až posmešné komentáre: „Prečo ti pán Boh nepríde aj teraz na pomoc?“. Po prepustení zanevrela na komunistický režim.

ANTON GRACIK (1924 – 1987)

Anton Gracik sa narodil v roku 1924 v Oravskej Polhore do rodiny Antona Gracika a jeho manželky Anny Vorčákovej, ktorá bola dcérou richtára Polhory Antona Vorčáka (1871-1918). Oženil sa s Pavlínou Pienčakovou.

štátna Katolícka akcia 1949

Prokuratúra ho obžalovala z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Bol uznaný vinným zo zločinu vzbury, odsúdený na šesť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky. Vyšetrovaciu väzbu i výkon trestu strávil v okresnej väznici v Ružomberku. Jeho žiadosti o milosť bolo vyhovené prezidentom. V rovnakom procese boli súdení aj jeho matka a o dva roky mladší brat Jozef Gracik. V roku 1993 rehabilitovaný in memoriam.

Spomienky dcéry Terézie Rusnákovej

Cez druhú svetovú vojnu bol vyslaný s konským povozom, aby odviezol potravu vojakom na frontovú líniu do susednej obce Rabčice. Celá rodina mala o neho nesmierny strach, až ho oplakala. Báli sa, že sa odtiaľ nevráti živý.

Počas vyšetrovania bol na neho vyvíjaný nesmierny nátlak, musel podpísať výpovede, ktorých obsah nezodpovedal skutočnosti, išlo o vynútené priznanie.

Pracoval na výstavbe Oravskej priehrady, kde vykonával odborné tesárske práce. Ako šikovný remeselník využil túto zručnosť tým, že vypomáhal ľuďom pri rôznych tesárskych prácach. Neskôr pracoval v celulóžke v Oravskej Polhore i Príbovcích pri Martine. Bol veľmi pracovitý, čo zúžitkoval pri práci na poli, rodinnom poľnohospodárstve. Túto činnosť pokladal popri čítaní novín za určitý druh oddychu.

Spoločne s manželkou vychovali päť detí. Dcéra Anna sa stala rehoľnou sestrou, v Kongregácii sestier Božského vykupiteľa vo Vrúcku prijala rehoľné meno sr. Tichomíra Anna Graciková.

JOZEF GRACIK (1926 – 1997)

Jozef Gracik sa narodil v roku 1926 v Oravskej Polhore do rodiny Antona Gracika a jeho manželky Anny Vorčákovej. Oženil sa s Jozefínou Vorčákovou.

štátna Katolícka akcia 1949

Bol obžalovaný z vodcovstva vzbury, taktiež sa mu kládlo za vinu spáchanie trestných činov násilia proti súkromným osobám a krádeže. Súd ho uznal vinným zo zločinu vzbury, odsúdený na dva roky väzenia a stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu strávil v ružomerskej okresnej väznici. Výkon trestu absolvoval vo väznici Leopoldov a pracovnom oddiele Handlová. Požiadal o milosť, ktorej bolo vyhovené. V rovnakom procese súdená aj jeho matka a brat. V roku 1993 rehabilitovaný Okresným súdom v Liptovskom Mikuláši.

Spomienky dcéry Jozefíny Gracikovej

Počas napadnutia Rímskeho spozoroval na zemi ležiacu pištoľ, zdvihol ju a chránil u seba, aby nebola nikým použitá. Nemal v úmysle ju ukradnúť. Práve kvôli tejto zbrani musel čeliť veľkému nátlaku vyšetrovateľov, ktorí ho donútili k výpovedi usvedčujúcej ostatných.

Po prepustení z väzenia pracoval na celulózke v rodnej obci i v okolí. Bol majstrom pri stavbe rímskokatolíckeho kostola v Oravskej Polhore (1969-1971), zároveň vystupoval ako člen organizačného výboru jeho stavby. Po ukončení prác na kostole pôsobil ako majster na prevádzke MNV Oravská Polhora, podieľal sa okrem iného aj na výstavbe budovy telovýchovnej jednoty a kolkárne.

Spoločne s bratom Antonom boli nápomocní ľuďom pri výstavbe rodinných domov. Bavilo ho čítanie tlače, kníh a akejkolvek literatúry. S manželkou mali osem detí, avšak štyri z nich umreli maloleté. Dcéra Johanna Graciková vyštudovala obor zdravotná sestra a vstúpila do Kongregácie sestier Božského vykupiteľa vo Vrúcku, kde prijala rehoľné meno Božena. Zúčastnila sa sviečkovej manifestácie (1988). Jej otec sa obával, že voči účastníkom manifestácie bude zasiahnuté podobne ako v roku 1949. Mal strach, že bude úradne vyšetrovaná ako on sám.

ANNA GRACIKOVÁ (1898 – 1971)

Anna Graciková sa narodila v roku 1898 v Oravskej Polhore rodičom Antonovi Vorčákovi a Anne Kozákovej. Jej otec i starý otec Ján Vorčák (1832-1895) boli richtármi Polhory. V roku 1921 sa vydala za Antona Gracika.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradená na prevýchovu do TNP Nováky na 6 mesiacov. Obžalovaná z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súdne oslobodená. Súdená spoločne so synmi Antonom a Jozefom.

Spomienky vnučky Margity Zoššákovej

Spoločne s manželom mali osem detí. Spočiatku bolo navrhnuté, aby bola do tábora nútených prác zaradená aj jej nevesta Johanna Graciková r. Kormanová. Napokon sa upustilo od jej zadržania, keďže mala malé deti a ostala jedinou dospelou ženou v spoločnej domácnosti. Bolo výslovným želaním Anny Gracikovej, aby bola nevesta oslobodená s tým, že sa bude starať o maloleté deti a domácnosť.

Anna veľmi rada čítala, pracovala na poli i okolo domu. Veľkú radosť jej robila starostlivosť o vnukov a vnučky.

JOZEF JAŠŠÁK (1928 – 2001)

Jozef Jaššák sa narodil v roku 1928 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ján Jaššák a Anna Masničáková. Jeho manželkou sa stala Margita Nevedelová.

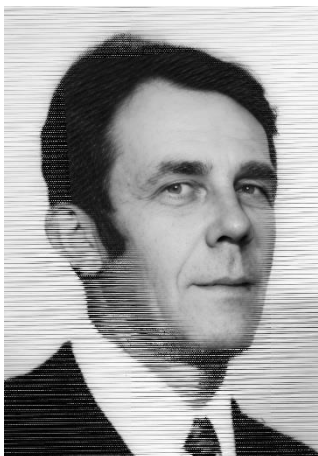
štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 18 mesiacov. Prokurátor ho obžaloval z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, oslobodený ružomerským súdom.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto vykonával povinnú vojenskú službu u 54. PTP 4. rote so zaradením ženista.

Spomienky dcéry Margity Metesovej

Spoločne s manželkou vychovali dve dcéry. Vystriedal niekoľko zamestnaní, pracoval na pile i u Štátnych lesov ako drevorubač. Po prechode frontu v 1945 odišiel na Moravu, kde pracoval na hospodárstve Jána Sedliaka. Po necelom roku sa vrátil domov, zamestnal sa pri stavbe Oravskej priehrady. Od roku 1947 pracoval opätovne na pile v Polhore. Po súdnom procese bol zamestnaný na Drevoindustrii a Jednotnom roľníckom družstve v Oravskej Polhore.

JOZEF JURAŠEK (1929 – 1988)

Jozef Jurašek sa narodil v roku 1929 v Oravskej Polhore rodičom Jozefovi Jurašekovi a Kataríne Vengrinovej. Pred udalosťami roku 1949 pracoval na pile v Polhore, určitý čas aj ako robotník na lesnej správe. Oženil sa s Johannou Kolčákovou. Rodina odišla do obce Hajany pri Brne, narodila sa im dcéra Libuša. Zamestnal sa ako robotník v neďalekom kameňolome Želešice.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 6 mesiacov. Dňa 29.septembra 1949 zbehol z tábora. Obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Oslobodený v osobitnom konaní.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto vykonával povinnú vojenskú službu u 6. PTP vo funkcii pontonista.

JOZEF KOMÍN (1898 – 1970)

Jozef Komín sa narodil v roku 1898 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ignác Komín a Anna Gluchová z Rabče. V období procesu bol už ženatý s Annou Wexlerovou, v manželstve sa im narodilo 14 detí.

štátna Katolícka akcia 1949

Bol prokuratúrou obžalovaný zo zločinov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Súd ho uznal vinným zo spáchania oboch trestných činov, pričom ho odsúdil na deväť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu strávil vo väznici v Ružomberku, výkon trestu vo väzení v Leopoldove i pracovnom oddiele Ostrov pri Karlových Varoch. Požiadal o milosť, ktorej prezident vyhovel.

Spomienky dcéry Márie Bandíkovej

Ako jeden z najstarších obžalovaných osôb v procese rabčianskej vzbury zažil obdobie Prvej svetovej vojny, do armády bol odvedený v roku 1916. Popri starostlivosti o rodinné hospodárstvo, pracoval aj ako lesný robotník po celom území ČSR. Svoje deti viedol ku katolíckej viere, sám ako veriaci človek rád čítaval pasáže z Biblie.

Bola som spolu so sestrou Teréziou na sv. omši dňa 26. júna 1949 v Rabči, kostol bol plný ľudí. Okolnosti incidentu s Rímskym prebehli náhle a trvali krátko, len pár minút. Spomínam si, že Rímsky mal oblečený balónový kabát. Vzhľadom na kopec ľudí, až hlava na hlave, nemohol kaplán Irha vidieť Rímskeho v kostole. Nasledujúce dni sa rozbehlo hľadanie Irhu, žandári sprevádzaní Pilarčíkom chodili po dedine, navštevovali jednotlivé domy ale i školu. Pýtali sa detí, či nevideli kaplána, ako odmenu im ponúkali rôzne sladkosti.

Navštívili sme otca vo väznici v Ružomberku. Rozhovor prebiehal v miestnosti, kde sa väzeň zhováral s návštevou cez malé mrežované okienko. Bolo naň vyhradených zopár minút, možno desať. Na celý priebeh našej komunikácie dohliadal dozorca. Vo väzení bol vystavený nátlaku, vrátane toho fyzického, v takomto rozpoložení bol nútený podpisovať výpovede, dokumenty. Celkovo možno označiť 50. roky za veľmi ťažkú etapu jeho života.

ANTON KUTLIAK (1929 – 1995)

Anton Kutliak sa narodil v roku 1929 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ján Kutliak a Katarína Vrubeľová. Oženil sa s Helenou Vrubeľovou.

Štátna Katolícka akcia 1949

Obžalovaný z vodcovstva vzbury i násilia proti súkromným osobám. Súd ho uznal vinným zo spáchania trestného činu vzbury. Odsúdený na šesť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky. Obdobie vyšetrovacej väzby i výkon trestu strávil vo väznici v Ružomberku. Požiadal o milosť s kladným výsledkom. V roku 1993 rehabilitovaný.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto vykonával povinnú vojenskú službu u banského ťažkého V. PTP v Orlovej 4. a 5. rote so zaradením baník pri ťažbe uhlia v baniach Hlubina a ČSA II.

Spomienky syna Antona Kutliaka

Nerád rozprával o štátnej Katolíckej akcii, preto kolovali v rodine len útržkovité informácie. Po roku 1990 požiadal spoločne s Jozefom Gracikom, neb. Antonom Gracikom a neb. Jozefom Plevjakom o súdnu rehabilitáciu. Až v období vybavovania rehabilitácie, pri ktorej som mu bol nápomocný, bol ochotný rozprávať o väznení. Práve v tejto dobe som sa dozvedel o okolnostiach štátnej Katolíckej akcie najviac, z rozprávania priameho účastníka.

Hovoril, že najhoršie podmienky zažil počas vypočúvaní na ZNB Námestovo, kde bol na neho vyvíjaný nesmierny nátlak, až so sadistickými sklonmi vymáhania doznaní. Vyšetrovatelia používali rôzne metódy, napr. väzeň trávil noci v pozore v studenej vode, bol fyzický bitý na spodnej časti chodidiel, aby nebolo vidieť modriny. V cele bolo zapnuté svetlo cez celú noc, aby znemožňovalo spánok. Bolo pre neho šokom, že vyšetrovatelia nebrali ohľad na ženy, zaobchádzali s nimi rovnako ako s mužmi. Napriek tomu ho nedokázali zlomiť, tvrdohlavo stál za svojimi slovami. Obzvlášť, že bol jednou zo zamenených osôb, čo aj tvrdil pred vyšetrovateľom. Následný pobyt vo väzení v Ružomberku bol znesiteľnejší, hoci denný režim tam bol prísny.

Pri výkone povinnej vojenskej služby vzhľadom na klasifikáciu E bol umiestnený do baní v Orlovej, kde ho prekvapilo sociálne zloženie ostatných členov roty. Išlo o vysokoškolsky vzdelaných ľudí, šľachticov pozbavených výsad bývalej nobility, ale aj ťažkých kriminálnikov. Nebola núdza o situácie, keď násilie medzi členmi roty končilo úmrtím niektorého zo spoluobojovníkov. Boli využívaní na najťažšie banské práce (sloja do 1 m). Pri nesplnení dennej normy boli trestaní.

Po návrate z vojenčiny sa oženil. Pracoval na celulóžke v rodnej obci i Příbovcich. Tu bol zamestnaný aj pri ťažbe dreva. Neskôr sa zamestnal u štátneho melioračného podniku. Väznenie i pôsobenie v bani mu spôsobili zdravotné problémy (ťažký reumatizmus). Z tohto dôvodu nemohol pracovať na plný úväzok, a tak popri práci okolo domu sa venoval remeslám (kováč, tesár, stolár, murár). Zručnosti k nim zdedil po predkoch. Tieto svoje schopnosti využil pri výpomoci so stavbou domov v obci, ale najmä pri výstavbe polhorského kostola.

Spoločne s manželkou vychoval päť detí. Práve u nich sa prejavil tzv. kádrový profil ich otca, a to pri prijímacích skúškach na vysokú školu. Dodnes spomínam na pamätné slová dekana Lekárskej fakulty v Martine: „Pán Kutliak, vzhľadom na Váš kádrový profil môže byť Vaša dcéra rada, že urobila maturitu.“

JÁN KVASŇÁK (1928 – 2016)

Ján Kvasňák sa narodil v roku 1928 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ján Kvasňák a Anna Štrausová. Ženatý, bezdetný.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 12 mesiacov. Úvodom augusta 1949 zbehol z tábora. Obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury i násilia proti súkromným osobám. Oslobodený v osobitnom konaní.

Spomienky synovca Ľudovíta Skurčáka

Po udalostiach roku 1949 narukoval na povinnú vojenskú službu. Domov sa už nevrátil, manželku si našiel na severnej Morave. Býval vo Frýdku-Místku, kde pracoval v oceliarni ako majster na stavebnom úseku. Mal základné vzdelanie v oblasti umenia. Ako umelecký maliar sa venoval kresbám krajiny i portrétom. Umelecké zručnosti využil ako dobrovoľník pri reštaurovaní malieb a fresiek počas rekonštrukcie katolíckeho kostola vo Frýdku-Místku. Jeho veľmi dobrým známym bol národný umelec Ignác Kolčák. Na starobu sa vrátil na Oravu, umrel v Ružomberku.

JOZEF ĽUDMA (1927 – 2005)

Jozef Ľudma sa narodil v roku 1927 v Oravskej Polhore do rodiny Jána Ľudmu. Jeho rodová línia niesla prídomek Ľudma-Latunek.

štátna Katolícka akcia 1949

Bol obžalovaný z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, uznaný vinným zo spáchania zločinu vzbury. Odsúdený na trest dvojročného väzenia a stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu absolvoval vo väznici Ružomberok, výkon trestu vo väznici v Leopoldove so zaradením do pracovného oddielu Handlová. Jeho žiadosti o milosť bolo vyhovené.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto vykonával povinnú vojenskú službu u 66. PTP.

Spomienky manželky Zuzany Ľudmovej

Po absolvovaní základnej školy pracoval ako lesný robotník. V rokoch 1951 až 1952 absolvoval základnú vojenskú službu v Čechách v meste Mimoň. Zakrátko po vojenskej službe odišiel do Liptovského Mikuláša, kde pracoval v podniku Stavaindustria. Neskôr odišiel do ČSAD š. p., kde pracoval ako osobný šofér riaditeľa. Časom prešiel na nákladnú dopravu. V podniku ČSAD bol zamestnaný až do dôchodku.

Spoznali sme sa v Liptovskom Mikuláši, spoločne sme vychovali tri deti - dvoch chlapcov a dcéru. Všetci traja športovali, všemožne sme ich podporovali v ich záľube k športu. Cestovali sme spoločne na zápasy ľadového hokeja, preteky ľahkej atletiky a tešili sa z ich úspechov viac ako 20 rokov.

Jozef Ľudma bol pracovitý a dôsledný, či už v práci ako aj v rodinnom živote a šiel príkladom pri výchove svojich detí. Po odchode na dôchodok sme sa obaja tešili a venovali piatim vnúčatám, často s nimi trávili čas v prírode, prechádzkami po horách a učili ich rešpektovať prírodu.

JÁN MADIGAN (1924 – 1990)

Ján Madigan sa narodil v roku 1924 v Oravskej Polhore. Jeho rodičmi boli Ján Madigan a Jozefína Kekeláková. Oženil sa s Johannou Pienčakovou.

štátna Katolícka akcia 1949

Bol obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súd ho uznal vinným zo zločinu vzbury. Odsúdený na sedem mesiacov

väzenia a stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu i výkon trestu strávil v okresnej väznici Ružomberok. Jeho žiadosti o milosť vyhovel prezident.

Spomienky dcér Margity Plevjakovej a Jolany Tarčákovej

V roku 1948 sa oženil do rodiny Pienčakov (Kajčíkov), keď si zobral jednu z dcér Johannu. Počas svojho života vykonával prácu roľníka. V 50. rokoch pracoval v Oravskom Podzámku ako robotník, kde strúhal drevo a lepil palety. Pracoval s ťažkými a škodlivými chemikáliami, v dôsledku čoho zomrel ako šesťdesiatšesťročný.

Medzi jeho záľuby patrilo chodenie na huby. Spomíname na okamihy zo 60. rokov, keď doniesol huby domov a spoločne sme ich sušili. Tiež chodil rád na čučoriedky (borovky) do Kohútovej na babete, ktorá bola neodmysliteľnou súčasťou jeho života, jazdil na nej často a rád. Rovnako možno spomenúť aj jeho časté fajčenie, na ktoré si jasne spomína jeden z jeho vnukov, keďže svoju mladosť prežil prevažne s ním, a to najmä pri práci.

Bol veľmi pracovitý, veselý, vtipný, tiež temperamentný, svojrázny a mierumilovný. Nezmieňoval sa v rodine o udalostiach štátnej Katolíckej akcie, no raz mu pán farár František Irha pri príležitosti koledy d'akoval za jeho odvahu.

JÁN OSELSKÝ (1927 – 1989)

Ján Oselský sa narodil v roku 1927 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Anton Oselský a Žofia Vojtasová. Priezvisko jeho rodu môže byť v archívnych materiáloch uvádzané aj v tvare Oselčák, Genzor, či Gonšor.

štátna Katolícka akcia 1949

Obžaloba mu kládla za vinu spáchanie trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám, súd ho uznal vinným z oboch zločinov. Odsúdený na tri a pol roka väzenia a zároveň aj stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu strávil v okresnej väznici Ružomberok, výkon trestu absolvoval v leopoldovskej väznici a pracovnom oddiele Ostrov pri Karlových Varoch. Jeho žiadosti o milosť vyhovel prezident.

Pracoval na pile v Polhore, taktiež ako robotník na stavbe Oravskej priehrady. Avšak v dôsledku nešpecifikovaného zranenia nemohol ďalej pokračovať v tejto práci, a tak od februára 1949 pomáhal rodičom na hospodárstve. Manželku mal z Rabče, spoločne s celou rodinou odišiel na Záhorie, kde sa usadil v obci Gajary.

JÁN PIENČÁK (1921 – 1986)

Ján Pienčák sa narodil v roku 1921 v Oravskej Polhore ako najstarší syn do roľníckej rodiny Ignáca Pienčáka a jeho manželky Terézie Kneťovej (Knieč).

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 16 mesiacov. Obžalovaný zo spáchanie trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Tábor nútených prác ho nepredviedol na hlavné pojednávanie. Dňa 20. novembra 1949 ho prepustili z tábora, v tom čase už bol umiestnený v TNP Hronec. Oslobodený v osobitnom konaní.

Spomienky syna Antona Pienčáka

Spolu s dvoma sestrami bol vychovávaný v rímskokatolíckej viere. V roku 1957 mal svadbu s Johannou Pilarčíkovou v Modrom kostolíku v Bratislave. Žili v jeho rodičovskom dome, kde vychovali šesť detí. Živil sa poľnohospodárstvom a ťažbou dreva v zimných mesiacoch.

Počas voľného času sa zamestnával šitím oblekov pre ženíchov, ale aj svadobných hostí. Okrem oblekov sa venoval aj šitiu kožucho a kabátov. Za krajčírka však vyučený nikdy nebol. Počas dlhých zimných mesiacov trávil čas čítaním kníh alebo plnením krížoviek.

Neskôr sa zamestnal v mliekarniach v Tvrdosíne. Popri práci sa musel venovať aj poľnohospodárstvu, čo bolo časovo náročné. Preto, keď v Oravskej Polhore postavili dolnú základnú školu, zamestnal sa tam ako školník, kde pracoval do dôchodku.

Na situáciu z roku 1949 s kaplánom Irlhom nespomínal príliš často. Na konkrétny čin nikdy nespomínal, iba na situáciu, čo nastala potom. Svojím deťom rozprával, ako obyvatelia Polhory schovávali kaplána Irlhu vo svojich domoch. Kvôli ťažkým podmienkam v táboře nútených prác ochorel a bol liečený v nemocnici. Spomínal ako počas väznenia pracoval v žrebčine i pri mlátení žita na družstve.

JOZEF PIENTAK (1931 – 1998)

Jozef Pientak sa narodil v roku 1931 v Oravskej Polhore rodičom Jozefovi Pientakovi a Márii Vrubeľovej. Oženil sa s Jozefínou Kekeliakovou.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 12 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám, uznaný vinným zo zločinu vzbury. Odsúdený na šesť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky.

Spomienky syna Štefana Pientaka

Ako mladý, čerstvo 18-ročný chlapec, bol vystavený nepredstaviteľnému nátlaku až týranu počas výsluchov. Jeho výpoveď bola vynútená. Počas výsluchov spôsobené zranenie hlavy u neho vyvolalo fyzické i psychické následky, ktoré sa podpísali pod jeho úmrtie. Počas umiestnenia do tábora nútených prác pracoval v kameňolome, výkon trestu absolvoval vo väznici v Ilave. Po prepustení sa zamestnal na celulóžke v Oravskej Polhore. Taktiež pracoval na Drevoindustrii v rodnej obci či Tvrdošíne. Rád čítal a pracoval na hospodárstve. Spoločne s manželkou sa venoval výchove siedmich detí.

JOZEF PLEVJAK (1917 – 1965)

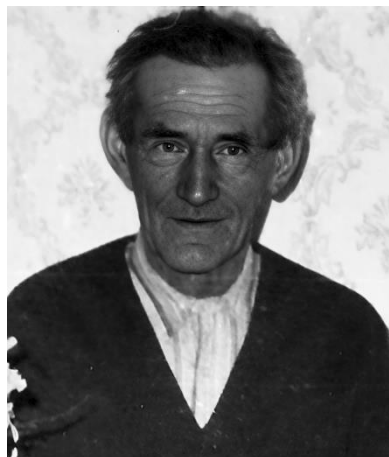
Jozef Plevjak sa narodil v roku 1917 v Oravskej Polhore do rodiny Jozefa Plevjaka a Anny Dominakovej. Manželkou mu bola Anna Zboroňová.

štátna Katolícka akcia 1949

Prokuratúra ho obžalovala z vodcovstva vzbury i spáchania trestného činu násillia proti súkromným osobám. Súd ho odsúdil za zločin vzbury, vymeral mu trest šesť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky. Počas vyšetrovania bol na neho vydaný zatykač, keďže pobýval na neznámom mieste. Od zaistenia dňa 13. augusta 1949 strávil zvyšok vyšetrovania i výkon trestu vo väznici v Ružomberku. Prezident vyhovel jeho žiadosti o milosť. V roku 1993 rehabilitovaný in memoriam.

Spomienky vnučky Moniky Labudiakovej

Po absolvovaní základnej školy pracoval ako stolár na pile v Oravskej Polhore – vyrábal skrine, okná, dvere. Ako 18-ročný absolvoval vojenskú službu, po jej absolvovaní spoznal svoju budúcu manželku Annu rodenú Zboroňovú. Spolu s ňou vychovali troch synov. Jozef rád jazdil na bicykli. Bol veľmi pracovitý a dôsledný ako v práci, tak aj v rodinnom živote. Žiaľ, umrel v pomerne mladom veku.

JÁN RUSNÁK (1913 – 1995)

Ján Rusnák bol rodákom z Oravskej Polhory, narodil sa v roku 1913 rodičom Štefanovi Rusnákovi a Kataríne Terličáčkovej. Za manželku pojal Jozefínu Skurčákovú.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 3 mesiace. Prepustený tesne pred hlavným pojednávaním. Obžalovaný zo spáchania trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Súdom oslobodený.

Spomienky syna Antona Rusnáka

Spoločne s manželkou vychovali šesť detí. Pracoval ako súkromne hospodáriaci roľník na vlastnom poľnohospodárstve. Okrem toho často vypomáhal na stavbách. Bol technicky zdatný, vytvoril si malú elektrárňu na svietenie troch domácností. Takto vytvorenú elektrickú energiu využíval pri počúvaní rádia. Patril k prvým obyvateľom Oravskej Polhory, ktorí mali doma televízny prijímač. Bol vášnivým zberateľom všetkých druhov lesných plodov, ktoré pravidelne odpredával výkupcom lesných plodov a bylín. Jeho vášňou bolo včelárstvo, to ho zbližilo s farárom Irlhom. Diskusiami o včelách trávili spoločný voľný čas.

KAROL TARČÁK (1926 – 1969)

Karol Tarčák sa narodil v roku 1926 v Oravskej Polhore, jeho otcom bol richtár Polhory Ján Tarčák, matkou Mária Barborová. Jeho manželkou sa stala Terézia Pienčaková (Kajčík).

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 24 mesiacov. Prokuratúra ho obžalovala z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Odsúdený bol za zločin vzbury. Súd mu vymeral trest šesť mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky. Bola mu udelená milosť. Súdený v procese s bratom Štefanom Tarčákom.

Spomienky syna Františka Tarčáka

Počas vyšetrovania bol na neho vyvíjaný nátlak, či už išlo o fyzické bitie, napichovanie ihliel pod nechty alebo ponižovanie ľudskej dôstojnosti. Dôsledkom týchto skúseností zanevrel na komunistický režim. Duchovne ho povzbudzovalo čítanie katolíckych novín. Bol súkromne hospodáriaci roľník, ktorý sa vzpriečil povinnosti odvádzať kontingenty. Následky psychického nátlaku počas výsluchov sa preniesli do jeho súkromného života a stali sa jednou z príčin predčasného úmrtia.

ŠTEFAN TARČÁK (1920 – 2003)

Štefan Tarčák sa narodil v roku 1920 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ján Tarčák a Mária Barborová.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 18 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Súdom oslobodený. V spoločnom procese súdený s bratom Karolom Tarčákom.

Dôsledkom vyšetrovania a procesu bol považovaný za politicky nespoľahlivú osobu (klasifikácia E), preto povolaný v máji 1950 na vojenské cvičenie k PTP vo vojenskom výcvikovom priestore Libava.

Spomienky synovca vdp. Juraja Spuchľáka

Štefan Tarčák bol môj birmovný otec. Bol to človek, ktorý sa ako slobodný venoval nielen svojej práci, ale aj spoločenstvu v obci, a to najmä veriacim pri pomoci organizácie stavby kostola v Oravskej Polhore. Zároveň po jeho postavení sa usiloval sám kostol ešte dokončiť a zabezpečiť organom a sochami. Jeho interiér aj exteriér mal stále na srdci. Do kostola potom často chodieval. Svoje kontakty využíval na pomoc ostatným a bol v zbožnosti mojím príkladom.

Patril k jedným z prvých vodičov v Oravskej Polhore, pracoval ako šofér nákladného auta na polhorskej píle. Neskôr bol vedúcim celulózky v Polhore.

JOZEF ZOŠŠÁK (1911 – 1995)

Jozef Zoššák sa narodil v roku 1911 v Oravskej Polhore, jeho rodičmi boli Ján Zoššák a Ružena (Rozália) Štefaniaková. Jeho rodová línia niesla prídomek Cempek.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 24 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Odsúdený zo spáchania oboch zločinov k trestu osem mesiacov väzenia a strate volebného práva do obcí na tri roky. Bola mu udelená milosť.

Spomienky syna Jozefa Zoššáka

Pochádzal zo siedmich detí. Otec pracoval ako kováč a matka roľníčka. V roku 1942 sa oženil do rodiny Jána Pienčáka (Magurský). Za ženu si zobral jednu z dcér Helenu, ktorá pracovala ako pôrodná asistentka. Spolu mali tri deti Jozefa, Jolanu a Antona. Vo svojom dome si založil kováčsku dielňu, kde pracoval ako kováč a vyučoval učňov. Popri práci sa taktiež venoval poľnohospodárstvu. Bol to človek vážny, prísny, veľmi veľa pracoval a bol horlivý kresťan. Medzi jeho koníčky patrilo aj včelárstvo.

Počas zlomových okamžikov roku 1949 bol ochotný obetovať či zdravie, či svoj život za kňazov a svoju vieru. Manželka mu hovorila „Jozefko idž bronič kšienza, idž.“ (Jozefko choď brániť kňaza, choď). Aj napriek tomu, že mal rodinu, strážil kňaza na fare po nociach. Za tieto činy bol neskôr odsúdený, trest strávil v žilinskej väznici. Počas väzby dostal priepustku na jeden deň, kedy mohol navštíviť svoju rodinu. Pre celú rodinu bolo veľmi kruté, keď mal odísť späť do väzenia. Po pol roku mu bola udelená milosť od prezidenta. Krátko po prepustení mu zomrela manželka na tuberkulózu. Neskôr sa druhýkrát oženil a narodili sa mu ďalšie tri deti. Počas svojho života veľmi trpel a zanevrel na komunistický režim, čo dosvedčuje aj fakt, že sa už v staršom veku zúčastnil sviečkovej manifestácie (1988) v Bratislave.

4.3. Farníci z Rabče

ANTON CVOLIGA (1920 – 1980)

Anton Cvoliga sa narodil v roku 1920 v Rabči rodičom Jánovi Cvoligovi a Márii Vojtasovej. Jeho manželkou bola Pavlína Pilarčíková. U svojho otca sa vyučil za obuvníka, počas Druhej svetovej vojny praxoval v predajni Baťu v Oravskej Polhore, následne ako živnostník v Rabči. V pokročilejšom veku pracoval v rabčianskej pekárni.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 24 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Uznaný za vinného z prečinu násilia proti súkromným osobám. Odsúdený na štyri mesiace väzenia. Prezident mu udelil milosť.

JOZEF GUŽIŇÁK (1929 – 2012)

Rodiskom Jozefa Gužiňáka bola obec Rabča, kde sa narodil v roku 1929 do rodiny Jána Gužiňáka a Johany Jagelkovej. Pracoval ako robotník pri stavbe Oravskej priehrady. Jeho manželkou sa stala Mária Loneková, umrel v Tvrdošíne.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 18 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Uznaný za vinného zo spáchania oboch zločinov. Odsúdený na osem mesiacov väzenia a stratu volebného práva do obcí na tri roky.

ANTON JOZEF KOZÁK (1922)

Anton Jozef Kozák bol synom Jozefa Kozáka a Jozefíny Michalákovkej, narodený v roku 1922 v obci Rabča. Zapojoil sa do Slovenského národného povstania na Východnom Slovensku, zajatý Nemcami, pri Transporte do Bratislavy ušiel a ukrýval sa v Špačinciach. Po roku 1945 pracoval v likérke v Čechách, po návrate domov ako robotník pri stavbe Oravskej priehrady. Jeho manželkou bola Bronislava Bobáková.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 24 mesiacov. Obžalovaný z trestných činov vzbury a násilia proti súkromným osobám. Súdne oslobodený.

JÁN PALOVČÍK (1905)

Ján Palovčík sa narodil v roku 1905 v Oravskej Polhore do rodiny Štefana Palovčíka a Anny Ďubekovej (Hopjak), v roku 1930 sa oženil s Pavlínou Tomčíkovou. Ján Palovčík mal v období vyšetrovania bydlisko v Rabči.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky na 24 mesiacov. Obžalovaný zo zločinov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Oslobodený súdom.

ANTON SUČAK (1898)

Anton Sučak sa narodil v roku 1898 rodičom Pavlovi Sučakovi a Helene Sivčákovej. Počas Prvej svetovej vojny bojoval na rumunskom, talianskom a francúzskom fronte. V roku 1920 sa oženil s Teréziou Sifkovou, býval v rodnej Rabči.

štátna Katolícka akcia 1949

Prokuratúrou obžalovaný z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Po dobu vyšetrovania bol zaradený do ružomberskej okresnej väznice. Oslobodený súdom.

PAVOL TATIK (1885 – 1972)

Pavol Tatík pochádzal z Rabče, kde sa narodil v roku 1885 do rodiny Pavla Tatíka a Anny Barnašovej. V roku 1911 sa oženil so Žofiou Pilarčíkovou, jeho druhou manželkou bola Terézia Heretiková.

štátna Katolícka akcia 1949

Obžalovaný z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Odsúdený za zločin vzbury na trest dvoch rokov väzenia a stratu volebného práva do obcí na päť rokov. Vyšetrovaciu väzbu strávil v okresnej väznici Ružomberok, výkon trestu v leopoldovskej väznici a trestaneckom pracovnom oddiele v Ostrove pri Karlových Varoch. Jeho žiadosti o milosť bolo vyhovené prezidentom.

ANTON ŽILAK (1902 – 1971)

Anton Žilak sa narodil v roku 1902 v obci Rabča rodičom Jozefovi Žilakovi a Márii Bolibruchovej. Jeho manželkou bola Žofia Imrulíková.

štátna Katolícka akcia 1949

Obžalovaný z trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Odsúdený za zločin vzbury k trestu odňatia slobody na jeden a pol roka a strate volebného práva do obcí na päť rokov. Po dobu vyšetrovania bol zaradený do väznice v Ružomberku. Výkon trestu absolvoval vo väznici v Leopoldove a pracovnom oddiele v Handlovej. Jeho žiadosti o milosť bolo vyhovené.

4.4. Farník zo Sihelného

JÁN CHUDIAK (1904 – 1969)

Ján Chudiak sa narodil v roku 1904 v Sihelnom rodičom Jánovi Chudiakovi a Márii Belakovej. Jeho rodový prídomek znel Mocniak. Oženil sa s Máriou Bielákovou.

štátna Katolícka akcia 1949

Komisiou KNV Žilina, podľa záverov vyšetrovania ZNB Námestovo, zaradený na prevýchovu do TNP Nováky i TNP Hronec na 12 mesiacov. Prokuratúra ho obžalovala zo spáchania trestných činov vzbury a násillia proti súkromným osobám. Ružomberským súdom odsúdený za zločin vzbury k trestu väzenia v trvaní šesť mesiacov a strate volebného práva do obcí na tri roky.

Nadčasové zamyslenie na záver

Medzi staršími obyvateľmi našich obcí pretrvali spomienky na udalosti štátnej Katolíckej akcie, prameniace väčšinou z rozprávania rodičov, ktorí zažili osobne tieto udalosti roku 1949. V osobnosti duchovného Františka Irhu nachádzame až personifikáciu danej etapy našich dejín, keďže po prepustení z väzenia sa vrátil do farnosti Rabča, kde pôsobil ako farár takmer celé desaťročie.

Ako preukázal rozsiahly archívny výskum, generačná pamäť nebola schopná zachytiť celý komplex okolností vedúcich k štátnej Katolíckej akcii a jej dôsledkom na každodenný život. Nami vykonaný výskum zásadným spôsobom doplnil mozaiku štátnej Katolíckej akcie vo farnosti Rabča. Na dlhodobé napätie vo vtedajšej spoločnosti reagovali štátne orgány dôrazne až hrubo, predovšetkým voči jednotlivcom z radov praktizujúcich veriacich. Jednotlivci súdení za vzburu v Rabči niesli dôsledky tejto skutočnosti po zvyšok svojho osobného, rodinného i pracovného života. Ba čo viac, diskutované dôsledky roku 1949 vplývali aj na životné rozhodnutia ich potomkov.

Obrazová dokumentácia

Okres: Námestovo.				Obec: Orav. Polhora.					
Zoznam verejných a štátnych zamestnancov-predloženie.									
B. č.	Meno a priezvisko	Zamestnanie /hodnosť/	nábož.	Člen ČSM	Člen JSSR	Člen SĽUB	Člen ROH	Člen strany KSS	Či podpísal Ohlas KA
1	Jozef Vrabel	predseda MAV-NF	r.k.	-	-	-	-	-	níc
2	Pavol Marlena	predseda MNV	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
3	Ján Fleviak	podpredseda MNV	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
4	Anton Tyrol	pokladník MNV	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
5	Jozef Tyrol	predseda MOJSSR	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
6	Štefan Jasenek	riad. Nár. š. I.	r.k.	-	-	-	-	-	níc
7	Ružena Jasenková	učiteľka	r.k.	-	-	-	ano	-	níc
8	Mária Kráľová	učiteľka	r.k.	-	-	-	ano	-	níc
9	Etele Spirková	učiteľka	r.k.	-	-	-	ano	-	rozhodnuté
10	Bertolomej Liba	riad. Nár. š. II.	r.k.	-	-	-	ano	ano	rozhodnuté
11	Františka Hiteková	učiteľka	r.k.	-	-	-	níc	-	níc
12	Anna Svarcová	učiteľka	ev. a. v.	-	-	-	ano	-	níc
13	Alojzia Zuberská	poštová exped.	r.k.	-	-	-	ano	-	níc
14	Anton Zoššák	poštový posol	r.k.	-	-	-	ano	-	níc
15	Anton Tyrol	obch. a host.	r.k.	-	ano	ano	-	-	níc
16	Ján Mularčík	obch. a host.	r.k.	-	ano	-	-	ano	níc
17	Mária Krchová	obchod.	r.k.	-	-	-	-	-	níc
18	Jozef Tyrol	obchodník	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
19	Karolína Tyrolová	obchodn.	r.k.	-	-	-	-	-	níc
20	Jozef Mateš	hostinský	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
21	Mária Rusnáková	hostinská	r.k.	-	-	-	-	-	níc
22	Ján Krcha	hostinský	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
23	Jozef Borovka	ved. potr. družs.	r.k.	-	-	-	-	-	níc
24	Ján Pienčák	predseda Pot. družs.	r.k.	-	ano	-	-	-	níc
25	Ján Juritka	účtovník potr. dr.	r.k.	-	-	-	-	-	níc
26	Jozef Obtulovič	ved. pred. Obuva	r.k.	-	-	-	ano	ano	níc

Zoznam verejných a štátnych zamestnancov-predloženie 1949, obec Oravská Polhora.
 ŠAŽ DK, f. ONV NO 1949 vnútro prez., škat. č. 168, spis. zn. 134/1949.

Vysvetlivky:

MAV NF – miestny akčný výbor Národného frontu
 MNV – miestny národný výbor
 ČSM – Československý svaz mládeže
 JSSR – Jednotný svaz slovenských roľníkov
 MOJSSR – miestna organizácia Jednotného svazu slovenských roľníkov
 SĽUB – Svaz ľudových protifašistických bojovníkov
 ROH – Revolučné odborové hnutie
 KSS – Komunistická strana Slovenska
 Ohlas KA – Ohlas štátnej Katolíckej akcie

V ý k a z
osôb navrhnutých, ako aj zaradených v TNP.

B.č.	Priezvisko a meno	Deň, mesiac a rok narodenia	Priestupok	Dotz. zaradenia
1.	Sahul Karol Rabča	1924 Bobrov	Poburovanie proti republike	návrh podany TNP 6 mesiacov
2.	Gluch Milan Rabča	1931 Rabča	Fokus o útek	TNP 18 mesiac.
3.	Tarčák Štefan Orav. Polhora	1920 Orav. Polhora	Ka, Rabča	TNP 24 mesiac.
4.	Zošák Jozef Orav. Polhora	1911 Orav. Polhora	"	TNP 6 mesiac.
5.	Graciková Anna Orav. Polhora, 772	1898 Orav. Polhora	"	TNP 24 mesiac.
6.	Palovčík Ján Rabča	1905 Orav. Polhora	"	TNP 24 mesiac.
7.	Ovoliga Anton Rabča	1920 Rabča	"	TNP 18 mesiac.
8.	Gužiniak Jozef Rabča	1929 Rabča	"	TNP 3 mesiace
9.	Rusnák Ján Orav. Polhora	1913 Orav. Polhora	"	TNP 16 mesiac.
10.	Pienčák Ján Orav. Polhora	1921, Orav. Polhora	"	TNP 6 mesiac.
11.	Chromčák Jozef Orav. Polhora	1928 Orav. Polhora	"	TNP 24 mesiac.
12.	Kozák Anton Jozef Rabča	1922 Rabča	"	TNP 12 mesiac.
13.	Kvasniak Ján Orav. Polhora	1928 Orav. Polhora	"	TNP 12 mesiac.
14.	Pienták Jozef Orav. Polhora	1931 Orav. Polhora	"	TNP 12 mesiac.
15.	Glovaták Helena Orav. Polhora	1907 Orav. Polhora	"	TNP 18 mesiac.
16.	Jašák Jozef Orav. Polhora	1928 Orav. Polhora	"	TNP 9 mesiac.
17.	Balek Anton Or. Polhora	1925 Or. Polhora	"	TNP 12 mesiac.
18.	Chudíak Mochník Ján Sihelné	1904 Sihelné	"	TNP 8 mesiac.
19.	Glovaták Jozef Orav. Polhora	1928 Orav. Polhora	"	TNP 6 mesiac.
20.	Jurášek Jozef Orav. Polhora	1929 Orav. Polhora	"	

Výkaz osôb navrhnutých ako aj zaradených v TNP z 31.12.1949.

ŠAŽ DK, f. ONV NO 1949 vnútro prez., škat. č. 168, spis. zn. 109/1949 Sahul Karol a spol. Rabča-návrh na zaradenie do pracovného tábora.

B.č.	Priezvisko a meno	Den, mesiac a rok narodenia	Priestupok	Doba zaradenia
21.	Tarčák Karol Orav. Polhora	1926	KA, Rabča	TNP 24 mesiacov
22.	Peroutka Inocent Orav. Lesná	54 ročný Zámarsky		TNP 13 mesiacov
23.	Matulák Jozef	1926		návrh podaný, zarad. nenavrňované žalár 15 rokov
24.	Valašík Alojz Vavrečka	Zákopčie		návrh podaný, zarad. nenavrňované
25.	Matata Albín	Námestovo	KA,	návrh podaný, zarad. nenavrňované
26.	Kubies Anton Rabča	1917 Rabča	marenie služob. výkonu	návrh podaný, zarad. nenavrňované TNP 12 mesiacov
27.	Švec Pavol Orav. Veselá	1924 Orav. Veselá		TNP 10 mesiacov
28.	Sirotiar Anton Orav. Veselá	1909 Orav. Veselá		TNP 24 mesiacov
29.	Kalafut Emil Bobrov	1922 Sp. Nová Ves	KA, Bobrov	návrh podaný na 18 mesiacov
30.	Madigán Ján	Orav. Polhora		návrh podaný na 12 mesiacov
31.	Kutliak Anton	Orav. Polhora	protisústavné výroky	TNP 6 mesiacov
32.	Metes Jozef Orav. Polhora	1915 Orav. Polhora		žalár 3 mesiace
33.	Pašák Ferdinand	1926, Or. Veselá	zák. 231/48 Sb.	TNP 9 mesiacov
34.	Bugaj Štefan Mutné	1928 Mutné		TNP 9 mesiacov
35.	Vojtaš Rudolf Mutné	1928 Mutné		TNP 12 mesiacov
36.	Krišš Julius Mutné	1907 Mutné		návrh na 12 mesiacov
37.	Pilarčík Ján Rabča	Rabča	obohod. denst.	návrh podaný
38.	Meleková Jozefína Námestovo	1901 Námestovo		TNP KV-Štb.
39.	Irha Ján Rabča	Rabča	KA, Rabča	TNP KV-Štb.
40.	Krajník Michal Bobrov	Bobrov		TNP KV-Štb.

V Námestove, dňa 31.12.1949.

Bezpečnostný referent ONV:
D. Papák.

Výkaz osôb navrhnutých ako aj zaradených v TNP z 31.12.1949.

ŠAŽ DK, f. ONV NO 1949 vnútro prez., škat. č. 168, spis. zn. 109/1949 Sahul Karol a spol. Rabča-návrh na zaradenie do pracovného tábora.

...jako vel.štátnej bezpečnosti Žilina.

Z á p i s n i c a

napísaná dňa 29. júna 1949 na oddieli štátnej bezpečnosti v Námestove,
predmetom vypočúvania je:

K u t l i a k Anton, nar. 5. apríla 1929 v Polhore, okr. Námestovo, prísl. stan. SNB Polhora, patrič. úrad Rapča. Otec Ján, matka Katarína rod. Rublová, príslušný do Polhory, bytom v Polhore č.p. 95, slobodný, roľník, náb. rim. kat., Slovák, čítať a písať vie, neživí nikoho, nie je prednostne zásobovaný, trestaný nebol, nebol a nie je organizovaný v žiadnej politickej strane.

Menovaný, bol s predmetom vypočúvania oboznámený a po napomenutí aby vypovedal len čistú pravdu udáva nasledovné:

O s o b n e :
Vychodil som 6. tr. škol ľudových v Polhore. Po vychodení školy nastúpil som prácu ako robotník v Ústí n/Oravou. Po opustení tohoto zamestnania odišiel som späť do svojho domova a na hospodárstve svojho otca pracujem až doteraz. Zásadne sa nezaujímam o veci politického rázu a dosiaľ nebol som organizovaný v žiadnej politickej strane.

V e c n e :

Dňa 26. júna 1949 o 9.00 hod., išiel som na malú omšu do kat. kostola do Rapče s polunom Antonom Ďubkom a s Jánom Pjenťákom. Po skončení omše vyšiel som s menovanými do poľa a čakal na začiatok veľkej omše, pred ktorou býva obvyklá každonedeľná kázeň. Po vyzváňaní na veľkú omšu išiel som opäť do kostola a postavil som sa ku laviciam kde stojí Polhorčania. Vedľa mňa stáli Ján Kvassňiak, Anton Ďubek a Ján Pjenťák. Po príchode do kostola vyšiel na kazateľňu miestny kaplán Frant. I r h a, prečítal príslušné nedeľné evanjelium, potom ohlášky a po ohláškach svojimi slovami predniesol veriacim, že istý ním nemenovaný Rapčan dáva 7.000.- Kčs každému tomu občanovi, ktorý vyzradí kde on nocuje. Ďalej by rád vedel, ktorý z jeho veriacich ho vyhlásil do podpisovej kat. akcie bez jeho vedomia, nakoľko túto akciu osobne čo najdôraznejšie odmieta. Napokon pripomenul, že v Rapči síce účinkuje už 3 roky, že však je možné, že na kazaťelní pred miestnymi veriacimi káže posledný krát. Toto povedal kaplán I r h a po prečítaní celého obsahu pastierskeho listu. Po týchto slovách dal prítomným veriacim svoje požehnanie a odišiel do sakrestie.

Po prednesení slov kapl. I r h u nastal v kostole veľký ruch, prítomné ženy začali plakať a okrem iného kričali aby kaplána nedali. Následkom týchto výkrikov, počali sa tlačiť veriaci stojací pri dveroch von z kostola. Zo zvedavosti z kostola vyšiel som aj ja a keď som prišiel na priestranstvo pred kostolom videl som asi 50 metr. na okraji poľa zhluknutých ľudí v počte asi 2.000. Niektorý z prítomných, ktorý okolo miesta zhluknutia stál,

Výpoveď Anton Kutliak z 29. júna 1949.

ŠAŽ LM, f. OS RK, škat. č. 8, spis.zn. T 751/49.

- 24 -

a vykrikol: "Ľudia, čo robíte, veď sa nič nerobí". Aby som lepšie videl čo sa deje pretlačil som sa medzi davom až na vzdialenosť asi 8.metr.ku okraju poľa a z tohoto miesta som videl viaceré pohyby kolov vo vzduchu jednotlivých osôb, ktoré som však nevidel, lebo som stál v jame a tieto osoby stáli na vyvýšenom mieste. Okrem toho som počul ako ženy kričali bi ho, bi ho. O koho sa vtedy jednalo neviem, toto som sa dozvedel až po odchode z kostola po omši a povedal mi to na ceste z kostola domov Anton Berco v k a z Polhory.

Okolo 16.00 hod. odpoľudnia vyšiel som opäť do dediny do dvora Antona Matessa, kde ma zastihla hliadka SNB a odviezla na okr.súd do Námestova.

Do zápisnice nemám viacej čo udať.

Zápisnica po skončení schválená, prečítaná a podpísaná.

Vypočúvajúci:

D.a.h.

Svedok:

Vypočúvaný:

Anton Kutliak.

Miestna organizácia KSS v Oravskej Polhore.

P r e h l á s e n i e .

Miestna organizácia KSS v Oravskej Polhore týmto prehlasuje, že F r a n t i š e k I r h a, r.kat.kaplán v Rabči, v snahe odpútať pozornosť mládeže od krčiem v tejto obci prvý započal organizovať a organizoval ČSM a Živenu-SSŽ. V rámci ČSM zorganizoval divadelný ochotnícky krúžok, ktorý zahral niekoľko hodnotných divadelných hier.

Ďalej prehlasuje, že menovaný bol ľudovodemokratického smýšľania, čo možno vyvodzovať z toho, že spoločensky sa stýkal a vyhľadával spoločnosť robotníkov a malých a stredných roľníkov.

V Oravskej Polhore dňa 10.marca 1950.

Peter Podhorský
tajomník MOKSS.

Ľavoslav Polák
predseda MOKSS.

K prehláseniu sa pripojuje a toto potvrdzuje:

[Signature]
tajomník MNV.

[Signature]
predseda MNV.

087

Prehlásenie MO KSS v Oravskej Polhore z 10. marca 1950.

ŠA Bratislava, f. ŠS BA, škat. č. 35, spis.zn. OR III 609/49.

Prípad „Tatranská družina“ v kontexte odporu veriacich proti štátnej Katolíckej akcii v roku 1949 na Orave

Mgr. Martin Gabčo, PhD.

Kľúčovú udalosť roka 1949 na Slovensku predstavuje jednoznačný neúspech komunistickým režimom zrežimovanej tzv. štátnej Katolíckej akcie. Pokus o odtrhnutie československých kňazov a veriacich, prislúchajúcich k rímskokatolíckej a gréckokatolíckej cirkvi, od Ríma a právoplatných biskupov stroskotal na masovom odpore slovenských katolíkov. Hovoríme o počte minimálne 22-tisíc účastníkov vzniknutých nepokojov. Vzniknutý odpor sa pretavil najmä v júni až auguste 1949 do mnohých spontánnych nepokojov, a to prinajmenšom v 60 slovenských sídlach.¹ Čítanie pastierskeho listu *Hlas československých biskupov a ordinárov v hodine veľkej skúšky*, vydaného slovenskými a českými biskupmi dňa 15. júna 1949, sa štátna moc usilovala znemožniť.² Pastiersky list počas omši v nedeľu 19. a 26. júla 1949 však prezentovalo približne 90% kňazov na Slovensku.³ Rozhorčení veriaci chránili svojich kňazov pred reálnou alebo predpokladanou hrozbou zatknutia, taktiež odmietali podpisovať *Ohlas štátnej Katolíckej akcie* (alebo podpis odvolali) napriek prítomnému riziku prinajmenšom existenčných potíhov. Napriek prekážkam úradnej povahy sa zúčastňovali na početných púťach a procesiách. Slovenskí katolíci v lete 1949 jednoznačne odmietli prijať schizmatický projekt sledujúci rozbitie cirkvi a jej izoláciu v záujme úplného podriadenia katolicizmu komunistickej moci. Vyjadrili vernosť kňazom a biskupom, ktorí pevne, energicky a účinne štátnu Katolícku akciu (vrátane jej strojcov) v očiach svojich veriacich demaskovali a odsúdili. Členovia

Predsedníctva Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (ÚV KSS) mohli konštatovať len veľmi chabé výsledky podpisovej kampane. Nič iné im ani nezostávalo, nakoľko *Ohlas* podpísali na Slovensku len približne 4% dospelých katolíkov.⁴

Odpor veriacich sa sústredil predovšetkým v severných oblastiach Slovenska.⁵ Prevažne katolícke obyvateľstvo Oravy charakterizovala výrazná religiozita, úcta ku kresťanským tradíciám, svojim kňazom a biskupovi Spišskej diecézy Jánovi Vojtaššákovi (1877 – 1965). V komunistami manipulovaných a sfalšovaných voľbách do Národného zhromaždenia zo dňa 30. mája 1948 v rámci územia Slovenska v najvyššej miere hlasovali tzv. bielymi lístkami⁶ voliči okresov Trstená a Námestovo.⁷ Katolícki veriaci práve v regióne Oravy mimoriadne razantne vystúpili na obranu kňazov, nakoľko neboli ochotní pripustiť a akceptovať ich perzekúciu. Tú očakávali v dôsledku odmietnutia väčšiny tamojších kňazov podporiť schizmatickú štátnu Katolícku akciu. Z tých nepokojov v slovenských sídlach v dobe od mája do decembra 1949, ktoré mali súdne pokračovanie, sa v okresoch Dolný Kubín, Trstená a Námestovo odohralo 5 incidentov.⁸ Je však dôležité skonštatovať, že okrem týchto „hlavných“ vzbúr na Orave prebehlo množstvo ďalších zhluknutí (aj opakované na tých istých miestach). Veriaci „preventívne“ prevádzali systematické stráženie fár, aby vopred predišli zatknutiu kňazov príslušníkmi Zboru národnej bezpečnosti (ZNB). Jednu z prvých udalostí, predznamenujúcich nástup vlny nepokojov po zahájení štátnej Katolíckej akcie v júni 1949, predstavuje rozsiahla vzbura, ktorá sa udiala v meste Dolný Kubín dňa 24. mája 1949. Najmenej 500 zhromaždených občanov oslobodilo zo žandárskej stanice vo Vyšnom Kubíne zaisteného miestneho kňaza a od roku 1994 pápežského preláta Mons. Viktora Trstenského (1908 – 2006),⁹

1 LETZ, Róbert. Prenasledovanie cirkvi na Slovensku a monsterproces proti trom slovenským biskupom. In: HRABOVEC, Emília, BRUGNOTTO, Giuliano, JURČAGA, Peter, eds. *Umlčaná Cirkev a pápežská diplomacia 1945 – 1965*. Bratislava: PostScriptum, 2018, s. 313.

2 Vydaný pastiersky list odsudzoval radikálne proticirkevné zásahy a predovšetkým dňa 10. júna 1949 zahájenú kampaň za masové podpisovanie prehlásenia štátnej Katolíckej akcie – *Ohlasu slovenských a českých katolíkov k veriacim v republike* – kňazmi a veriacimi. Pozri viac: HALKO, Jozef. *Rozbití Cirkev: Rozkolnícka Katolícka akcia. Pokus o vytvorenie „národnej cirkvi“ v Česko-Slovensku 1949*. Bratislava: Lúč, 2004. 258 s. ISBN 80-7114-493-2.

3 *Tamtiež*, s. 176.

4 VNUK, František. *Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949 – 1950*. Bratislava: Ústav dejín kresťanstva na Slovensku, 1996, s. 34.

5 PEŠEK, Ján, BARNOVSKÝ, Michal. *Štátna moc a cirkev na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava: VEDA, 1997, s. 56 – 57.

6 Bielymi lístkami bolo možné vyjadriť nesúhlas s naoktrojovanou tzv. jednotnou kandidátkou obrodenej Národnej fronty s drvivou väčšinou komunistických kandidátov.

7 GAREK, Martin. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949. In: *Pamäť národa*, roč. XVI, 2020, č. 1, s. 26.

8 *Prehľadná tabuľka o vzburách veriaceho ľudu v lete 1949* (účastníci sa dostali pred súdy) bola historikom Františkom Vnukom zostavená na základe materiálov deponovaných vo fonde *Poverenie spravodlivosti v Slovenskom národnom archíve* v Bratislave. Išlo o incidenty v nasledovných sídlach: Trstená (23. máj 1949), Dolný Kubín (24. máj 1949), Liesek (19. jún 1949), Rabča (26. jún 1949), Bobrov. VNUK, F. *Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949 – 1950*, s. 104 – 105.

9 Mons. Trstenský, Viktor (28. 03. 1908 – 07. 12. 2006), katolícky kňaz a niekoľkonásobný politický väzeň komunistického režimu. Vysvätený za kňaza dňa 29. 06. 1931 spišským biskupom Jánom Vojtaššákom. Farár v Dolnom Kubíne (1939 – 1949). Do roku 1943 pôsobil aj ako predseda Miestnej organizácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v Dolnom Kubíne. Po prvý krát bol krátko väznený v roku 1945. Dňa 20. 10. 1949 bol odsúdený Okresným súdom v Čadci na štyri mesiace väzenia za poburovanie proti republike. Po odpykaní trestu nasledoval pobyt v TNP Hronec a Nováky. Odsúdený Štátnym súdom v Bratislave dňa 23. 04. 1951 na dva roky väzenia, ktoré prežil okrem Leopoldova alebo Handlovej aj v jáchymovských väzenských táboroch. Opäť bol uväznený 13. 01. 1958. Krajským súdom v Žiline bol za velezradu dňa 17. 07. 1958 odsúdený na päť rokov väzenia – Najvyšší súd stanovený trest znížil na päť rokov. Vzhľadom na uplatnenie amnestie prezidenta republiky bol prepustený 24. 5. 1960. Skladník. V roku 1969 mu bol udelený súhlas k návratu do pastorácie, od 15. 10. 1969 farár vo farnosti v Starej Ľubovni.

ktorý v zmysle svojho programu „milovať Boha, milovať národ a usilovať sa, aby sme nikdy neboli zradcami – ani cirkevnými, ani národnými“¹⁰ striktné kládol odpor odbúravaniu práv a možností pôsobenia katolíckej cirkvi na území jeho farnosti.¹¹

Súčasťou rezistencie proti komunistickému režimu boli aj pokusy o zakladanie odbojových skupín – s ambíciou vytvoriť rozsiahle organizácie schopné bojovať za elimináciu komunistickej diktatúry.¹² Šlo o ťažko uskutočniteľné zámery, zväčša s tragickými dôsledkami pre ich protagonistov. Avšak priblíženie konkrétnych pokusov o narušenie alebo zvrhnutie mocenského monopolu komunistickej strany umožňuje približovať sa k väčšej kompletizácii mozaiky špecifického príbehu slovenského odboja proti komunizmu. Teda zápasu s totalitnou ideológiou, s ktorou sa väčšina Slovákov prinajmenšom vnútorne nestotožňovala.¹³ Len nemnohí však našli odvahu pristúpiť k ilegálnej odbojovej činnosti. Tá zahŕňala prevažne produkciu rôznych písomností, hromadenie zbraní, pomoc prenasledovaným spoluobčanom alebo spravodajskú činnosť v prospech protikomunistického exilu. V priebehu roka 1949 Štátna bezpečnosť (ŠtB) zachytila na Slovensku 183 druhov písomností s protirežimovým zameraním.¹⁴ V atmosfére ľudového odporu proti pokusu o rozbitie a podriadenie katolíckej cirkvi režimom niekoľko mladých ľudí, sústreďujúcich sa okolo dolnokubínskeho čalúnnika Jána Miazdru (nar. 1924), pochádzajúceho z Kláštoru pod Znievom, a čalúnnického učňa Milana Rastislava Bláhu (nar. 1931), začalo uvažovať nad možnosťami, ako sa

postaviť na odpor proti zásahom totalitnej komunistickej moci. Snaha o utvorenie podzemnej odbojovej organizácie nesúcej názov „Tatranská družina“¹⁵ však prakticky už v začiatkoch stroskotala. Prípád však dňa 5. júna 1949 vyústil do odsúdenia osemnástich občanov, z ktorých ani jeden nevyplnil tridsiatku.

1. Rozbor obsahu letáka nazvaného Rozkaz č. 7

Hoci k žiadnej rozsiahlejšej odbojovej činnosti v spojitosti s fenoménom *Tatranskej družiny* nedošlo, Štátna bezpečnosť po odhalení skupiny objavila protirežimový leták nesúci názov Rozkaz č. 7. Môžeme hovoriť o „programovom vyhlásení“ jeho autora Jána Miazdru, ktorý touto formou deklaroval cieľ zamýšľanej protirežimovej organizácie. Prostredníctvom neho hodlal mobilizovať príslušníkov jednotlivých sociálnych vrstiev slovenskej spoločnosti. Obsah letáka je zachovaný v skupinovom vyšetrovacom spise, deponovanom v Archíve Ústave pamäti národa pod archívnym číslom V-882. Každopádne sa jedná o zaujímavý dokument, odrážajúci odmietavý pohľad mladého človeka na upevňujúci sa komunistický režim.

Leták predovšetkým deklaroval založenie *Tatranskej družiny* a potencionálneho adresáta oboznamoval so sledovanými zámermi pripravovanej organizácie. Bojovať mala predovšetkým za zničenie „Bolševických katov“. Teda tých, ktorí „pod rúškom socializmu ničia kultúru národov.“¹⁶ Ambiciózná idea odbojovej činnosti *Tatranskej družiny* ústila do plánu

V dôsledku horlivého prístupu k ožiovaniu duchovného života vo svojej farnosti a schopnosti neúnavne a verejne protestovať voči ateizačným zásahom komunistickej moci bol k 01. 02. 1974 pozbavený štátneho súhlasu. V roku 1994 mu pápež Ján Pavol II. udelil menovacie dekrét pápežského preláta. Ako konštatuje V. Dobiáš v medailóne V. Trstenského na stránkach publikácie *Triedni nepriatelia III. Svedectvá o brutalite komunistického režimu: „Prezident Slovenskej republiky Michal Kováč mu roku 1994 prepožičal na návrh MS SR vyznamenanie Pribinov kríž 1. triedy za zápas o ľudské práva a osobnú odvahu, s ktorou obhajoval slobodu myslenia a viery. Na svojej trnistej ceste prešiel monsieur Trstenský 25 väznic a táborov, v duchovnej správe prežil 22 rokov a ďalších 38 rokov bez štátneho súhlasu mimo pastoračie. Napísal 17 kníh, tisíce listov politikom, štátnym predstaviteľom, inštitúciám.“* (s. 151) 10 Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN), archív referátu Oral history. Príbeh pamätníka Viktora Trstenského (1908 – 2006). Dostupné online: <https://www.upn.gov.sk/sk/pribeh-pamatnika-viktor-trstensky-1908-2006/>; Zámer uvedenia tohto citátu nespočíva v jednostrannej adorácii historickej osobnosti, ale v osvetlení jej motivácií, ktoré zohrali počas vzbury v Dolnom Kubíne významnú úlohu. Zásadne ovplyvnili skúmaný historický fenomén. 11 K okolnostiam vzbury, ktorá vypukla dňa 24. mája 1949 v Dolnom Kubíne, pozri viac: GAREK, M. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949, s. 31 – 32.

12 Konfrontáciu jednotlivcov alebo organizovaných skupín s komunistickým režimom budeme popisovať s využitím troch pojmov: *protikomunistická rezistencia*, *odboj* a *odpor*. Pojem *rezistencia* definuje rôznorodú škálu prakticky všetkých postrehnuteľných prejavov protestu proti komunistickej diktatúre. Zatiaľ čo odpor predstavoval spontánny a situačný protest proti zväčša konkrétnym a priestorovo užšie vymedzeným akciám režimu, pod *odbojom* rozumieme organizovanejšiu a viac alebo menej programovú zápas jednotlivcov alebo skupín za odstránenie diktatúry KSČ (s možnou prítomnosťou širšieho štátoprávneho programu). Načrtnutá terminológia vychádza z definície historika Jaroslava Pinkasa: „Rezistencia je najvšeobecnejším pomenovaním protestu. Odpor môže nadobúdať

pasívne formy a nespriahada ho v našom poňatí dlhodobý plán a vízia žiadúceho politického usporiadania. Tieto sú pre nás naopak definičnými znakmi odboja.“ PINKAS, Jaroslav (ed.). *Tretí odboj v didaktické perspektíve. Dejiny v diskuzii*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů, NLN 2020, s. 8.; Historik Róbert Letz fenomén *protikomunistického odboja* hlbšie diferencuje podľa nasledovných parametrov: počet zúčastnených aktérov (individuálny – skupinový), použité prostriedky (ozbrojený – neozbrojený), pôvod a rozsah (domáci – zahraničný) a zameranie použitých metód odboja (výrazne odlišiteľný je predovšetkým spravodajsky orientovaný odboj). Pozri viac: LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2021, s. 204 – 205.

13 V tomto smere je príznačným rozhodné víťazstvo Demokratickej strany v parlamentných voľbách zo dňa 26. 05. 1946. Zatiaľ čo KSS získala 30,37% hlasov (podpora komunistickej strany teda ani na Slovensku nebola v povojnovom období zanedbateľná), DS si pripísala zisk v podobe 62% hlasov. Podľa historika Róberta Letza: „Slovensko sa dokázalo zjednotiť a vyslať do sveta jasný signál, že odmieta ideológiu a prax komunizmu a chce sa ďalej rozvíjať v intenciách svojej vlastnej tradície a kultúry.“ LETZ, Róbert. Aprílová dohoda ako podmienka volebného víťazstva Demokratickej strany v roku 1946. In: *Posledné a prvé, slobodné (?) voľby – 1946, 1990*. Bratislava: ÚPN, 2006, s. 30.

14 ŠTEFANSKÝ, Michal. *Studená vojna a Slovensko. 1946 – 1954*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2008, s. 31.

15 *Tatranská družina* mala byť podľa prvej vety letáka súčasťou resp. oddielom akejsi rozsiahlejšej štruktúry nazvanej „*Slavianska družina*“. Išlo však len o predstavu autora-pôvodcu tohto historického dokumentu.

16 Archív Ústavu pamäti národa Bratislava (ďalej A ÚPN), fond (ďalej f.) Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Správa Štátnej bezpečnosti (ďalej KS ZNB S-ŠtB) Banská Bystrica, BB-V, archívne číslo (ďalej a. č.) V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Dok. č. 153. List pag. 154. Odpis. Rozkaz č. 7.

vytvorenia rozsiahleho hnutia celonárodných rozmerov. Leták v zmysle princípu spoločnej vzájomnosti vyzýval na odbojovú angažovanosť všetkých Slovákov: „Vaše, ako i naše heslo nech je: Všetci Slováci do Tatranskej Družiny. Smelo v priamy boj, proti krivdám a nedodrжанým sľubom.“¹⁷ Hoci prirodzene išlo len o autorovu ťažko naplniteľnú ambíciu, takto koncipovaná myšlienka rezistencie proti násiliu totalitnej diktatúry na princípe slovenskej národnej jednoty do určitej miery odráža jeden z faktorov typických pre fenomén slovenského protikomunistického odboja. Nezanedbateľná časť protagonistov slovenskej domácej a exilovej protikomunistickej rezistencie vo svojom zápase sledovala dve vzájomne prepojené zložky: zápas za obnovenie samostatnej slovenskej štátnosti a boj proti totalitnému režimu komunistickej strany.¹⁸ Hoci v prípade *Tatranskej družiny* nie je možné hovoriť o prítomnosti sofistikovanejšieho štátoprávneho programu, vyššie citované prehlásenie z Rozkazu č. 7 predsa len predstavuje jedno z možných – a zdôvodniteľných – dobových hodnotení postavenia Slovenska v stalinskom Československu na konci 40. rokov. Podľa historika Jana Rychlíka sa v nami približovanom období komunistický režim na Slovensku mohol z pohľadu bežného slovenského občana javiť ako protislovenský.¹⁹ Komunistický systém totiž charakterizovalo dôsledné a striktné uplatňovanie modelu štátneho centralizmu, v rámci ktorého nesvojprávne postavenie Slovenska bolo holou realitou. Princíp rovnoprávneho usporiadania vzťahov dvojice rovnocenných štáttvorných národov – slovenského a českého národa – v obnovenej Československej republike na základe jedine dlhodobého funkčného a spravodlivého princípu „rovný s rovným“, proklamovaného v Košickom vládnom programe zo dňa 5. apríla 1945, bol v priebehu rokov 1945 – 1948 postupne do značnej miery odbúravaný. Kompetencie slovenských národných orgánov (Slovenskej národnej rady a Zboru povereníkov) boli degradované do polohy nesuverénneho prívěsku centrálnej vlády.²⁰ V pofebruárovom období sa realitou stalo striktné direktívne riadenie slovenských (ako aj samozrejme celoštátnych) záležitostí zo stranického centra – Predsedníctva ÚV KSČ. Apely presadzujúce slovenský štátoprávny program a právo slovenského národa na sebaurčenie (v štátoprávnej i duchovno-hodnotovej rovine),²¹ ako aj snahy o dosiahnutie skutočne rovnoprávneho postavenia Slovenska v ČSR, a priori podliehali trestnoprávnej perzekúcii. Dobovú

realitu výstižne charakterizuje historik Róbert Letz na stránkach diela *Slovenské dejiny VI. (1945 – 1992)*: „Prejavy za samostatnosť Slovenska sa zjednodušene a politicky účelovo vysvetľovali ako prejavy bývalých prívržencov Slovenskej republiky, ktorým ide o návrat starých pomerov. Vôbec sa neprípúšťala možnosť, že by mohol vzniknúť samostatný slovenský štát na demokratickom základe.“²² Netreba tiež zabúdať, že rozbiehajúca sa kampaň proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu (v období po sovietsko-juhoslovanskej roztržke) priniesla kriminalizáciu komunistických reprezentantov povstaleckého slovenského národného programu, opierajúcich sa o ideu uskutočnenia federalizácie Československa (Gustáv Husák a spol.).²³ Išlo teda o mnoho-spektrálny problém, ktorý nie je správne vnímať z úzkych zorných uhlov. Uvedený exkurz má za účel načrtnúť komplikované dobové súradnice, v rámci ktorých sa logicky pohybovali postoje protagonistov domácej protikomunistickej rezistencie k dôležitej a v danej dobe spravodlivo ne(do)riešenej slovenskej otázke. V dôsledku organického prepojenia národnej a náboženskej identity Slovákov prebiehajúce náboženské perzekúcie (zamerané s osobitnou razanciou proti slovenskému katolicizmu) v národnom povedomí nadobúdali špecifický rozmer národného útlaku.²⁴

Autor letáka vystihol skutočnosť, že autentickú, seriózne duchovne ukotvenú a pôvodnú národnú kultúru (zd'aleka nielen) Slovákov komunistický režim nahrádzal a účelovo falzifikoval povrchnou ľudovosťou, profilovanou v súlade s dogmami oficiálnej marxisticko-leninskej ideológie. *Tatranská družina* však mala predovšetkým prispieť k ukončeniu masovo a cielene porušovaných ľudských práv: „V koncentračných táboroch trpia tisíce nevinných ľudí, ktorí čakajú na nás, kedy urobíme koniec ich mučeniu a zničíme Bolševických katov, ktorí majú krvou nevinných ľudí postriekané ruky.“²⁵ Odbojové aktivity teda mali svojím ostrým smerovať proti rozsiahlym perzekúciám vyplývajúcim z uplatňovania politiky tzv. „ostrého kurzu proti reakcii“, ktorú 9. septembra 1948 oficiálne schválilo Predsedníctvo ÚV KSČ. Kľúčový legislatívny nástroj „triedneho boja proti reakcii“ predstavoval smutno známy zákon č. 231/1948 Zb. z. o ochrane ľudovodemokratickej republiky zo dňa 6. októbra 1948.²⁶ Pod „koncentračnými táborami“ mal Ján Miazdra zrejme na mysli nielen sovietske gulagy, ale aj československé tábory nútenej práce, slúžiace komunistickému režimu

17 Tamtiež.

18 Pozri viac: LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 204, 215, 216, 222.

19 „Samotný komunistický režim na Slovensku teda čiastočne utvárali i Slováci-centralisti, „pražskí Slováci“. Tí ale neboli na Slovensku populárni. Preto hoci objektívne nie je možné režim chápať ako protislovenský, z pohľadu prostého slovenského občana sa tak mohol javiť.“ RYCHLÍK, Jan a kol. *Dejiny Slovenska*. Praha: Vyšehrad, 2024, s. 442.

20 LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 34.

21 Pozri viac: HRABOVEC, Emília. Slovenský exil a cesta k nezávislosti Slovenska. In: HOMZA, Martin, HOLJEVAC, Željko (eds.). *Studia Carpathico-Adriatica*. Zv. I. Slováci a Chorváti na ceste

k samostatnosti: História a perspektívy. Bratislava, 2020, s. 25 – 54.

22 LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 28.

23 Pozri viac: ČERNÁK, Tomáš, SYRNÝ, Marek. *Husák vrcholy a pády 1945 – 1951*. Bratislava: Marenčin PT, 2018. 363 s. ISBN 978-80-569-0212-7.; KINČOK, Branislav. *Husák buržoáznym nacionalista 1951 – 1963*. Bratislava: Marenčin PT, 2023, s. 280.

24 KUSÝ, Miroslav. Slovenský fenomén. In: CHMEL, Rudolf, ed. *Slovenská otázka v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram, 1997, s. 478.

25 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Dok. č. 153. List pag. 154. Odpis. Rozkaz č. 7.

26 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945 – 1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 124 – 125.

na efektívne mimosúdne izolovanie nepohodlných občanov po dobu troch až dvadsaťštyri mesiacov. Na Slovensku v rokoch 1948 – 1951 fungovalo celkovo šesť táborov nútej práce (Nováky, Hronec, Ilava, Ústie nad Oravou a Ruskov), v priebehu roka 1949 zaradili komisie zriadené pri Krajských národných výboroch (KNV) do týchto táborov 2174 osôb.²⁷ Hrozba zaradenia umocňovala všeobecne prežívanú atmosféru právnej neistoty a z nej vyplývajúci odôvodnený strach prejaviť nesúhlas s režimom a celkovo hoci aj nepatrným spôsobom vyvolať proti sebe nevôľu straníckych a štátnych orgánov alebo bezpečnostných zložiek. Zámerne široko nastavený rozsah kritérií zaradenia totiž umožňoval komisiám umiestniť do tábora prakticky takmer kohokoľvek.²⁸ Výnimočné nebolo brutálne správanie sa príslušníkov táborovej správy k zaradencom, ktorí sa ocitli v nezávideniahodnej pozícii prevychovávaných „protištátnych elementov“.

Dôležitý komponent posolstva Rozkazu č. 7 tvorí výzva k prekonaniu dvoch negatívnych mentálnych a psychologických momentov: (1) „zaslepenosti“ spôsobenej neraz sugestívnou komunistickou propagandou a (2) strachu brániacemu postaviť sa smelo „na stranu pravdy“. Ako už bolo uvedené, k členstvu v *Tatranskej družine* za účelom „boja za lepší zajtrašok“ autor letáka pozýval odvážnych a spoľahlivých ľudí. Osobitne sa obracal na príslušníkov jednotlivých sociálnych vrstiev tvoriacich vtedajšiu slovenskú spoločnosť. Pri každej z oslovených sociálnych skupín poukázal na konkrétne dôvody, prečo sú jej príslušníci ohrození komunistickým režimom a mali by preto proti jeho protagonistom v mene vlastnej slobody a budúcnosti aktívne a jednotne vystúpiť:

A. Príslušníci slovenskej inteligencie

Odkaz na bezvýchodiskovú situáciu slovenskej inteligencie, nachádzajúcej sa v „slepej uličke“, charakterizuje postavenie učiteľov a vedeckých i kultúrnych pracovníkov. Tí čelili preverovaniu a tlaku na prispôsobenie svojich postojov i foriem verejného pôsobenia v súlade s oficiálne vynucovanou líniou.

B. Slovenskí robotníci

Narážky na nutnosť „striasť okovy“ a zbaviť sa otročských pomerov poukazujú na prítomnú nespokojnosť s pomermi na pracoviskách a s pracovnou povinnosťou, uplatňovanie ktorej viedlo k obmedzovaniu možnosti výberu pracoviska.²⁹

C. Slovenskí roľníci

Roľníkov, tvoriacich väčšinu obyvateľstva na Slovensku,³⁰ mala k vstupu do radov *Tatranskej družiny* viesť ťarcha direktívne predpísaných a kontinuálne sa zvyšujúcich dodávkových povinností (kontingentov) s nevýhodne nízkymi výkupnými cenami. V okrese Dolný Kubín sa v prvom polroku 1949 objavovala nespokojnosť s výškou stanovených kontingentov. Týkalo sa to najmä dodávok mäsa a zemiakov.³¹ Od úrovne ich splnenia záviselo napríklad rozdeľovanie lístkov na ošatenie (tzv. šatenky). Na „program dňa“ postupne prichádzala kampaň sledujúca presviedčanie roľníkov k vstupovaniu do zakladaných Jednotných roľníckych družstiev – JRD (dňa 23. februára 1949 Národné zhromaždenie schválilo zákon č. 69/1949 Zb. z. o jednotných roľníckych družstvách). Ján Miazdra v skoncipovanom letáku vo vzťahu k roľníkom identifikoval vzrastajúce hrozby v podobe sťaženia možnosti samostatného súkromného hospodárenia a budúcej straty vlastníctva pôdy. Upozornil na vzájomnú súvislivosť odbúrania ekonomickej nezávislosti príslušníkov roľníckeho stavu, voluntaristickej premeny sociálnej štruktúry dedín a cieľeného narušenia kľúčových pilierov tradičného duchovného a hodnotového ukotvenia obyvateľstva slovenského vidieka: „*Bolševici berú vašu úrodu, polia. Zajtra vám vezmú vieru v Boha.*“³² Dokument realisticky predpokladal budúci postup roľníckej politiky komunistickej strany. Jej protagonisti s využitím propagandy, sľubujúcej zvýšenie životnej úrovne po združstevnení, ako aj za uplatňovania rôznych násilných prostriedkov, usmerňovali vývoj k transformácii poľnohospodárskej výroby podľa sovietskeho vzoru.

D. Remeselníci

Výzva k rezistencii, adresovaná remeselníkom, reagovala na prebiehajúcu postupnú likvidáciu živnosti: „*Bolševici chcú zničiť oporu národa, preto tak húževnato bojujú proti vám. Berú vám podniky, dávajú vás do koncentračných táborov. No nedajte sa. Podľať sme medzi nás.*“³³ V zmysle smernice o „zatlačaní a obmedzovaní kapitalistických prvkov v živnostenskej sfére“, ktorú prijal ÚV KSČ v novembri 1948, nastúpil tvrdý tlak na socializáciu remesla.³⁴ Pretavil sa do prehlbovania ekonomickej diskriminácie živnostníkov. Ich schopnosť fungovať podkopávalo cieľené obmedzovanie zásobovania potrebnými surovinami, bez dostupnosti ktorých nie je akákoľvek remeselná výroba rentabilná, nakoľko nemôže náležite uspokojovať požiadavky zákazníka.

27 SIVOŠ, Jerguš. *Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredňovacie tábory a tábory nútej práce na Slovensku 1945 – 1953*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2011, s. 213 – 214.

28 *Tamtiež*, s. 113 – 115.

29 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socializmu 1945 – 1989*, s. 106.

30 V roku 1948 pracovalo v poľnohospodárskom sektore na Slovensku 60,6% osôb. LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 231.

31 Slovenský národný archív (ďalej SNA Bratislava), f. Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu (ÚAV SNF), šk. č. 48,

inv. č. 49. Situačné správy Okresného akčného výboru Slovenského akčného výboru (OAV SNF) v Dolnom Kubíne (za rok 1949).

32 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Dok. č. 153. List pag. 154. Odpis. Rozkaz č. 7.

33 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Dok. č. 153. List pag. 154. Odpis. Rozkaz č. 7.

34 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socializmu 1945 – 1989*, s. 100.

Mnohých remeselníkov, ktorí odmietali rezignovať a vstúpiť do komunálnych podnikov, národné výbory šikanovali, prípadne pod rôznymi zámienkami siahali k rušeniu živnostenských podnikov.³⁵ Zákon č. 247/1948 Zb. z. o táboroch nútenej práce z 25. októbra 1948 umožňoval živnostníkov zaradovať do táborov predovšetkým ako „hospodárskych rozvrátníkov“, ktorí mali ohrozovať a rozvracať fungovanie ekonomiky.³⁶ Proces vzniku komunálnych podnikov začal v Dolnom Kubíne od 1. apríla 1949, v decembri toho roku bol zriadený mestský kombinát *Všeukľúčivé podniky*. Dňa 13. februára 1950 vznikol komunálny podnik *Stavebno-hospodársky kombinát okresu Dolný Kubín*.³⁷

E. Mládež

Nakoľko ideologická indoktrinácia prirodzene mohla byť najúspešnejšia v prípade formovateľnej mladej generácie, komunistický režim charakterizoval od začiatku dôraz na uskutočňovanie „zápasu o vytvorenie mladého socialistického človeka“. Kľúčovú úlohu pri realizácii tohto zámeru zohral Československý zväz mládeže (ČSM), ktorý vznikol zlúčením slovenskej a českej mládežníckej organizácie v apríli 1949.³⁸ Nábor do ČSM prebiehal v intenciách kampane za vytvorenie „milionovej organizácie“, mládež bola zapájaná do úderníckych pracovných brigád využitelných v lokálnych závodoch alebo družstvách. Typický kolorit mládežníckej organizácii dodávalo organizovanie náborových nedeľných kultúrnych programov, mládežníckych festivalov, výletov, táborov alebo exkurzií na vzorové JRD. „Gottwaldova mládež“ sa s náležitým propagandistickým pátosom učila „viest“ závody alebo vidiek. Aj tento stručný popis poukazuje na intenzívnu snahu vládnucej komunistickej strany prostredníctvom ČSM formovať žiadúci životný štýl a zmýšľanie mladých občanov. Systém vzdelávania ako taký podliehal absolútnemu dôrazu na dôslednú ideologizáciu výchovy. Na druhej strane nastúpený ideologizačný trend viedol k snahe odporcov režimu vyzývať a motivovať mládež k odhodlaniu vzdorovať komunistickej propagande a napriek hrozbe viacgeneračnej „kádrovej“ diskriminácie stáť za svojimi neraz prenasledovanými rodinami. ***

Predstavený leták svojím obsahom nastoľuje nevyhnutnosť širokospektrálneho programového boja proti kľúčovým prvkom tzv. generálnej línie výstavby socializmu, ktorá bola okázalo schválená a deklarovaná na IX. zjazde Komunistickej strany Československa (KSČ). Ten sa uskutočnil v Prahe v dňoch 25. – 29. mája 1949.³⁹ Myšlienka *Tatranskej družiny* mala vo veľmi reálnom zmysle viesť k praktickej rezistencii proti razantnému a do značnej

miery zvonka vynútenému nástupu ideologickej, ekonomickej, sociálnej, kultúrnej a v neposlednom rade i duchovnej komunizácie slovenskej spoločnosti. Po priblížení posolstva Rozkazu č. 7 sa vynára otázka, akým konkrétnym spôsobom a za akých okolností táto vzácna historická písomnosť vznikla. Následne sa oboznámime s tragickým údelom, ktorý postrelol nielen samotného autora letáka Jána Miazdra, ale viacerých mladých ľudí z jeho blízkeho aj vzdialenejšieho okolia. Krutá perzekúcia totiž zasiahla takmer každého, kto v lete 1949 prišiel s fenoménom *Tatranskej družiny* nejakým spôsobom do kontaktu.

2. Vznik myšlienky *Tatranskej družiny*

Začiatok príbehu môžeme situovať do jesenných mesiacov roka 1948. Dňa 15. októbra 1948 sa z llavy do dolnokubínskej čalúnnickej dielne majstra Jána Kontoša vrátil na pozíciu asistenta Ján Miazdra. S nevôľou sledoval a vnímal pritvrdzujúci sa tlak na remeselných živnostníkov, sledujúci dosiahnutie socializácie výrobných živností. Rovnako mu prekážal mocenský monopol komunistickej strany, uvedomoval si potlačenie slobody slova a obmedzovanie práv občanov v náboženskej oblasti. Miazdra o aktuálnej politickej situácii, s ktorou evidentne nesúhlasil, počas dennej práce diskutoval s učňom Milanom Rastislavom Bláhom z Dolného Kubína. Hoci sa zhodli na potrebe hľadať cesty, ako sa nespravodlivostiam komunistického režimu postaviť na odpor, v danom čase ostalo len pri hmlistých plánoch. Nakoľko majster Ján Kontoš čelil vážnej chorobe, na sklonku roka 1948 došlo k prerušeniu prevádzky čalúnnickej dielne. Na Štedrý deň 1948 sa Ján Miazdra vrátil domov do svojho rodiska v Kláštore pod Znievom. Po niekoľkomesačnom intermezze – čiastočne strávenom prácou v čalúnnictve Štefana Hraníka vo vtedy ešte samostatnej obci Priekopa neďaleko Turčianskeho Svätého Martina – Miazdrovo dolnokubínske pôsobenie po 15. máji 1949 pokračovalo. Po smrti pôvodného majiteľa Jána Kontoša reflektoval na ponuku možnosti prenájmu čalúnnickej dielne od vdovy Márie Kontošovej.

Ján Miazdra prevzal remeselnú živnosť v období vzrastajúcej nespokojnosti obyvateľov Dolného Kubína s politikou komunistického režimu, ktorú okrem ekonomickeho voluntarizmu charakterizovalo (rovnako ako na území celého štátu) aj demonštratívne uplatňovanie spektra represívnych nástrojov. Oravskou verejnosťou silno rezonoval zostrujúci sa konflikt medzi štátom a katolíckou cirkvou, pričom v samotnom Dolnom Kubíne už na sklonku mája 1949 štátna moc pristúpila k radikálnemu riešeniu. Miestny dolnokubínsky kňaz Mons. Viktor Trstenský požíval aj podľa situačnej

35 Pozri viac: LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 254 – 255.; ŽATKULIAK, Jozef. *V mene zákonov a proti občanom? (Trestnoprávna právomoc národných výborov na Slovensku v rokoch 1950 – 1957)*. Bratislava: Slovak Academic Press, 1994, s. 7 – 21.

36 SIVOŠ, Jerguš. *Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredňovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 – 1953*, s. 115.

37 HUBA, Peter a kol. *Dolný Kubín. Mesto kultúrnych tradícií a dneška*. Dolný Kubín: Peter Huba, 2008, s. 109.

38 LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny VI 1945 – 1992*, s. 233.

39 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socializmu 1945 – 1989*, s. 99.

správy vedúcich funkcionárov – predsedu a tajomníka – Okresného akčného výboru Slovenského národného frontu⁴⁰ v Dolnom Kubíne z 3. júna 1949 „dôvery celej Oravy, pretože ako kňaz viedol život aký tunajšiemu obyvateľstvu imponoval – zbožný.“⁴¹ Autori tejto správy naozaj nemali dôvod k oceňovaniu jeho verejného vplyvu. Vysoká autorita Mons. Viktora Trstenského predstavovala reálny a pre lokálne i centrálnu štruktúru vládnuceho komunistického režimu maximálne neprijemný a náročne riešiteľný problém. Mons. Trstenský vo svojich posolstvách k zvereným veriacim s mimoriadnou osobnou odvahou ostro – ale pravdivo – odhaľoval podstatu a neblahé dôsledky konkrétnych proticirkevných zásahov. A to vrátane ním zisteného úmyslu preložiť štátnych úradníkov, kvalifikovaných ako praktizujúcich katolíkov, z Dolného Kubína už v lete 1948.⁴² Odmietal sa zmieriť s hroziacim cieľovým znemožnením bohatej činnosti miestnej rehoľnej komunity saleziánok. Vo vyhláske na druhú nedeľu po Veľkej noci, datovanej k 1. máju 1949, otvorene poukázal na odstraňovanie možností dôstojného ekonomického fungovania života dolnokubínskej farnosti.⁴³ Protagonisti režimu už brachiálne odstránenie svojho autentického, vplyvného a o to viac nebezpečného nepriateľa-všeobecne rešpektovaného kňaza nemohli ďalej odkladať. Ako sme už skôr uviedli, pokus o Trstenského zatknutie z utorka 24. mája 1949 vzhľadom na vskutku masové vzbúrenie niekoľkých stoviek miestnych veriacich skončil jeho oslobodením z rúk príslušníkov ZNB. Až o niekoľko dní, konkrétne 1. júna 1949, sa podarilo za osobnej účasti predsedu Krajského národného výboru v Žiline Rudolfa Strechaja (1914 – 1962) Mons. Viktora Trstenského odviezť z Dolného Kubína a zadržať, čím sa začalo jeho niekoľkoročné väzenské martýrium. V dôsledku skutočnej alebo domnenej aktívnej účasti na dolnokubínskom zhluknutí zaraďovacia komisia,

zriadená pri KNV Žilina, poslala najmenej siedmym občanom na tzv. „prevýchovu“ do táborov nútenej práce. Tento spôsob perzekúcie spomedzi obyvateľov Dolného Kubína postihol aj otca Milana Rastislava Bláhu – taxikára Dominika Bláhu (nar. 1905). Spoločne s ďalšími dvanástimi osobami naňho Okresná prokuratúra v Dolnom Kubíne dňa 20. septembra 1949 podala obžalobu za zločin vzbúrenia.⁴⁴ Hoci Dominika Bláhu senát Okresného súdu v Čadci na hlavnom pojednávaní v trestnej veci Mons. Viktora Trstenského a jeho „spoločníkov“ (proces „Jozef Mareta a spol.“) dňa 20. októbra 1949 spod obžaloby oslobodil, v období od 27. mája 1949 do 20. novembra 1949 bol zaradený do TNP Nováky.⁴⁵

Z dostupných prameňov vyplýva, že myšlienka vytvoriť reálne protirežimové hnutie sa zrodila v rozhovoroch Jána Miazdra a Milana Rastislava Bláhu práve v búrlivých dňoch konca mája 1949. Ján Miazdra skoncipoval projekt budúcej rozsiahlej organizácie nesúcej názov *Slavianska družina*, pričom priamo na Orave a predovšetkým v Dolnom Kubíne mala vzniknúť jej miestna odbočka – *Tatranská družina*. Hoci v skutočnosti žiadny rozsiahlejší odbojový subjekt na tejto platforme nikdy nevznikol, Miazdra legendou o existencii rozvetveného protikomunistického hnutia operoval v snahe psychologicky napomôcť vzniku okruhu odporcov zriadenia, ktorí by boli ochotní pristúpiť k odbojovej činnosti.⁴⁶ Rozhodnutie jednotlivca podporiť alebo nepodporiť kolektívnu rezistentnú akciu, sledujúcu konfrontáciu so silným represívnym režimom, totiž prirodzene ovplyvňuje faktor masovosti, čiže počet ďalších účastníkov tejto akcie.⁴⁷ Avšak v prípade, že obraz protirežimovej skupiny bol počas „náboru“ potenciálnym účastníkom odboja vykreslený v nadsadenej podobe, v skutočnosti mylné presvedčenie o pripojení sa k rozsiahlej organizácii

40 Akčné výbory Národného frontu na celoštátnej, krajskej, okresnej i miestnej úrovni od februára 1948 zastrešovali tzv. očistu verejného života, čo v komunistickom slovníku znamenalo odstraňovanie nepohodlných občanov z politického, verejného, hospodárskeho i kultúrneho života. Činnosť akčných výborov na Slovensku mal zastrešovať tzv. Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu. Pozri viac: ČERNÁK, Tomáš. *Všetku moc do rúk ľudu! Politický vývoj na Slovensku po februári 1948*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2021, s. 35 – 56.

41 SNA Bratislava, f. ÚAV SNF, šk. č. 48, inv. č. 49, č. j. 294/1949. Situačná správa OAV SNF v Dolnom Kubíne za mesiac máj 1949, s. 3.

42 Pozri viac: GAREK, Martin. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbura a nepokoje v roku 1949, s. 31.

43 SNA Bratislava, f. Povereníctvo spravodlivosti, šk. č. 558, inv. č. 49. Akcia Dolný Kubín (13). Odpis Vyhlášky na druhú nedeľu po Veľkej noci, 01. 05. 1949.

44 SNA Bratislava, f. Povereníctvo spravodlivosti, šk. č. 558, inv. č. 49, č. j. St 400/49 – 2. Akcia Dolný Kubín (13). Obžaloba Okresnej prokuratúry v Dolnom Kubíne zo dňa 20. 09. 1949 na Jozefa Marettu a spol.

45 Pozri databázu *Zoznam zaradených do Táborov nútených prác*, ktorá je dostupná v podobe CD prílohy k publikácii *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 II*.

46 Štátny archív (ŠA) Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol. (v zmysle § 2 zák. č. 231/48 Zb. z.), s. 2, 3, 5. Porovnaj s nasledovným dokumentom: A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB

Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Jána Miazdra zo dňa 09. 08. 1949. List pag. 27 – 40.

47 Americký politológ Roger D. Petersen vo svojom diele *Resistance and Rebellion. Lessons from Eastern Europe* z roku 2001 na základe analýzy protisovietskej rezistencie v rámci litovských vidieckych komunít vytvoril výstižný model mechanizmov kreujujúcich rezistentné správanie jednotlivcov vo vzťahu k utláčajúcej totalitnej moci. Ako jeden z mechanizmov tzv. silnej komunity (považovanej za vhodnú kreovať podmienky pre vznik trvalej proti-systémovej vzbury) Roger D. Petersen približuje aj „odhady bezpečnosti založené na prahových hodnotách vo vzťahu k širšej spoločnosti“. Zapojenie významného podielu ďalších ľudí do aktu vzbury umožňuje jedincovi dospieť do momentu strategického rozhodnutia konať, a to na základe vedomia o schopnosti dostatočného počtu členov komunity, zapojených do podzemnej činnosti (alebo aspoň pasívne rezistentných), spoločnou kooperáciou eliminovať represívnu odpoveď režimu: „V posledných rokoch mnoho bádateľov zaoberajúcich sa problematikou odboja, vzbury a revolúcie používa analýzu prahových hodnôt a s tým úzko spojenú hru so zárukou pre vysvetlenie kolektívnych akcií proti represívnym režimom. Všetci títo vedci sa zhodujú, že prahová hodnota predstavuje aspekt „bezpečia veľkého počtu“: čím viac bude ďalších vzbúrencov či odporcov, tým menšia je šanca, že budem individuálne potrestaný režimom.“ PETERSEN, Roger D. *Odboj a vzpoura: poučenie z východní Evropy* (ukážka z knihy *Resistance and Rebellion. Lessons from Eastern Europe*; s. 8 – 27). In: PINKAS, Jaroslav, ed. *Tretí odboj v didaktické perspektíve. Dejiny v diskuzii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, s. 60.

viedlo u týchto jedincov k uskutočňovaniu podvrtných aktivít bez reálnej podpory efektívne fungujúceho, rozsiahleho a akcieschopného zázemia. Stali sa tak ľahšou obeťou viac alebo menej profesionalizovaných bezpečnostných zložiek komunistického režimu.

V atmosfére šíriacich sa správ o prepukajúcich vzburách katolíckeho obyvateľstva predovšetkým Milan Rastislav Bláha usiloval o získanie niekoľkých svojich kamarátov a známych pre myšlienku *Tatranskej družiny*. Ján Miazdra nekládol v rámci programu budúcej organizácie dôraz na konfesiónálny prvok, hoci ho vzhľadom na dobovú naliehavosť neignoroval. Milan Rastislav Bláha však *Tatranskú družinu* primárne prezentoval ako skupinu zameranú na ochranu kňazov pred hroziacou perzekúciou. Vzhľadom na skutočnosť, že výpovede obžalovaných z neskoršieho hlavného pojednávania pred bratislavským Štátnym súdom disponujú relatívne vysokým stupňom hodnovernosti, môžeme ohľadom plánovaného „zamerania“ *Tatranskej družiny* uviesť výstižné tvrdenie súdneho textilného podmajstra Milana Skyčáka: „Hovorilo sa, že by bolo dobre založiť organizáciu na ochranu farárov. Keby boli niekde brali kňaza, išli by sme ho chrániť.“⁴⁸ Búrliavý a masový odpor veriacich v reakcii na dianie súvisiace so štátnou Katolíckou akciou silno pôsobil na cítene mladých ľudí, ktorí boli plní ideálov a (nie vždy celkom uváženej) ochoty vzoprieť sa totalitnej komunistickej moci. Podľa výpovede mladého robotníka Štefana Janáka na Krajskom veliteľstve Štátnej bezpečnosti (KV ŠtB) v Žiline z 8. augusta 1949 Ján Miazdra ako príklad pre zamýšľanú činnosť *Tatranskej družiny* uvádzal incident v Komjatnej na pomedzí Liptova a Oravy, kde „keď mal byť tam pán farár zobratý, že ľudia strieľali do ZNB a taktiež uvádzal, že na Hornej Orave, keď išli farára brať tak ľudia ušli i s ním do hory, preto poslednú dobu usmerňoval tieto družiny na ochranu farárov.“⁴⁹ Hoci obsah podobných správ prirodzene deformuje ich zväčša pôvodné ústne podanie, faktom zostáva, že konfrontáciu veriacich z Komjatnej, chrániacich svojho kňaza Daniela Oravského, s príslušníkmi bezpečnostných zložiek slúžiacich režimu ukončil dňa 29. júna 1949 mimoriadne brutálny zákrok ústiacy do perzekúcie niekoľkých desiatok miestnych obyvateľov.⁵⁰

S pozitívnou odozvou sa Bláhova iniciatíva, cieľiaca na vtedy aktuálnu potrebu ochrany ohrozených kňazov, postretla v prípade robotníka Štefana Janáka (nar. 1932), ktorý bol zamestnaný v lisovni novootvoreného priemyselného podniku Elektro-Praga, Závod Pavla Országha Hviezdoslava

v Dolnom Kubíne. Janáka a jeho kamaráta a zároveň kolegu Jozefa Janča (nar. 1930) na začiatku júla 1949 Milan Rastislav Bláha prestavil Jánovi Miazdrovi. Janák aj Jančo disponovali zásobou zbraní a streliva, využitelnou nielen na vlastnú sebaobranu. Vojenská puška, ruská bubienková pištoľ a náboje sa im ako príslušníkom budúcej odbojovej skupiny mohli zísť aj v prípade nutnosti pomôcť občanom čeliacim akútnemu ohrozeniu zo strany komunistickým režimom ovládaných bezpečnostných zložiek – ZNB a ŠtB. Program pomoci duchovným osobám zo strany „organizácie“ reprodukoval Bláha aj svojmu spolužiakovi z meštianskej školy – učňovi v obchode so zmiešaným tovarom v Dolnom Kubíne Otomarovi Olerínymu (nar. 1930).

Milan Rastislav Bláha v prvej polovici júla 1949 pozval na rozhovor s Jánom Miazdrom aj študenta VII. ročníka gymnázia v Dolnom Kubíne Gustáva Hrabovca (nar. 1931). Čalúnickú dielňu navštívil spoločne so spolužiakom Ivanom Roštárom (nar. 1932). Prítomní Miazdra a Bláha im naznačili ambíciu bojovať proti režimu a vytvoriť odbojovú organizáciu. Gustáv Hrabovec nemal záujem o účasť na podobných plánoch. O to viac, že v tom čase bol jeho otec už niekoľko mesiacov (od januára 1949) väznený z politických dôvodov, a to v rámci prešetrovania údajných sabotáží na stavbe Oravskej priehrady. Neskôr, v novembri 1950, Gustáv Hrabovca st. (nar. 1900) bratislavský Štátny súd v súvisi s prípadom zadržaného kuriéra slovenskej exilovej organizácie Slovenský revolučný odboj Otakara Vítkovského odsúdil na osemročný trest odňatia slobody.⁵¹ Ivan Roštár sa s myšlienkou odbojovej akcie sledujúcej obranu kňazov, prenasledovaných pre ich odmietavý postoj ku štátnej Katolíckej akcii, stotožnil. Poslanie *Tatranskej družiny* vnímal v rovine široko koncipovaného zápasu proti nespravodlivým pomerom vládncim v podmienkach komunistickej diktatúry. Zachovaná je výpoveď súdneho študenta Ivana Roštára, ktorého krátka životná púť sa v tom čase v dôsledku väzenských útrap už rýchlo blížila k tragickému záveru: „Cieľom organizácie bolo dosiahnuť letákmi, aby boli zachovávané občianske práva. V súvislosti s Katolíckou akciou bolo na Orave zatvorených veľa kňazov a my sme tomu chceli zabrániť. Podľa môjho organizácia nemala za cieľ zvrhnúť terajší režim, ale pôsobiť k tomu, aby sa vyniesli zákony, ktorými by sa napravili narušené občianske slobody.“⁵² Výsledok takto chápaného protikomunistického odboja malo predstavovať odstránenie účelovo prijímanej legislatívy, ktorú komunistické kádre neľudsky

48 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 7.

49 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Výpoveď Štefana Janáka na KV ŠtB Žilina zo dňa 08. 08. 1949. List pag. 55.

50 Katolícka akcia 1949. In: *Zvesti z Komjatnej*, roč. 5, apríl 2019, č. 1, s. 1 a 6.

51 A ÚPN, databáza Štátny súd – oddelenie Bratislava. Rozsudok Štátneho súdu, odd. v Bratislave, nad skupinou Gustáv Hrabovec a spol. zo dňa 27. 11. 1950 (sp. zn. Ts III 54/50 – 18).

52 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 5.

vyžívali k ovládaniu, zastrášovaniu a deformovaniu súdobej slovenskej spoločnosti.

Očakávateľná represívna odpoveď režimu na oslobodenie kňaza Mons. Viktora Trstenského z rúk ZNB nekompromisne zasiahla už spomenutého mladistvého Milana Skyčáka (nar. 1931). Rovnako ako otec Milana Rastislava Bláhu bol aj on pozbavený osobnej slobody. Orgány žilinskej Štátnej bezpečnosti ho označili nielen za osobného účastníka zhluknutia mariaceho úradný výkon, ale aj za spojkú medzi dolnokubínskou školskou mládežou a kaplánom slúžiacim pri Mons. Trstenskom na fare v Dolnom Kubíne.⁵³ Za účelom „prevýchovy“ bol ako osoba „ohrozujúca výstavbu ľudovodemokratického zriadenia“ rozhodnutím komisie zriadenej pri KNV v Žiline, vydanom dňa 27. mája 1949, zaradený na tri mesiace do TNP v Novákoch.⁵⁴ Na druhý deň po zaradení, čiže už 28. mája 1949, bol umiestnený do táborevej nemocnice. Za účelom liečenia sa z komplikovaného zápalu pohrudnice mu bol výkon zaradenia do TNP prerušený na tri mesiace (20. jún 1949 – 20. september 1949). Po niekoľkodňovom pobyte v nitrianskej nemocnici sa dňa 24. júna 1949 mohol dočasne vrátiť domov. Hoci Milana Skyčáka po tomto dramatickom návrate do Dolného Kubína Milan Rastislav Bláha upovedomil o rodiačom sa zámere brániť a chrániť kňazov, nie je možné konštatovať, že by prejavil reálny záujem participovať na protirežimových aktivitách. Počas sporadických návštev čalúnictva v priebehu júla 1949 viedol s Jánom Miazdrom debaty týkajúce sa bežných tém.⁵⁵ Vzhľadom na hroziaci návrat do TNP po uplynutí trojmesačného odkladu a hrozivú prítomnosť neradostnej perspektívy súdneho procesu za účasť na májovej vzbure pre neho účasť na Miazdrom plánovanom odboji neprichádzala do úvahy.⁵⁶ V rozhovore s Jánom Miazdrom rozhodne kritizoval vytvorenie protirežimového letáka. Akciu tohto typu totiž pokladal za nerozvážnosť.⁵⁷

Ak by sme mali zhrnúť vyššie uvedené zistenia, zostáva nám konštatovať, že v priebehu prvej polovice júla 1949 v dolnokubínskej čalúnnickej dielni evidentne prebiehali viac alebo menej konšpiratívne rozhovory, počas ktorých sa Miazdra a Bláha usilovali vytvoriť spoločenstvo mladých ľudí ochotných vystúpiť proti odbúravaniam ľudských a občianskych práv občanov zo strany

komunistického režimu. Svedkom (a následne aj nepriamou obeťou) týchto stretnutí sa neplánovane stal aj čalúnnik Jozef Hájiček (nar. 1930) z obce Banka pri Piešťanoch. V dňoch 13. a 14. júla 1949 počas dovolenkového pobytu v Dolnom Kubíne brigádnicke vypomáhal Jánovi Miazdrovi. Počas výkonu čalúnnických prác ho Miazdra dokonca informoval o existencii zakladanej protirežimovej organizácie, pričom Jozef Hájiček osobne zahliadol jedno z prebiehajúcich stretnutí. Nechajme prehovoriť úryvok z jeho výpovede, ktorá bola spísaná na Oddiele ŠtB Piešťany dňa 11. augusta 1949, kedy už naplno prebiehala realizácia vzniknutého prípadu: „Toho dňa (13. júla 1949 – pozn. autora) asi o 11 hod. prišli k spomenutému majstrovi do dielne dvaja mládenci, ktorých mená neviem, nakoľko mi neboli predstavení. Spomenutí mládenci sa vyprávali s majstrom Jánom X. v jednom kúte, avšak neviem, o čom spoločne hovorili, nakoľko sa vyprávali veľmi po tichu a z ich rozhovoru som nemohol nič zachytiť. Títo mládenci asi po 10 minútovom rozhovore z dielne odišli. ... Po odchode týchto mládencov, prišiel za mnou majster a povedal mi takto: „Jozko, nerobíš nejakú organizáciu, proti terajšiemu režimu.“ Ja som sa spýtal uvedeného majstra, že prečo? Majster hovoril, že my to tu v Kubíne zakladáme. Ja som mu na to povedal, aby dal tomu pokoj.“⁵⁸ Citovaná pasáž z Hájičkovej výpovede potvrdzuje skutočnú existenciu krátkodobých snáh o etablovanie *Tatranskej družiny* a objektívnu prítomnosť pokusov o postupné – aj keď značne neopatrné – budovanie jej členskej základne.

3. Pokus o zahájenie realizácie projektu *Slavianskej družiny*

Ján Miazdra sa svoju víziu *Slavianskej družiny*, v budúcnosti vybudovanej na území viacerých sídiel na bunkovom princípe, pokúšal začať uskutočňovať prostredníctvom svojich známych z Vrútok a Ilavy. V dôsledku Miazdrovej ambície založiť pobočku protirežimovej „organizácie“ na Vrútkach boli do prípadu (a blížiacich sa represálií) vtiahnutí bratia Albert a Bohumil Vladárovci. Tí v letných mesiacoch roka 1949 čelili obavám z postupujúcej socializácie živností. Pod vedením ich matky – vdovy po vojnovom invalidovi Zuzany Vladárovej – totiž vo Vrútkach prevádzkovali pohostinstvo. Albert Vladár (nar. 1924) mal okrem toho už za sebou čerstvú

53 SNA Bratislava, f. Poverenie spravodlivosti, šk. č. 558, inv. č. 49. Akcia Dolný Kubín (13). Trestné oznámenie podané KV ŠtB Žilina na Milana Skyčáka (doručené na Okresnú prokuratúru v Dolnom Kubíne dňa 17. 06. 1949). Sp. zn. Št 403/49. Porovnaj s nasledovným dokumentom: A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Výpoveď Milana Skyčáka na KV ŠtB Žilina zo dňa 25. 05. 1949. List pag. 183 – 184.

54 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Výmer Komisie KNV v Žiline zo dňa 27. 05. 1949, č. 246-27/5-1949-III, o zaradení Milana Skyčáka do tábora nútenej práce v Novákoch. List pag. 179 – 180.

55 Milan Skyčák ml. bol dňa 20. 10. 1949 Okresným súdom v Čadci odsúdený na 1 mesiac väzenia s odkladom na 3 roky. GAREK, M. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbury a nepokoje v roku 1949, s. 32.

56 „Bolo to asi 10. 07. 1949, keď v podvečer som vošiel do čalúnnickej dielne v d. Kontošovej v Dolnom Kubíne, kde som našiel

čalúnnickeho pomocníka Jána, Otomara Olerínyho, Rastislava Bláhu, neviem však, že či tam bol aj Štefan Janák. Po mojom príchode sa tam rozprávali len všedné veci. Po chvíli však Ján ku nám prítomným povedal, že by bolo dobre niečo podniknúť. Ja som mu odpovedal, že aby ma do ničoho neplietal, lebo už mám dosť svojich vecí v súvislosti s táborom. Nepamätám sa, že či aj ostatní niečo na to poznamenali.“ A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Milana Skyčáka na stanici ZNB v Dolnom Kubíne zo dňa 09. 08. 1949. List pag. 66.

57 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 7 – 8. 58 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Jozefa Hájička na Oddiele ŠtB v Piešťanoch zo dňa 11. 08. 1949. List pag. 96.

konfrontáciu s režimom a následné relatívne krátke väzenie z politických dôvodov. Dňa 20. decembra 1948 v priestoroch staničnej reštaurácie vo Vrútkach totiž spontánne vyjadril svoj odpor k vládnucemu režimu a nádej, že uvažovanie národných správ na súkromné podniky bude ukončené a k tomu: „... všetci komunisti odpadnete ako lístie zo stromu a my demokrati sa postaráme o rozbitie Komunistickej strany ...“⁵⁹ Prečo takto verejne protestoval proti zriadeniu? Nebol spokojný s problematiku úrovňou zásobovania potravinami a spotrebným tovarom („je všetkého nedostatok“). Nasledovali však nekompromisné trestnoprávne dôsledky. Obdobie od 21. decembra 1948 do 21. mája 1949 strávil vo väzení (Leopoldov, baňa Handlová). Okresný súd v Turčianskom Svätom Martine ho totiž dňa 3. marca 1949 za poburovanie proti republike odsúdil na päťmesačný trest odňatia slobody.⁶⁰ Po odpykaní trestu, dôsledok ktorého predstavovalo aj prepustenie zo zamestnania na pozíciu šoféra autobusu v Československých štátnych dráhach, vypomáhal bratovi Bohumilovi v rodinnom hostinci ako čašník.

V období nasledujúcom po návrate z väzenia sa Albert Vladár náhodne vo Vrútkach stretol s Jánom Miazdrom, s ktorým v priebehu roka 1946 vykonával základnú vojenskú službu. Počas náhodného rozhovoru starých známych sa Albert Vladár podelil aj o svoje čerstvé skúsenosti z komunistického väzenia. O dva týždne neskôr, v sobotu 16. júla 1949, mu Miazdra počas večerného posedenia v kaviarni vrútockého hotela Uránia prezentoval svoj zámer bojovať proti režimu. Hoci Albert Vladár v súvisi s čoraz viac hroziacim znárodnením rodinného pohostinstva rozhodne neprechovával k režimu sympatie, Miazdrovým evidentne ťažko uskutočniteľným plánom neprikladal žiadnu vážnosť. Bez ambície prejsť od účasti na neformálnom rozhovore k aktívnejšej činnosti však nezáväzne prisľúbil zaobstaranie zbraní-pištolí, ktoré sa Miazdra usiloval získať.⁶¹ Od tejto soboty Ján Miazdra zahájil uskutočňovanie série konkrétnych a cieľavedomých krokov smerujúcich k vzniku reálnej protirežimovej skupiny.

Hneď na druhý deň, v nedeľu 17. júla 1949, absolvoval spoločne s Milanom Rastislavom Bláhom a Štefanom Janákom návštevu pohostinstva u Vladárovcov. Nešlo len o nedeľný „výlet“, ale o pokus nadviazať kontakt medzi dvoma skupinkami Miazdrových známych z Dolného Kubína a Vrútok. Stretnutie malo vytvoriť presvedčivé zdanie existencie funkčných a rozvetvených odbojových buniek, a to na jednej strane pre jeho známych

z Dolného Kubína, ako na strane druhej aj pre bratov Vladárovcov z Vrútok. Tohto posedenia sa zúčastnil aj Ivan Roštár, ktorý s Gustávom Hrabovcom z Dolného Kubína dorazil na miesto stretnutia na motocykli. Bratia Albert a Bohumil Vladárovci nemali záujem o rozhovor s päťčlennou skupinkou hostí z Dolného Kubína. V prvom rade mali vzhľadom na Miazdrove plány odôvodnenú obavu z vyvolania novej perzekúcie zo strany štátnej moci. Okrem toho boli v dobe príchodu Jána Miazdru a spol. na odchode na medzinárodný futbalový zápas do Turčianskeho Sv. Martina.

4. „Oficiálne“ založenie *Tatranskej družiny* a následné skoré ukončenie protirežimových aktivít

Zásadný posun od neorganizovaných – prakticky spontánnych – stretnutí známych a priateľov do polohy formujúceho sa zárodku lokálnej (a čiastočne ozbrojenej) organizácie, zakladanej v záujme uskutočnenia rezistencie proti komunistickej moci, nastal podľa zachovaných dokumentov v pondelok 18. júla 1949. V tento deň totiž na stretnutí Jána Miazdru, Milana Rastislava Bláhu, Ivana Roštára a Otomara Olerínyho v čalúnnickej dielni počas vzájomnej diskusie padlo rozhodnutie skoncipovať nielen letáky propagujúce program rodiačie sa skupiny, ale tiež zložiť vzájomnú prísahu vernosti a vyhotoviť potvrdenky, respektíve „legitimácie“ evidujúce riadnych členov *Tatranskej družiny*. Už na prvý pohľad ide o základné atribúty organizovanej skupiny sledujúcej konkrétne formulovaný zámer. Ján Miazdra skladbu prísahy formuloval v súlade s jej poslaním – „posvätiť“ záväznosť oficiálneho a vzhľadom na prítomné nebezpečenstvo aj plne konšpiratívneho aktu vstupu do radov *Tatranskej družiny*. Hoci sa predmetná prísaha v pôvodnej písomnej podobe v dôsledku nasledujúceho vývoja situácie nezachovala, na základe porovnania jednotlivých výpovedí môžeme rekonštruovať základný obsah prísahného sľubu člena *Slavianskej družiny* a jej pobočky *Tatranskej družiny*. Najpresnejšou sa javí verzia uvedená vo výpovedi Jána Miazdru z 9. augusta 1949: „Vstupujem do *Družiny Slavianov*. Som členom *Tatranskej družiny* a som si toho vedomý. Prisahám pred Pánom Bohom, že *družinu* a *vlast* nezhodím, ani za cenu *vlastného života*.“⁶² Každý člen družiny mal teda svoju príslušnosť k odbojovému hnutiu plne vnímať ako výsledok síce dobrovoľného, ale o to zásadnejšieho životného rozhodnutia. Odvážneho rozhodnutia vstúpiť do zápasu proti totalitnému režimu a neslobode v zdieľajúcom sa spoločenstve rovnako odhodlaných vlastencov. Svojim spolubojovníkom mal

59 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Správa Stanice ZNB Vrútky o zaistení Alberta Vladára z Vrútok za poburovanie proti republike. 21. 12. 1948. List pag. 202.

60 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Okresná prokuratúra Dolný Kubín. Zápisnica napísaná dňa 5. septembra 1949 na Okresnom súde v Ružomberku s Albertom Vladárom.

61 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 3 – 6, 10 – 11.

62 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Protokol o výpovedi Jána Miazdru zo dňa 09. 08. 1949. List pag. 35.

príslušník *Tatranskej družiny* zostať verným bez ohľadu na fatálne následky, ktoré mohli v prípade neúspechu odboja znamenať aj kruté mučenie v pivniciach Štátnej bezpečnosti, udelenie absolútneho trestu alebo odsúdenie na pomalé zomieranie v komunistických väzniciach a uránových táboroch.

Rozhodnutie prejsť od diskusií k reálnemu protikomunistickému zápasu Ján Miazdra bezprostredne naplnil skoncipovaním rukopisu letáka nazvaného Rozkaz č. 7. V noci z 18. na 19. júla 1949 ho napísal ceruzkou na papier. Na druhý deň popoludní požiadal Ivana Roštára o strojopisné prepísanie a rozmnoženie rukopisnej verzie tejto letákovkej výzvy k protirežimovému povstaniu. Ivan Roštár si vypožičal písací stroj zn. CONTINENTAL od syna sklára Jána Kysel'a z Dolného Kubína. Následne vyhotovil päť prieklepov Rozkazu č. 7, ktoré aj s pôvodným originálom v stredu 20. júla 1949 odovzdal Jánovi Miazdrovi. Vzhľadom na turbulentný vývin okolností k distribúcii letáka smerom k verejnosti ani nedošlo. V ten istý deň – 20. júla 1949 – vo večerných hodinách Ján Miazdra, Milan Rastislav Bláha, Ivan Roštár a Otomar Oleríny zložili vopred spísanú prísahu vernosti *Tatranskej družine*. Rukopis prísahy počas nasledujúcich dní na Bláhovo, Miazdrovo a Roštárovo požiadanie preklepal na služobnom písacom stroji v počte minimálne 20 exemplárov účtovník pobočky národného podniku Československé stavebné závody v Dolnom Kubíne Ján Čolko (nar. 1925).⁶³

Otázka osobných „legitimácií“ bola riešená s využitím lístkov vytrhnutých z účtovného bloku. Každý člen *Tatranskej družiny* mal dostať jeden ústrižok s krycím názvom organizácie „Špeciálna ocel“, menom a priezviskom člena, dátumom narodenia a sumou finančného príspevku poukázaného pre odbojovú organizáciu. Vzhľadom na vyslovene deklaratívny a symbolický charakter vytvorenia reálne šesťčlennej *Tatranskej družiny* takto vytvorené a rozdané „legitimácie“ poslúžili v kontexte blížiacej sa štátno-bezpečnostnej akcie predovšetkým ako zásadný dôkazový materiál. Po ich náleze orgánmi ŠtB počas prevedených prehliadok totiž preukazovali tzv. protištátnu činnosť Jána Miazdra, Milana Rastislava Bláhu, Otomara Olerínyho a bratov Vladárovcov.⁶⁴

Hoci sa Štefan Janák nezúčastnil prísahy, hneď na druhý deň predpoludním navštívil dielňu Jána Miazdra, ktorý ho poveril úlohou čo najskôr odnieť letáky a blankety legitimácií do Vrútok a Ilavy. Od Alberta Vladára mal pre rodiacu sa družinu priniesť príslúbené pištole. Ján Miazdra teda na začiatku poslednej dekády júla 1949 disponoval koncepciou strešnej organizácie *Slavianska družina*, ktorá mala – v priebehu júla 1949 jednoznačne len teoreticky – na začiatok pozostávať z troch mestských buniek, a to v Dolnom Kubíne (*Tatranská družina*), Vrútkach a Ilave. Miestnu družinu vo Vrútkach mali identifikovať „legitimácie“ so špecifickým krycím heslom „Celá reťaz“, v prípade pomyslenej „organizácie“ v Ilave sa malo používať heslo „Medený drôt“.⁶⁵ Na základe Miazdrom poskytnutých inštrukcií Štefan Janák teda vo štvrtok 21. júla 1949 odcestoval do Vrútok, kde Albertovi Vladárovi prostredníctvom brata Bohumila (nar. 1926) doručil strojopisný exemplár letáka Rozkaz č. 7 a vzorovú „legitimáciu“. Dňa 9. augusta 1949 Miazdrom zaslanú dvojicu písomností počas osobnej a domovej prehliadky u Vladárovcov objavila a zabavila ŠtB.⁶⁶ Podľa výpovede Bohumila Vladára pred bratislavským Štátnym súdom zo dňa 5. júna 1950 mu Štefan Janák vysvetlil, ako s letákom a „legitimáciou“ narábať: „Leták sa mal rozmnožiť, do bloku sa mali zapisovať členovia *Tatranskej družiny*. Povedal mi aj heslo, ktoré si nepamätám. Zdráhal som sa leták a blok prijať, ale potom som ho prijal, a dal do stola. Bratovi som o letáku a bloku povedal. Janák pýtal tiež zbrane. Janák žiadal, aby som zohnal do organizácie spoľahlivých ľudí a žiadal ma, aby som leták rozmnožil. Ja som povedal, že s tým nič nechcem mať spoločného.“⁶⁷ Do Ilavy k Miazdrovmu známemu, stolárovi Antonovi Andrejovi Baginovi (nar. 1930), ktorý ohľadom *Tatranskej družiny* nedisponoval žiadnymi konkrétnejšími informáciami, Štefan Janák už v priebehu 21. júla 1949 docestovať nestíhol. A. A. Bagina sa Ján Miazdra usiloval zapojiť do projektu *Slavianskej družiny*. Vo vzájomnej koordinácii mal na bunkovom princípe vytvoriť samostatnú ilavskú „družinu“. Za týmto účelom si Miazdra a Bagin vymenili niekoľko listov, ktoré však nevedli k uskutočneniu žiadnych preukázateľných odbojových aktivít.⁶⁸

63 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 8 – 9.

64 Ivan Roštár odmietol legitimáciu vyplniť.

65 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Protokol o výpovedi Jána Miazdra zo dňa 09. 08. 1949. List pag. 35.

66 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. KV ŠtB Žilina: Zoznam vecí doličných (corpora delicti). 12. 08. 1949. List pag. 118.; Podľa Trestného oznámenia KV ŠtB Žilina na skupinu Ján Miazdra a spol. zo dňa 14. 08. 1949 bolo pri domovej prehliadke „nájdenej len jeden odpis letáka s protištátnym obsahom, ktorý bratia Vladárovci dostali od Jána Miazdra dňa 21. 7. 1949 prostredníctvom Janáka. ... Pri osobnej prehliadke u Bohumila

Vladára bol nájdenej blok účtov, ktoré tiež dostal od Miazdra prostredníctvom Janáka dňa 21. 7. 1949.“ A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. KV ŠtB Žilina: Trestné oznámenie na skupinu Ján Miazdra a spol. zo dňa 14. 08. 1949. List pag. 19.

67 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 11.

68 Anton Andrej Bagin sa s Jánom Miazdrom zoznámil v roku 1948 v Ilave, kde Miazdra v tom čase pracoval v stolárskej firme. V spoločných rozhovoroch našli zhodu v negatívnom postoji voči nedávno etablovanému komunistickému režimu. Miazdra mu v polovici júla 1949 poslal list, v ktorom ho prostredníctvom inotajov pozýval k zapojeniu do zamýšľanej protirežimovej organizácie. Bagin mu neopatrne odpovedal v kladnom zmysle (súhlas s prístupím ku skupine, príslub spoločného stretnutia

Prakticky vzápätí po oficiálnom ustanovení *Tatranskej družiny* dospel Ján Miazdra k rozhodnutiu v jej rozširovaní nepokračovať, čo oznámil Milanovi Rastislavovi Bláhovi, Štefanovi Janákovi a Otomarovi Olerínymu. Zničil všetky písomné materiály, ktoré mal k dispozícii – rozmnožené letáky spálil, „legitimácie“ hodil do potoka, prísahy roztrhal.⁶⁹ Rovnako odstránil aj korešpondenciu s Antonom Andrejom Baginom. Príčinou tohto zásadného obratu bola skutočnosť, že snahy o založenie protirežimovej *Tatranskej družiny* sa nepodarilo udržať v utajení, takže sa o nich „už na verejnosti rozprávalo.“⁷⁰ Jozef Jančo sa o prezradení skupinky dokonca dozvedel od svojho kolegu Michala Macka, s ktorým pracoval v dolnokubínskom závode Elektro-Praga. Za týchto okolností naberala na sile odôvodnená obava pred hroziacim zásahom bezpečnostných zložiek. Vedomie vysokej pravdepodobnosti uväznenia za predchádzajúce aktivity viedlo Štefana Janáka a Jozefa Janča k rozhodnutiu nedovolené emigrovať z republiky. Najbližším cieľom ich cesty sa mala stať Viedeň, odkiaľ plánovali pokračovať ďalej na západ do americkej okupačnej zóny v Rakúsku a Nemecku. Ján Miazdra na základe vlastných skúseností z vojenskej prezenčnej služby, ktorú vykonával v rokoch 1946 – 1947 v Bratislave, nakreslil do Janákovho vreckového kalendárika mapku údajne bezpečného prechodu z Petržalky cez československo-rakúsku štátnu hranicu do vtedy so Slovenskom bezprostredne susediacej sovietskej okupačnej zóny Rakúska. Vzhľadom na rekonštrukciu systému ochrany (nielen) československo-rakúskeho úseku štátnej hranice po nástupe komunistického režimu vo februári 1948⁷¹ je možné považovať aktuálnosť Miazdrovho náčrtku v dobe jeho vzniku za otáznu. V letných mesiacoch roka 1949 stále prebiehala pofebruárová emigračná vlna. Desiatitisíce československých občanov unikali pred

represiami totalitného režimu. Zo svojej vlasti odchádzali s odhodlaním nastúpiť na cestu nového a snád' slobodnejšieho života v nekomunistických štátoch.⁷²

5. Neúspešný pokus päťčlennej skupiny „Štefan Janák a spol.“ o emigráciu

Pôvodný Janákov plán odchodu sa mal uskutočniť už na konci júla 1949. Na odložení dátumu uskutočnenia pokusu o emigráciu na 6. august 1949 sa však dohodol s kolegom-spolurobotníkom z lísove Elektro-Pragy v Dolnom Kubíne Štefanom Dúhom (nar. 1929), ktorý tiež uvažoval o emigrácii do zahraničia. V jeho prípade nešlo o obavu z prezradenia členstva v protirežimovej skupine, ako skôr o subjektívne prítomnú víziu možnosti nájdenia lepších životných a pracovných podmienok v spoločenstve príbuzných žijúcich v americkom Clevelande. Motivačne pôsobili v danej dobe aktuálne prípady dvojice obyvateľov Dolného Kubína. Elektrikár Milan Adamiak (nar. 1929) a vojak základnej služby František Kaprálik (nar. 1928) spoločne na začiatku júna 1949 emigrovali na územie novovzniknutej Spolkovej republiky Nemecko (SRN).⁷³ Štefan Dúha sa dopyčul, že po úspešnom opustení Československa v dopisoch zaslaných rodine údajne vyjadrili spokojnosť so životom v zahraničí.⁷⁴ Pre Janákov plán cesty do zahraničia Štefan Dúha získal svojho známeho, obuvníckeho robotníka Andreja Bušu (nar. 1929) z Medzihradného pri Dolnom Kubíne. K skupinke mladých mužov, pripravujúcich sa k úteku za železnú oponu, sa pridal aj obuvnícky asistent Ján Čapík (nar. 1930). Uvedené osoby okrem Štefana Janáka a Jozefa Janča nemali s *Tatranskou družinou* nič spoločné.

a pod.), nakoľko mal záujem zaopatriť si zbraň – chcel ju v skutočnosti používať na lovecké účely. V písomnej odpovedi Miazdrovi tak vytváral ilúziu existencie vlastnej ilavskej protirežimovej skupiny, ktorú údajne potreboval vyzbrojiť. Zatiaľ čo Miazdra dopis od Bagina zničil, jeden list od Miazdru bol počas domovej prehliadky nájdený v mieste Baginovo bydliska (v rámci dôkazového materiálu zaradeného do príslušného vyšetrovacieho spisu sa tento dokument žiaľ nezachoval). Rovnako boli pri tejto príležitosti taktiež nájdené aj prepisy piesní s tematikou popravy prezidenta prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisa. A. A. Bagin podstatu „interakcie“ s Jánom Miazdrom zhrnul vo svojej výpovedi pred vyšetrovajúcim sudcom Bohumilom Bradáčom na Okresnom súde v Ružomberku zo dňa 05. 09. 1949: „Nevedel som, že Ján Miazdra v Dol. Kubíne má založenú nejakú protištátnu organizáciu. ... To, čo som Jánovi Miazdrovi v listoch písal nebolo pravda a som si to len vymyslel, aby som ho nejakú uspokojil. Najmä nebolo pravda, že by som mal v lаве niekoľko chlapcov do jeho organizácie a že by títo potrebovali zbrane. Mne išlo len o pištoľ, aby som nejakú zohnal pre seba na strieľanie rýb.“ ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Okresná prokuratúra Dolný Kubín. Zápisnica napísaná dňa 5. septembra 1949 na Okresnom súde v Ružomberku s Anton Baginom.

69 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Protokol o výpovedi Jána Miazdru zo dňa 09. 08. 1949. List pag. 34, 38.

70 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Oddiel ŠtB Ružomberok: Dodatok k zápisnici spísanej s Jánom Miazdrom. 12. 08. 1949. List pag. 41.

71 K problematike pozri viac: ŠTAIGL, Jan. Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950). In: *Vojenská história*, roč. IV, 2000, č. 1, s. 53 – 78.

72 Za obdobie rokov 1948 – 1951 (emigračná vlna po nastolení komunistického režimu) môžeme hovoriť o 25 345 emigrantoch. Pozri viac: PODOLEC, Ondrej. Trestnoprávna represia za tzv. nedovolené opustenie republiky a jej prehodnocovanie v 80. rokoch 20. storočia. In: *Pamäť národa*, roč. XIV, 2018, č. 1, s. 35.

73 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Jána Čapíka zo dňa 08. 08. 1949 na KV ŠtB Žilina. List pag. 74.; A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Štefana Dúhu zo dňa 08. 08. 1949 na KV ŠtB Žilina. List pag. 76.; A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-KR, a. č. 14904. Agentúrno-pátrací zväzok č. 220, vedený od 10. 01. 1955 na emigranta Františka Kaprálika (krycie meno: TELEGRAFISTA).

74 „Asi pred mesiacom medzi mládežou v Dolnom Kubíne som sa dopyčul, že Milo Adamiak z Dolného Kubína a Fero – František Kaprálik z Dolného Kubína, ktorí asi pred dvoma mesiacmi odišli ilegálne do Ameriky, písali z New Yorku (evidentne nepresná a zveličená informácia, v danom čase sa nachádzali v Západnom Nemecku – pozn. M. G.), že sa majú dobre. Komu písali nemám vedomosť. Keď som sa to dopyčul, som sa tiež rozhodol, že v najbližšej dobe aj ja ilegálne ujdem do Ameriky.“ A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Štefana Dúhu zo dňa 08. 08. 1949 na KV ŠtB Žilina. List pag. 76.

Okolo pol desiatej večer v sobotu 6. augusta 1949 Štefan Janák, Jozef Jančo, Štefan Dúha, Andrej Buša a Jan Čapík spoločne dorazili na železničnú stanicu v Dolnom Kubíne. Zachované zoznamy predmetov, ktoré boli nájdené počas blížiaceho sa zadržania príslušníkmi ZNB, prezrádzajú, že skupinka bola na prechod cez hranicu vystrojená okrem už spomenutých nákrasov trasy cesty cez hraničnú líniu aj 21 kusmi máp,⁷⁵ kompasom, d'alekohľadom, sovietskym sedemranovým bubienkovým revolverom vz. 1938, ako aj celkovo 61 ostrými nábojmi.⁷⁶ Už na stanici v Dolnom Kubíne uskutočňovaný plán cesty utrpel prvý nezdar, nakoľko zmeškali osobný vlak do Kral'ovian. Situáciu vyriešili zvezením sa v služobnom vozni nákladného vlaku. V Kral'ovanoch si zakúpili cestovné lístky až do Bratislavy a následne sa dopravili do Žiliny. Osudným sa im stalo nočné čakanie na pripoj na žilinskej železničnej stanici, ktoré vyústilo do zadržania všetkých piatich cestujúcich. Historik Václav Veber krach ich pokusu o útek bez presvedčivejšej argumentácie vo svojej monografii *Tretí odboj. ČSR v lete 1948 – 1953* charakterizoval ako pravdepodobný dôsledok monitorovania orgánmi ŠtB,⁷⁷ čo vzhľadom na predchádzajúcu dekonšpiráciu snáh o etablovanie *Tatranskej družiny* nie je možné a priori vylúčiť. Zachovaný archívny materiál však prináša iné vysvetlenie, dokumentujúce občasné osudový vplyv fenoménu nepriaznivej náhody na vývoj udalostí v živote človeka. Rozhodujúci moment nastal na pôde žilinskej železničnej stanice okolo jednej hodiny rannej v nedeľu 7. augusta 1949. Službukonajúci príslušník ZNB si všimol, že neďaleko policajnej úradovne Štefanovi Dúhovi náhodne vypadlo z vrečka niekoľko nábojov.⁷⁸ Nasledovalo logické zadržanie skupinky, priznanie k snahe emigrovať (počas predbežného výsluchu) a ranné prevzatie

odhalenej päťice orgánmi KV ŠtB Žilina k ďalšiemu vyšetrovaniu.

6. Trestná vec „Ján Miazdra a spol.“

Predovšetkým zápisničné vypočutie Jozefa Janča a Štefana Janáka viedlo k bezprostrednému odhaleniu aktivít súvisiacich s Miazdrovou a Bláhouv snahou o založenie *Tatranskej družiny*. V priebehu niekoľkých dní, od utorka 9. augusta do piatka 12. augusta 1949, prebehlo rozsiahle zatýkanie, a to nielen v Dolnom Kubíne a v jeho blízkom okolí.⁷⁹ ŠtB dňa 9. augusta 1949 zadržala bratov Alberta a Bohumila Vladárovcov z Vrútok. O deň neskôr došlo k zaisteniu Antona Andreja Bagina v Ilave. Celkovo bolo v priamej spojitosti s prípadom *Tatranská družina* do polovice augusta 1949 uväznených a umiestnených do vyšetrovacej väzby v Okresnej súdnej väznici v Ružomberku až 16 osôb. Vyšetrovanie v trestnej veci „Ján Miazdra a spol.“, oficiálne prehlásené za ukončené uznesením Okresného súdu v Dolnom Kubíne zo dňa 22. septembra 1949, realizovali na báze vzájomnej kooperácie viaceré útvary bezpečnostných zložiek: KV ŠtB Žilina, Oddiel ŠtB Ružomberok, ako aj stanice ZNB v Dolnom a Vyšnom Kubíne (prehliadky, predbežné výsluchy a pod.). Dobovú vyšetrovaciu prax charakterizovalo násilné nútenie vyšetrovaných verifikovať protokoly o výpovedi svojím podpisom. Vyšetrovatelia ich upravovali a neraz vlastnoručne koncipovali v súlade s vopred sledovaným cieľom nadsadiť alebo priamo vykonštruovať čo najrozsiahlejšie formy tzv. protištátnej činnosti, a to v rozpore s reálne zistenou a dôkazmi podporenou skutkovou podstatou.⁸⁰ V prípade *Tatranskej družiny* obvinení vo svojich výpovediach pred vyšetrovujúcim sudcom na začiatku septembra 1949 a neskôr v júni 1950 už ako obžalovaní počas hlavného

75 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Okresná prokuratúra v Dolnom Kubíne: Výpis z knihy *Corpora Delicti*. Č. 26/49. 23. 02. 1950.

76 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. KV ŠtB Žilina: Zoznam vecí, ktoré boli u Štefana Janáka nájdené pri jeho zaistení dňa 07. 08. 1949. List pag. 127.; A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. KV ŠtB Žilina: Zoznam vecí, ktoré boli u Jozefa Janča z Vyšného Kubína nájdené pri jeho zaistení dňa 07. 08. 1949, List pag. 131.; Podľa zoznamu *corpora delicti*, zostaveného na KV ŠtB Žilina, bolo u zadržaného Štefana Janáka nájdených 27 kusov ostrých nábojov do ruského samopal, zatiaľ čo u Štefana Dúhu pri zadržaní žilinskými bezpečnostnými orgánmi došlo k nálezu 34 kusov ostrých nábojov do ruského samopal. Podľa trestného oznámenia, podaného KV ŠtB Žilina zo dňa 14. 08. 1949, mali byť tieto náboje, nájdené pri osobnej prehliadke Janáka a Dúhu po zadržaní dňa 07. 08. 1949, vhodné na použitie ako strelivo do zabaveného Janákovho revolvera.

77 VEBER, Václav. *Tretí odboj. ČSR v lete 1948 – 1953*. Pardubice: Univerzita Pardubice – Fakulta filozofická, 2014, s. 145.

78 Podľa výpovede Štefana Dúhu: „Z Kral'ovian nám išiel zase vlak do Žiliny o 23 hod. a preto sme si ihneď každý pre seba zakúpili železnice lístky až do Bratislavy, za lístok sme každý zaplatili 150.-Kčs. Keď tento vlak išiel len do Žiliny, sme v Žiline z vlaku vystúpili a išli sme do nádražnej reštaurácie na pivo. ... Po tomto sme si išli sadnúť na lavičku pred stanicu ZNB, ktorá bola na nádraží, a mne keď sa neušlo sedieť na lavičke, som si sadol na betón pri lavičke. Na betóne som sedel asi 20 minút, a keď mi bolo zle sedieť, som chcel stať a ako

som stal, mi z vrečky vypadli asi 4-ry náboje do ruského automatu, ktoré náboje som mal v pravom vrecku nohavíc. Toto spozoroval službukonajúci člen ZNB a ihneď nás všetkých vzal na stanicu ZNB na nádraží, kde sme sa my priznali dobrovoľne, že sme chceli ilegálne ujsť za hranice ČSR. Po vypočutí asi za 30 minút nás všetkých zatvoril vo väznici na železnici a ráno nás zase prevzali z väzenia členovia ŠtB.“ A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Zápisnica o výpovedi Štefana Dúhu zo dňa 08. 08. 1949 na KV ŠtB Žilina. List pag. 77.; Citovaná Dúhova výpoveď sa zhoduje s výpoveďou spolu-zadržaného Jána Čapíka, pochádzajúcou z toho istého dňa.

79 Poradie osôb zatknutých v prípade *Tatranská družina* (bez päťice zadržanej na železničnej stanici v Žiline dňa 7. augusta 1949): Ján Miazdra (09. 08. 1949), Otokar Oleríny (09. 08. 1949), Milan Skyčák (09. 08. 1949), Aristid Dobák (09. 08. 1949), Albert Vladár (09. 08. 1949), Bohumil Vladár (09. 08. 1949), Anton Andrej Bagin (10. 08. 1949), Gustáv Hrabovec (11. 08. 1949), Ján Čolko (11. 08. 1949), Ivan Roštár (11. 08. 1949).

80 K otázke využiteľnosti archívnych materiálov štatnobepečnostnej proveniencie pozri viac: VARINSKÝ, Vladimír. Na úvod. In: VARINSKÝ, Vladimír, ed. *K identifikácii protikomunistického odboja. Slovenský aspekt v medzinárodnom kontexte*. Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 5 – 10.; GABČO, Martin. „Žiť slobodne pod Tatrami!“ Pokus o letákovú akciu protikomunistickej odbojovej skupiny Mladá garda slobody na jar 1952. In: *Pamäť národa*, roč. XIX, 2023, č. 2, s. 26 – 52 (pozri najmä záverečnú separátnu stať nazvanú *Vyšetrovací spis Štátnej bezpečnosti ako prameň výskumu protikomunistickej rezistencie na Slovensku. Analýza prípadu letákov autorizovaných Mladou gardou slobody*: s. 50 – 52).

pojednávania v rámci svojej obrany uvádzali „priznania“ z vyšetrovania v réžii ŠtB na „pravú mieru“. Baginov známy, murár Anton Barčík z Ilavy (nar. 1924), ktorý bol do prípadu vtiahnutý bez akéhokoľvek racionálneho podkladu, pred Štátnym súdom otvorene konštatoval, že na ŠtB „som sa priznal, lebo ma bili.“⁸¹ V apríli 1968 Milan Skyčák a Bohumil Vladár podali vo veci ich odsúdenia návrhy na obnovu konania, v ktorých uviedli, že boli protizákonne odsúdení za činnosť, ktorej sa nedopustili, pretože ich výpovede v prípravnom konaní z roku 1949 boli vynútené samoväzbou a fyzickým násilím.⁸² Niekoľko mesiacov pred realizáciou skupiny „Ján Miazdra a spol.“ bol na jar 1949 na pôde Oddielu ŠtB Ružomberok rozpracovaný prípad tzv. *Bielych partizánov* (Ladislav Sleziak a spol.). V rámci prešetrovania tohto prípadu Inšpekciiu ministra vnútra ČSR v roku 1956 prišlo na margo pomerov na ružomerskej ŠtB v období prelomu 40. a 50. rokov k zisteniu a konštatovaniu závažných skutočností. Podľa bývalých pracovníkov ŠtB sa v tých časoch na vyšetrovateľov, ktorí neuštedrovali vyšetrovaným facky, pohliadalo ako na osoby nepatriace do Štátnej bezpečnosti.⁸³

V priebehu vyšetrovania *Tatranskej družiny* orgány ZNB v Dolnom Kubíne a na okolí zabavili pomerne značné množstvo súkromne prechovávaných zbraní a nábojov. Pochádzali zväčša ešte z prechodu frontu v roku 1945. Časť z nich mohla byť v prípade úspešného rozbehu protirežimovej činnosti rodiacej sa *Tatranskej družiny* určite efektívne využitá. Napríklad na zabezpečenie deklarovanej ochrany komunistami prenasledovaných občanov. Realnosť tohto predpokladu dôvodne vyplýva zo súčasného stavu poznania fungovania skupín *Bielej légie*, existujúcich v rokoch 1950 – 1953 na východnom a strednom Slovensku.⁸⁴

Zatiaľ čo pokus Štefana Janáka a spol. uskutočniť cestu do Bratislavy za účelom emigrácie stroskotal, Milanovi Rastislavovi Bláhovi sa podarilo pred politickou políciou uniknúť. Existujú indície, že sa po auguste 1949 mohol ešte niekoľko mesiacov ukrývať v priestore hornej Oravy.⁸⁵ Každopádne dňa 28.

júla 1950 už rodine domov do Dolného Kubína zaslal pozdravný list z rakúskeho Salzburgu, kde sa zdržiaval v utečeneckom tábore. V tomto dopise dojemne vyjadril osobnú nádej, že komunistický režim čoskoro v Československu padne: „Teraz nadchádza doba ťažkých skúšok hlavne pre Vás, pre mňa nie, lebo som tam, kde nepočuť bič tyranov, konečne hodina sa blíži, kedy zúčtujeme s tyranom, s ktorým my teraz budeme vracat' dlžobu tomu, kto si ju u nás narobil, bolševizmus musí kapitulovať.“⁸⁶ Jeho ďalšie kroky smerovali do Kanady. V druhej polovici 60. rokov býval v Toronte.

V trestnej veci „Ján Miazdra a spol.“ bolo Štátnou prokuratúrou v Bratislave nakoniec obžalovaných 18 osôb. Neslávne známy štátny prokurátor Ondrej Ujhelyi nežaloval iba reálnych organizátorov odbojovej činnosti. V rámci prípadu figurovali účastníci formujúcej sa *Tatranskej družiny* (Ján Miazdra, Milan Rastislav Bláha, Ivan Roštár, Štefan Janák, Jozef Jančo, Otomar Oleríny), Ján Čolko – prepisovateľ Miazdrom koncipovanej prísahy, ako aj Miazdrovi a Bláhovi známi, ktorí na pripravovanom odboji neboli ochotní aktívnejšie participovať (Milan Skyčák, Aristid Dobák, Gustáv Hrabovec). Za údajných členov organizácie boli v obžalobe označení bratia Albert a Bohumil Vladárovci z Vrútok a Anton Andrej Bagin i Anton Barčík z Ilavy. Na krátku brigádu v Miazdrom prenajatý čalúnnickej dielni doplatil aj Jozef Hájiček z Banky pri Piešťanoch, nakoľko vedomosť o protištátnej činnosti Jána Miazdru neoznámil bezpečnostným orgánom. Za vykonštruovaný úmysel poškodiť nedovoľnou emigráciou záujmy republiky prokurátor taktiež žaloval okrem Štefana Janáka a Jozefa Janča aj Jána Čapíka, Štefana Dúhu a Ondreja Bušu. Senát Štátneho súdu v Bratislave, inštitúcie špecializovanej na postihovanie reálnych alebo pomyselných odporcov komunistického zriadenia,⁸⁷ pod predsedníctvom Dr. Vojtecha Gemeinera na hlavnom pojednávaní dňa 5. júna 1950 uložil obžalovaným hlavné i vedľajšie tresty. Tresty väzenia sa pohybovali v rozsahu od deviatich rokov v prípade Jána Miazdru ako „hlavy skupiny“ až po šesť mesiacov za nesplnenie ohlasovacej povinnosti.⁸⁸ Pre odsúdených nasledovali roky

81 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Zápisnica napísaná dňa 5. júna 1950 na hlavnom pojednávaní konanom na Štátnom súde v Bratislave proti Jánovi Miazdrovi a spol., s. 12.

82 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 4 Tor 82/71, zo dňa 21. 01. 1972. List pag. 220.

83 A ÚPN, f. A 8 Inšpekcia Ministra vnútra ČSSR Praha (1935 – 1968), a. č. 439, žk. č. 3. Sleziak Ladislav a spol. – založenie ileg. org. Bieli partizáni, odsúdení v roku 1949 – prešetrenie prípadu v roku 1956. Správa o prešetrení prípadu ods. Ladislava Sleziaka zo dňa 11. 07. 1956. List. pag. 5 – 6.

84 Napríklad organizácia *Biela légia-8*, vybudovaná bývalým partizánom Jánom Rešetkom do podoby minimálne dvoch skupín v okolí Košíc a Prešova, disponovala po septembri 1951 bohatým zbrojným arzenálom získaným z vojenských skladov. Pozri viac: KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beata. Armed Anti-communist Resistance in Slovakia in the Postwar Years, 1948 – 1953. The Cases of Augustín Lednický and Ján Rešetko. In: Michael GEHLER, David SCHRIFFL, eds. *Violent Resistance. From the Baltics to Central,*

Eastern and South Eastern Europe 1944 – 1956. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2020, s. 189 – 215.

85 A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-KR, a. č. 31186. Agentúrno-pátrací zväzok „UČEŇ“ č. 213, vedený v dobe od 10. 01. 1955 do 24. 07. 1961 na Milana Rastislava Bláhu. Úradný záznam pre útvár 435/10-A zo dňa 29. 10. 1949.

86 *Tamtiež*. List M. R. Bláhu zo dňa 28. 07. 1950 adresovaný rodine.

87 K inštitútu Štátneho súdu pozri viac: LETZ, Róbert. Štátny súd a jeho činnosť v rokoch 1948 – 1952. In: *Acta Historica Neosoliensis*, roč. XVII, 2014, s. 105 – 118.

88 Bratislavský Štátny súd uložil jednotlivým obžalovaným nasledovné tresty odňatia slobody: Ján Miazdra – 9 rokov (zločin združovania proti štátu, pomocníctvo pri pokuse zločinu neoprávneného opustenia územia republiky), mlad. Milan Rastislav Bláha – 5 rokov (previnenie združovania proti štátu), mlad. Ivan Roštár – 4 roky (previnenie združovania proti štátu), mlad. Štefan Janák – 3 roky (previnenie združovania proti štátu, pokus previnenia neoprávneného opustenia územia republiky), Jozef Jančo – 5 rokov a 6 mesiacov (zločin združovania proti štátu, pokus zločinu neoprávneného opustenia územia republiky),

strávené nielen v sústave československých väznic. Niektorí z nich okúsili aj otrockú a nebezpečnú prácu v uránových baniach v oblasti Jáchymova a Příbramu. Nespravodlivosť rozsudku Štátneho súdu z 5. júna 1950 vystupuje do popredia najmä vzhľadom na skutočnosť, že v rámci rehabilitačného konania po páde komunistického režimu Krajský súd v Banskej Bystrici dňa 8. novembra 1990 pôvodný rozsudok zrušil.⁸⁹

Najtragickejší osud v súvisi s prípadom *Tatranskej družiny* jednoznačne postihol gymnazistu Ivana Roštára, ktorý za prepísanie letáka s výzvou a programom *Tatranskej družiny* zaplatil najvyššiu osobnú cenu. Už počas väzby v ružomerskej väznici sa vážne zhoršil jeho zdravotný stav, niekoľko mesiacov po odsúdení, v novembri 1950, musel v Štátnej nemocnici v Bratislave absolvovať vážnu operáciu mozgového nádoru.⁹⁰ Dňa 15. februára 1951, počas hospitalizácie na bratislavskej detskej klinike, zomrel vo veku 18 rokov. A to len päť dní po doručení uznesenia o šesťmesačnom prerušení výkonu trestu.⁹¹ V Štátnom archíve v Bratislave je zachovaná žiadosť jeho matky o udelenie milosti z 13. júna 1950, ktorú adresovala prezidentovi republiky Klementovi Gottwaldovi. Poukázala v ňom na zásadný vplyv udalostí prebiehajúcej štátnej Katolíckej akcie na synovo zapojenie sa do protirežimových aktivít.⁹²

Záverečné zamyslenie

Pokúsili sme sa pochopiť konkrétny prípad protikomunistického odboja. Predstavoval súčasť širšieho vzopätia značného podielu slovenskej spoločnosti proti generálnej snahe komunistického režimu narušiť a ovládnuť slovenský katolicizmus prostredníctvom štátnej Katolíckej akcie. Zachovaný leták – Rozkaz č. 7 zostáva trvalým svedectvom programu, ktorý by v prípade jeho realizácie znamenal širokospektrálny pokus o vybojovanie života v slobode. Uskutočnil by sa zápas o návrat rešpektu k dodržiavaniu ľudských a občianskych práv v slobodnej vlasti. V krajine oslobodenej od totalitného režimu charakterizovaného ľživou komunistickou ideológiou a tak nemorálnou ako neľudskou praxou diktátorsky vládnucej komunistickej strany. Tvorcovia Rozkazu č. 7 vyjadrili túžbu vidieť svojich spoluobčanov zbavených strachu z každodennej hrozby perzekúcie a taktiež ich chceli odbremeniť od mocensky vynúteného pôsobenia rozličných foriem – podprahových i brutálnych – indoktrinácie marxisticko-leninskou ideológiou. Hoci zápas o uskutočnenie popísaných zámerov v prípade *Tatranskej družiny* zostal na konci 40. rokov len nesplneným snom a štyridsaťročná komunistická diktatúra ešte len začínala, príbeh protagonistov a súčasne obetí tohto fenoménu jednoznačne patrí do pokladnice slovenských dejín.

Otomar Oleríny – 4 roky (zločin združovania proti štátu), mlad. Milan Skyčák – 3 roky (previnenie združovania proti štátu), Ján Čolko – 6 rokov (zločin združovania proti štátu), Aristid Dobák – 1 rok a 6 mesiacov (zločin neoznámene trestného činu), mlad. Gustáv Hrabovec – 4 roky (previnenie združovania proti štátu), Albert Vladár – 8 rokov (zločin združovania proti štátu), Bohumil Vladár – 6 rokov (zločin združovania proti štátu), Anton Andrej Bagin – 6 rokov (zločin združovania proti štátu), Anton Barčík – 15 mesiacov (zločin neoznámene trestného činu), Jozef Hájiček – 6 mesiacov (zločin neoznámene trestného činu), Ján Čapík – 10 mesiacov (pokus zločinu neoprávneného opustenia územia republiky), Štefan Dúha – 10 mesiacov (pokus zločinu neoprávneného opustenia územia republiky), Andrej Buša – 10 mesiacov (pokus zločinu neoprávneného opustenia územia republiky). Okrem hlavného trestu väzenia boli vynešané drakonické vedľajšie tresty v podobe vysokej peňažnej pokuty, konfiškácie majetku a straty čestných občianskych práv. A ÚPN, f. KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica, BB-V, a. č. V-882. Skupinový spis vyšetrovania ŠtB proti Jánovi Miazdrovi a spol. Rozsudok Štátneho súdu v Bratislave zo dňa 5. júna 1950. Sp. zn. Or III 207/50 – 40. List pag. 211 – 218.

89 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 8. novembra 1990 v trestnej veci ods. Jána Miazdra a spol. Sp. zn. 1 Rt 93/90.

90 MIKLOŠKO, František: Kreslo pre Františka Mikloška. In: .týždeň, 20. 03. 2016 [online]. [cit. 2023-04-29] Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/casopis/30592/kreslo-pre-frantiska-mikloska/>; ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave 1948 – 1952, č. j. Pst III 465/49, šk. č. 40. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Klinické potvrdenie Štátnej nemocnice v Bratislave zo dňa 30. 11. 1950.

91 ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave 1948 – 1952, č. j. Pst III 465/49, šk. č. 40. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Hlásenie Štátneho ústavu pre mladistvých v Trenčíne, adresované Štátnej prokuratúre v Bratislave, zo dňa 26. 02. 1951.

92 ŠA Bratislava, f. Štátny súd v Bratislave – III. oddelenie 1948 – 1952, č. j. Or III 207/50. Tr. vec Ján Miazdra a spol. Žiadosť Boženy Roštárovej o omilostenie syna Ivana Roštára zo dňa 13. 06. 1950. List pag. 293.

ODPIS. ROZKAZ Č. 7.

1949, 11. august 1949, V. oddelenie Krajského veliteľstva Štátnej bezpečnosti v Žiline

A ÚPN Bratislava, f. Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Správa Štátnej bezpečnosti Banská Bystrica (KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica), a. č. V-882. Skupinový vyšetrovací spis – Ján Miazdra a spol. KV ŠtB Žilina: Dokument č. 153. List pag. 154.

Odpis.

Rozkaz č. 7.

Odst. I.

V rámci Slavianskej družiny bola založená Tatranská Družina, jej cieľ je jasný. Bolševici pod rúškom socializmu ničia kultúru národov, ich metódy nepoznajú hraníc. V koncentračných táboroch trpia tisíce nevinných ľudí, ktorí čakajú na nás, kedy urobíme koniec ich mučeniu a zničíme Bolševických katov, ktorí majú krvou nevinných ľudí postriekané ruky.

Bratia.

Voláme všetkých trpiacich, aby sa dali v jednotu a smelo hoc i so zbraňou v ruke hlásali pravdu.

Ľudia, nebudte zaslepení a nedajte sa zvädzať bolševickou propagandou. Nebojte sa, ale smelo sa postavte na stranu pravdy a vstúpte medzi nás, Družinu Slavianov.

Vaše, ako i naše heslo nech je: Všetci Slováci do Tatranskej družiny. Smelo v priamy boj proti krivdám a nedodržaným sľubom.

Členovia Tatranskej Družiny.

Práca, ktorú máme na programe má veľký význam pre všetkých pre ich budúcnosť. Vyžaduje odvahu a chladnokrvnosť. Preto voľte len 100% ľudí.

Inteligencia je vtiahnutá do slepej uličky a nemá východiska. Preto nech každému inteligentovi, Slovákovi, znie v ušiach: Inteligent do šíkov Tatranskej Družiny. Do boja za lepší zajtrajšok.

Slovenský robotník.

Ty pracuješ. Ty si najviac zaslepený. Či nevidíš, čo z tvojej práce teroristi snažia sa spraviť? Pletú z nej korbáč, ktorým, ako v čase poddanstva, budú ťa hnať do práce. Stras už konečne okovy a pod' medzi nás.

Slovenský roľník.

Znoj tečie cícerkom pri vašej práci, dávate chlieb všetkým ľuďom. Dnes vám Bolševici berú vašu úrodu, polia. Zajtra vám vezmú vieru v Boha. Pletú na vás povraz sovchozu, do ktorého vás omotajú, aby z vás mohli ťažiť ešte viac. Sľubujú blahobyt a berú, nedáš, nedajú ti. Dáš, pýtajú viac. Postavte sa konečne na nohy a smelo medzi nás.

Remeselníci, voláme vás.

Bolševici chcú zničiť oporu národa, preto tak húževnato bojujú proti vám. Berú vám podniky, dávajú vás do koncentračných táborov. No nedajte sa. Pod'ťe smelo medzi nás.

Mládež, hor sa.

Trpíš špinu Bolševickú. Otravu Ti dávajú do duše. Nedaj sa klamať. Vidiš otcov trpieť. Prečo ich nebrániš? Bolševickí kati chcú z teba spraviť otroka, no nedaj sa. Tvoja cesta musí viesť medzi nás.

Slaviani.

Vzájomnosť naša káže spolupracovať. Vytvorme jednotnú zložku. Bolo dosť teroru a násilia.

DRUŽINA SLAVIANSKA odb.
Družina Tatranská

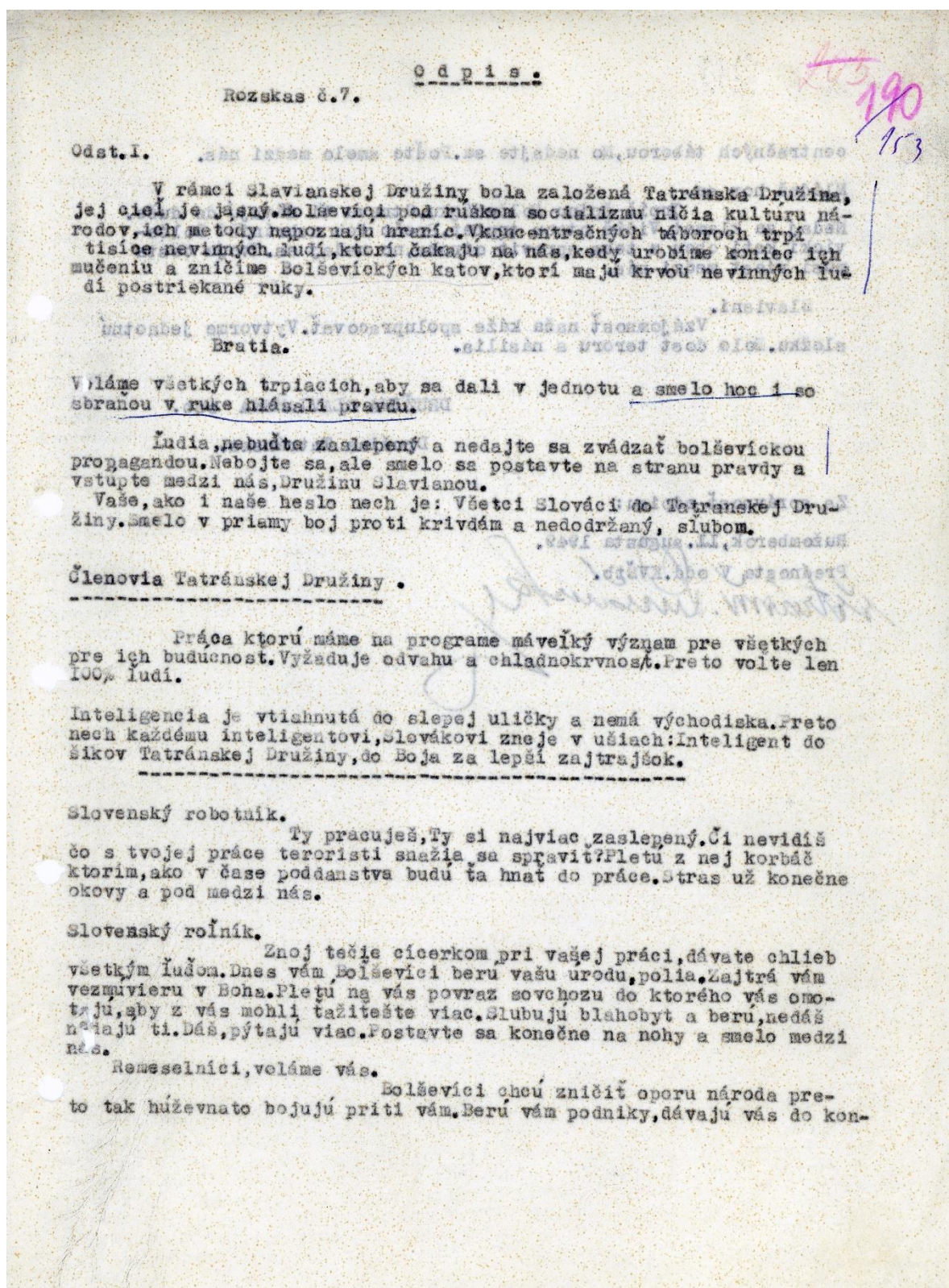
Za správnosť odpisu:

Ružomberok, 11. august 1949.

Prednosta V. odd. KVŠtB.

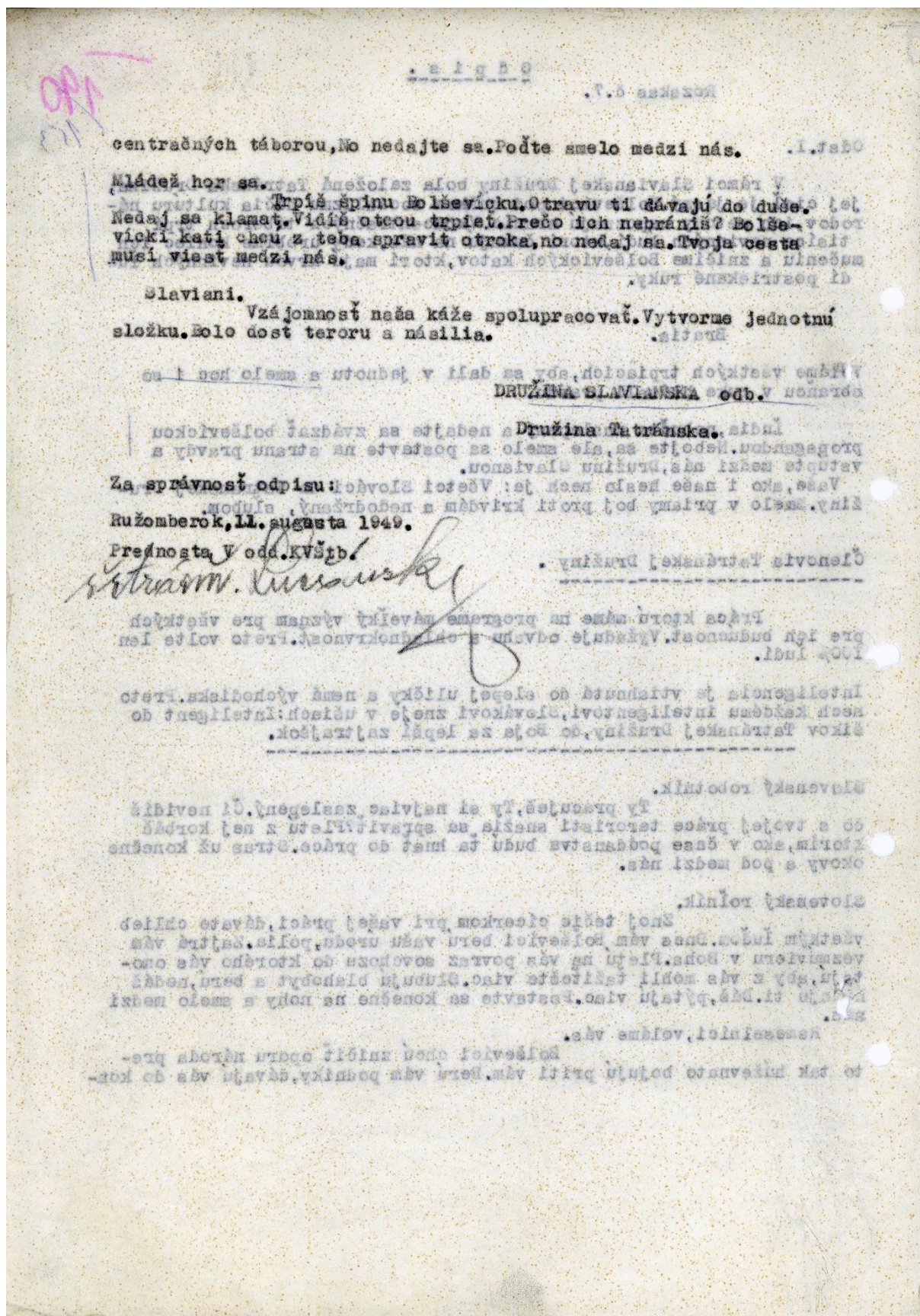
strážm. (nečitateľný podpis)

154

ODPIS. ROZKAZ Č. 7.

A ÚPN Bratislava, f. Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Správa Štátnej bezpečnosti Banská Bystrica (KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica), a. č. V-882. Skupinový vyšetrovací spis – Ján Miazdra a spol. KV ŠtB Žilina: Dokument č. 153. List pag. 154.

ODPIS. ROZKAZ Č. 7.

A ÚPN Bratislava, f. Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Správa Štátnej bezpečnosti Banská Bystrica (KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica), a. č. V-882. Skupinový vyšetrovací spis – Ján Miazdra a spol. KV ŠtB Žilina: Dokument č. 153. List pag. 154.

Cyril Harmata a Alojz Janotka - dvaja Oravci v boji za slobodu

Ing. Stanislav Labjak, ThLic.

V príspevku budem hovoriť o dvoch mužoch, ktorí sú svedkovia v boji za slobodu a demokraciu.

Alojz Janotka sa narodil 18.9.1927 v Oravskom Veselom, v tom istom ročníku ako môj otec Stanislav. Ten spomínal, že jeho spolužiak a blízky kamarát Alojz tragicky zomrel niekde v Čechách. V ÚPN som zisťoval viac informácií a pri spracovávaní skartačných protokolov je záznam, v ktorom sa píše: „Na osobu Alojz Janotka bol dňa 25.10.1955 založený agentúrno-pátrací zväzok (APZ) na základe toho, že 29.5.1954 ilegálne utiekol do NSR z obce Prášily, okr. Klatovy, kde pracoval ako lesný robotník. Po jeho úteku do NSR bolo zistené, že dochádzal do ČSR ako agent CIC v úseku štátnej hranice (ŠH) u obce Prášily, čo nasvedčovala tá skutočnosť, že 14.7.1955 bol nájdený občiansky preukaz (OP) v obci Prášily na meno Ján Tomášek, nar. 18.10.1928 v Trnave, trvale bytom Rumburk, avšak fotografia bola nalepená od Janotku. Skutočnosť, že išlo o Janotku a falošný OP potvrdila odborná expertíza. Dňa 30.9.1955 na úseku obce Prášily v drôtenom zátarase (DZ) na ŠH bol nájdený narušiteľ, usmrtený elektrickým prúdom. Obhliadkou mŕtvoly bolo bezpečne zistené, že ide o Alojza Janotku. V materiáloch ako svedkovia poznania, že skutočne ide o Janotku, sú uvedení dôstojníci PS útvaru npor. Plešmida Ján a por. Peška Jiří. Janotka bol pochovaný na cintoríne v Hürke¹. Komisia rozhodla APZ, vedený pod archívnym číslom 9728 zničiť z týchto dôvodov: u menovaného bolo bezpečne dokázané, že dňa 30.9.1955 bol usmrtený na ŠH v obvode obce Prášily, keď prechádzal ako agent CIC² z NSR do ČSR. V Banskej Bystrici, 29.2.1980.“

Zákon o protikomunistickom odboji³ má vôľu oceniť a vyjadriť úctu mužom a ženám, ktorí s nasadením vlastných životov, osobnej slobody boli pripravení k najvyšším obeť, bojovali za vlasť, bránili hodnoty slobody a demokracie a preto chce natrvalo pripomínať ideály vlastenectva, cti a statočnosti

ďalším generáciám a je pripravený vyjadriť vďaka všetkým etapám národného boja za slobodu.

Občania, žijúci v komunistickom systéme neboli iba pasívnymi obeťami. Mnohí sa stavali na odpor, aktívne bojovali proti režimu a proti jeho dôsledkom. Statočnosť, odvaha a odhodlanie týchto ľudí môže byť zdrojom našej hrdosti. Mnohí v tomto zápase za slobodu položili svoje životy, boli uväznení, prenasledovaní a vo svojom odpore voči nemorálnemu a protiprávnemu režimu neváhali prijať riziko týchto perzekúcií.

„Komunisti nastolili svojvoľnú vládu, ktorú nazvali „diktatúrou proletariátu“. Totalitný štát nemôže existovať bez nepriateľov. A ak ich nemá, tak si ich vymyslí. Tak sa vykonštruovali nepriateľské skupiny, ktoré mali byť v triednom boji zlikvidované. Likvidácia nepriateľa bola vopred amnestovaná, pretože sa vraj nelikvidovali ľudia, ale „kapitalisti“, „nepriatelia ľudu“ a „paraziti“. Človek sa nemusel previniť, stačilo, že bol príslušníkom vytypovanej triedy. Perzekúcie a represie sa stali súčasťou oficiálnej politiky komunistickej strany. Neboli len nástrojom politiky, ale aj oporou režimu. Orgány tajnej štátnej bezpečnosti sa premenili na tieň, ktorý prenasledoval občanov, odpočúval ich telefóny, čítal ich korešpondenciu, preveroval ich osobné kontakty, dôverčivým nastavoval pasce. Dbali, aby dostali pod kontrolu každého čo len trochu podozrivého alebo nekonformného človeka.“⁴

Štátna bezpečnosť (ŠtB) sa po februárovom štátnom prevrate v roku 1948 pokúšala zinscenovať niekoľko protištátnych skupín. Eskalácia rastúceho napätia vyústila do kľúčového roku 1949, keď sa v letných mesiacoch prejavila v podobe otvorených vzbúr v rámci štátnej Katolíckej akcie, ktoré boli súčasne vzburami proti komunistickej moci.⁵

Cyril Harmata – Milotínsky⁶ sa narodil 29. marca 1922 ako štvrté z piatich detí v Zuberi v roľníckej rodine Tomáša a Anny, rod. Filekovej.

Základnú školu navštevoval v Zuberi. Cyril bol nielen výborný žiak, ale bolo v ňom badať nadanie budúceho básnika. Túžil stať sa kňazom. Miestny kňaz Štefan Kofrita ho odporúčal otcovi biskupovi Jánovi Vojtašákovi a začal študovať na gymnáziu v Levoči, kde doučoval slabších spolužiakov, aby mal peniaze na štúdium.

1 Pamätná doska osobám usmrteným na štátnej hranici v úseku Šumavy je umiestnená na vonkajšej stene kaplnky Svätého Kríža v zaniknutej šumavskej dedine, kde bolo v období komunistického režimu zakázané vojenské pásmo. Na doske, odhalenej v roku 2004, sú vytesané mená 27 osôb, ktoré sa v rokoch 1948-1969 neúspešne pokúsili na Šumave opustiť svoju vlasť. <http://www.pametniimista.usd.cas.cz/hurka-pametni-deska-osobam-usmrtenym-na-statni-hranici/>

2 Kontrašpionážny zbor (anglicky Counterintelligence Corps, skrátené CIC) bola spravodajská služba armády Spojených štátov založená v priebehu druhej svetovej vojny v decembri 1941. Úlohou CIC bolo vyhľadávať a eliminovať nemeckých špiónov v radoch spojeneckých armád. Ich činnosť spočívala aj v získavaní spolupracovníkov v nemeckej politickej sfére a armáde. Po druhej svetovej vojne sa CIC zamerala na sovietsky blok, kde

spolupracovala okrem iného aj s česko-slovenským zahraničným odbojom. Pomáhala vyhľadávať a školiť agentov, ktorí plnili spravodajské úlohy na území sovietskeho vplyvu vrátane Česko-Slovenska. Neskôr túto činnosť prevzala Ústredná spravodajská služba (CIA).

https://sk.wikipedia.org/wiki/Counterintelligence_Corps

³ Zákon č. 219/2006 Z.z.

⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 219/2006 Z. z.

⁵ LETZ, Róbert. Domáci protikomunistický odboj na Slovensku v roku 1948. In: PODOLEC, Ondrej a spol. *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2023, s. 457.

⁶ Milotínsky je umelecké meno podľa úbočia Milotín, blízko jeho rodiska v Zuberi.

Pracoval aktívne aj v organizácii Hlinková mládež⁷, najmä v kultúrnej oblasti.

Michal Chuda o ňom napísal: „Cez prázdniny pomáhal doma pri poľných prácach a v čase oddychu sedával pri Šiškovom humne za „prostredným chodníkom“, ako vtedy volali poľnú cestu, kde uprostred krásnej prírody tvoril svoje prvé básne. Tie vyšli v zbierke Tlejúca opona, ktorá má tri časti: Tlejúca opona, Kráľovský prsteň a Pustovník. Obsahuje básne s reflexiou na otcovu smrť, nádhernú prírodu, ale i utrpenie, ktoré autor ako keby predvídal. Po absolvovaní Gymnázia v Levoči, ktoré ukončil ako výborný študent, vstupuje do kňazského seminára v Spišskom Podhradí - Spišskej Kapitule. Otec biskup Ján Vojtaššák ho prijal s láskou a pomáhal mu. Mladý nádejný študent mu bol za to vďačný a spomínal na chvíle prežité v seminári s láskou a vďačnosťou. Biskup Vojtaššák mu bol pravým otcom a hlavne aj príkladom kňaza, biskupa, najmä v neskorších rokoch totalitného režimu, keď aj on sám bol väznený a ponižovaný, podobne ako mladý kňaz Cyril. Počas bohosloveckých štúdií píše príležitostné básne do novín a časopisov Katolícke noviny, Kráľovná mája, Hlasy z domova a misií, Posol a do ďalších. Biskup Ján Vojtaššák ho vysvätil za kňaza 29. júna 1947. Primície mal v rodnom Zuberi 4. júla 1947.“⁸

Prvé jeho kňazské pôsobenie ako kaplána bolo v goralskej obci Oravské Veselé. Bol jedným z tých kňazov, ktorí dňa 26. júna 1949 čítali pastiersky list k problematike štátnej katolíckej akcie. „Priamo v tento deň čítali pastiersky list na Orave vo farnostiach Bziny (kňaz Karol Uhlárik), Trstená (kaplán Juraj Bednárik), Habovka (Štefan Kofrit), Liesek (Jozef Fitt), Námestovo (kaplán Ján Kajan), Novot' (Štefan Šmihel), Malatiná (Martin Pazúrik), Rabča (kaplán František Irha), Oravské Veselé (kaplán Cyril Harmata-Milotínský) a Tvrdošín (Jozef Mikuška).“⁹ Ľudový súd Námestovo, sp. zn. T 235/49 odsúdil Cyrila Harmatu za poburovanie podľa § 3 ods. 1¹⁰ a zneužitie úradu duchovného podľa § 28¹¹ zákona číslo 231/1948 Zb. na 4 mesiace nepodmienečne a peňažný trest 5 000 Kčs.¹²

Nasledovalo preloženie C. Harmatu za kaplána do Ždiaru. Krajská správa ŠtB Košice (Útvar 468-A) poslala miestnemu útvaru ŠtB Útvaru 468-A/31 dňa 7.2.1950 správu: „Oznamujem, že dňa 26.1.1950 prišiel do obce Ždiar, okr. Vysoké Tatry, rím.kat. kaplán Cyril Harmata z Oravského Veselého, okr. Námestovo, ktorý bude zastupovať rím.kat.

farára Alexandra Očkajáka, ktorý je t.č. nemocný. Podľa došlej správy od útvaru 435 - A, menovaný rím.kat. kaplán Harmata je reakčného zmysľania, čo sa prejavovalo počas jeho kázni v kostoloch, t.j. na Orave. Dôsledku toho nariaďujem, aby menovaný bol sledovaný počas odbavovania bohoslužieb, ako aj s kým menovaný udržiava styky. Zistené poznatky hláste tunajšiemu útvaru.“¹³

Nižšie uvediem 3 správy ŠtB zo súdneho spisu a ďalšie z Archívu ÚPN, fond BB-T, a. č. 2032, ktoré viedli k zadržaniu C. Harmatu:

Stanica ZNB Javorina, 11.3.1950, Cyrila Harmata, zápis o výpovedi: Otec Tomáš, nebohý, roľník, Matka Anna, rod. Fileková. Predošlý trest: 4 mesiace za poburovanie, Súd Námestovo. Vypovedal: „Dňa 5.3.1950 pri konaní bohoslužieb v osade Žiar pri kázni upozornil som miestne obyvateľstvo, aby nečítalo Katolícke noviny. Ďalej som upozornil ľud, aby si pri veľkonočných spovediach dali do poriadku svedomie ohľadom čítania literatúry marx-leninizmu, ako to bolo aj v obežníku biskupského úradu prízvukované. Ako katolícky kňaz takto som musel jednať pred Bohom aj pred svojim kňazským svedomím. Avšak rozhréšenie pri spovedi, vzhľadom na jubilejný rok, sa môže udeliť.“

Stanica ZNB Javorina, 18.3.1950, Michal Kňazík¹⁴ - zápis o výpovedi: „Dňa 5.3.1950, bol som v rím.kat. kostole v Ždiari na bohoslužbách. Pred kázňou, ktorú mal farár Cyril Harmata, tento vyzval veriacich cirkevníkov, že im neodporúča čítať „Katolícke noviny“, aby tieto nečítali. Ďalej hovoril, že vzhľadom nato, že je teraz jubilejný rok môžu pristupovať k spovedi aj členovia KSS, avšak pri spovedi sa ich bude opýtané či učenie marx-leninistické berú vážne. Ak áno tak v tom prípade im vraj nebude môcť byť udelené rozhréšenie.“

Stanica ZNB Javorina, 18.3.1950, Štefan Ferek¹⁵ - zápis o výpovedi: „Dňa 5.3.1950, bol som v rím.kat. kostole v Ždiari na bohoslužbách. Počas kázne, ktorú mal farár Cyril Harmata, tento vyzval cirkevníkov medzi kázňou, že im neodporúča čítať Katolícke noviny, že majú dosť kníh náboženských. Ďalej hovoril ľudu, že kto je v komunistickej strane a číta marx-leninizmus, alebo verí v tento, nemôže byť pripustený k svätej spovedi, to jeť nemôže im byť udelené rozhréšenie.“

7 Na zozname Okresní spravodajcovia orlov je aj: „Harmata Cyril (čatník), 1922, Zuberec, študent, vodcov stot., Oravský Podzámok, 10.-24.8.1940.“ Inv. j. 209-841-2/31, Archív Ústavu pamäti národa (ďalej ÚPN).

8 HARMATA – MILOTÍNSKY, Cyril. Po značkách krvi. Vydavateľstvo Anna Lajmonová, 2010, s. 126. (Zostavil, editorsky a pripravil a poznámku napísal Michal Chuda).

9 GAREK, Martin. Štátna katolícka akcia na Orave – vzbury a nepokoje v roku 1949. In Pamäť národa, 1/2020, s. 34.

10 Kto verejne alebo pred viac ľuďmi alebo viacej ľudí poburuje proti republike, proti jej samostatnosti, ústavnej jednotnosti, jej územnej celistvosti alebo proti jej ľudovodemokratickému zriadeniu, jej spoločenskej alebo hospodárskej sústave alebo jej národnej povahe, zaručeným ústavou, potresce sa pre prečin tuhým väzením od troch mesiacov do troch rokov.

11 Kto zneužije výkon svojho úradu duchovného alebo podobnú svoju náboženskú funkciu na vykonávanie vplyvu na veci politického života v smere nepriaznivom ľudovodemokratickému poriadku republiky, potresce sa, ak nejde o čin prísnejšie trestný, pre prečin tuhým väzením od jedného mesiaca do jedného roku.

12 V evidencii ÚPN Zločiny komunizmu, v rámci databázy Osoby odsúdené z politických dôvodov a rehabilitované.

13 Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN), f. BB-T, a. č. 2032. Útvar 468-A, 7.2.1950, Útvaru 468-A/31, Harmata Cyril, rím. kat. kaplán z Oravy – sledovanie.

14 Ročník 1925, narodený v Chtelnici, okr. Piešťany. Úradník ČSSZ (Strážmajster).

15 Ročník 1925, narodený v Habovke, okr. Trstená. Strážmajster.

Útvar 468-A, 13.6.1950, Útvaru 468-A/31, k číslu: 314-1/1950 zo dňa 22.5.1950. Harmata Cyril, rím.kat. farár v Ždiari – šetrenie:

„Ohľadne úradného záznamu vo veci reakčnej činnosti rím.kat. farára Cyrila Harmatu zo Ždiaru žiadam, aby ste menovaného spravodajsky obsadili a týmto spôsobom získavali poznatky o jeho stykoch a vôbec o jeho závadnej činnosti. V konkrétne zistených poznatkoch zaistíte si cestou stanice ZNB svedecký materiál a predložte ho tunajšiemu útvaru s tým, že zákrok prevediete až na náš rozkaz. Úradný záznam orgánu k trestnému pokračovaniu nestačí. V danom prípade tiež prevedte, resp. riadte sa podľa hore uvedeného a dbajte, aby ste zistili čo najviac trestných činov menovaného, ktoré svedecky podchyťte a podáte o tom správu tunajšiemu veliteľstvu.“

Oddiel pasovej kontroly Javorina, obec Vysoké Tatry, 26.7.1950, Úradný záznam o zachytení kázne:

„Úradný záznam o zachytení kázne, ktorú predniesol dňa 26.7.1950 rím.kat. farár Cyril Harmata z farnosti obci Ždiar, v rím.kat. kostole v Javorine. Dňa 26.7.1950 v obci Javorina bola konaná púť na počesť sviatku Anny. Na tejto púti pri bohoslužbách predniesol kázeň rím.kat. farár Cyril Harmata z farnosti obce Ždiar. Kázeň začal ako matky majú vychovávať svoje deti a ako majú milovať deti svojich rodičov a rodičia svoje deti. Pri tomto hovoril, že na každého príde utrpenie ale toto musí každý pretrpieť a spomenúť si, že Boh vládne a nie ľudia. Aj tí, ktorí sa dneska smejú, čo nás vyháňajú zo škôl, sa nebudú smiať lebo príde, že sa to obráti keď nie zajtra tak neskôršie a budú tiež plakať a nariekať. Chcú nám vziať vieru, ktorú založil Kristus ale túto si vziať nedáme, my námesníci Kristovi, ktorí bojujeme za práva Krista a veríme v Boha, Boh nám v tomto pomôže a nedopustí aby nám táto viera bola vzatá. Tí, čo Boha neuznávajú, čo Boha neveria ani Boh im v tomto nepomôže, ale pomôže nám, ktorí ho veríme a s Bohom zvíťazíme. V Javorine, dňa 26.7.1950. Poznamenal: 572/PO.“

Útvar 468-A/31, 26.7.1950, d'alekopisom Útvaru 468-A: „Hlásim, že na púti v obci Javorina, dňa 26.7.1950 sa zúčastnilo asi 400 veriacich u to z obce Ždiar, Jurgov-Pol'sko, Lendak a občania Javoriny. Táto púť sa začala o 10.00 hod. a skončila sa o 13.00 hod. Na tejto púti bolo 6 rím.kat. farárov. Kázeň mal rím.kat. farár Harmata Cyril z obce Ždiar, jeho kázeň bola bez závady. Obec Ždiar bola s procesiou, ostani

veriaci z uvedených obcí boli bez procesií. Dňa 26.7.1950.“

OV ŠtB Levoča, 24.8.1950, fonogram pre KV ŠtB Košice:

„Hlásim, že dňa 23.8.1950 o 21.00 hod. bol zadržaný v Levoči rím.kat. kaplán Harmata Cyril, nar. 29.3.1922 v Zuberi na Orave, nateraz pôsobiaci na fare v Ždiari, okres Vysoké Tatry. Menovaný kaplán prišiel do Levoče s jedenástimi malými chlapcami, asi 11 až 14 ročnými, podľa jeho udania na jeden až dva denný výlet. Týmto chlapcom však zakázal, aby ho nevolali kaplánom, ale aby ho volali profesorom. V Levoči navštívili všetky kostoly a tiež i Mariánsku horu, kde sa zdržali od 11.00 hod. do 15.30 bod., kedy sa pobrali späť do Levoče, kde menovaný kaplán nechal chlapcov sedieť v mestskom parku a sám odišiel na miestnu faru a tiež do kláštora za účelom hľadania nocľahu. Večer o 20.30 hod. sa menovaný pobral do kina, kde pri pokladni sediacej pokladníčke hovoril, že len aby mu nejaký lístok predala, nakoľko už lístkov nebolo, že on je revízorom filmov pre rím.kat. cirkev, tiež že bol už doteraz 3. krát zatvorený a že teraz bude mať zase nejaký súd, ale že nech má, že on sa toho nebojí, že on to už nejako vydrží. Po tomto výroku bol kaplán Harmata Stanicou ZNB v Levoči zadržaný a ponechaný v tunajšej väznici k Vášmu rozhodnutiu, nakoľko sa jedná o takého kaplána na ktorého je podaný návrh do kárneho strediska. Výsledok hláste čím skôr. Levoča, dňa 24.8.1950.“

Útvar 468-A, 25.8.1950, Útvaru 468-A/31, Harmata Cyril – zadržanie: „Na základe rozhodnutia koordinačnej komisie zo dňa 23.8.1950 zariadte rím.kat. kaplána Cyrila Harmatu zo Ždiaru, ktorý sa toho času nachádza vo väzbe tamojšieho útvaru do kárneho kláštora v Mučeníkoch¹⁶, okr. Šaľa. Prevedenie oznámte tunajšiemu útvaru.“

Útvar 468-A/31, 1.9.1950, Útvaru 468-A: „Dňa 26.8.1950 bola u okresného veliteľa ZNB 3-členná deputácia z obce Ždiar kvôli Cyrilovi Harmatovi, ktorý bol zadržaný v Levoči. Delegáciu viedol predseda obce Ždiar Marian Ripka, ktorý povedal, že to robí na nátlak veriacich obce Ždiar. Bolo zistené, že 28.8.1950 asi 50 členná deputácia mládeže zo Ždiaru chcela ísť do Levoče hľadať farára Cyrila Harmatu.“

¹⁶ Po prvej svetovej vojne pripadla obec na základe Trianonskej mierovej zmluvy Česko-Slovenskej republike. V medzivojnovom období sa používal poslovenčený názov Močonok resp. Močonek, neskôr bol zmenený na Močenok. V roku 1948 došlo k zmene názvu obce na Mučeníky a o tri roky neskôr bol názov opätovne zmenený na Sládečkovce. V roku 1992 bol obci prinavrátený pôvodný historický názov Močenok.

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Mo%C4%8Denok>

„Nerovný boj duchovných a veriacich za náboženskú slobodu s komunistickým režimom pripomína obyvateľom Močenku v okrese Šaľa nová pamätná tabuľa v blízkosti vchodu do biskupského kaštieľa. Tabuľa venovaná nespravodlivo internovaným a väzneným kňazom sa v týchto priestoroch nenachádza náhodne. Práve v priestoroch močenského kaštieľa bolo komunistickým režimom v rokoch 1950 až 1952 väznených vyše 150 kňazov zo všetkých diecéz Slovenska. Odhalenie pamätnej tabule v posledných týždňoch

tohto roka iniciovali močenský veriaci. Obdobie náboženskej neslobody v tom období si dnes už detailne pamätá málo obyvateľov obce. Nielen preto, že odvtedy uplynulo vyše 60 rokov, ale aj preto, že internačné tábory boli prísne strážené. Neraz ani rodiny kňazov nevedeli, kde sa ich synovia nachádzajú. „Som hádam jediný žijúci, čo si na to ešte trochu pamätám. Možno starí ľudia z Močenku si niečo pamätajú, ale skôr nie, lebo z toho internačného tábora veľmi ťažko vychádzali správy von. Internovaní kňazi sa usilovali všetkými možnými spôsobmi skontaktovať so svetom. Cez strechy hádzali lístočky a podobne, lebo príbuzní ani nevedeli, kde sú,“ spomína na toto obdobie titulárny Zoborský opát a kanonik Nitrianskej kapituly Ladislav Belás. Močenok sa v tom období volal Mučeníky. „Kvôli tomuto táboru komunisti zmenili názov Mučeníkov na Sládečkovce. Lebo Mučeníky, to boli na Slovensku trpitelia,“ skonštatoval Belás.“ <https://www.teraz.sk/regiony/v-mocenku-tabula-nabozenskej-neslobody/112161-clanok.html>

Útvar 468-A/23, 1.11.1950, Útvaru 468-A, Harmata Cyril: „Hlásim, že dňa 27.8.1950, bol prevezený do karného strediska v Mučeníkoch, rím.kat. kaplán zo Ždiaru Cyril Harmata. O jeho prevoz sa postaral okresný národný výbor v Kežmarku, nakoľko to bolo z ich obvodu. Prevezený bol osobným autom, ktoré dalo k dispozícii ONV Kežmarok. Počas prevozu a taktiež i počas jeho odovzdania menovaný sa choval dosť slušne. Taktiež počas celého jeho premiestnenia zo Ždiaru do karného strediska do Mučeníkov sa nevyskytli žiadne závary.“

Trestné oznámenie na neho bolo podané už 20. marca 1950 Stanicou SNB Javorina. Keďže ale podľa úradov neprestával „v svojej započatej protištátnej činnosti“, tak bol a na neho uvalená predbežná väzba, pričom ho najskôr umiestnili do väznice v Ružomberku a potom presunuli do Leopoldova.¹⁷

Štátny súd v Bratislave, sp. zn. Or III 302/50, 15.12.1950 odsúdil Cyrila Harmatu za združovanie proti štátu podľa § 2 ods. 3¹⁸ zák. č. 231/48 Zb. na trest odňatia slobody vo výmere 2 roky, trest prepadnutia majetku, peňažný trest vo výške 10 000 Kčs a trest straty čestných práv občianskych na 5 rokov. Súd odôvodnil rozsudok nasledovne:

„Na základe faktického doznania obvineného, výpovedi svedka Michala Kňazíka, prečítanej svedeckej výpovedi strážm. Štefana Fereka a obsahu trestného oznámenia vzal súd za dokázaný tento skutkový stav: Dňa 5.3.1950 v Ždiari, obec Vysoké Tatry, v tamojšom r.kat. kostole na príkaz biskupského úradu zo Spišskej Kapituly, povedal obvinený veriacim v úmysle podporovať cirkevnú hierarchiu v podvratných snahách proti ľudovodemokratickému poriadku, pri odbavovaní bohoslužieb toto: „Nedoporučujem Vám čítanie Katolíckych novín“ a ďalej „Vzhľadom na to, že je jubilejný rok, môžu pristupovať k spovedi aj členovia KSS, avšak pri spovedi budú dotazovaní na to, či marx-leninské učenie berú vážne. Ak áno, tak v tom prípade im nebude udelené rozhrášenie.“ Pri posudzovaní trestnosti tohoto činu bolo treba sa zaoberať predovšetkým podstatou a cieľom Katolíckej akcie.

Ako je notoricky známe, toto hnutie združuje v sebe občanov republiky katolíckeho vierovyznania, ktorí popri svojej vernosti k cirkvi a plne uznávajú autoritu pápeža a cirkevnej hierarchie vo veciach viery a mravov, chceli a chcú manifestovať i svoju bezpodmienečnú oddanosť a vernosť k svojmu ľudu a k svojej ľudovodemokratickej republike. Títo veriaci vidiac rozpory medzi Cirkvou a štátom a neústupčivú tvrdohlavosť biskupského zboru pri pokusoch o zmierne vyriešenie týchto sporných otázok

adresovali na svojich biskupov pokornú prosbu, v ktorej ich žiadajú, aby pristúpili k rokovaniam s predstaviteľmi štátu, ako to vláda republiky opätovne navrhla, zmiernou cestou vyriešili všetky sporné otázky a tým prispeli ku konsolidovaniu vnútorných pomerov v našom štáte. Mali sa odstrániť teda znepokojujúce javy v našom verejnom živote, odstrániť momenty hatiace budovateľské úsilie nášho ľudu, ktoré smeruje na zvýšenie jej všeobecnej životnej úrovne. Je preto KA významným konštruktívnym činiteľom pri upevňovaní ľudovodemokratickej štátnej sústavy pri budovaní socializmu. A túto KA vyhlásil Vatikán rozhodnutím Kongregácie S.Officii, zo dňa 30.6.1949 za schizmatickú a jej príslušníkov stihnul najvyšším cirkevným trestom - exkomunikáciou. KA sa nedotkla žiadnej vieroučnej alebo mravoučnej otázky a tak, ak sa Vatikán napriek tomu postavil proti nej, nekonal ako oprávnený ochranca viery a mravov, ale čiste z politických dôvodov ako verný spojenec kapitalistických imperialistov. Toto vystúpenie Vatikánu je iba jedným z radu akcií podniknutých za tým účelom, aby sa medzi katolíckymi veriacimi vznietili rozbroje, hatil sa tým konsolidačný proces, podryvalo budovateľské úsilie, tvorcia iniciatíva a súťaživosť pracujúcich, čím má byť privodený hospodársky rozvrát a v dôsledku tohto i rozvrát hospodárskej a spoločenskej sústavy ČSR, teda statkov, ktoré proti takýmto útokom chráni zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Toto štvanie Vatikánu nepostráda objektívnej spôsobilosti privodiť trestný výsledok a je dokonca osobitne nebezpečné tým, že vychádza z cirkevných kruhov, požívajúci u veriacich dlhoročnej vžitej úcty, vážnosti a dôvery. Katolícke noviny ako tlač propagujúca KA na Slovensku, treba považovať za orgán katolíkov, žijúcich na Slovensku, zapojených do budovania socializmu v ČSR. Ide tu síce o náboženský časopis, ktorý vo veciach viery a mravov podriaďuje sa cirkevnej disciplíne, ale ťaženie cirkevnej hierarchie proti Katolíckym novinám je len jedným bodom ťaženia cirkevnej hierarchie proti KA a účelom toho je zabrániť masám katolíckych veriacich v ČSR, aby boli správne informované o otázkach týkajúcich sa politického a náboženského života v ČSR a tým ich dezorientovať a postaviť proti štátu.

Obvinený tým, že vo svojej kázni v kostole povedal inkriminovaný výrok o Katolíckych novinách, ktoré sú oficiálnym orgánom KA, zapojil sa do snahy vysokej cirkevnej hierarchie poštvať masy katolíckych veriacich proti ľudovodemokratickému zriadeniu a ostatnými výrokmi zrejme obhajuje cit. exkomunikačný dekrét Vatikánu.

Po stránke subjektívnej obrane obvineného, že len ten člen KSS nedostane rozhrášenie, ktorý neverí v Boha, ako aj že sa nazdáva, že Katolícke noviny nie sú vedené v katolíckom duchu a že hovoril tak len preto, že sa cítil viazaným kňazskou poslušnosťou, teda, že

17 Štátny archív Bratislava (ďalej ŠA BA), f. Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave 1948 – 1952 (ďalej ŠP BA), škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, č. B/4-V-3405/1951.

18 Kto založí organizáciu s úmyslom podvrať samostatnosť, ústavnú jednotnosť alebo územnú celistvosť republiky alebo jej ľudovodemokratické zriadenie, jej spoločenskú alebo hospodársku

sústavu alebo jej národnú povahu, zaručené ústavou, alebo kto k takej organizácii pristúpi alebo sa zúčastní na jej činnosti alebo ju alebo jej členov podporuje v podvratných snahách, potrestá sa pre zločin ťažkým žalárom od jedného do päť rokov a ak je tu zvlášte priťažujúca okolnosť, od päť do desať rokov.

konal príkaz svojich nadriadených, neobstoí, lebo súdu je dobre známe, že cirkev katolícka je vybudovaná na zásade hierarchickej nadriadenosti a podriadenosti, založenej na poslušnosti nižšie postaveného. Táto poslušnosť však nie je neobmedzená a nie je ňou viazaný ten, kto pri skúmaní obdržaného rozkazu vo svojom svedomí dospeje k tomu presvedčeniu, že rozkaz sa protiví buď zákonu božskému, alebo prirodzenému. Keďže obvinený takto nejednal, jeho čin vyčerpáva skutkovú podstatu zločinu združovania proti štátu podľa § 2 ods. 3 zák. č. 231/48 Zb.

Pri výmere trestu vzal súd do ohľadu ako poľahčujúcu okolnosť: faktické doznanie, ako aj, že obvinený bol pod vplyvom výchovy Spišskej Kapituly, kde mal svojho duchovného predstaveného biskupa Vojtaššáka. Priťažovalo obvinenému, že bol už potrestaný pre politický delikt, ako aj okolnosť, že zneužil svojho duchovného úradu. Súd zhodnotiac jak poľahčujúce, tak priťažujúce okolnosti vymeral obvinenému trest, primeraný k jeho zavineniu podľa § 91 Tr.z. Dr. Jozef Buzna, predseda senátu.“

Rozsudok obsahuje množstvo nepravdivých tvrdení, popiera skutočnosti dobre známe cirkevnej hierarchii, vinu za konflikt posúva čisto na cirkevných hodnostárov, resp. Svätú stolicu. Názorne ukazuje postúp štátnej moci voči katolíckej cirkvi, popierajúc práva veriaceho ľudu a cirkevných inštitúcií. Je len signifikantné, že po krachu štátnej KA štát pristúpil otvorenejšie k perzekúciám duchovných, resp. veriacich.

Vyznačenie právoplatnosti rozsudku bolo 17.5.1951. Vo výkone trestu odňatia slobody bol od 15.10.1951 do 7.5.1953, keď sa dostal na slobodu na amnestiu prezidenta republiky¹⁹. Bol plne rehabilitovaný uznesením Krajského súdu v Banskej Bystrici, 14.6.1991, sp. zn. 2 Rt 75/91.

Svoj trest odňatia slobody si Cyril Harmata na základe tohto procesu z roku 1950, odsedel v Leopoldove, Ilave a v Bratislave. Dňa 27. decembra 1951 bol premiestnený z Leopoldova do Ilavy.²⁰ Následne 3. mája 1953 bol premiestnený z Ilavy do Bratislavy.²¹ Už počas výkonu trestu bol Harmata prepustený na určitú dobu zo zdravotných dôvodov. Nariadením okresnej prokuratúry v Ružomberku č. Pnt 357/1951 z dňa 3. marca 1951 mu bol na dobu dvoch mesiacov, od 3. marca do 3. mája 1951, prerušený výkon trestu vzhľadom na potrebu liečby tuberkulózy. Následne 24. apríla 1951 mu bolo toto obdobie predĺžené o ďalšie dva mesiace, teda do 3. júla 1951.²²

Po rokoch strávených vo väzení (v Močenku, Ružomberku, Ilave, Leopoldove, Bratislave) sa

Harmata nedostal do pastoraácie, aj pre trest straty čestných práv občianskych na 5 rokov. V novembri 1954 žiadal Cyril Harmata o odpustenie vedľajšieho trestu straty občianskych práv, pričom Krajská prokuratúra v Bratislave dala kladné stanovisko voči tomuto, „vzhľadom na priaznivý posudok verejných činiteľov najmä na potvrdenie Slovácu (Slovenský úrad pre veci cirkevné pozn. autora)“.²³ Toto odpustenie sa mu nepodarilo získať, keďže Krajský súd v Bratislave na základe oznámenia Povereníctva vnútra informoval 5. marca 1955 Harmatu, že „milosť pre odpustenie vedľajšieho trestu ztraty čestných práv občianskych nebolo vyhovené, lebo dopustili ste sa závažného trestného činu“.²⁴

Ako robotník pracoval na pílach v Oravskej Polhore a v Tvrdošine. V rokoch 1956 – 1957 vykonával kňazskú činnosť v Liptovských Kvačanoch²⁵. Pre jeho aktivity a horlivosť mu odobrali štátny súhlas. Potom sa dostal k sestričkám do Charitného domova v Jasove, kde bol tri roky. Po úraze zostal v invalidite a vrátil sa do rodného Zuberca.

„S podlomeným zdravím, podľa svojich možností pomáha duchovnému otcovi Edmundovi Petrovi Bárdošovi v pastoračných povinnostiach. Básne píše sporadicky, pri rôznych príležitostiach, ako sú napríklad životné jubileá či stretnutia. Pri stretnutiach s ľuďmi z neho vždy vyžarovala добрôta a vtip. Telo zničené väzením a životnými strasťami už nevládalo, a tak Cyril Harmata svoju kňazskú dušu odovzdal Bohu 27.9.1970 v 48. roku svojho života a v 23. roku kňazstva. Je pochovaný v Zubercoch“.²⁶

Cyril Harmata-Milotínsky bol mladý, plný ideálov, túžob a veľkých myšlienok. Totalitný režim mu ich však nedovolil zrealizovať. Preto z jeho básní cítime, ako sa jeho životom prelínalo utrpenie a bolesť. Ako dobrý nie je tu na zemi, ale tam, kde ju pre nás pripravil náš nebeský Otec. Verše z jeho básne In memoriam z rukopisnej zbierky Pohľady z obláčkov sú preňho príznačné a sú výzvou aj pre nás: Kto chce ísť k Bohu, k hviezdám priam, musí si tykať s Golgotou. Načo sú reči: Ako? Kam? My s ochotou po značkách krvi, počnúc Ábelom, na výlet poďme víťazne! Trpeli všetci, čo za cieľom šli s úsmevom a bez bázne.“²⁷

19 Archív Zboru väzenskej a justickej stráže Leopoldov, evidenčná karta väzňa Cyrila Harmatu.

20 ŠA BA, f. ŠP BA, škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, č. 03048/Zkn.

21 ŠA BA, f. ŠP BA, škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, č. 1192.

22 ŠA BA, f. ŠP BA, škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, č. 933/1950 z.k.

23 ŠA BA, f. ŠP BA, škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, v Bratislave dňa 16. novembra 1954.

24 ŠA BA, f. ŠP BA, škat. 77, inv. č. Pst III 174/50, č. 1 Nr 628/54.

25

https://www.knihydominikani.sk/hlavna_nemethy_22?fpcmeno=k vacany

26 Na cintoríne sú pochovaní vedľa seba Štefan Kofrit, Jozef Šimičák, Cyril Harmata. <https://fara.zuberec.sk/4-knazi-rodaci-zo-zuberca>

27 HARMATA – MILOTÍNSKY, Cyril. Po značkách krvi. Vydavateľstvo Anna Lajmonová, 2010, s. 128. (Zostavil, editorsky a pripravil a poznámku napísal Michal Chuda).

Na záver aspoň dve básne Cyrila Harmatu:

Ždiarskej a veselovskej mládeži²⁸

Som hrdý na vás, naozaj!
Poznali sme sa ako deti,
čo túžia celkom na okraj
neba sa šplhať z týchto spleť

smútku a všetkých úderov.
Bolo nám treba pokánia
a opásať sa láskou, vierou,
bo tí, čo bijú, nezrania,

len poštekli a zahanbení,
divia sa našim predohráť.
I keď sme dneska zneuctení,

to nepomýli priamy krok!
Dievčatá, chlapci, vďaka vám.
Bedlite v tento svätý rok!

Pohl'ad k horám²⁹

Nie všetko je len pohľad k horám,
nie všetko je len slovko dom,
duch často letí k diaľnym moriam,
a predsa povie, doma som.

Roháče naše rodné...
Môj drahý Rákon... Milotín,
aj keď ma mnohé veci bolia,
Zubercu bol som, aj som syn.

Chvíle sme ťažké prežívali,
aj smrť sa na nás dívala,
ale sme v srdciach silu mali
a tá nám zomrieť nedala.

Mnohí nás bôľne opustili,
keď guľka strhla žitia kvet,
no ľudia neustále snili,
že v láske bude kvitnúť svet.

Roháče naše, vršky rodné,
ste pre nás vzácnym pokladom.
A keď nás strhnú vody spodné,
pôjdeme všetci rad-radom.

My zlato, striebro nemáme,
máme len srdce, ruky robotné,
tie ruky vždycky podáme
rukám, ktoré sú samotné.
(1970)

28 Tamže, s. 120.

29 Tamže, s. 88.

PRENASLEDOVANÍ PRE VIERU – ŠTÁTNA KATOLÍCKA AKCIA 1949

vdp. Irha František

kaplán v Rabči

ORAVSKÁ

POLHORA:

Balek Anton

Chromčák Jozef

Glovačák Jozef

Glovačáková Helena

(r. Vorčáková)

Gracik Anton

Gracik Jozef

Graciková Anna

(r. Vorčáková)

Jaššák Jozef

Jurašek Jozef

Komin Jozef

Kutliak Anton

Kvasňák Ján

Ľudma Latunek Jozef

Madigan Ján

Oselský Ján

Pienčák Ján

Pientak Jozef

Plevjak Jozef

Rusnák Ján

Tarčák Karol

Tarčák Štefan

Zoššák Jozef

RABČA:

Cvoliga Anton

Gužiňák Jozef

Kozák Anton Jozef

Palovčík Ján

Sučák Anton

Tatik Pavol

Žilak Anton

SIHELNÉ:

Chudiak Mocniak Ján

a iní ...

“ Trpieť pre Krista je najväčšou slávou.”

Pastiersky list biskupov ČSR, 15. jún 1949

Oravská Polhora, jún 2024

Publikácia vznikla pri príležitosti 75. výročia štátnej Katolíckej akcie v Československu. Obsahuje prípadové štúdie venované týmto udalostiam, ktoré boli prezentované v rámci spomienkovo-diskusného fóra organizovaného v júni 2024 obcou Oravská Polhora v spolupráci s rímskokatolíckou farnosťou Oravská Polhora a Ústavom pamäti národa.

Táto publikácia je venovaná spomienke na osoby prenasledované pre vieru, predovšetkým z obcí Oravská Polhora, Rabča a Sihelné.

ISBN 978-80-8217-084-2